
Vergaderjaar 2012–2013

33 605 XIII

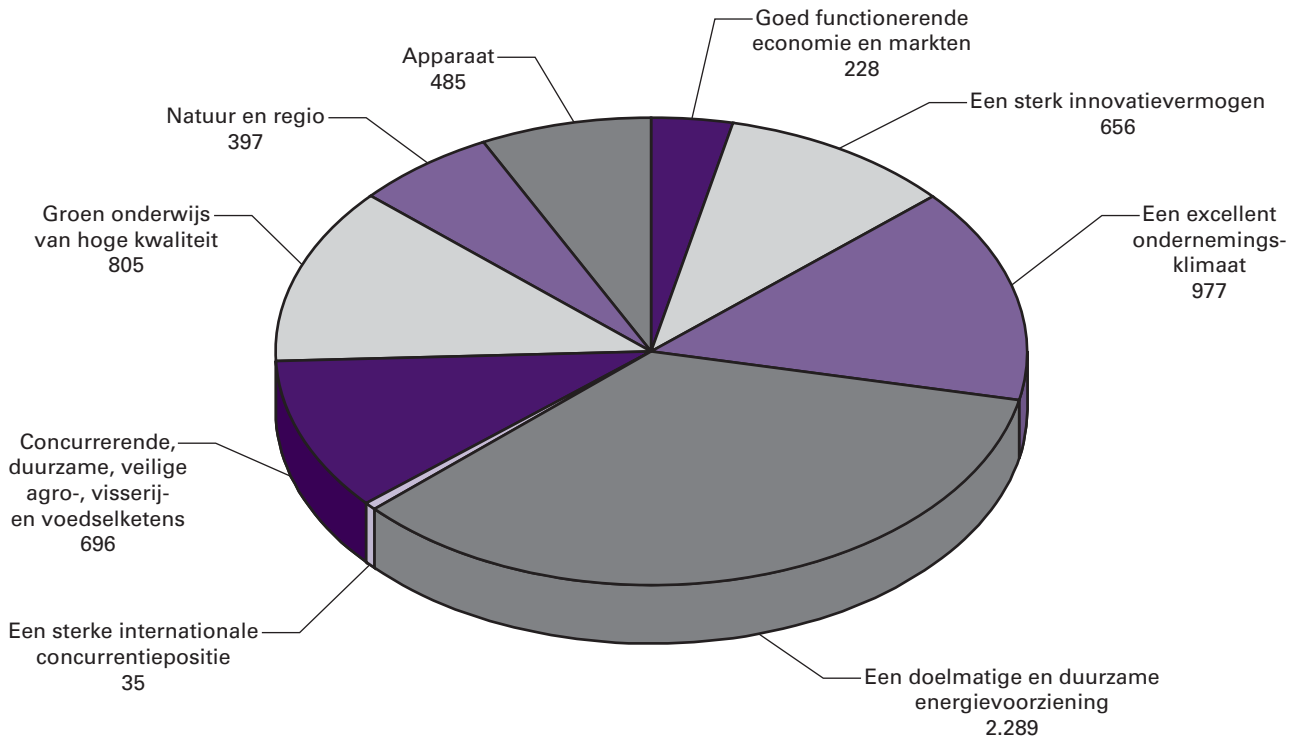
**Jaarverslag en slotwet Ministerie van
Economische Zaken 2012**

Nr. 1

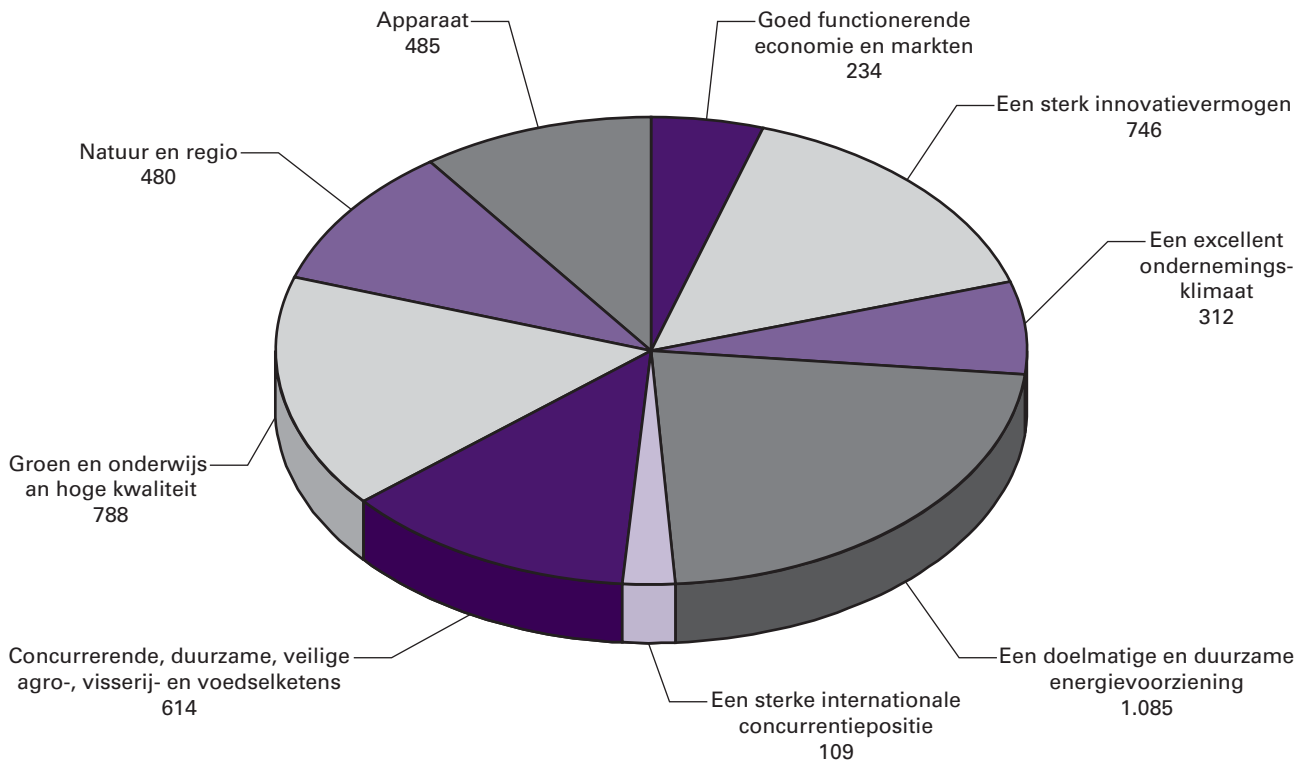
**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN ECONOMISCHE
ZAKEN (XIII)**

Aangeboden 15 mei 2013

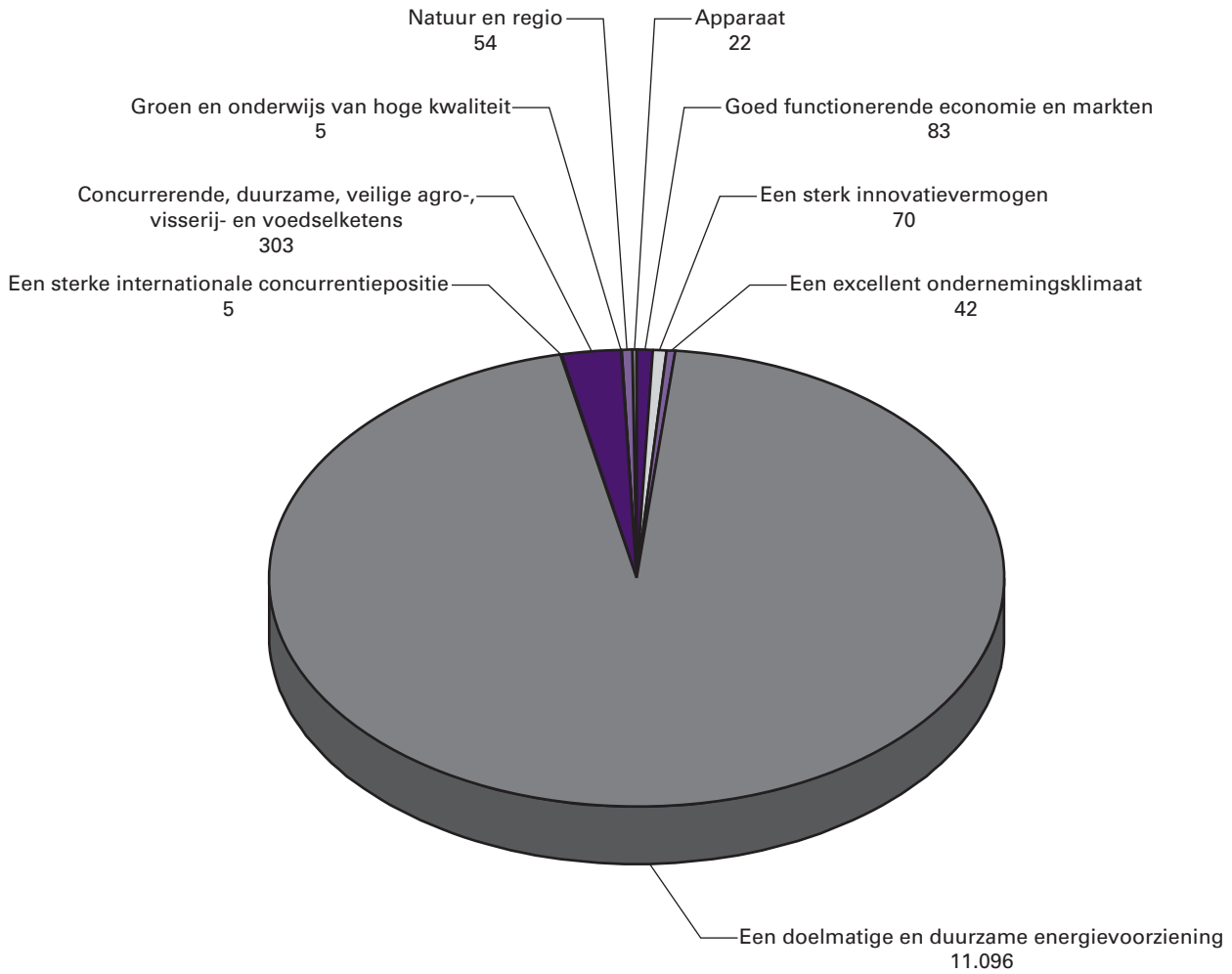
Gerealiseerde verplichtingen van EZ verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x 1 mln)

Gerealiseerde uitgaven van EZ verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x 1 mln)

Gerealiseerde ontvangsten van EZ verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x 1 mln)

INHOUDSOPGAVE

	blz.
A. ALGEMEEN	5
1.1 AANBIEDING EN DECHARGEVERLENING	5
1.2 Leeswijzer	9
B. HET BELEIDSVERSLAG	11
1.3.1 De Beleidsprioriteiten	11
1.3.2 De Beleidsartikelen	25
11. Goed functionerende economie en markten	25
12. Een sterk innovatievermogen	35
13. Een excellent ondernemingsklimaat	47
14. Een doelmatige en duurzame energievoorziening	57
15. Een sterke internationale concurrentiepositie	71
16. Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens	82
17. Groen onderwijs van hoge kwaliteit	98
18. Natuur en regio	106
1.3.3 De Niet-beleidsartikelen	120
40. Apparaat	120
41. Nominaal en Onvoorzien	122
1.3.3 De Bedrijfsvoeringsparagraaf	123
C. JAARREKENING	126
1.4.1 Departementale verantwoordingsstaat	126
1.4.2 Samenvattende verantwoordingsstaat inzake Baten- lastendiensten van het Ministerie van Economische Zaken	127
1.4.3 Toelichting bij de samenvattende verantwoordingsstaat inzake Baten-Lastendiensten	128
Agentschap NL (AgNL)	128
Agentschap Telecom (AT)	136
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	141
Dienst Landelijk Gebied (DLG)	146
Dienst Regelingen (DR)	152
Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA)	157
1.4.4 Saldibalans EZ per 31 december 2012	164
D. BIJLAGEN	174
1 Toezichtsrelaties en ZBO's/RWT's	174
2 Europese geldstromen	186
3 Tabel Evaluatie- onderzoeksbijlage	193
4 Overzicht niet-financiële informatie over inschakeling van externe adviseurs en tijdelijke personeel (externe inhuur)	197
5 Lijst van afkortingen	199

A. ALGEMEEN

1.1 AANBIEDING EN DECHARGEVERLENING

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik, mede namens de staatssecretaris van Economische Zaken en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, het departementale jaarverslag van het jaar Ministerie van Economische Zaken (XIII) over het jaar 2012 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Economische Zaken decharge te verlenen over het in het jaar 2012 gevoerde financiële beheer.

Ten behoeve van de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening is door de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport opgesteld. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Rekenkamer met betrekking tot:

- a. het gevoerde financieel beheer en materieelbeheer;
- b. de ten behoeve van dat beheer bijgehouden administraties;
- c. de financiële informatie in het jaarverslag;
- d. de betrokken saldibalans;
- e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- f. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2012;
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot het onderzoek van de centrale administratie van 's Rijks schatkist en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de in het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2012 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk over 2011, alsmede met betrekking tot de Saldibalans van het Rijk over 2012 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Economische Zaken,

H.G.J. Kamp

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

1.2. Leeswijzer

De leeswijzer gaat in op de volgende onderwerpen:

1. Opbouw jaarverslag;
2. Ondergrens toelichtingen;
3. Controlenormen financiële en niet-financiële gegevens;
4. Groeiparagraaf.

1. Opbouw jaarverslag

Het jaarverslag bevat een beleidsverslag, een jaarrekening en een aantal bijlagen. Deze bevatten informatie over de in 2012 gerealiseerde beleidsresultaten en de budgettaire realisatiegegevens van het Ministerie van Economische Zaken (EZ).

In het onderdeel beleidsprioriteiten van het beleidsverslag wordt verantwoording afgelegd over de volgende actielijnen:

- Inzetten op de top en Nederland internationaal sterk positioneren;
- Ruimte bieden aan innovatief ondernemerschap;
- Bevorderen van duurzame welvaart, met oog voor mens en natuur;
- Werken aan duurzame productie en ketens in land- en tuinbouw en visserij;
- Werken aan een toekomstbestendige energievoorziening.

De jaarrekening bestaat uit de departementale verantwoordingsstaat, de samenvattende verantwoordingsstaat baten-lastendiensten, de jaarverantwoordingen van de baten-lastendiensten en de saldi balans.

2. Ondergrens toelichtingen

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen in de realisatie versus de vastgestelde begroting 2012 wordt een ondergrens van € 3 mln gehanteerd. In sommige gevallen, waar politiek relevant, worden ook posten toegelicht beneden deze ondergrens.

De opgenomen realisatiegegevens in de tabellen «budgettaire gevolgen van beleid» gaan, net als in de vorige jaarverslagen, terug tot het jaar t-3 (2009). Dit in afwijking van het RBV-model 3.22 waarin de realisatie teruggaat tot het jaar t-4 (2008).

3. Controlenormen financiële en niet-financiële gegevens

Het jaarverslag bevat zowel financiële als niet-financiële gegevens (kengetallen en indicatoren). Deze gegevens zijn aan verschillende controlenormen onderhevig. De controle van financiële informatie is gebaseerd op normen zoals deze voortvloeien uit de Comptabiliteitswet 2001 en de Rijksbegrotingsvoorschriften 2013 (RBV). De controle van beleidsinformatie en informatie over de bedrijfsvoering is gebaseerd op normen zoals deze voortvloeien uit de RBV. Ter borging van de betrouwbaarheid van de informatie inzake de prestatiegegevens in de begroting en het jaarverslag, heeft de Auditdienst Rijk (ADR) net als in voorgaande jaren een audit uitgevoerd.

4. Groeiparagraaf

Op 20 april 2011 is de Tweede Kamer akkoord gegaan met een aanpassing van de presentatie van de Rijksbegroting onder de naam «Verantwoord Begroten» (TK, 31 865, nr. 26). De nieuwe presentatie geeft meer inzicht in de financiële informatie, de rol en verantwoordelijkheid van de minister en laat een duidelijke splitsing tussen apparaat en programma zien.

De begroting 2012 was een overgangsjaar waarin de Rijksbegroting deels volgens de systematiek van Verantwoord Begroting is opgesteld. Dit jaarverslag is vormgegeven conform de voorschriften van Verantwoord Begroten voor zover deze in de begroting 2012 al waren doorgevoerd. De beleidsartikelen 13 (Een excellent ondernemingsklimaat) en 17 (Groen onderwijs van hoge kwaliteit) zijn volledig opgezet conform Verantwoord Begroten. In de overige beleidsartikelen zijn de onderdelen «Algemene doelstelling» en «Rol en verantwoordelijkheid» conform Verantwoord Begroten vormgegeven. Het EZ-jaarverslag over 2013 zal voor het eerst, net als de begroting 2013, volledig volgens de richtlijnen van Verantwoord Begroten worden opgesteld.

B. HET BELEIDSVERSLAG

1.3.1 De Beleidsprioriteiten

2012 in één oogopslag

Ondanks de economische crisis en de demissionaire status van het kabinet in een groot gedeelte van het jaar heeft het Ministerie van Economische Zaken (EZ) in 2012 veel bereikt. In dit beleidsverslag worden de acties van EZ uiteengezet. Hieronder volgen de belangrijkste resultaten van EZ in 2012. Nadere toelichting volgt in de paragrafen 1 tot en met 5.

1. Inzetten op de top en Nederland internationaal sterk positioneren.

- In 2012 zijn met de negen topsectoren Innovatiecontracten afgesloten, om met name de private investeringen in onderzoek en ontwikkeling te verhogen.
- De 19 Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) zijn van start gegaan. De samenwerking met decentrale overheden op het Topsectorenbeleid is versterkt en geconcretiseerd via vijf landsdelige actieagenda's.
- Via de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) zijn in 2012 170 buitenlandse investeringsprojecten binnengehaald. Deze waren goed voor € 930 mln aan investeringen en 5.166 arbeidsplaatsen.
- Met de overname van NedCar door VDL en de productie van de MINI voor BMW zijn 1.500 banen voor Limburg en Nederland behouden. EZ speelde een belangrijke rol in het proces naar een nieuwe toekomst voor NedCar.
- Internationale kansen zijn geboden voor het Nederlandse bedrijfsleven, onder meer door de organisatie van negen handelsmissies en een transitiefaciliteit voor opkomende markten.

2. Ruimte bieden aan innovatief ondernemerschap.

- Dankzij het Programma Regeldruk Bedrijven is de administratieve lastendruk voor ondernemers conform de Voortgangsrapportage Regeldruk naar verwachting ruim 11% lager in vergelijking met 2010 (doelstelling is 10%). Dit komt neer op een besparing van naar verwachting bijna € 850 mln. En in 2012 zijn de inhoudelijke nalevingkosten met ruim € 100 mln verminderd.
- Door middel van de Research & Development Aftrek (RDA) zijn investeringen in innovatie van 13.860 ondernemingen en zelfstandigen ondersteund.
- Met het Innovatiekrediet MKB+ is in totaal € 52 mln bij ondernemingen gefinancierd in innovatieprojecten. In december is het *fund-of-funds* gelanceerd dat voor de komende jaren in totaal € 150 mln aan risicokapitaal voor snel groeiende innovatieve ondernemingen beschikbaar stelt.
- Via EFRO-programma's is sinds 2007 innovatie bij ruim 13.000 bedrijven gestimuleerd, zijn meer dan 3.000 starters ondersteund en is circa € 595 mln aan private investeringen gestimuleerd.
- Door de uitgifte van frequentieruimte voor mobiele communicatie is een stimulans gegeven aan concurrentie op dat gebied. Met de veiling is het aantal beschikbare frequenties voor mobiele communicatie met 40% toegenomen en is een technisch efficiëntere verdeling tot stand gebracht.

3. Bevorderen van duurzame welvaart, met oog voor mens en natuur.

- In 2012 is het Decentralisatieakkoord Natuur afgerond, ook financieel via de afrondingsovereenkomsten Investeringsbudget Landelijk Gebied. Het wetsvoorstel om de ILG-periode formeel af te ronden is in 2012 ingediend bij de Tweede Kamer¹.
- Het Wetsvoorstel Natuurbescherming, waarin de natuurregelgeving wordt vereenvoudigd en de decentralisatie van bevoegdheden gerealiseerd, is in 2012 bij de Tweede Kamer ingediend. Dit wetsvoorstel zal worden herzien in lijn met het Regeerakkoord.
- De Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is door de Raad van State beoordeeld als werkzaam en (juridisch) houdbaar. Het wetsvoorstel om de PAS mogelijk te maken is ook voor advies voorgelegd aan de Raad van State.
- Het kabinet heeft in 2012 71 Green deals gesloten met burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties, om duurzame projecten te stimuleren.
- Het investeren in Biodiversiteit is gestimuleerd door de Subsidieregeling voor Biodiversiteit en Bedrijfsleven voor innovatieve ondernemers, 23 Green deals biodiversiteit en vier studies in het kader van The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB).
- Het nieuw opgerichte Nederlandse Contactpunt heeft het Nederlandse bedrijfsleven en andere belanghebbenden actief geïnformeerd over de OESO-richtlijnen voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en de (praktische) toepassing ervan. De implementatie is gestart.

4. Werken aan duurzame productie en ketens in land- en tuinbouw en visserij.

- De exportwaarde van de Nederlandse agrofoodsector is 2012 gegroeid tot ruim € 75 mld. Nederland importeert voor circa € 50 mld aan landbouwproducten van de wereldmarkt, zodat een agrarisch handelsoverschot van € 25 mld resulteert.
- Het antibioticagebruik in de veehouderij is in het eerste halfjaar van 2012 verminderd met 51% ten opzichte van het referentiejaar 2009. De reductiedoelstelling van 50% ten opzichte van 2009, vastgesteld voor 2013, is mogelijk in 2012 al gehaald.
- De onderhandelingen in 2013 met de Europese Commissie over het Vijfde Actieprogramma Nitraatrichtlijn zijn in 2012 voorbereid. EZ werkt met I&M aan een verantwoorde mestafzet.
- In 2012 was het doel om 6% integraal duurzame stallen te realiseren, op peildatum 1 januari was dat 4,5%. Alle sectoren laten een gestage groei zien, zij het met relatief grote verschillen tussen de sectoren. Het exacte percentage wordt bekend in voorjaar 2013.
- Nederland, Vietnam, de Wereldbank en de Food and Agriculture Organization (FAO) hebben een succesvolle conferentie over *climate smart agriculture* georganiseerd in september 2012. Doel is een integrale aanpak van voedselzekerheid, gezonde voeding, klimaatverandering en groene groei, met name door publiek-private samenwerking.
- Er is een duidelijke toename van de studenteninstroom binnen de richting levensmiddelen-technologie (topsector Agrofood). Ook liggen de inschrijvingen voor het Groen (V)MBO, HBO en WO gemiddeld hoger dan bij het overig onderwijs.

¹ TK, 33 441.

5. Werken aan een toekomstbestendige energievoorziening.

- In maart 2012 is de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (SDE+) met een verplichtingenbudget van € 1,7 mld opengesteld. 234 duurzame energieprojecten ontvingen een subsidiebeschikking. Het volledige budget is in de eerste fase toegekend voor een basisbedrag van maximaal € 0,07/kWh.
- In het kader van het Topsectorenbeleid is het afgelopen jaar voor ruim € 170 mln aan projecten in energie-innovatie goedgekeurd.
- Bij de nucleaire inrichtingen zijn stresstesten uitgevoerd, omdat veiligheid bij de toepassing van radioactieve materialen voorop staat. Implementatie van de uitkomsten van deze stresstesten vindt bij de verschillende inrichtingen in 2013 plaats.
- In 2012 is het wetgevingstraject STROOM gestart om de gas- en elektriciteitswetgeving te stroomlijnen. De eerste tranche is aan de Tweede Kamer aangeboden.
- Op 1 januari 2012 is de kleinschalige uitrol van de slimme meter gestart. De uitrol en de effecten van de slimme meter worden gemonitord. Begin 2013 wordt de eerste rapportage aan de Tweede Kamer aangeboden.

Het Beleidsverslag

Het ministerie staat voor een ondernemend Nederland met oog voor duurzaamheid. Het departement zet zich in voor een uitstekend ondernemersklimaat. Door de juiste randvoorwaarden te creëren en ondernemers de ruimte te geven om te vernieuwen en te groeien. Door aandacht te hebben voor onze natuur en leefomgeving. Door samenwerking te stimuleren tussen onderzoekers en ondernemers. Zo bouwen we onze topposities in landbouw, industrie, diensten en energie verder uit en investeren we in een krachtig en duurzaam Nederland.

Bij het aantreden van de nieuwe kabinetsploeg is de naam van het departement veranderd in het Ministerie van Economische Zaken (EZ), waarbinnen de landbouw een belangrijke economische sector vormt en de zorg voor duurzaamheid en natuur een belangrijke pijler.

Stand van de Economie

We hebben te maken met economisch moeilijke tijden. Nederland is voor de derde keer in vier jaar tijd in een recessie beland. De eerste twee kwartalen van 2012 groeide de Nederlandse economie nog licht, maar de daarop volgende twee kwartalen was er sprake van krimp. In heel 2012 daalde het bbp met 0,9%.² Met name de afnemende binnenlandse bestedingen liggen hieraan ten grondslag. Huishoudens kampen met een dalende koopkracht en vermogensverliezen door de afnemende huizenprijzen. De consumptieve bestedingen daalden in 2012 dan ook voor het tweede jaar op rij. Daarnaast zijn bedrijven terughoudend met investeren en zelfs al zouden ze willen investeren, dan hebben ze niet altijd toegang tot het benodigde kapitaal. Na een stijging van 10,2% in 2011, zijn de bedrijfsinvesteringen in 2012 gedaald met 2,5%. Met name de sectoren die gericht zijn op het binnenland hebben last van de afnemende binnenlandse bestedingen. Zo daalde de productie in de bouwsector in

² <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=81171NED&D1=a&D2=0&D3=119,I&HD=130220-1053&HDR=T&STB=G1,G2>.

2012 met 8,6%. Daarnaast konden ook de detailhandel en de industrie niet ontkomen aan de krimp. De werkloosheid liep volgens de internationale eenuursdefinitie in december op tot 5,8 procent van de beroepsbevolking.³ Dat wil zeggen dat ruim een half miljoen personen die zouden willen werken zonder baan zitten. De werkloosheid is wel nog altijd laag in internationaal perspectief. Lichtpuntje is dat de uitvoer van goederen in 2012 is gestegen met 2,2%, hoofdzakelijk door de groei van de wederuitvoer.

De economische neergang in 2012 heeft een negatief effect voor 2013. Volgens de ramingen van het CPB zal de economie in 2013 met 0,5% krimpen. Pas in de tweede helft van 2013 zal er enig herstel optreden, voornamelijk vanwege de licht aantrekkende wereldhandel. In 2014 zal de economie naar verwachting met 1% groeien dankzij de uitvoer.

Ondanks deze moeilijke economische tijden heeft Nederland nog altijd een goede uitgangspositie. Nederland is een van de meest welvarende en concurrerende landen ter wereld. Het is daarom zaak om deze uitgangspositie te behouden en uit te breiden waardoor Nederland optimaal kan profiteren als de wereldeconomie verder aantrekt.

1. Inzetten op de top en Nederland internationaal sterk positioneren.

De Nederlandse economie, die behoort tot de leidende kenniseconomieën van de wereld, beschikt over unieke internationaal concurrerende sectoren. Vanuit deze topsectoren van onze economie⁴ kunnen ondernemers, onderzoekers en onderwijs ervoor zorgen dat Nederland een van de meest concurrerende en innovatieve landen ter wereld is en blijft. Het kabinet heeft de sectoragenda's van de topteam met knelpunten en kansen vertaald naar een brede beleidsagenda⁵.

In 2012 heeft het kabinet *Innovatiecontracten* afgesloten met ondernemers, onderzoekers en onderwijsinstellingen in de topsectoren. Deze contracten beslaan de hele keten van fundamenteel onderzoek, toegepast onderzoek en valorisatie. Doel van deze contracten is om investeringen in onderzoek en ontwikkeling te stimuleren, met name vanuit de private sector.

Mede om de gestelde ambitie in de innovatiecontracten gezamenlijk te realiseren zijn in de topsectoren *Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's)* ingericht. TKI's zijn structurele verbanden waarin partijen uit het bedrijfsleven, de wetenschap en de (semi-)publieke sector samenwerken om richting te geven aan onderzoek, innovatie en valorisatie (kennis, kunde, kassa). Deze zijn in 2012 van start gegaan. Om deze privaatsamenwerking verder te stimuleren, introduceert de overheid in 2013 de generiek vormgegeven TKI-toeslag. De TKI-toeslagregeling is op 4 september 2012 gepubliceerd in de Staatscourant. TKI's die op de EZ-begroting staan, hebben op 30 november 2012 een aanvraag voor TKI-toeslag ingediend voor een totaalbedrag van € 83 mln. De reeds bestaande privaatsamenwerkingsverbanden, waaronder de TTI's,

³ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-01022013-BP/EN/3-01022013-BP-EN.PDF

⁴ De topsectoren zijn Chemie, High Tech Systemen en Materialen, Agro&Food, Tuinbouw en Uitgangsmaterialen, Water, Logistiek, Life Sciences & Health, Creatieve Industrie, Energie. Daarnaast de Regiegroep Acquisitie en Vestigingsklimaat, dit was voorheen de topsector Hoofdkantoren.

⁵ Vergaderjaar 2010–2011, TK, 32 637 nr. 15.

worden in de TKI's ondergebracht. Voor een aantal TTI's is voor de transitieperiode extra budget beschikbaar gesteld.

De economische agenda's van de regio's zijn door van landsdelige actieagenda's verbonden met de agenda's van de topteams, ter versterking van innovatie en concurrentiepositie. Zo zijn onder andere al regionale bijdragen geleverd via de projecten Wetsus, DOME en Holst en aan de Centra voor Innovatief Vakmanschap.

De Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) zet zich in om buitenlandse bedrijven (met name hoofdkantoren en R&D-centra) en hoogwaardige, strategische investeringen naar Nederland te halen. Bedrijven en kennisinstellingen worden actief betrokken bij het acquisitie-beleid. Via de NFIA zijn in 2012 170 buitenlandse investeringsprojecten binnengehaald. Deze waren goed voor € 930 mln aan investeringen en 5.166 arbeidsplaatsen. Hiermee was 2012 een uitstekend jaar waarin ruimschoots aan de hiervoor gestelde streefwaarden is voldaan. Met de overname van NedCar door VDL en de productie van de MINI voor BMW zijn 1.500 banen voor Limburg en Nederland behouden. EZ speelde een belangrijke rol in het proces naar een nieuwe toekomst voor NedCar. De doorstart van NedCar kan als een succes worden beschouwd van een nieuwe aanpak in het industriebeleid, waarbij de overheid zich vooral opstelt als bemiddelaar en katalysator tussen betrokken marktpartijen die in de toekomst willen investeren op basis van een solide businessplan. Ook de strategische acquisitieaanpak, gericht op de topsectoren, is verder doorontwikkeld op het gebied van Chemie en Agrofood. In 2012 zijn desbetreffende «pilot teams» betrokken geweest bij de realisatie van respectievelijk negen en twee projecten, waaronder uitbreiding van productie in Rotterdam van het chemiebedrijf Invista (VS) en een internationaal hoofdkantoor in Amstelveen voor Dawn Foods (VS).

Voor het Nederlandse bedrijfsleven zijn internationale kansen geboden door middel van economische diplomatie. In 2012 zijn negen handelsmissies georganiseerd, onder andere naar Brazilië, Turkije, Zuid-Duitsland, Azerbeidzjan en Israël. Ook is 2012 samen met Buitenlandse Zaken een *transitiefaciliteit* opgezet. De transitiefaciliteit is bedoeld om via inzet van Nederlandse kennis en kunde de overgang van een bilaterale ontwikkelingsrelatie naar economische samenwerking mogelijk te maken. Vooralsnog is de transitiefaciliteit opengesteld voor drie voormalige partnerlanden (en middeninkomenslanden): Colombia, Zuid-Afrika en Vietnam. In 2012 had EZ onder de transitiefaciliteit een budget van € 5 mln beschikbaar. Hiermee zijn Nederlandse bedrijven ondersteund bij betreden en versterken van hun positie in de transitielanden.

2. Ruimte bieden aan innovatief ondernemerschap.

Het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) is van groot belang voor de Nederlandse economie en werkgelegenheid. Het kabinet zorgt er met het bedrijfslevenbeleid voor dat ondernemers de ruimte krijgen om te innoveren, te investeren en te exporteren. Daarbij passen geen onnodige regels en bureaucratie. Het kabinet verbetert de toegang tot financiering en de publieke dienstverlening. Zo bouwt de overheid aan een uitstekend ondernemings- en vestigingsklimaat.

EZ helpt ondernemers via verschillende instrumenten aan betere toegang tot kapitaal, waaronder de algemene garantieregelingen als de *Borgstelingsregeling voor het MKB* (BMKB) en de garantieregelingen *Garantie*

Ondernemingsfinanciering (GO) en de *Groeifaciliteit*. Na de recordbenutting van de BMKB van € 909 mln in 2011 is de benutting in 2012 teruggelopen tot € 486 mln. In termen van het aantal verstrekte borgstellingskredieten is de daling echter minder groot: In 2012 zijn 2.640 nieuwe borgstellingskredieten verstrekt, tegen 4.325 in 2011. De lagere benutting van de BMKB hangt samen met een lagere activiteit in de MKB financieringsmarkt, waarbij de effecten voor het kleinbedrijf het grootst zijn. De BMKB kent juist veel gebruikers uit het kleinbedrijf. Daarnaast zijn per begin 2012 enkele verruiming in het kader van de kredietcrisismaatregelen teruggedraaid. De benutting van de GO in 2012 is gedaald (€ 179 mln gefiatteerd) ten opzichte van de benutting in 2011 (€ 240 mln gefiatteerd). Ook deze lagere benutting kan worden verklaard vanuit de lagere activiteit op de financieringsmarkt. Met name factoren als verminderde investerings- en risicobereidheid van bedrijven en banken spelen hierbij een rol. De benutting van de Groeifaciliteit is over het gehele jaar uitgekomen op € 13,1 mln tegenover € 11,6 mln in 2011. *Qredits Microfinanciering Nederland* heeft in 2012 1.133 microkredieten verstrekt. Dat is een stijging ten opzichte van 2011 met 13,3%.

Op 1 januari 2012 is het *Innovatiefonds MKB+* van start gegaan. Via dit revolverende fonds voor innovatiefinanciering is € 500 mln beschikbaar voor risicokapitaal en leningen in de periode 2012 tot en met 2015. Bedrijven betalen deze financieringen terug wanneer hun investering succesvol is en daarmee kunnen weer andere ondernemers worden geholpen. Met het innovatiekrediet is bij ondernemingen in totaal € 52 mln gefinancierd in innovatieprojecten. In december is samen met het Europees Investeringsfonds (EIF) en de Participatie Maatschappij (PM) Oost-Nederland het *fund-of-funds* gelanceerd dat voor de komende jaren in totaal € 150 mln aan risicokapitaal beschikbaar stelt voor snel groeiende innovatieve ondernemingen. Voor *technostarters* is in totaal € 32 mln aan risicokapitaal beschikbaar gekomen. Hieraan draagt EZ € 16 mln bij.

Verskillende (fiscale) regelingen stimuleren de investeringen in kennis en innovatie. Ondernemers krijgen via de *Wet bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO)* extra belastingaftrek voor de loonkosten van R&D-personeel. Via de nieuwe *Research & Development Aftrek (RDA)* is sinds dit jaar een extra belastingaftrek geïntroduceerd in de inkomsten- of vennootschapsbelasting voor de overige R&D-kosten en uitgaven. Waar de WBSO aangrijpt op de loonkosten voor S&O activiteiten, ondersteunt de RDA investeringen in de niet-loon component van onderzoek en innovatie, zoals de aanschaf van laboratoriumapparatuur.

Het *Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)* draagt bij aan innovatie, werkgelegenheid en duurzame economische groei in specifieke regio's. Via EFRO-programma's is sinds 2007 innovatie bij ruim 13.000 bedrijven gestimuleerd, zijn meer dan 3.000 starters ondersteund en is circa € 595 mln aan private investeringen gerealiseerd. Het programma-beheer is verbeterd: het aantal fouten is in 2012 onder de foutmarge van 2% gebleven. De Nederlandse inzet bij de onderhandelingen over de *structuurfondsen* programmaperiode 2014–2020 is grotendeels gehonoreerd: de structuurfondsen worden nagenoeg volledig ingezet voor de Europa 2020-doelen. Met de andere EU-fondsen, provincies, steden, bedrijfsleven en kennisinstellingen wordt in kaart gebracht hoe EFRO in de nieuwe periode kan worden ingezet.

Het kabinet verbetert de *dienstverlening aan ondernemers*, onder andere door de voorbereiding van de fusie van 12 Kamers van Koophandel (KvK's), KvK NL en Syntens tot één organisatie die vanaf 2014 – na inwerkingtreding van de nieuwe Wet op de KvK – onder andere de Ondernemerspleinen zal beheren en regisseren. In 2012 is het transitieproces richting de nieuwe organisatie gestart. De eerste (zogenaamde beta-)versie van het digitale Ondernemersplein is in november jl. gestart. Hier kunnen ondernemers informatie over het ondernemen vinden afkomstig van de KvK, Syntens en delen van AgentschapNL. Later zullen andere publieke partners worden aangesloten. Verder zijn de verplichte heffingen die de KvK ondernemers in rekening brengt met 10% gereduceerd, per 1 januari 2013 zijn deze afgeschaft.

Om ondernemerschap te stimuleren zet het kabinet zich in om de *regeldruk* tot een minimum te beperken. Dankzij het Programma Regeldruk Bedrijven is de administratieve lastendruk voor ondernemers ruim 11% lager in vergelijking met 2010 (doelstelling is 10%). Dit komt neer op een besparing van bijna € 850 mln. En in 2012 zijn de inhoudelijke nalevingkosten met ruim € 100 mln verminderd. Binnen het ICT programma «Slim geregeld goed verbonden» zijn in totaal 17 casussen succesvol afgerond tussen 2009 en 2012. Bij landelijke opschaling van deze casussen is de regeldruk in de betrokken informatie uitwisselingsprocessen tussen ondernemers en overheid afgenomen met minimaal 15%, structureel circa € 40 mln, en een verbeterde dienstverlening door de betrokken overheden gerealiseerd.

Het bevorderen van een gelijk speelveld tussen overheid en bedrijfsleven krijgt een impuls door de *Wet Markt en Overheid*, per 1 juli 2012 van kracht. Overheden kunnen bij economische activiteiten hierdoor geen oneigenlijk gebruik maken van publieke middelen. Dit zal concurrentievervalsing door overheden verminderen, wat met name het MKB ten goede zal komen.

Door de uitgifte van *frequentieruimte* voor mobiele communicatie is een stimulans gegeven aan concurrentie op dat gebied. Met de veiling is het aantal beschikbare frequenties voor mobiele communicatie met 40% toegenomen en een technisch efficiëntere verdeling tot stand gebracht. Tele2 heeft zich als nieuwkomer geschaard naast de bestaande partijen KPN, Vodafone en T-Mobile om de vierde aanbieder van mobiele communicatie in Nederland te worden. Met de nieuwe frequenties kunnen 4G netwerken worden aangelegd waarmee snelheden tot boven de 100 megabit per seconde (Mbps) kunnen worden geleverd. Door implementatie van de gewijzigde Europese telecommunicatierichtlijnen in de *Telecommunicatiewet* is het regelgevend kader voor de telecommunicatiesector gemoderniseerd (onder andere meldplicht veiligheidsinbreuken, cookies, netneutraliteit). Vóór de zomer van 2013 stuurt het kabinet haar visie over *e-privacy* naar de Kamer. Hierin zal onder meer worden ingegaan op de bescherming van de privacy in de relatie tussen eindgebruiker en het particuliere bedrijfsleven.

3. Bevorderen van duurzame welvaart, met oog voor mens en natuur.

Welvaart en welzijn in Nederland gaan verder dan een uitmuntend ondernemingsklimaat. Een aantrekkelijke leefomgeving, voldoende bescherming voor consumenten en een duurzame economische ontwikkeling en een brede verantwoordelijkheid voor de wereld om ons heen

zijn alle van belang. Het kabinet streeft naar *groene groei*. Het doel is om de toekomstige welvaart te vergroten, rekening houdend met schaarste van natuur en grondstoffen, en daarbij de belasting van het milieu te verlagen. Het kabinet kiest daarom voor een realistische en ambitieuze groene groeistrategie, waarin ruimte voor duurzaam ondernemen en zekerheid voor groene investeringen beide verankerd zijn. Daarnaast streeft het kabinet naar een circulaire economie met marktontwikkeling voor duurzame grondstoffen en hergebruik van schaarse materialen op Europese schaal.

In april 2012 is de cross-sectorale *agenda Biobased economy (BBE)* gepubliceerd (Innovatiecontract BBE) in het kader van het Topsectorenbeleid. Er is verder gewerkt aan de uitbouw van het BBE-netwerk, met extra aandacht voor het MKB. Omdat de Biobased Economy zich niet beperkt tot de landsgrenzen, is extra ingezet op de internationale contacten. Ook is gewerkt aan regionale BBE. Zo zijn de vier grote zeehavens in Nederland met elkaar in gesprek over onder andere de veranderingen in logistieke processen en infrastructuur door de komst van grote hoeveelheden biomassa. Verder zijn dit jaar vier regionale clusters in Nederland gevormd en is een provinciaal overleg over provinciale biobased investeringen gestart.

Daarnaast is het Programma Botsende Belangen opgestart. Na een eerste analyse van knelpunten konden 45 belemmeringen die BBE-ondernemers beperken, worden opgepakt en hiervan zijn inmiddels 21 opgelost.

Natuur draagt bij aan een welvarende samenleving en is belangrijk voor duurzame economische groei en welvaart. Een adequate bescherming van natuur en tegelijkertijd voldoende ruimte voor economische ontwikkeling is van groot belang. Het kabinet zet in op meer synergie van natuur met andere maatschappelijke sectoren, zoals economie, gezondheid en waterveiligheid.

In 2012 is het *Decentralisatieakkoord Natuur* afgerond, ook financieel via de afrondingsovereenkomsten Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG)⁶. Het wetsvoorstel om de ILG-periode formeel af te ronden⁷ is in 2012 ingediend bij de Tweede Kamer. Het Wetsvoorstel Natuurbescherming, dat de natuurreggeving moet vereenvoudigen, administratieve lasten reduceren en de decentralisatie van bevoegdheden zal realiseren, is eveneens in 2012 bij de Tweede Kamer ingediend⁸ maar zal in lijn met het Regeerakkoord nog worden herzien.

De provincies zijn in 2012 verder gegaan met de aanleg en het beheer van de *Ecologische Hoofdstructuur (EHS)*. De Kamer is over de voortgang separaat geïnformeerd.⁹ Over de aanwending van de € 200 mln natuurmiddelen uit het begrotingsakkoord zijn voor 2013 hoofdlijnenafspraken gemaakt met de provincies. De nadruk komt te liggen op projecten die bijdragen aan een robuuste EHS, inclusief verbindingen.

De systematiek van de *Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)*, bedoeld om het stikstofprobleem rond Natura2000-gebieden aan te pakken om zo de natuurkwaliteit te versterken en economische ontwikkeling te faci-

⁶ Zie onder andere TK, 30 825, nrs. 107, 143, 153, 185 en 187.

⁷ TK, 33 441.

⁸ Zie onder andere TK, 30 825, nrs. 107, 143, 153, 185 en 187.

⁹ Zie onder andere: *5^e voortgangsrapportage Groot Project EHS* (Bijlage bij TK 30 825, nr. 188); *Verantwoordingsinformatie over de jaren 2007–2011 van het ILG* (bijlage bij TK, 30 825, nr. 188)

teren, is door de Raad van State beoordeeld als werkzaam en (juridisch) houdbaar. Het wetsvoorstel om de PAS mogelijk te maken is inmiddels ook voor advies voorgelegd bij de Raad van State en met de provincies zijn afspraken gemaakt over het te volgen tijdpad. Inwerkingtreding van de PAS is voorzien voor 1 januari 2014. Inmiddels zijn 58 Natura2000-gebieden definitief aangewezen. De voorbereidingen voor definitieve aanwijzing van de overige gebieden zijn nagenoeg afgerond. Publicatie hiervan is voorzien voor 2013.

Het kabinet helpt met *Green deals*¹⁰ burgers, bedrijven, organisaties of andere overheden bij het realiseren van duurzame initiatieven die moeilijk van de grond komen. Het kabinet heeft in 2012 71 Green deals gesloten. De overheid stimuleert de totstandkoming van Green Deals op verschillende manieren: door partijen aan elkaar te koppelen, informatie te verstrekken, onduidelijke regels te schrappen of onduidelijkheden in vergunningverlening daar waar mogelijk weg te nemen. De verbinding tussen economie en ecologie is op verschillende manieren gestimuleerd, waaronder door de openstelling van de Subsidieregeling voor Biodiversiteit en Bedrijfsleven (voor innovatieve ondernemers die willen investeren in biodiversiteit), het sluiten van 23 Green Deals rond biodiversiteit en vier studies in het kader van *The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB)*. TEEB voor bedrijven, bijvoorbeeld, laat in 9 sectoren handelingsperspectief zien voor bedrijven die anticiperen op de toeneemende druk op biodiversiteit. Zij kunnen niet alleen hun bestaansrecht op lange termijn waarborgen, maar ook een *First mover advantage* creëren.

Het Nederlandse *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)*-beleid is er op gericht te bevorderen dat Nederlandse bedrijven zelf verantwoordelijkheid nemen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. MVO betekent dat bedrijven een afgewogen en verantwoorde keuze maken op alle maatschappelijke issues die raken aan hun bedrijfsvoering: in Nederland en in het buitenland. Voor multinationale ondernemingen zijn de OESO-richtlijnen op het gebied van milieu, arbeidsomstandigheden, mensenrechten en corruptie het uitgangspunt. Het Nederlandse Contactpunt voor de OESO-richtlijnen heeft in 2012 het Nederlandse bedrijfsleven en andere belanghebbenden actief geïnformeerd over de richtlijnen en de (praktische) toepassing ervan. Tevens heeft het meerdere zaken van vermeende schendingen van de richtlijnen beoordeeld en/of in behandeling genomen. De SER IMVO commissie bracht in 2012 haar eindevaluatie van haar initiatief Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen uit.

In een aantrekkelijke leefomgeving speelt ook een adequate bescherming van consumenten een belangrijke rol. De Consumentenautoriteit, die hierop toeziet, zal samen met de Nederlandse Mededingingsautoriteit en de Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit opgaan in de nieuwe geïntegreerde markttoezichthouder op de niet-financiële markten, de *Autoriteit Consument en Markt (ACM)*. De wettelijke taken en bevoegdheden van de drie toezichthouders zullen overgaan op de ACM. Nu de Eerste Kamer heeft ingestemd met de Instellingswet ACM, is de oprichting van de ACM per 1 april 2013 een feit.

¹⁰ Een compleet overzicht van Green Deals is te vinden op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-economie/green-deal>.

Consumenten kopen steeds meer over de grens. Harmonisatie van hun rechten binnen Europa kan hieraan een belangrijke impuls geven en kan de kansen van het bedrijfsleven op de Interne Markt versterken. In het verlengde hiervan is samen met het Ministerie van V&J (eerstverantwoordelijk) gewerkt aan de implementatie van de richtlijn consumentenrechten. Het wetsvoorstel implementatie consumentenrechten en de bijhorende memorie van toelichting¹¹ is aan de Tweede Kamer gezonden.

Consumenten hechten groot belang aan de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice van onder meer telecom- en energiebedrijven. Het ministerie van Economische Zaken heeft naar de verschillende aspecten van die dienstverlening onderzoek gedaan. De onderzoeksresultaten¹² zijn naar de Tweede Kamer gezonden. Deze informatie kan consumenten ondersteunen bij het maken van hun keuzes.

4. Werken aan duurzame productie en ketens in land- en tuinbouw en visserij.

Een duurzame landbouwproductie is essentieel voor duurzame welvaart in de toekomst. De topsectoren agrofood en tuinbouw leveren een cruciale bijdrage aan de economie. Nederland is de tweede agro-exporteur van de wereld en het agrocomplex verdient zijn geld voor een groot deel in het buitenland. De exportwaarde van de Nederlandse agrofoodsector is 2012 gegroeid tot ruim € 75 mld. Tegelijkertijd importeert Nederland voor zo'n € 50 mld aan landbouwproducten van de wereldmarkt, zodat een agrarisch handelsoverschot van € 25 mld resulteert. De agrosector is daarmee een belangrijke motor van de Nederlandse economie.

In september 2012 heeft Nederland samen met Vietnam, de Wereldbank en de FAO een succesvolle conferentie georganiseerd over *climate smart agriculture*. Dit onderwerp staat nu nadrukkelijk internationaal op de agenda en de conferentie krijgt een vervolg in Johannesburg in 2013. Inmiddels wordt algemeen erkend dat de uitdagingen op het gebied van voedselzekerheid, gezonde voeding, klimaatverandering en groene groei in samenhang gezien moeten worden, en dat *climate smart agriculture* een middel is om deze gecombineerde uitdaging het hoofd te bieden. Publiek-private samenwerking is daarvoor het meest geschikte instrument. Daarnaast zijn in 2012 de eerste publiek-private partnerschappen uit de Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid opgezet met inbreng van EZ en zijn de ambassadeprogramma's voor voedselzekerheid gestart in onder andere Ghana en Indonesië, waarbij nadrukkelijk de bijdrage van het Nederlandse bedrijfsleven wordt gezocht. Nederland heeft in de G20-bijeenkomsten over landbouw en voedselzekerheid met succes gepleit voor nauwere samenwerking met het bedrijfsleven om te komen tot verhoging van de landbouwproductie en voor het belang *climate smart agriculture*.

In Nederland wordt meer mest geproduceerd dan milieuverantwoord op Nederlandse bodem afgezet kan worden. Het kabinet pakt het mestoverschot aan door regulering van het gebruik van meststoffen en het aantal dieren in de veehouderij beperkt te houden. Met het demissionair worden van het kabinet Rutte I is besluitvorming over het stelsel van verantwoorde mestafzet en mestverwerking en over het vijfde actieprogramma

¹¹ TK II, 2012/2013, 33 520.

¹² TK II, 2012–2013, 24 095 nr. 326.

Nitraatrichtlijn vertraagd. De huidige staatsecretaris heeft de Tweede Kamer per brief van 18 januari 2013¹³ geïnformeerd over de voornemens van haar en staatssecretaris Mansveld van I&M ten aanzien van het wetsvoorstel *verantwoorde mestafzet*. De inzet voor het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn is in 2012 voorbereid en onderhandelingen vinden in 2013 plaats.

De doelstelling om in 2012 6% *integraal duurzame stallen* te realiseren (op peildatum 1 januari 2012 was dit percentage nog 4,5%) is waarschijnlijk gehaald. Op peildatum 1 januari 2012 was 4,5% van de stallen integraal duurzaam. Alle sectoren laten een gestage groei zien maar er zijn wel relatief grote verschillen tussen de sectoren. Het percentage loopt uiteen van 11,0% in de pluimveehouderij tot 7,0% in de varkenshouderij en 2,9% in de rundveehouderij. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat, in vergelijking met de varkens- en pluimveehouderij, in de rundveehouderij op dit moment geen regelgeving op het terrein van ammoniak en dierenwelzijn van kracht is die nieuwbouw of verbouw van stallen noodzakelijk maakt. Een deel van de integraal duurzame stallen is nog in aanbouw. Op dit moment is dat 1,7% van het totaal aantal stallen. Als al deze stallen in 2012 gerealiseerd worden zal het percentage integraal duurzame stallen eind 2012 6,2% bedragen. De rapportage met de exacte cijfers over peildatum 1 januari 2013 zal naar verwachting voorjaar 2013 verschijnen.

EZ heeft de *Small Business Innovation Research (SBIR)* opnieuw opengesteld, ter stimulering van innovatieve stallen. Het SBIR-programma is een aanbestedingsprogramma. Projecten vinden plaats in opdracht van de overheid en worden aanbesteed via *tenders*. Doelstelling is het ontwikkelen van innovatieve producten en diensten die bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. In 2012 zijn de voorstellen ingediend voor de tweede fase van de SBIR. De drie best scorende initiatieven komen in aanmerking voor de verdere uitwerking van hun ingediende plannen en ontvangen daarvoor een subsidiebedrag (maart 2013).

De totale verkoop van *antibiotica voor veterinaire gebruik* is in het eerste half jaar van 2012 verminderd met 51% ten opzichte van het referentiejaar 2009. Dit geeft aan dat de reductiedoelstelling van 50% ten opzichte van 2009, vastgesteld voor 2013, mogelijk in 2012 al wordt gehaald.

De onderhandelingen voor het nieuwe *Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)* zijn in 2012 gestart, afronding is voorzien medio 2013. Nederland zet zich in voor versterking van de concurrentiekracht en het belonen van prestaties op het gebied van natuur, milieu en dierenwelzijn. Onderlinge verschillen in de inkomenssteun zullen in de periode tot 2020 geleidelijk verdwijnen. In het instrumentarium van het markt- en prijsbeleid komt meer ruimte voor de ondersteuning van producenten- en interbrancheorganisaties. Op een van de belangrijkste thema's, namelijk de vergroening van de inkomenssteun, lijkt ruimte gecreëerd om gecertificeerde duurzaamheidsinitiatieven te belonen. In het plattelandsbeleid is de mogelijkheid opgenomen om het agrarisch natuurbeheer op collectieve leest te schoeien. Dit laatste zal de basis zijn voor het nieuw te ontwikkelen agrarisch natuurbeheer in Nederland.

¹³ TK II, 2012–13, 33 322 nr. 8.

De onderhandelingen over de hervorming van het *Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB)* zijn in 2012 voortgezet. Afronding is voorzien voor medio 2013. De Landbouw- en Visserijraad (de Raad) heeft in juni haar standpunt over de hervorming bepaald met het aannemen van een algemene oriëntatie (general approach). Dit is een niet-bindende afspraak die bedoeld is om het Europees Parlement (EP) een indicatie te geven van het standpunt van de Raad. In oktober heeft de Raad een partiële algemene oriëntatie het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV). In oktober is in Brussel overeenstemming bereikt over verhoging van het aantal boomkorvissers dat de pulsvisserij mag beoefenen.

In mei 2012 ontving de Tweede Kamer de Nota Dierenwelzijn en Diergezondheid. Deze is controversieel verklaard. Desalniettemin is in 2012 wel gewerkt aan de implementatie van een aantal speerpunten die onverminderd belangrijk blijven zoals de aanpak van misstanden in de fokkerij, de aanpak van mishandeling en verwaarlozing en het verbeteren van transport en doden van dieren. Delen van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren met betrekking tot dierenwelzijn worden in 2013 vervangen door de Wet Dieren, inclusief de AMvB's met bijbehorende uitvoeringsregeling (Besluit Houders van Dieren en Besluit Diergeneeskundigen). De positieflijst zoogdieren is onderdeel van de AmvB Houders van dieren. Ook de implementatie van de Europese regels over het huisvesten van zeugen wordt hierin opgenomen.

Het *Groen onderwijs* heeft in 2012 grote ondersteuning geboden aan de topsectoren Agrofood, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en de groene ruimte (natuur), onder andere door investeringen in Centers of Expertise gericht op Biobased Economy en Greenports en in twee Centra voor Innovatief Vakmanschap (MBO). De eerste resultaten omtrent voldoende gekwalificeerde beroepsbeoefenaren worden zichtbaar. Zo is een duidelijke toename geconstateerd van de studenteninstroom binnen de richting levensmiddelentechnologie (topsector Agrofood). Ook liggen de inschrijvingen voor het Groen (V)MBO, HBO en WO gemiddeld hoger dan bij het overig onderwijs. De aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt stond centraal in 2012 en zal ook in de komende jaren prominent op de agenda staan.

5. Een toekomstbestendige energievoorziening

Een schone en betrouwbare energievoorziening is essentieel voor duurzame economische groei. De energiesector is een belangrijke economische kracht die groei, banen en inkomsten oplevert. Nederland wordt op de lange termijn minder afhankelijk van fossiele brandstoffen en schakelt geleidelijk over op hernieuwbare energie. Met dit doel voor ogen streeft het kabinet naar een evenwichtige mix van verschillende vormen van energie. Dat verzekert een betrouwbare aanvoer van energie, voorkomt onnodig hoge energiekosten voor mensen en bedrijven en mobiliseert de kracht van de energiesector.

Het kabinet kiest voor een aandeel duurzame energie in 2020 van 16% en een volledig duurzame energievoorziening in 2050. Het huidige aandeel van duurzame energie in de Nederlandse productie is 4,3%. Belangrijk middel voor de bevordering van een groter aandeel duurzame energie is de *Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE+)*, die in maart 2012 is opengesteld met een verplichtingenbudget van € 1,7 mld. Nederland zorgt door middel van de SDE+ dat de meest rendabele

vormen van duurzame energie worden gestimuleerd. 234 duurzame energieprojecten ontvingen een subsidiebeschikking. Het volledige budget is in de eerste fase toegekend voor een basisbedrag van maximaal € 0,07/kWh.

Nederland streeft naar een CO₂-reductie in 2020 van 20%. De implementatie van de CCS-richtlijn, de opslag van CO₂, is afgerond.

In het kader van het Topsectorenbeleid is het afgelopen jaar voor ruim € 140 mln door de Minister van EZ beschikbaar gesteld voor projecten in energie-innovatie. Deze projecten liggen op verschillende terreinen, bijvoorbeeld wind op zee en smart grids, en zijn er onder andere op gericht om kostprijsreducties van duurzame technieken tot stand te brengen en de economische kansen van Nederlandse bedrijven te versterken. Hiernaast dragen marktpartijen ook zelf bij aan deze projecten. Om lokale energie-initiatieven voor de meter mogelijk te maken is toegewerkt naar een beleidsvisie en fiscaal stimuleringsinstrumentarium, welke in het voorjaar van 2013 naar de Tweede Kamer gaan. Op gebied van elektrisch vervoer blijkt Nederland te behoren tot de kopgroep bij de uitrol ervan. Het aantal geregistreerde elektrische auto's groeide in 2012 van ruim 1.500 naar bijna 7.500 en het aantal publieke laadpunten verdubbelde tot zo'n 2.800 laadpunten, waaronder een groeiend aantal snellaadpunten. Via Green Deals is ingespeeld op de maatschappelijke vraag, met name op lokaal niveau. Daarnaast zijn kansrijke speerpunten geïdentificeerd voor het vergroten van het verdienvermogen van ons land.

Veiligheid staat bij het gebruik van radioactieve materialen vanzelfsprekend voorop. Voor de kerncentrale Borssele en de andere nucleaire inrichtingen zijn in 2012 stresstesten uitgevoerd. De uitkomsten zijn opgenomen in actieplannen. De implementatie van deze actieplannen vindt in 2013 plaats. In april worden in Europees verband de actieplannen van de Europese kerncentrales onderling vergeleken.

Met behulp van de *rijkscoördinatieregeling* kunnen grote energie infrastructuurprojecten sneller worden gerealiseerd. Een snellere realisatie van energie-infrastructuurprojecten draagt bij aan de voorzieningszekerheid, werkgelegenheid en concurrentiepositie van Nederland. In 2012 is de besluitvorming inzake de gasopslag Bergermeer en de hoogspanningsverbinding Randstad 380 kV Zuidring onherroepelijk geworden vanwege een voor het Rijk positieve uitspraak van de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Verder heeft definitieve besluitvorming plaatsgevonden over de hoogspanningsverbinding Randstad 380kV, Noordring, het transformatorstation Vijfhuizen, de aardgastransportleiding van Norg naar Groningen (NorgroN) en de aardgastransportleiding van Beverwijk naar Wijngaarden.

In 2012 is gewerkt aan een beleidsbrief om de Tweede Kamer te informeren over het voornemen van het (toenmalige) kabinet om deelprivatisering van Gasunie en TenneT toe te staan. Na de val van het kabinet is deze beleidsbrief aangehouden. Het onderwerp is niet opgenomen in het Regeerakkoord. Het kabinet zal nog een besluit nemen over deelprivatisering.

Op 1 januari 2012 is de kleinschalige uitrol van de slimme meter gestart. De uitrol en de effecten van de slimme meter worden gemonitord. Begin 2013 wordt de eerste rapportage aan de Tweede Kamer aangeboden.

De Elektriciteit- en gasregelgeving borgt de publieke belangen van voorzieningszekerheid en betaalbaarheid en heeft bijgedragen aan efficiënt beheer van de energienetten en daarmee aan concurrerende tarieven. Veelvuldige wijzigingen aan de Elektriciteits- en Gaswet hebben geleid tot complexe wetgeving. In 2012 is daarom een herziening van de Elektriciteits- en Gaswet gestart als onderdeel van de wetgevingsagenda STROOM. Hoofdbestanddeel van de wetgevingsagenda betreft een algehele herziening en samenvoeging van de Gaswet en de Elektriciteitswet 1998 om te komen tot wetgeving die duidelijker en eenvoudiger is, met minder regeldruk voor bedrijven en minder lasten voor de overheid. Wetgeving, bovendien, die op inzichtelijke manier voortvloeit uit de Europese wetgeving en die de transitie naar een duurzame energiehuishouding optimaal ondersteunt. De eerste tranche van de wetgevingsagenda STROOM is aan de Tweede Kamer aangeboden. Hierin zijn onder andere een aantal toezeggingen en voornemens uit het Energierapport 2011 uitgewerkt.

In 2012 is de Wet Voorraadvorming Aardolieproducten 2012 afgerond en door de Tweede en Eerste Kamer goedgekeurd. De wet betreft de implementatie van de Europese richtlijn en zal op 1 april 2013 in werking treden. Tevens is een politieke keuze (voorgenomen tracé of locatiekeuze) gemaakt voor de gasolieopslag in Twente, de hoogspanningverbinding Noord-West 380kV, de interconnector van Doetinchem naar Wesel, het transformatorstation in Breukelen en de uitbreiding van de Clauscentrale. Deze keuzes zullen in 2013 worden omgezet in formele besluiten. Voor de hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 kV zijn voorbereidingsbesluiten getroffen. De toekomstige samenstelling van G-gas (laag-calorisch gas) is vastgelegd. Op deze samenstelling zijn de eisen gebaseerd waaraan nieuw verkochte toestellen die onder de Gastoestellenrichtlijn vallen, moeten voldoen. Doordat na een overgangperiode slechts toekomstbestendige toestellen op de markt komen, wordt het toestellenpark vervangen door de werking van de normale vervangingsmarkt.

Effectief energiebeleid is per definitie *internationaal beleid*. Energiediplomatie en internationale afspraken zijn dan ook belangrijk: de gevolgen van nationaal beleid gaan vaak over de landsgrenzen heen. Daarom is het overleg met onze buurlanden geïntensiveerd. Begin 2013 heeft overleg over verdere samenwerking met Duitsland plaatsgevonden; politiek overleg met andere buurlanden wordt ook geïntensiveerd. Belangrijke onderwerpen voor overleg een samenwerking zijn: subsidiesystemen, innovatie en verbeteringen in de grensoverschrijdende infrastructuur. Door de Noordwest-Europese landen zijn verdergaande afspraken gemaakt over de samenwerking op het gebied van gas ter uitwerking en invulling van Europese netcode en richtsnoeren. Dit sluit aan bij de Nederlandse gasrotonde ambities, omdat daarmee de grensoverschrijdende handel in en het transport van gas wordt vereenvoudigd. In 2012 heeft het Franse beursbedrijf Powernext een aanwijzing als gasbeurs volgens de Gaswet gekregen. Samen met het Duitse EEX zal het een beurs voor TTF-gas opzetten. De wetgeving ter implementatie van het derde pakket energierichtlijnen is in juli 2012 in werking getreden. De onderliggende regelgeving is in 2012 in werking getreden. Hiermee is de implementatie van het derde pakket energierichtlijnen afgerond.

1.3.2 De Beleidsartikelen

11. Goed functionerende economie en markten

Algemene doelstelling

Voorwaarden voor een goed functionerende economie en markten, waaronder de markt voor elektronische communicatie.

Het Ministerie van Economische Zaken, heeft in haar streven naar optimale marktordening en het bevorderen van mededinging, gewerkt aan gedragsregels voor de overheid (Markt en Overheid), aan de totstandkoming van de Aanbestedingswet 2012 en het daarbij horende aanvullend beleid. Daarnaast was zij betrokken bij het verbeteren van de werking van specifieke markten zoals de gezondheidszorg, landbouw en financiële dienstverlening. Het Ministerie van Economische Zaken heeft ter versterking van het markttoezicht in Nederland een wetsvoorstel tot stroomlijning en vereenvoudiging van bevoegdheden, handhavingsinstrumenten en procedures (Stroomlijningswet ACM) ingediend bij de Eerste en Tweede kamer.

Per 1 april 2013 gaat de Autoriteit Consument en Markt van start. Deze nieuwe toezichthouder ontstaat door samenvoeging van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa), de Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit (OPTA) en de Consumentenautoriteit. Deze stap zal resulteren in een toename van de efficiëntie van het toezicht waardoor consumentenbelangen beter worden bewaakt.

Het regelgevend kader voor de telecommunicatiesector is gemoderniseerd door implementatie van de gewijzigde Europese telecommunicatierichtlijnen in de Telecommunicatiewet (onder andere meldplicht veiligheidsinbreuken, cookies, netneutraliteit).

Daarnaast heeft het Ministerie van Economische Zaken zich er op Europees niveau voor ingezet dat bellen in het buitenland op termijn niet meer kost dan bellen in Nederland.

Het Ministerie van Economische Zaken heeft een stimulans gegeven aan de concurrentie op de markt van mobiele communicatie door frequentieruimte te veilen. Deze frequentieveiling is in 2012 begonnen en in 2013 afgerond. De veiling heeft een technisch efficiëntere verdeling tot stand gebracht. Tele2 heeft zich als nieuwkomer geschaard naast de bestaande partijen KPN, Vodafone en T-Mobile om de vierde aanbieder van mobiele communicatie in Nederland te worden. Met de veiling is het aantal beschikbare frequenties voor mobiele communicatie met 40% toegenomen. Met de nieuwe frequenties kunnen 4G netwerken worden aangelegd waarmee snelheden tot boven de 100 megabit per seconde (Mbps) kunnen worden geleverd.

Rol en verantwoordelijkheid

Goed functionerende markten dragen in belangrijke mate bij aan de economische groei. In een goed functionerende markt reageren vraag en aanbod effectief op elkaar. Zowel consumenten als bedrijven profiteren daarvan. Op goed functionerende markten ontstaat een optimale prijs-kwaliteitverhouding van goederen en diensten en hebben gebruikers voldoende keuzevrijheid. Daarnaast stimuleren goed werkende markten innovatie. Bedrijven worden in een gezonde concurrerende omgeving

De Beleidsartikelen

aangezet om de beste prijs – kwaliteitverhouding te bieden aan hun klanten.

Het Ministerie van Economische Zaken ziet het als haar taak eventuele belemmeringen voor het goed functioneren van economie en markten te verminderen of weg te nemen. Economische Zaken bevordert het goed functioneren van markten door het scheppen van randvoorwaarden. Economische Zaken waarborgt gezonde concurrentieverhoudingen op alle markten met behulp van de Mededingingswet en scheidt de voorwaarden waarbinnen concurrentie kan plaatsvinden met de Waarborgwet, de Winkeltijdenwet en de Metrologiewet. Daarnaast draagt het Ministerie van Economische Zaken bij aan een goede balans tussen de belangen van bedrijven en consumenten met generiek consumentenbeleid. Dit richt zich op het behouden en versterken van de positie van de consument door handhaving van collectieve inbreuken op wettelijke regels en het verminderen van informatie-assymetrie.

Vanwege het specifieke karakter en het maatschappelijke en economische belang is in de markt voor telecommunicatie en post separaat beleid noodzakelijk om tot een optimale marktordening te kunnen komen. In deze markt zijn separate (wettelijke) kaders opgesteld die de veiligheid, betrouwbaarheid, toegankelijkheid en transparantie borgen. Door te voorzien in de maatschappelijke behoefte aan statistieken door het Centraal Bureau voor de Statistiek ondersteunt de Minister van Economische Zaken het beleid ter bevordering van de efficiënte werking van markten.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Kengetal: Index of Economic Freedom	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Ambitie 2011
Nederland	75,5	77,4	77	75	74,7	73,3	>70
Europees gemiddelde	66,3	66,8	66,3	66,8	66,8	66,1	

Bron: www.heritage.org/Index/

Bovenstaande index geeft een indicatie hoe het met de economische vrijheid in een land is gesteld. Economische vrijheid wordt gemeten in 10 categorieën die uiteenlopen van de bescherming van eigendomsrechten en de aanwezigheid van corruptie tot het vrije verkeer van goederen, diensten, arbeid en kapitaal. De economische vrijheid in Nederland is relatief hoog en ligt ruim boven het Europees gemiddelde.

Markt en consumenten prestaties Nederland; kengetallen

Kengetallen	EU 27 Realisatie 2010	NL Realisatie 2010	EU 27 Realisatie 2011	NL Realisatie 2011	Ambitie 2011
1. Percentage consumenten dat zich voldoende beschermd acht	57%	69%	58%	74%	Voor al deze kengetallen geldt dat de ambitie is om boven het EU gemiddelde te blijven.
2. Percentage consumenten dat verkopers/providers vertrouwt*	65%	77%	65%	68%	
3. Percentage dat bij verkopers heeft geklaagd	13%	12%	14%	14%	
4. Percentage consumenten tevreden met klachtafhandeling	52%	56%	58%	57%	
5. Percentage consumenten dat het makkelijk vindt om via zelfregulering geschillen op te lossen	48%	51%	52%	57%	
6. Consumentenomgevingindex	61	66	62	69	

Bron: Europees Scoreboard Consumentenmarkten

* Het percentage consumenten dat verkopers/providers vertrouwt, verschilt van jaar tot jaar: 77% in 2008, 67% in 2009, 77% in 2010 en 68% in 2011. Het percentage gaat afwisselend omlaag en omhoog. De reeks is te kort om van een trend te spreken en vooralsnog ontbreekt een goede verklaring.

De 2012 waarden worden in mei 2013 gepubliceerd.

Nederland scoort relatief hoog in de internationale vergelijking op een aantal issues die raken aan het vertrouwen van consumenten. De Omgevingindex geeft een samengesteld beeld op verschillende indicatoren die te maken hebben met het consumentenvertrouwen.

Kengetal	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Ambitie 2012
1. Concurrentie markt mobiele telefonie (HHI-index) Bron: TNO	3.763	3.874	3.802	3.721*	3.721	dalend
2. Percentage van de Nederlandse huishoudens dat toegang heeft tot breedbandinternet met een snelheid hoger dan 30 Mbs, cq. 100 Mbs Bron: OPTA			30 Mbs: niet gemeten	30 Mbs: niet gemeten	30 Mbs:96% 100	30 Mbs: 100% 100 Mbs: stijgend
3. Percentage van de Nederlandse huishoudens dat daadwerkelijk gebruik maakt van breedbandinternet met een snelheid hoger dan 30 Mbs, cq 100 Mbs Bron: OPTA			30 Mbs: 5% 100 Mbs: 2%	30 Mbs: 20% 100 Mbs: 2%	30 Mbs: 22% 100 Mbs: 2%	30 Mbs: stijgend 100 Mbs: 50%

De Herfindahl Hirschman Index (HHI) geeft een indicatie van de marktconcentratie, die afhankelijk is van enerzijds het aantal partijen in de markt (hoe meer partijen, des te lager de HHI) en anderzijds de marktaandeelen van deze partijen (hoe groter het marktaandeel van de marktleiders, des te hoger de HHI). Bij dalingen van de HHI kan dus gesproken worden van toegenomen concurrentie.

* dit betreft de waarde tot en met het tweede kwartaal 2012

De gerealiseerde waarden van 2012 hebben betrekking op de periode tot en met het tweede kwartaal. In maart zal TNO de definitieve waarden van 2012 publiceren. Met ingang van 2012 is opdracht gegeven om alle waarden te meten.

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Vershil
VERPLICHTINGEN	248,8	233,1	231,6	228,4	227,7	0,7
UITGAVEN	234,9	231,9	232,8	233,7	230,6	3,1
<i>Programma-uitgaven</i>	<i>228,8</i>	<i>219,9</i>	<i>221,5</i>	<i>222,7</i>	<i>219,4</i>	<i>3,3</i>
11.1 Optimale marktordening en mededinging bevorderen	23,0	23,2	25,9	25,7	26,3	-0,6
Bijdrage Metrologie	15,1	14,1	14,9	15,2	14,7	0,5
Raad Deskundige Nationale Meetstandaarden	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	-0,1
PIANOO inclusief TenderNed	3,5	2,6	6,1	7,0	7,3	-0,3
Markt en Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	-0,7
NMa / Dte	0,7	0,6	1,0	0,5	0,5	0,0
Bijdrage Nederlands Normalisatie Instituut	0,0	0,9	0,6	0,9	1,1	-0,2
Raad voor Accreditatie	1,4	1,5	0,4	0,1	0,2	-0,1
Prijzenwet	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderzoek en opdrachten	2,2	2,9	2,9	2,0	1,7	0,3
11.3 Goede en betrouwbare netwerken en markten voor telecommunicatie- en post	4,4	4,5	3,9	10,2	12,0	-1,8
Bijdrage aan OPTA	2,4	2,2	1,9	2,4	2,5	-0,1
Bijdrage aan internationale organisaties	2,0	2,3	2,0	1,9	2,5	-0,6
Veiligheid en frequenties	0,0	0,0	0,0	5,9	7,0	-1,1
11.4 Voorzien in maatschappelijk behoefte aan statistieken	195,4	192,3	191,7	186,9	181,1	5,8
Bijdrage aan het CBS	195,4	192,3	191,7	186,9	181,1	5,8
<i>Bijdragen baten-lastendiensten</i>	<i>12,1</i>	<i>12,0</i>	<i>11,3</i>	<i>11,0</i>	<i>11,2</i>	<i>-0,2</i>
Toezicht Agentschap Telecom	6,6	5,7	5,7	5,9	5,8	0,1
Agentschap Telecom	5,5	6,0	5,3	5,1	5,4	-0,3
Agentschap NL	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0
ONTVANGSTEN	19,6	64,2	82,7	82,7	55,2	27,5
Ontvangsten NMa	1,6	10,0	3,3	4,4	0,0	4,4
High Trust	13,4	22,4	21,4	32,1	31,1	1,0
Diverse ontvangsten	4,6	31,8	58,0	46,2	24,1	22,1

Toelichting op de programma uitgaven

Operationele doelstelling 11.1 Optimale marktordening en mededinging bevorderen**Doelbereiking**

Goed functionerende markten zijn de motor voor economische groei. Het Ministerie van Economische Zaken heeft met het oog op het belang van de consument en eindgebruiker op verschillende wijzen de marktwerking en de mededinging bevordert. Een paar voorbeelden zijn: de Mededingingswet, inclusief de invoering van de Wet Markt en Overheid als aanpassing van de Mededingingswet, de werkzaamheden van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) en de totstandkoming van de Aanbestedingswet 2012.

Mededingingsbeleid (Mededingingswet en de NMa)

Per 1 april 2013 gaat de Autoriteit Consument en Markt (ACM) van start. Het samenvoegen van de NMa, OPTA en Consumentenautoriteit leidt tot een verbetering van de effectiviteit en efficiëntie van het markttoezicht in Nederland. Dit zal bijvoorbeeld resulteren in een verruiming van de mogelijkheden voor informatieverstrekking door de ACM op het gebied van mededinging met derde instanties, zoals het Openbaar Ministerie.

De Beleidsartikelen

Parallel aan de Instellingswet ACM is een wetsvoorstel uitgewerkt dat leidt tot stroomlijning en vereenvoudiging van de procedures, bevoegdheden en handavingsinstrumentarium van de ACM. Dit wetsvoorstel is in november 2012 aangenomen door de Ministerraad. In de memorie van toelichting van het wetsvoorstel zal op verzoek van de Tweede Kamer (TK II 2011/12, 24 095, nr. 305) mede worden ingegaan op de voor en tegens van het aanvullen van de bestuursrechtelijke handhaving van de Mededingingswet met de mogelijkheid van strafrechtelijke handhaving.

Op 1 juli 2012 zijn de wet tot aanpassing van de Mededingingswet ter invoering van gedragsregels voor de overheid (beter bekend als: Wet Markt en Overheid) en het besluit Markt en Overheid in werking getreden. De vier gedragsregels uit deze wet stellen voorwaarden die de overheid moet volgen bij het verrichten van economische activiteiten. Hiermee wordt een gelijk speelveld met het bedrijfsleven bevorderd en kunnen overheden bij deze economische activiteiten niet langer oneigenlijk gebruik maken van overheidsmiddelen. Daarnaast is een handreiking bij de wet opgesteld. Deze handreiking is een hulpmiddel bij de toepasbaarheid van de wet. De NMa, en vanaf 1 april de ACM, is toezichthouder op deze gedragsregels voor de overheid.

Aanbestedingsbeleid

Het parlement heeft in 2012 ingestemd met de nieuwe Aanbestedingswet. De geplande datum van inwerkingtreding is 1 april 2013.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie waarde	Peildatum	StreefWaarde 2012	Realisatie 2012	Bron
Gebruik elektronisch systeem voor aanbesteden wordt gemeengoed bij de overheid	Openbare aanbestedingen worden nog niet via TenderNed gepubliceerd	1 januari 2010	Alle openbare aanbestedingen worden via TenderNed gepubliceerd	35%	TenderNed, EZ

Sinds medio 2012 worden de meeste aanbestedingen van het Rijk aangekondigd via TenderNed. (het digitale rijksbrede aanbestedings-systeem) Ook decentrale overheden kondigden hun aanbestedingen in de loop van 2012 steeds vaker aan via TenderNed. In 2012 werden nog niet alle aanbestedingen via TenderNed aangekondigd omdat de nieuwe Aanbestedingswet, die de verplichting daartoe bevat, nog niet in werking was getreden. Naar verwachting treedt die wet per 1 april 2013 in werking.

In 2012 is fase 2 van het systeem voor elektronisch aanbesteden TenderNed afgerond. Hiermee kunnen ondernemingen documenten in het online bedrijvenregister laten opnemen en digitaal inschrijven op aanbestedingen, waardoor het systeem fungeert als een online markt-plaats.

Metrologiewet

De onderhandelingen over de herziening van de Europese metrologische richtlijnen tussen de Europese Commissie, de lidstaten en het Europees parlement zijn nog niet afgerond. Door de complexiteit van de materie waarmee grote belangen zijn gemoeid heeft implementatie in de Metrologiewet nog niet plaatsgevonden. De geplande datum van implementatie is het tweede kwartaal van 2013.

Het consultatietraject voor de gemoderniseerde IJkwet Bonaire, St. Eustatius en Saba (BES) is in 2012 gestart. Het streven naar het inwerking-treden in 2013 zal waarschijnlijk niet worden gehaald omdat het proces op strategische gronden later van start is gegaan dan oorspronkelijk was gepland. Dit is veroorzaakt door de beperkte capaciteit die op de BES-eilanden beschikbaar is voor dit werk. Prioriteit is gegeven aan het opleiden van medewerkers en het inrichten van de infrastructuur voor het IJkwezen.

Operationele doelstelling 11.2 Behouden en versterken positie van de consument

Doelbereiking

Goede wet- en regelgeving in Nederland beschermt consumenten tegen oneerlijke praktijken en geeft hen belangrijke rechten in de relatie met ondernemers. Consumenten maken steeds vaker gebruik van aanbiedingen over de grens. Het Ministerie van Economische Zaken zet zich samen met het Ministerie van Veiligheid en Justitie in voor adequate Europese regels, zodat consumenten ook in andere EU landen met vertrouwen kunnen consumeren. Wanneer dat vertrouwen beschaamd wordt is het eveneens van belang dat de toezichthouder, waar nodig in samenwerking met de Europese collega's, effectief kan optreden.

Consumenten zijn gelijktijdig met de Tweede Kamer door middel van openbaarmaking van onderzoeksgegevens van het Ministerie van Economische Zaken geïnformeerd over de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice van telecom- en energiebedrijven. Daarnaast is een voorstel van wet voor Pandbelingen aan de Tweede Kamer gezonden.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator: De naamsbekendheid van ConsuWijzer	Waarde 2009	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012	Bron
Percentage spontane naamsbekendheid	2%	6%	3%	ConsuWijzer
Percentage geholpen naamsbekendheid ConsuWijzer	23%	40%	47%	ConsuWijzer
Aantal bezoeken op website ConsuWijzer	2.000.000	2.200.000	2.200.000	Consuwijzer

De spontane naamsbekendheid blijft achter bij de begrote 6%. De reden hiervoor is de vermindering van het budget voor generieke communicatieacties. De Consumentenautoriteit heeft zich meer gericht op *free publicity* en het inzetten van concrete, themagerichte campagnes. Bij dit laatste kan gedacht worden aan de campagnes over telemarketing en de Online shopscan.

De realisatie van 2,2 mln bezoeken op de website van Consuwijzer is gebaseerd op basis van het aantal bezoeken gemeten in de eerste tien maanden van 2012 door middel van webanalyse en op een schatting van het aantal bezoeken voor de laatste twee maanden. Sinds eind oktober is ConsuWijzer namelijk gestopt met webanalyse nadat is gebleken dat de geïmplementeerde technische oplossing op de website niet volledig in overeenstemming was met de cookiebepaling in de Telecommunicatiewet.

Wet- en regelgeving, ter versterking van de positie van de consument

In 2012 is samen met het Ministerie van Veiligheid en Justitie (eerst verantwoordelijk) gewerkt aan de implementatie van de richtlijn consumentenrechten. Voor de implementatie van deze richtlijn is, gezien de complexiteit, iets meer tijd nodig gebleken dan verwacht. Het wetsvoorstel implementatie consumentenrechten en de bijhorende memorie van toelichting zullen begin 2013 aan de Tweede Kamer worden gezonden. De richtlijn dient uiterlijk 13 december 2013 in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd te zijn.

Operationele doelstelling 11.3 Goede en betrouwbare netwerken en markten voor telecommunicatie en post

Doelbereiking

In het in 2012 gehouden vierjaarlijkse Universal Postal Union (UPU) congres in Doha, Qatar zijn internationale afspraken gemaakt met betrekking tot post.

Markt en regelgeving

Om betaalbare en gelijkwaardige toegang tot openbare telefonie voor doven en slechthorenden te realiseren, zal een partij worden aangewezen voor het verzorgen van een tekst- en beeldbemiddelingsdienst. In oktober 2012 is de selectieprocedure gestart, die naar verwachting voor de zomer 2013 eindigt met de aanwijzing van de verzorger van de tekst- en beeldbemiddelingsdienst. Zodra de bemiddelingsdienst operationeel is, zal zijn voldaan aan de vereisten uit de Europese Richtlijnen inzake de universele dienst en eindgebruikerrechten.

Frequentie- en antennebeleid

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Het aantal vergunningscategorieën t.b.v. het gebruik van frequentiebanden	47	1 januari 2009	dalend	42	Agentschap Telecom

In internationaal kader worden voorbereidingen getroffen om het bovenste deel van de huidige UHF-omroepband (694–790 MHz) te bestemmen voor mobiele communicatie. Samen met Agentschap Telecom en de sector is een inventarisatie gestart van de behoefte en de beschikbaarheid aan frequenties voor omroep toepassingen over de verschillende omroepbanden heen. Dit moet ruim voor afloop van de huidige vergunningstermijnen in 2017 leiden tot een standpunt ten aanzien van de toekomstige bestemming van de UHF-band.

Het jaar 2012 is een belangrijk voorbereidingsjaar geweest voor de uitrol van digitale (ether)radio. Vergunninghouders hebben een overeenkomst gesloten met een netwerkoperator voor de bouw van een digitaal radionetwerk dan wel voorbereidingen daartoe getroffen. Het Ministerie van Economische Zaken komt regelmatig met de vergunninghouders bijeen om afspraken te maken over de gezamenlijke introductie. Digitale (ether)radio zal in het derde kwartaal van 2013 van start gaan.

De Beleidsartikelen

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Penetratiegraad van TDAB radio-ontvangers in huishoudens	<1%	2009	<1%	3%	CBS

De CBS publicatie heeft betrekking op de bevolking van 12 tot en met 74 jaar. De waarde van 2012 zal het CBS op 1 juli 2013 publiceren. De in de Rijksbegroting 2012 opgenomen raming 2012 zal worden herzien.

Een veilig en betrouwbaar netwerk

De volgens het Regulatory Framework for Electronic Communications verplichte melding aan de overheid van verstoringen in telecomnetwerken is ingevoerd. De verstrekking van informatie over verstoringen aan het publiek is nog niet gerealiseerd. Aangezien nog niet is vastgesteld hoe dit het best kan gebeuren en welke gegevens van aanbieders nodig zijn. De vertraging is ontstaan omdat besloten is te wachten op de realisatie van de hierboven genoemde verplichte melding, om te voorkomen dat overlap ontstaat in de aanlevering van gegevens voor beide systemen. In 2013 zal de verdere ontwikkeling plaatsvinden.

Het programma veilig elektronisch zakendoen dat is omgevormd tot het programma digiveilig, is van start gegaan. Doel is het borgen van veilig gebruik van ICT. In het programma, dat wordt uitgevoerd door het onafhankelijk platform van overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, ECP, worden in publiek-private werkgroepen activiteiten ontplooid op ondermeer het terrein van bewustwording, privacy en de aanpak van botnets. Een botnet betreft een netwerk van computers die besmet is met een bot en dat vaak gebruikt wordt om illegale acties uit te voeren, zoals het verzenden van spam.

Eind 2012 hebben de Internet Service Providers (ISP's) de vereniging «Abuse Information Exchange» opgericht, en is gestart met het bouwen van een antibotnetcentrum dat medio 2013 operationeel is. Het centrum verzamelt en verwerkt op een centraal punt informatie over botnetbesmettingen waarmee aangesloten ISP's hun klanten sneller en gerichter kunnen helpen bij het ontsmetten van hun PC's. Het Ministerie van Economische Zaken heeft een startsubsidie gegeven en zal in 2013 de effectiviteit van Abuse Information Exchange meten aan de hand van een internationaal vergelijkend onderzoek.

Het Ministerie van Economische Zaken is in gesprek met de ICT-industrie over het ontwikkelen van veilige hard- en software producten ter bevordering van cyber security. Dit heeft nog niet geleid tot concrete nieuwe standaarden. In 2013 zal het Ministerie van Economische Zaken haar gesprekken met de industrie voortzetten, waarbij in gezamenlijk overleg de mogelijkheid voor een standaard voor het ontwikkelen van veilige software wordt verkend.

Operationele doelstelling 11.4 Voorzien in maatschappelijke behoefte aan statistieken

Doelbereiking

Het voorzien in statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de onderzoeksresultaten en samengestelde statistieken.

De Beleidsartikelen

Het outputprogramma van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zoals opgenomen in het Jaarplan voor 2012 van het CBS is gerealiseerd.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicatoren	Definitie	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012
Realisatie van de publicatiekalender	Realisatie: Percentage op de geplande datum gepubliceerde persberichten en gerealiseerde leveringen aan Eurostat.	90% van publicatiekalender op of voor geplande publicatiedatum gehaald.	Persberichten: 94% Eurostat: 90%
Aantal formele correcties op publicaties	Aantal persberichten dat met een (nieuw) persbericht wordt gecorrigeerd.	Maximaal 3 persberichten per jaar met correcties.	0 persberichten met correctie
1. Afwijking van voorlopige en definitieve cijfers			
a. economische groei	Het aantal keer dat de definitieve kwartaalcijfers voor de economische groei van een jaar meer dan 0,75 procentpunt afwijken van de flash-ramingen voor de kwartalen van dat jaar.	Voor minstens drie kwartalen van het jaar moet de afwijking minder zijn dan 0,75 procentpunt.	4 kwartalen < 0,75% voor het jaar 2009.
b. internationale handel	Het aantal afwijkingen van meer dan 4% tussen de voorlopige en definitieve cijfers van de onderdelen van de 6-wekenversie van de maandcijfers van de internationale handel.	80 procent van de afwijkingen moet minder zijn dan 4 procent.	87,5% afwijkingen < 4% voor het jaar 2011
c. bevolkingsgroei	Deelindicator jaarcijfer: de absolute afwijking van de som van de voorlopige maandcijfers van de bevolkingsgroei met het definitieve jaarcijfer. Deelindicator maandcijfers: het aantal keren dat de definitieve cijfers van de bevolkingsgroei voor de maanden van het voorafgaande kalenderjaar meer dan 4.000 afwijken van de voorlopige cijfers.	Voor minstens 8 maanden moet de afwijking minder zijn dan 4.000 én de afwijking van het gecumuleerd jaartotaal moet minder dan 16.000 zijn.	12 maanden met afwijking < 4.000 Gecumuleerd jaartotaal: 4.446
2. Administratieve lasten verlaging/reductie enquêtedruk	Uitkomst van de jaarlijkse administratieve lasten zoals gemeten door de «enquêtedrukmeter» (EDM).	De administratieve last door enquêtedruk voor het bedrijfsleven mag in 2011 niet meer bedragen dan de lastendruk in 2010 en wordt zoveel mogelijk gereduceerd in lijn met de doelstelling om in 2015 een reductie tussen de 20% en 30% te realiseren ¹	Enquêtedruk 2010: € 19 mln Enquêtedruk 2011: € 19 mln

¹ Zoals nader toegelicht in de Voortgangsrapportage regeldruk bedrijven van Prinsjesdag 2011 vereist de realisatie van deze doelstelling zowel wijzigingen uitgevoerd door het CBS als wijzigingen in de Europese regelgeving. Op basis van haalbaarheidsonderzoeken, waarbij ook inzicht wordt verkregen in de hiermee gepaard gaande kosten, vindt nog definitieve besluitvorming plaats.

Bron: CBS

De door het CBS veroorzaakte lastendruk over 2011 (zoals in 2012 is gemeten) bedraagt € 19 mln. Door de geleidelijke toename van de internationale handel in goederen met EU-lidstaten sinds 2009 zijn meer bedrijven boven de waarnemingsdrempel uitgekomen, waardoor zij verplicht werden hierover aangifte voor de statistiek te doen (Intrastat). Daarnaast werd er in 2011 een relatief groot aantal meerjaarlijkse enquêtes tegelijkertijd uitgevoerd. Hier tegenover staat een daling van de lastendruk bij de productiestatistieken, de één na grootste veroorzaker van lastendruk, als gevolg van een herontwerp van productieprocessen dat de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Al met al is de lastendruk in 2011

op hetzelfde niveau gebleven als in 2010. Gecorrigeerd voor meerjarige enquêtes continueert het CBS de dalende lijn in de lastendruk.

Samen met het Ministerie van Economische Zaken zet het CBS in op verdere lastenreductie bij Intrastat, dat de helft van de totale administratieve lasten van het CBS veroorzaakt en waarvan de lastendruk naar verwachting stijgt als gevolg van het aantal bedrijven dat boven de waarnemingsdrempel uitkomt. Europese besluitvorming over de aanpassing van Intrastat zal op zijn vroegst in 2014 plaatsvinden.

De bijdrage aan het CBS is in 2012 met € 5,8 mln verhoogd. Deze middelen zijn aangewend voor onder andere nieuwe statistische verantwoordelijkheden in het kader van Caribisch Nederland, voor compensatie van de gestegen pensioenpremies en voor loon- en prijscompensatie.

Toelichting op de ontvangsten

Ontvangsten Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa)

De toename in de ontvangsten bij de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) van € 4,4 mln wordt met name veroorzaakt doordat de NMa in 2012 bouwfraudeboetes heeft ontvangen welke in de oorspronkelijke begroting 2012 niet waren geraamd.

Diverse ontvangsten

Het verschil in diverse ontvangsten van € 22,1 mln is grotendeels veroorzaakt door ontvangsten uit vergunningen voor de landelijke digitale radio-omroep. In de zomer van 2011 zijn verlengde FM – vergunningen uitgereikt waardoor in 2012 € 19,6 aan niet voorziene gelden (incl. wettelijke rente) zijn ontvangen. Tot slot kan € 1,9 mln worden verklaard doordat het bedrag van de eindafrekening over 2011 van het Agentschap Telecom lager was dan de eerder betaalde voorschotbedragen. Dit is met name veroorzaakt door een aantal niet ingevulde fte's.

12 Een sterk innovatievermogen

Algemene doelstelling

Een sterker innovatievermogen van de Nederlandse economie

Nederland heeft een 5e positie in het Innovation Union Scoreboard bereikt. Daarmee is Nederland koploper van een groep landen die tot de «innovatievolgers» worden gerekend, achter de «innovatieleiders» Zweden, Duitsland, Denemarken en Finland. Binnen de kengetallen waar de positie in het Innovation Union Scoreboard door wordt bepaald, scoort Nederland bovengemiddeld bij onder andere de publieke Research & Development – uitgaven, het aandeel innovatieve bedrijven, het aantal aangevraagde octrooien en het aantal geregistreerde handelsmerken. Nederland heeft een benedengemiddelde score bij onder andere de private Research & Development -uitgaven en de omzet die bedrijven behalen met nieuwe en verbeterde producten.

Rol en verantwoordelijkheid

Innovatie is een belangrijke bron voor de welvaartsgroei van de Nederlandse economie. Innovatie verhoogt de productiviteit van Nederlandse bedrijven, heeft een positief effect op de Nederlandse concurrentiepositie en draagt bij aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. De Research & Development-uitgaven zijn een belangrijke inputfactor voor innovatie. In het Nationaal Hervormingsprogramma 2011 heeft Nederland zich ten doel gesteld dat in 2020 2,5% van het Bruto Binnenlands Product aan Research & Development wordt uitgegeven. Hiermee is gekozen voor een ambitieuze doelstelling, waarbij rekening is gehouden met de Nederlandse sectorstructuur.

Met het bedrijvenbeleid wordt beoogd om een verhoging van de private Research & Development intensiteit te realiseren en de innovatiekracht van Nederland te versterken. Via publiek-private samenwerking, bevordert het kabinet dat publiek gefinancierde kennisontwikkeling maximaal benut kan worden door het bedrijfsleven. Kennisbenutting door het bedrijfsleven is immers een essentiële schakel in de keten kennis-kunde-kassa. Daarbij wordt de publieke kennisontwikkeling in sterkere mate gericht op de topsectoren.

Innovatie is een zaak van bedrijven, die daartoe (financiële) risico's nemen. Omdat bedrijven zich de bijkomende maatschappelijke baten niet volledig kunnen toe-eigenen, bestaat het risico dat zij minder innoveren dan maatschappelijk gezien gewenst is. Het Ministerie van Economische Zaken bevordert daarom private R&D en innovatie mede met financiële instrumenten. Hiervoor worden fiscale instrumenten, kredieten en subsidies ingezet.

De innovatieprestaties van de Nederlandse economie staan sterk onder invloed van externe factoren. De innovatiegraad van bedrijven en het succes van innovaties worden sterk bepaald door (internationale) marktontwikkelingen en strategische afwegingen die bedrijven daarbij maken. De opgave voor het Ministerie van Economische Zaken is om met kennis- en innovatiebeleid bedrijven een gunstig innovatieklimaat te bieden.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Indicator	Referentie- waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
R&D-uitgaven als % van het BBP	1,82%	2009	1,8%	2,04%	CBS
– waarvan private sector	0,85%	2009	0,9%	1,15%	
– waarvan publieke sector	0,96%	2009	0,9%	0,88%	

De getoonde uitsplitsing van Research & Development-uitgaven naar publieke en private sector heeft betrekking op de plaats van uitvoering. De referentiewaarde voor de private sector is iets lager dan in de begroting voor 2012 was weergegeven, als gevolg van een lichte opwaartse bijstelling van de waarde van het Bruto Binnenlands Product over 2009 door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Door revisies in de R&D-statistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn de uitkomsten voor 2011 niet goed vergelijkbaar met die voor 2009.

De sterke stijging van de private Research & Development-uitgaven in 2011 ten opzichte van 2009 is grotendeels het gevolg van een revisie in de R&D-statistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Door een verbreding van het R&D-begrip en het toevoegen van bedrijven met minder dan 10 werkzame personen aan de bedrijvenpopulatie in de R&D-statistiek wordt onderzoek van een groter aantal bedrijven dan voorheen geteld als Research & Development. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft ook een revisie toegepast bij de Research & Development-uitgaven van hogeronderwijsinstellingen. De baten van hogeronderwijsinstellingen die als grondslag dienen voor de berekening van de onderzoeksuitgaven van deze instellingen zijn versmald. Hierdoor zijn de Research & Development-uitgaven in de publieke sector in 2011 lager dan volgens de oude berekeningsmethode het geval was in 2009. Gecorrigeerd voor de revisie komt het cijfer voor 2011 iets hoger uit dan het cijfer voor 2009 (namelijk 2011: 0,98% van het BBP)

Kengetallen: Innovatieprestaties van Nederland	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012 ¹	Ambitie
Innovation Union Scoreboard: positie van Nederland binnen EU27-landen	10e	9e	9e	8e	7e	5e	Positie verbeteren
Aantal bij WIPO aangevraagde octrooien, per mln personen van de beroepsbevolking (Nederland)	504	492	503	457	391	442	
Aantal bij WIPO aangevraagde octrooien: Positie Nederland binnen OECD	6e	6e	5e	6e	10e	8e	Positie verbeteren

¹ Het Innovation Union Scoreboard met betrekking tot 2012 is de jaargang met de titel Innovation Union Scoreboard 2013. De WIPO-cijfers voor 2012 zijn voorlopig.

Bron: Europese Commissie (Innovation Union Scoreboard 2013). In het Innovation Union Scoreboard 2013 zijn de scores per lidstaat opnieuw berekend voor de jaren 2008–2011. Dit maakt dat Nederland in 2008 en 2010 op een andere plek in de ranglijst stond dan in eerdere jaarverslagen en EZ-begrotingen aan de Kamer is gemeld. De positie in het jaar 2007 is ontleend aan de voorgaande editie van het Innovation Union Scoreboard (de editie uit het jaar 2012).

Bron: WIPO voor het aantal aangevraagde octrooien en OECD voor de omvang van de beroepsbevolking. De cijfers voor het aantal octrooiaanvragen per miljoen personen van de beroepsbevolking wijken licht af van de reeks in de begroting voor 2012, als gevolg van een neerwaartse bijstelling van de cijfers voor de omvang van de beroepsbevolking door de OECD. De positie van Nederland bij dit kengetal is in 2009 en 2010 een plaats hoger uitgekomen dan in de begroting voor 2012 vanwege een opwaartse bijstelling door de OECD van de cijfers over de omvang van de beroepsbevolking in Israël. Het laatste heeft ertoe geleid dat Israël in die jaren een positie onder Nederland heeft gekregen. Met ingang van 2012 geeft de indicator de bij WIPO aangevraagde octrooien en niet zoals in de jaren daarvoor het aantal aangevraagde Europese octrooien.

De Beleidsartikelen

De relatieve score van Nederland binnen het Innovation Union Scoreboard (IUS) van de Europese Commissie is in de periode 2007–2012 verbeterd; van de 10^e naar de 5^e plaats. Dit is te danken aan verbeteringen van Nederland op een groot aantal onderliggende kengetallen in de afgelopen jaren.

Het aantal WIPO-octrooiaanvragen is sinds 2009 afgenomen. Recent onderzoek van NL-Octrooiencentrum geeft aan dat dit vooral komt doordat een klein aantal grote bedrijven, die een groot deel van de Nederlandse aanvragen voor hun rekening nemen, sindsdien een andere octrooi-strategie volgen die meer op kwaliteit gericht is en actiever zijn in andere technologische sectoren met een lagere octrooidichtheid. In 2012 is de neerwaartse ontwikkeling bij het aantal octrooiaanvragen omgebogen naar een stijging. Dat is samengegaan met een verbetering van de positie van Nederland binnen de OECD van een 10^e naar een 8^e plaats.

Kengetal	Realisatie 2004	Realisatie 2006	Realisatie 2008	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Ambitie
Aandeel innoverende bedrijven:						
– Industrie (EU27-gemiddelde)	42	42	42 (44)	53 (44)	n.b.	Aandeel verhogen
– Diensten (EU27-gemiddelde)	29	32	31 (35)	44 (35)	n.b.	Aandeel verhogen
Aandeel innoverende bedrijven dat (de laatste drie jaar) technologisch heeft samengewerkt met publieke partijen:						
– Researchinstellingen (EU27-gemiddelde)	9	8	10 (6)	6 (6)	n.b.	Bovengemiddelde positie handhaven
– Universiteiten (EU27-gemiddelde)	12	11	14 (10)	8 (11)	n.b.	Bovengemiddelde positie handhaven

n.b.= niet beschikbaar (de innovatie-enquête wordt alleen over even jaren gehouden)

Bron: Eurostat (uitkomsten van innovatie-enquêtes)

Het aandeel innoverende bedrijven in de Nederlandse industrie en dienstverlening is bij de meting over 2010 fors hoger dan in de vorige edities van de innovatie-enquête. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (dat de innovatie-enquête voor Nederland uitvoert) verklaart dit voor een belangrijk deel uit het feit dat de laatste editie voor het eerst gebruikmaakte van digitale enquêteformulieren. Van de grotere groep innoverende bedrijven blijkt een kleiner aandeel samen te werken met een kennisinstelling.

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Vershil
VERPLICHTINGEN	949,5	755,9	976,1	655,5	708,5	-53,0
UITGAVEN	667,7	723,9	883,7	745,8	814,2	-68,4
<i>Programma-uitgaven</i>	<i>603,9</i>	<i>647,8</i>	<i>806,7</i>	<i>670,7</i>	<i>748,4</i>	<i>-77,7</i>
12.1 Bevorderen van publiek/private kennisontwikkeling voor topsectoren en maatschappelijke vraagstukken	486,8	524,2	679,3	547,2	583,2	-36,0
- Institutioneel onderzoek	46,4	62,0	211,1	222,4	207,6	14,8
- Lucht- en Ruimtevaart	99,4	88,7	133,1	71,2	81,7	-10,5
- Internationaal innoveren	32,7	22,1	12,5	7,7	3,8	3,9
- Innovatieprogramma's / Topsectoren	158,3	214,2	228,7	205,0	244,0	-39,0
- Overig	102,7	63,4	70,6	38,5	42,2	-3,7
- Onderzoek en opdrachten	4,5	3,4	3,3	2,4	3,9	-1,5
- Kenniswerkers / High Tech Topprojecten	42,8	70,4	20,0	0,0	0,0	0,0
12.2 Meer bedrijven die meer (technologische) kennis ontwikkelen, delen en benutten	117,1	123,6	127,4	123,5	165,2	-41,7
- Innovatie Prestatie Contracten	26,1	32,1	30,2	44,0	41,2	2,8
- Innovatiefonds: innovatiekrediet	16,9	19,1	35,8	27,3	56,7	-29,4
- Innovatiefonds: risicokapitaal	16,6	14,1	10,5	12,4	27,4	-15,1
- Oude financieringsinstrumenten	14,9	20,0	13,5	1,7	0,0	1,7
- Syntens	33,0	33,0	32,5	31,5	30,9	0,6
- Eurostars	1,3	2,2	4,2	5,7	7,6	-1,9
- Bijdragen organisaties	0,6	1,3	0,8	0,7	1,3	-0,6
- Overig	7,6	1,8	0,0	0,3	0,0	0,3
<i>Bijdragen baten-lastendiensten</i>	<i>63,9</i>	<i>76,1</i>	<i>77,0</i>	<i>75,2</i>	<i>65,8</i>	<i>9,4</i>
Bijdrage aan AgentschapNL	63,9	76,1	77,0	75,1	65,8	9,3
Bijdrage aan Agentschap Telecom	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
ONTVANGSTEN	197,7	180,3	44,5	70,5	45,2	25,3
Diverse ontvangsten	4,1	12,1	4,5	21,9	1,6	20,3
Ontvangsten uit het FES	152,2	128,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Ontvangsten luchtvaartkredietregeling	0,0	0,3	1,9	0,2	0,2	0,0
Ontvangsten Technische Ontwikkelingsprojecten	8,1	7,6	5,4	3,9	10,0	-6,1
Ontvangsten Rijksoctrooiwet	33,4	31,3	31,6	36,8	29,2	7,6
Ontvangsten Innovatiekredieten				6,6	2,1	4,5
Ontvangsten Eurostars	0,0	0,4	1,1	1,1	2,1	-1,0

Toelichting op de verplichtingen

Het lagere verplichtingenrealisatie (€ 53,0 mln) wordt met name veroorzaakt door:

Innovatieprogramma's/Topsectoren (- € 27 mln), waarvan:

- Innovatieprogramma's Algemeen: door het beëindigen van de innovatieprogramma's eind 2011 zijn de verplichtingenbudgetten die nog betrekking hadden op die programma's, en die niet werden ingezet ten behoeve van de Topsectorenaanpak, verlaagd met € 20,8 mln.
- Innovatieprogramma Veiligheid: alle verplichtingen met betrekking tot dit innovatieprogramma zijn reeds in 2011 aangegaan, waardoor het verplichtingenbudget 2012 met € 13,7 mln is verlaagd.
- Topsector HighTech Systems Materials: ten behoeve van diverse initiatieven, zoals Joint Technology Initiatives en Eurekaclusters, is het budget in 2012 per saldo verhoogd met € 5,6 mln.

Institutioneel onderzoek (€ 49,7 mln), waarvan:

- Bijdrage TNO (€ 19,7 mln). Dit betreft deels een technische correctie, deels een aanpassing in verband met de transitie van Embedded

De Beleidsartikelen

Systems Institute in het topsectorenproces en een overheveling van SZW-budget naar EZ.

- Bijdrage Nederlands Lucht en Ruimtevaartlaboratorium (€ 29,6 mln). Met het penvoerderschap is ook de afspraak van het Rijk naar Economische Zaken overgekomen om te zorgen dat het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) zijn huisvesting weer op aanvaardbaar peil kan brengen.

Bijdrage aan AgNL (– € 54,3 mln)

De opdrachten aan AgNL werden tot en met 2012 voorafgaand aan het uitvoeringsjaar verstrekt. Met ingang van 2013 wordt dit tijdens het uitvoeringsjaar gedaan.

Lucht- en Ruimtevaart (– € 10,0 mln)

De onderuitputting van in totaal € 10,2 mln wordt veroorzaakt door diverse mutaties. De belangrijkste zijn het doorschuiven van € 23 mln aan verplichtingenruimte naar latere jaren ten behoeve van de Ministerconferentie 2012 bij de tweede supplettoire begroting. Daarnaast is het Ruimtevaartbudget opgehoogd met € 12,8 mln. Dat in verband met het opheffen van het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart (NIVR), waarbij de liquide middelen aan de begroting zijn toegevoegd.

Het Innovatiefonds (– € 8,1 mln)

De benutting van het Innovatiekrediet is in 2012 toegenomen ten opzichte van 2011. Er is in 2012 een bedrag van € 52,9 mln verplicht. Echter de raming voor 2012 was € 95,5 mln vanwege de verwachte vraag in verband met het vervallen van subsidies vanuit de Innovatieprogramma's. Deze vraag is vooralsnog achtergebleven. Verder is bij tweede supplettoire begroting het InnovatiefondsMKB+ opgehoogd met € 35 mln. Dit budget wordt beschikbaar gesteld voor het nieuwe Fund-of-funds (in totaal € 100 mln). Fund-of-funds is een initiatief dat speciaal is gericht op snelgroeiende innovatieve bedrijven om deze beter toegang te verschaffen tot risicokapitaal. Via een bijdrage uit het Fund-of-funds en een bijdrage van het EIF kunnen nieuwe investeringsfondsen worden gestart.

Toelichting op de programma-uitgaven

Operationele doelstelling 12.1 Bevorderen van publiek/private kennisontwikkeling voor topsectoren en maatschappelijke vraagstukken

Doelbereiking

Institutioneel Onderzoek

- De publiek-private onderzoeksprogramma's bij TNO, Dienst Landbouwkundig Onderzoek en de Grote Technologische Instituten hebben een meerjarig karakter. In 2012 is de vrijkomende ruimte in deze programma's zoveel mogelijk ingezet voor nieuw onderzoek in overeenstemming met de Innovatiecontracten van de Topsectoren. In 2012 is een begin gemaakt met het harmoniseren van de governance van de genoemde instituten. In september 2012 is de toeslagregeling voor Topconsortia van Kennis en Innovatie gepubliceerd. Met de toeslagregeling kunnen de TKI's die in de begroting van Economische Zaken zijn opgenomen een aanvraag

indienen voor TKI-toeslag. In 2012 is voor € 83 mln aan TKI-toeslag aangevraagd.

Ruimtevaart

- Met de oprichting van een satellietdataportaal bij het Netherlands Space Office (NSO) in maart 2012 is een begin gemaakt met het beschikbaar stellen van ruimtevaartdata aan organisaties voor maatschappelijke en economische doeleinden. Met diverse organisaties binnen en buiten de overheid zijn gesprekken gestart over het gebruik van satellietdata voor uiteenlopende toepassingen. Het betreft in het bijzonder organisaties op het gebied van waterbeheer (kwaliteit en kwantiteit) en energie. De benutting van het NSO-portaal kan verder verhoogd kunnen worden als ook de Topsectoren de ruimtevaartdata gaan benutten voor hun ambities.
- Nederland heeft tijdens de European Space Agency Ministersconferentie op 20 en 21 november 2012 te Napels voor € 127 mln ingeschreven op European Space Agency (ESA)-programma's voor de periode 2013–2015. De Tweede Kamer is hierover schriftelijk geïnformeerd (TK, 24 446, nrs. 51 en 53 d.d. 15 november 2012, respectievelijk 7 december 2012).

Zevende Kaderprogramma (KP7)

Bij Economische Zaken is de aandacht uitgegaan naar het verbinden van KP7 met het nationale innovatiebeleid, in het bijzonder de economische topsectoren, het op peil houden van de deelname van Nederlandse partijen in KP7 en het verbeteren van de bedrijfsdeelname aan KP7. Dit is met succes bereikt door in de Europese onderhandelingen de werkprogramma's te beïnvloeden ten gunste van de behoeftes van potentiële Nederlandse deelnemers en door het verzorgen via het bij Agentschap NL ondergebrachte Expertisecentrum Internationaal Onderzoek en Innovatie (EIOI) van advieswerkzaamheden en informatievoorziening over het kaderprogramma te verzorgen, waarmee zo'n 3.000 deelnemers zijn bereikt. Het retourpercentage is nu 7,0% ofwel € 2,3 mld over 2007–2012 (was medio 2012 nog 6,9% en € 2,1 mld). De competitie om geld is buitengewoon scherp. Van de Nederlandse aanvragen krijgt alleen de beste 23% subsidie (gemiddeld). Bij aanvragers die zich vooraf lieten adviseren door EIOI steeg dat naar 36%). EIOI NL heeft zich in het bijzonder gericht op potentiële Midden- en Kleinbedrijf-deelnemers. Ook dat heeft resultaat opgeleverd, Midden- en Kleinbedrijf deelname in het onderdeel Coöperation is licht gestegen naar 15,5%. Daarnaast betaalt de Europese Commissie mee aan Eurostars, het technologieprogramma van ruim 30 landen voor hightech Midden- en Kleinbedrijf. In 2012 kregen 31 Nederlandse Midden- en Kleinbedrijven hieruit een bijdrage voor hun internationale projecten.

In 2012 is in het bijzonder aandacht uitgegaan naar discussies in de Raad voor Concurrentievermogen in reactie op het commissievoorstel over het toekomstige Europese financieringsprogramma voor onderzoek en innovatie «Horizon 2020: het kaderprogramma voor onderzoeken innovatie» voor de periode van 2014 tot en met 2020. Het kabinetsstandpunt hieromtrent is op 15 april 2011 door de Minister van Economische Zaken en de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap naar de Tweede Kamer gestuurd. Op veel punten heeft Nederland met succes onderhandeld, zo is het aandeel van het budget dat het MKB moet kunnen verwerven in Horizon 2020 verhoogd van 15% naar 20% van het budget van pijlers II (industriële leiderschap) en III (maatschappelijke uitdagingen).

In 2012 zijn Europese Innovatiepartnerschappen (EIP's) op grote maatschappelijke uitdagingen zoals gezond ouder worden, water, grondstoffen, landbouw en *smart cities* opgestart of nader uitgewerkt. Economische Zaken heeft in nauwe samenwerking met onder andere Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Volksgezondheid Welzijn en Sport en Infrastructuur & Milieu via de Raad de Nederlandse inzet in deze EIP's verzorgd. Bij de uitwerking van de EIP's wordt in het bijzonder aandacht gegeven aan het leggen van de verbinding met de economische topsectoren.

Toelichting budgettaire verschillen

Het budgettaire verschil op Operationele Doelstelling 12.1 van € 36,0 mln wordt met name veroorzaakt door:

- Institutioneel onderzoek. Voor het Nederlands Lucht en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) is een eerste bijdrage geleverd van € 5,0 mln om de huisvesting weer op een aanvaardbaar peil te brengen. Hiervoor is in de periode 2012–2015 een bedrag nodig van € 30,0 mln. Verder is aan Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) een aanvullende bijdrage verstrekt onder andere ten behoeve van de transitie van ESI en is prijsbijstelling uitgekeerd, samen € 7,2 mln.
- Lucht- en Ruimtevaart. Het niet benutte budget (€ 10,5 mln) is bijna volledig toe te schrijven aan Ruimtevaart. De kasonderuitputting is veroorzaakt door diverse mutaties. De belangrijkste zijn de ophoging van het Ruimtevaartbudget met € 12,8 mln. Dat in verband met het opheffen van het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart (NIVR). Daarnaast is in het jaar 2012 de overschrijding van het ruimtevaartbudget in 2011 gecompenseerd (betreft een bedrag van in totaal € 25,4 mln).
- Internationaal innoveren. De uitfinanciering van in het verleden aangegane verplichtingen is sneller verlopen dan oorspronkelijk geraamd. Hierdoor is € 3,9 mln meer betaald dan aanvankelijk voorzien.
- Innovatieprogramma's / Topsectoren. De Eurekaclusterprojecten zijn pas eind 2012 verplicht, daarnaast is de uitfinanciering van het innovatieprogramma Point One/Phase 2 trager verlopen dan voorzien. In totaal is de daarmee samenhangende kas van € 18,1 mln niet meer in 2012 betaald. Bij de start van diverse voormalig FES-projecten in 2011 is vertraging ontstaan, waardoor middelen in 2012 niet meer uitbetaald zijn. Het betreft hier BE-Basic (€ 7,4 mln), Top Institute for Food and Nutrition (€ 6,8 mln) en COMMIT (€ 2,8 mln). Ook bij het innovatieprogramma Logistiek is vertraging opgetreden. In overleg met Technologische Topinstituut Dinalog, dat het programma Logistiek uitvoert, is tot een aanzienlijk aanpassing van de budgetten besloten. Deze aanpassing vloeit voort uit een veel tragere opstart van de projecten dan aanvankelijk was voorzien. Daarom is in nauw overleg tussen Economische Zaken en Dinalog ook besloten tot een verlenging van de programmaperiode binnen het totaal gereserveerde budget. Hierdoor is € 6,9 mln niet in 2012 tot uitbetaling gekomen.
- Overig. Dit betreft met name vertraging in de uitfinanciering van reeds aangegane verplichtingen voor Nanolab en Smartmix.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Topsectoren: % van rijksmiddelen TNO/GTI's voor topsectoren ¹	Niet van toepassing	Niet van toepassing	48%	52,6%	EZ

¹ De indicator heeft betrekking op de rijksmiddelen voor TNO/GTI's inclusief de middelen voor de wettelijke taken van TNO en DLO. Percentage is gebaseerd op de committeringsbrieven aan de instituten.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Klanttevredenheid TNO cofinanciering (schaal van 1–10)	7,2	2010	8,0	7,2	TNO
Klanttevredenheid NLR (schaal van 1–10)	8,7	2009	8,2	8,68	Hussaarts/ De Vos

Voor de klanttevredenheid van TNO en NLR zijn de gegevens over 2011 opgenomen. De cijfers over 2012 komen in juni 2013 beschikbaar.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Ruimtevaart geo-return (juste retour)	1,15	2009	1,07	1,07	ESA

Dit betreft het cumulatieve cijfer vanaf 1 januari 2000 tot en met 30 juni 2012.

Operationele doelstelling 12.2 Meer bedrijven die meer (technologische) kennis ontwikkelen, delen en benutten**Doelbereiking***Fiscaal instrumenten RDA/WBSO*

- 2012 heeft in het teken gestaan van de inwerkingtreding van het nieuwe generieke instrument Innovatiefonds Midden- en Kleinbedrijf (MKB)+ en het nieuwe fiscale innovatie-instrument Research & Development Aftrek (RDA). De RDA is een extra fiscale aftrek gericht op materiële uitgaven aan R&D (kosten en uitgaven) die wordt verrekend middels de inkomsten- of de vennootschapsbelasting. De RDA is een aanvulling op de op loonkosten gerichte WBSO. In 2012 heeft Agentschap NL aan 13.860 ondernemingen en zelfstandigen een RDA-beschikking afgegeven. Voorts is in 2012 de evaluatie van het fiscale innovatie-instrument Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO) afgerond. Uit de evaluatie volgt onder meer dat het aantal bedrijven dat gebruikmaakt van de WBSO de afgelopen jaren sterk is toegenomen. Met de RDA, WBSO en de Innovatiebox beschikt Nederland met ingang van 2012 over een sterk fiscaal innovatiepakket dat een aanjagend effect heeft op binnen- en buitenlandse R&D-investeringen in Nederland. Deze generieke instrumenten staan open voor alle innoverende bedrijven in Nederland, van zelfstandigen tot midden- en kleinbedrijf (MKB) tot multinational, van starter tot familiebedrijf. Het maakt bij deze instrumenten niet uit hoe groot de onderneming is of uit welke bedrijfssector de onderneming komt. Het MKB maakt absoluut en relatief goed gebruik van bijvoorbeeld de WBSO: 97% van de circa 20.000 gebruikers komt uit het MKB, goed voor ruim 70% van het budget. Ter illustratie: uit Centraal Bureau voor de Statistiek-gegevens volgt dat het aandeel van het MKB in de totale private R&D-uitgaven in Nederland circa 36% is (2010). Met andere

De Beleidsartikelen

woorden, het aandeel MKB in de WBSO is twee keer hoger dan het MKB-aandeel in de private R&D-uitgaven.

- De Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk is in 2011/2012 geëvalueerd en doet wat hij beoogt: de private investeringen in R&D bevorderen. Uit de evaluatie is gebleken dat het verlengen van de eerste schijf bedrijven tot meer speur- en ontwikkelingswerk heeft aangezet. Op basis van de evaluatie is er daarom voor gekozen om voor 2013 de eerste schijf te verlengen naar € 200.000 (was € 110.000). Deze maatregel is met name van belang om het MKB meer mogelijkheden te bieden om door te groeien, omdat vooral de kleinere tot middelgrote bedrijven van een schijfverlenging profiteren. Verder is met het oog op het vestigingsklimaat, het plafond evenals in voorgaande jaren vastgesteld op € 14 mln. Het tarief in de eerste schijf is verlaagd naar 38% (van 42%) en het starterstarief naar 50% (was 60%). Dat sluit aan op de uitkomst van de evaluatie dat de effectiviteit van hogere percentages beperkter is.

Indicator	2010	2011	2012	Streefwaarde 2012	Bron
Aantal S&O-arbeidsjaren	73.660	75.330	79.560	73.700	AgNL
Aantal ondernemers met een S&O-verklaring	19.450	20.530	22.220	19.450	AgNL
Aantal ondernemers met een S&O-verklaring die gebruik maken van de startersfaciliteit	4.180	4.040	3.940	4.180	AgNL

Waar gesproken wordt over ondernemers betreft het aantal ondernemingen, kennisinstellingen en zelfstandige ondernemers.

Het aantal aanvragers dat gebruik maakt van de startersfaciliteit is licht gedaald van 4.040 in 2011 naar 3.940 in 2012. Dat is onder de streefwaarde. Aangezien er zich geen significante wijzigingen hebben voorgedaan in de regeling, kan dit uitsluitend worden toegeschreven aan de slechte economische situatie.

Innovatiefonds MKB+

Het Innovatiekrediet is vanaf 2012 operationeel als pijler van het Innovatiefonds MKB+ en is opengesteld voor ondernemingen groter dan het MKB. Met de lancering van het Fund-of-funds als een andere pijler van het InnovatiefondsMKB+ wordt de later-stage risicokapitaalmarkt voor snel groeiende innovatieve ondernemingen verbeterd.

Innovatie Prestatie Contracten

De in de begroting genoemde acties voor de Innovatie Prestatie Contracten zijn uitgevoerd. Daarnaast is MKB samenwerking meer op topsectoren gericht (zoals aangekondigd in de Bedrijfslevenbrief van april 2012) door de Innovatie Prestatie Contracten (IPC) 2012 te laten aansluiten bij topsectoren via een extra tendercriterium en daarnaast een nieuwe MKB regeling voor innovatie van de topsectoren te ontwikkelen vanuit beschikbaar budget voor IPC's.

SBIR

Het topsectorenbeleid heeft niet de verwachte impuls gebracht. Verschillende topsectoren (HTS, Chemie, Creatieve industrie) hebben weliswaar in hun voorstellen opgenomen om fors met SBIR in te zetten op innovatief ondernemerschap, maar door de beperkte financiële ruimte is dat niet mogelijk gebleken. In 2012 zijn twee SBIR projecten gestart. Hier bleek SBIR de beste aanpak die paste bij de betreffende beleidsuitdaging en waren ook de bijbehorende middelen aanwezig. Het totale budget dat hierbij hoort is € 4,5 mln, waarbij EZ het opdrachtgevende ministerie is.

Het gaat om een SBIR rond «Vergroten van cybersecurity om grote schade en maatschappelijke ontwrichting te voorkomen» en een SBIR met als thema «Variabele aardgassamenstelling vraagt nieuwe producten en diensten». Ook is in 2012 opdracht gegeven voor twee 2e fasen van eerder gestarte SBIR's, één door het Ministerie van Defensie (« Veiliger maken van landoptreden voor Defensie personeel», € 1,9 mln) en één door het Ministerie van EZ («Ontwikkeling van integraal duurzame stal- en houderijsystemen», € 1,9 mln).

De kennis en ervaring die in Nederland met SBIR zijn opgedaan, betalen zich uit in Europese context. Afgelopen jaar zijn er twee PCP (Pre-Commercial Procurement) projecten met Nederlandse deelname gestart die gedeeltelijk met EU-middelen worden gefinancierd. Dit betreft een PCP project met deelname door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport («SILVER», allereerste EU PCP-project) en een project met deelname door Rijkswaterstaat. AgNL verzorgt bij beide PCP projecten de ondersteuning.

In 2012 is met de TO2 instituten gesproken over de mogelijkheden van verbreding van de TNO-SBIR naar hun instituut. Aanvankelijk was er wel enige belangstelling, met name van ECN en Deltares. Deltares heeft ook ideeën geleverd voor het TNO-SBIR-event 2012, maar er bleken geen middelen te kunnen worden vrijgemaakt om ermee door te gaan. ECN heeft, ook om financiële redenen, al eerder besloten om niet mee te doen.

Toelichting budgettaire verschillen

Het budgettaire verschil op Operationele Doelstelling 12.2 van € 41,7 mln wordt met name veroorzaakt door:

- De benutting van het Innovatiekrediet is in 2012 toegenomen ten opzichte van het jaar 2011. Er is in 2012 een bedrag van € 53 mln verplicht. Echter de raming was voor 2012 € 95 mln vanwege de verwachte vraag door het vervallen van de subsidies vanuit de Innovatieprogramma's. Deze vraag is vooralsnog beperkt gebleven. Als gevolg van deze lagere verplichtingenrealisatie in het kader van het Innovatiekrediet zijn er ook minder kasmiddelen besteed. Daarnaast zijn er in het kader van de Seedcapital regeling in 2011 minder verplichtingen aangegaan dan oorspronkelijk geraamd, waardoor het beroep op deze geraamde kasmiddelen in 2012 ook lager is. In totaal is € 44,3 mln onbesteed gebleven. Aangezien sprake is van een fondsconstructie zullen deze middelen beschikbaar blijven voor het Innovatiefonds MKB+.
- Verder is er onderbesteding ter grootte van € 1,9 mln opgetreden bij de Eurostars, terwijl bij de Innovatievouchers respectievelijk de Innovatie Prestatie Contracten sprake was van € 1,7 mln, respectievelijk € 2,8 mln hogere dan geraamde kasuitgaven.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentiewaarde	Peil-datum	2011	Streef-Waarde 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal bedrijven dat gebruik maakt van regelingen	25.500 ¹	2010	20.500	20.000	22.500	AgNL

¹ Deze waarde is inclusief het aantal bedrijven dat gebruik maakte van crisismaatregelen en niet gecontinueerde subsidieregelingen zoals innovatievouchers en de innovatieprogramma's. In de begroting was voor 2010 een aantal van 26.350 opgenomen. Thans blijkt dat dit cijfer verlaagd dient te worden naar 25.500. In 2011 is dus sprake van een daling van 5.000 deelnemers ten opzicht van 2010.

De Beleidsartikelen

De daling over 2011 wordt volledig verklaard door het wegvallen van de voucherregeling, de crisismaatregelen en de subsidieregelingen binnen de innovatieprogramma's. De groei over 2012 kan volledig worden toegeschreven aan de groei van het aantal bedrijven dat gebruik maakt van de WBSO.

	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Omvang van de private R&D-uitgaven ondersteund met een innovatiekrediet	€ 111 mln	2009	€ 285 mln	€ 159 mln	AgNL
Omvang gestimuleerd risicokapitaal voor innovatieve bedrijven	€ 39 mln	2009	€ 74 mln	€ 32 mln	AgNL

De omvang van de private R&D-uitgaven ondersteund met een innovatiekrediet bleven achter bij de raming. Op basis van een geraamde omvang van de door de overheid te verstrekken Innovatiekredieten (€ 95 mln) werd de omvang van de private R&D ondersteund met een innovatiekrediet geraamd op € 285 mln. Door het achterblijven van de vraag naar Innovatiekrediet in 2012 (realisatie € 52,9 mln) blijven ook de private R&D-uitgaven ondersteund met een innovatiekrediet fors achter bij de raming (€ 159 mln).

De omvang van het gerealiseerde gestimuleerd risicokapitaal voor innovatieve bedrijven betreft alleen de SEED-regeling. De lancering van het Fund of Funds vond later plaats dan verwacht waardoor de realisatie in 2012 (€ 32 mln) lager is dan de streefwaarde (€ 74 mln) waarin ook de geraamde realisatie van Fund-of-Funds was meegenomen.

	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Klanttevredenheid Syntens (schaal van 1–10)	8,0	2010	8,0	8,0	Syntens/ROMA Marktonderzoek

Indicator	Referentiewaarde 2011 ¹	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron	
Aantal door de aanbestedende dienst uitgevoerde innovatiegerichte aanbestedingen		44	50	n.n.b. ²	EZ

¹ De referentiewaarde over 2011 is in 2011 gemeten met cijfers uit 2010.

² De realisatie 2012 is nog niet bekend. Dit cijfer zal in de loop van 2013 beschikbaar komen.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Klanttevredenheid TWA-Netwerk (schaal van 1–10)	8,5	2010	7,5	8,9	TWA / AgNL

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Klanttevredenheid NL-OC (schaal van 1–10)	7,7	2010	7,5	7,9	NL-OC / AgNL

Toelichting op de ontvangsten

De hogere ontvangstenrealisatie van € 25,3 mln wordt veroorzaakt op de volgende onderdelen:

De Beleidsartikelen

- Diverse ontvangsten. Deze post betreft met name terugontvangen bedragen vanuit de Innovatie Prestatie Contracten en de ontvangst van het saldo van het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart dat EZ als gevolg van de liquidatie toekomt.
- Technische Ontwikkelingsprojecten. Deze ontvangsten zijn afhankelijk van het commerciële succes van in het verleden gegeven bijdragen aan Technische Ontwikkelings Projecten en daardoor moeilijk in te schatten.
- Ontvangsten innovatiekredieten. De terugontvangsten op verstrekte kredieten zijn sneller ontvangen dan geraamd.
- De hogere octrooionvangsten worden deels veroorzaakt door ontvangsten die nog betrekking hadden op 2011 en deels doordat sprake is van een structureel hoger niveau van de ontvangsten. Dit laatste is er de reden van geweest waarom de geraamde ontvangsten bij Miljoenennota structureel zijn verhoogd met € 2 mln.

Toelichting op de bijdragen aan baten-lastendiensten

De hogere bijdrage van € 9 mln wordt met name veroorzaakt door extra opdrachten die gedurende het jaar aan Agentschap NL zijn verstrekt. De belangrijkste opdracht hierbij was voor de uitvoering van de Research and Development Aftrek, die per 1 mei 2012 in werking is getreden.

13 Een excellent ondernemingsklimaat

Algemene doelstelling

Randvoorwaarden scheppen voor een excellent ondernemingsklimaat.

Om deze doelstelling te bereiken heeft het Ministerie van Economische Zaken financiële instrumenten ingezet, zoals borgstellingen en garanties. De financiële instrumenten verbeteren de toegang tot financiering voor het Nederlandse bedrijfsleven, wat nodig is om te kunnen investeren en groeien. Juist ondernemingen die investeren en groeien, hebben een positief effect op economische groei en werkgelegenheid. Onder deze doelstelling valt ook het stimuleren van de juiste voorwaarden voor het goede benutting van ICT. Innovatie *met* ICT wordt gerealiseerd door de acties uit de Digitale Implementatie Agenda.nl (TK, 26 643 nr. 217). Innovatie *in* ICT krijgt een stimulans door het uitvoeren van de Roadmap ICT (TK, 32 637 nr. 22). De resultaten op het terrein van Regeldrukvermindering zijn genoemd in de Voortgangsrapportage Regeldruk die in mei 2012 naar de Tweede Kamer is gestuurd (TK, 29 515 nr. 338). Hieruit blijkt onder meer de verwachting dat de administratieve lasten eind 2012 met ruim 11% zijn verminderd ten opzicht van 2010.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Economische Zaken is vanuit een faciliterende rol verantwoordelijk voor het scheppen van randvoorwaarden voor een excellent ondernemingsklimaat door:

- Het ondersteunen van de toegang tot (risico)kapitaal voor bedrijven;
- De coördinatie en facilitering van het kabinetsprogramma «vermindering regeldruk voor bedrijven»;
- Het stimuleren van een ambitieuze en duurzame ondernemerschapscultuur;
- Het stimuleren van een veilige bedrijfsomgeving;
- Het waarborgen van een internationaal level playing field;
- Het stimuleren van de juiste voorwaarden voor de benutting van ICT voor en door bedrijven.

Uitgangspunt is ondernemers en de markt zelf zo veel mogelijk hun werk te laten doen door te zorgen dat de randvoorwaarden op orde zijn. Daarom worden in dialoog met bedrijven knelpunten en kansen in kaart gebracht en worden deze samen met andere overheden en maatschappelijke organisaties waar mogelijk ter hand genomen. De Minister van Economische Zaken is daarbij de gesprekspartner van het bedrijfsleven en het aanspreekpunt voor sectoren, branches en individuele bedrijven. Oplossen van knelpunten door de overheid is economisch gelegitimeerd indien er bijvoorbeeld sprake is van externe effecten, informatie asymmetrie of verstorend gedrag van (internationale) overheden. Hiervoor zet de minister onder andere financiële instrumenten in zoals garanties en subsidies aan bedrijven en instellingen.

Ondernemingsklimaat van Nederland; kengetallen

Global Competitiveness Index	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Ambitie
Positie van Nederland <i>Bron: World Economic Forum</i>	9 ^e	8 ^e	7 ^e	5 ^e	Top 5
Ondernemersquote Nederland	2009 12,1%	2010 12,1%	2011 12,4%	2012 12,4%	
EU15-gemiddelde <i>Bron: EIM</i>	11,8%				
Investeringsquote van bedrijven Nederland <i>Bron: CPB</i>	2009 14,1%	2010 13,5%	2011 13,9%	2012 13,5%	
Positie in de ranglijst voor digitale economieën Nederland <i>Bron: Economist Intelligence Unit</i> <i>Bron: Global Information Technology Report (World Economic Forum)</i> ¹	2009 3	2010 5	2011 n.n.b.	2012 n.n.b.	Top 5
Aandeel snelle groeiers Nederland <i>Bron: EIM</i>	2004/2007 11,0%	2005/2008 13%	2006/2009 ⁽²⁾ 8%	2007/2010 ⁽³⁾ 7%	Top 5

¹ Wat betreft het kengetal digitale economieën in de Rijksbegroting: hier maakte we tot en met 2010 gebruik van de jaarlijkse ranking van de Economist/ E readiness monitor. Sinds 2010 is er echter geen update meer verschenen. Vanwege de behoefte aan een jaarlijks cijfer is gekozen voor het Global Information Technology Report van het World Economic Forum die wel jaarlijks rapporteert.

² Definitie snelle groeiers: 50–1.000 werkzame personen en minimaal 60% werkgelegenheidsgroei in 3 jaar tijd

³ Definitie snelle groeiers: Vanaf 10 werkzame personen en minimaal 72,8% werkgelegenheidsgroei in 3 jaar tijd.

Beleidsconclusies

Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

Na de recordbenutting van € 909 mln in 2011 is de benutting van de BMKB in 2012 teruggelopen tot € 486 mln. In termen van aantal verstrekte borgstellingskredieten is de daling echter minder groot: er zijn in 2012 2.640 nieuwe borgstellingskredieten verstrekt, tegen 4.325 vorig jaar.

De lagere benutting van de Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf (BMKB) is te wijten aan een lagere activiteit in de MKB financieringsmarkt, waarbij de effecten voor het kleinbedrijf het grootst zijn, zoals ook blijkt uit de meest recente EIM financieringsmonitor¹⁴. De BMKB kent juist veel gebruikers uit het kleinbedrijf. Daarnaast zijn per begin 2012 enkele versoeringen doorgevoerd in de regeling, met name door het terugdraaien van verruiming in het kader van de kredietcrisismaatregelen. Dit heeft naar verwachting een dempend effect gehad op het gebruik van de regeling. Met steun van het Europees Investerings Fonds (EIF) kon in 2012 het budget worden verhoogd naar € 1 mld indien de vraag naar het instrument groter zou zijn dan de verplichtingenruimte. Hiervan is vanwege de lagere benutting geen gebruik gemaakt.

Mede naar aanleiding van een amendement van het toenmalig Kamerlid Koppejan¹⁵, is de BMKB in oktober 2012 opengesteld voor andere financiers dan banken. In eerste instantie is € 25 mln uit het budget van de BMKB gereserveerd voor deze financiers, middels een apart subsidieplafond. Deze maatregel geldt in beginsel tot ultimo 2013. De verwachting is dat rond het 1^e kwartaal 2013 de eerste niet-bancaire financiers, mits zij voldoen aan de toetredingseisen, tot de regeling zullen toetreden.

¹⁴ Bijlage bij TK, 32 637, nr. 46

¹⁵ TK II, 2011/12, 33 000 XIII, nr. 10

Groeifinancieringsfaciliteit

Met de Groeifinancieringsfaciliteit worden bedrijven geholpen bij het aantrekken van risicodragend vermogen door garanties te verstrekken op achtergestelde leningen van banken en op aandelen van participatiemaatschappijen. De Groeifinancieringsfaciliteit is in 2007, kort voor het begin van de kredietcrisis, operationeel geworden en kan ondernemingen in een groeifase, bij bedrijfsovernames en bij herstructureringen helpen bij het aantrekken van risicokapitaal. Uit de vorig jaar uitgevoerde evaluatie blijkt dat de toegevoegde waarde van de regeling met name ligt bij de sterk groeiende kleinere ondernemingen. Gedurende de looptijd van de regeling is groei van een onderneming de meest voorkomende reden geweest voor het inzetten van de Groeifinancieringsfaciliteit. Vanaf 2009 zijn ook herstructureringen een belangrijke plaats in gaan nemen. Aannemelijk is dat dit samenhangt met de crisis. De belangrijkste bevinding uit de evaluatie is dat de Groeifinancieringsfaciliteit een duidelijke functie vervult voor het MKB. Het MKB dat van de regeling gebruik heeft gemaakt zou in veel gevallen niet zonder de regeling gefinancierd zijn.

De Groeifinancieringsfaciliteit is van toenemend belang voor bedrijven die op zoek zijn naar risicokapitaal, alsook voor participatiemaatschappijen die op zoek zijn naar middelen voor nieuwe fondsen. In 2012 zijn er dan ook vijf nieuwe partijen toegetreden. De benutting is licht gestegen ten opzichte van 2011.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)

De benutting van de Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) is in 2012 gedaald (€ 179 mln gefiatteerd) ten opzichte van de benutting in 2011 (€ 240 mln gefiatteerd). Gezien de bijdrage die deze regeling levert aan het verbeteren van bedrijfsfinanciering van ondernemingen, heeft het nieuwe kabinet besloten de GO permanent te maken en hiervoor jaarlijks € 400 mln verplichtingenbudget beschikbaar te stellen.

Borgstelling Scheepsnieuwbouw

De borgstelling Scheepsnieuwbouw is in 2012 niet opengesteld. Dit zal rond het 1^e kwartaal 2013 plaatsvinden, zodat het level playing field voor de Nederlandse scheepsbouw wordt bevorderd.

Valorisatie

In 2012 is voor het Valorisatieprogramma € 15 mln gepubliceerd, per project wordt maximaal € 5 mln subsidie verleend. Het betreft een tijdelijke regeling (2010 tot en met 2012) die het mogelijk maakt om een valorisatie-infrastructuur op te zetten waarvan de exploitatie kostendekkend is. 2012 is formeel het laatste jaar van aanvragen. In 2012 zijn drie valorisatieplannen gehonoreerd van consortia uit Amsterdam, Maastricht en Noordoost-Brabant met in totaal € 15 mln. Het totaalbudget is uitgeput en daarmee is de subsidieregeling voor wat betreft de aanvraagperiode formeel gesloten.

Veiligheid

Voor de regeling Veiligheid Kleine Bedrijven uit 2011 zijn in 2012 de subsidies voor veiligheidsmaatregelen toegekend die voortkwamen uit de beveiligingsscan in 2011. In 2012 heeft het Ministerie van Veiligheid en Justitie € 9 mln beschikbaar gesteld voor de objectieve veiligheidsscans en daarmee samenhangende beveiligingsmaatregelen. Economische Zaken heeft voor de uitvoering van de regeling gezorgd. De evaluatie van de regeling is op 10 mei 2012 aan de Tweede Kamer aangeboden door de Minister van Veiligheid en Justitie, mede namens Economische Zaken.

De Beleidsartikelen

Het handboek Winkelstraatmanagement, waarin kennis en ervaringen van gemeenten en ondernemers zijn gebundeld, is op 6 juni jongstleden aan de Tweede Kamer aangeboden en verspreid onder intermediairs zoals brancheorganisaties en Kamers van Koophandel.

De evaluatie van de experimentenwet Bedrijveninvesteringszones is op 28 december jongstleden aan de Tweede Kamer aangeboden. In totaal zijn met deze wet tussen 2009 en 2012 zo'n 112 bedrijveninvesteringszones (BIZ) opgericht. Een BIZ maakt het mogelijk dat ondernemers gezamenlijk kunnen investeren in een veilige en aantrekkelijke bedrijfsomgeving, waarbij alle ondernemers meebetalen.

EZ is trekker van het Convenant Aanpak Criminaliteit Transportsector. Het aantal ladingdiefstallen in Nederland is het eerste halfjaar van 2012 met 59% gedaald. Het zogenaamde «zeilsnijden» is zelfs met 75% afgenomen. Het totale beeld van de diefstallen in het wegtransport – inclusief de voertuigen en containers – laat een daling zien van bijna 40%. De publiek-private samenwerking tussen 11 partijen is een succes.

Biobased Economy (BBE)

In het kader van de Biobased Economy is in april 2012 de cross sectorale agenda gepubliceerd (Innovatiecontract BBE) in het kader van het Topsectorenbeleid. Het cross sectorale Topconsortium voor Kennis en Innovatie BBE is opgericht en heeft een Raad van Toezicht met vertegenwoordiging vanuit alle relevante topsectoren. De Biobased Economy kent belemmerende wet- en regelgeving en vaak ook botsende belangen. In 2012 is het Programma Botsende Belangen opgestart. Na een eerste analyse van knelpunten konden 45 belemmeringen die BBE ondernemers beperken, worden opgepakt en zijn er reeds 21 opgelost. Tevens zijn voor drie van de vijf fundamentele vraagstukken verkenningen uitgevoerd: importheffingen ethanol, plantveredeling en certificering.

De Biobased Economy is ook door het nieuwe Kabinet benoemd in het Regeerakkoord en maakt deel uit van het Groene Groei traject dat door het kabinet wordt opgepakt.

Small Business Innovation Research (SBIR)

Nederland heeft door de crisis minder financiële ruimte om SBIR's te doen. Ondanks dat worden nog steeds jaarlijks 3–5 nieuwe SBIR's gestart. Daarmee loopt het totale aantal SBIR's dat is gestart sinds 2004 inmiddels in 2013 op naar 35 met een totale omvang van € 71 mln.

Een beperkte enquête onder SBIR bedrijven die inmiddels hun project hebben afgerond heeft recent laten zien dat 95% van die bedrijven omzetgroei heeft met de resultaten van hun uitgevoerde SBIR. 35% heeft aangegeven dat dit een grote omzetgroei is en 45% dat het een redelijke omzetgroei is. Ook verwacht 35% dat door de SBIR resultaten meer personeel zal worden aangetrokken en heeft inmiddels 60% inmiddels daadwerkelijk personeel aangetrokken.

ICT

Door slimmer te werken met ICT krijgen bedrijven kansen om efficiënter te werken én te groeien. Het Ondernemingsdossier wordt opgeschaald naar meerdere branches, zoals de Horeca, Recreatie en de Rubber en Kunststofindustrie. De dienstverlening van de overheid wordt verbeterd doordat ondernemers vanaf november 2012 via een eerste versie van het Digitale Ondernemersplein op één plek terecht kunnen voor hun overheidszaken. In 2012 is het traject om te komen tot een Wet op het Elektronisch Zaken doen verder doorgezet. Hierdoor wordt de overheidsdienstverlening ook via de elektronische weg toegankelijk voor ondernemers. Eind 2012 is bovendien het programma «Slim geregeld goed verbonden» afgesloten.

De Beleidsartikelen

In totaal zijn er 17 casussen succesvol afgerond in de looptijd van het programma (2009–2012). Bij landelijke opschaling van deze casussen is de regeldruk in de betrokken informatie uitwisselingsprocessen tussen ondernemers en overheid afgenomen met minimaal 15%, structureel circa € 40 mln, en een verbeterde dienstverlening door de betrokken overheden.

Met de ICT roadmap is in januari 2012 een aantal acties in pps (publiek private samenwerking) aangekondigd die de komende jaren vanuit de topsectoren worden opgepakt. Er zijn zes gezamenlijke thema's gedefinieerd waar het ICT onderzoek zich op gaat richten. Dit betreft onder meer «ICT om op te vertrouwen», dat zich richt op veilige en vitale ICT, privacy en e-identiteit, «ICT-systemen voor monitoring en control» gericht op zogenaamde *embedded systems* en sensor netwerken, «ICT voor een verbonden wereld» door standaardisatie en interoperabiliteit, open data en diensten en «Data, Data, Data», waarin de exploratie van gegevens in de *cloud* centraal staat. Door openbare overheidsgegevens als open data te ontsluiten voor hergebruik creëert de overheid marktkansen. In 2012 zijn inventarisaties gedaan welke datasets geschikt zijn om te ontsluiten als open data. De komende jaren (2013 – 2017) levert hergebruik van open overheidsdata € 200 mln per jaar op voor ondernemers.

In 2012 is het rapport «Fundament op orde»¹⁶ uitgebracht, dat in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken is opgesteld. In dit rapport worden de kansen en bedreigingen van cloud computing op een rij gezet. De risico's die aan cloud computing gerelateerd zijn, zijn per definitie grensoverschrijdend en vergen idealiter een Europese dan wel internationale aanpak. In de «EU cloud strategie»¹⁷, die op 27 september 2012 is gepubliceerd, wordt verder ingezet op bijvoorbeeld de economische kansen van cloud computing en activiteiten om door dataprotectie en standaardisering in internationaal verband privacy-aspecten beter te borgen.

Vermindering van Regeldruk

Met minder regels en meer gemak met regels heeft het kabinet de ruimte voor ondernemers in 2012 vergroot. Eind 2012 liggen de administratieve lasten voor bedrijven conform de Voortgangsrapportage Regeldruk (Kamerstuk 29 515 nr. 338) naar verwachting ruim 11% lager in vergelijking met 2010 (doelstelling is 10%). Dit komt neer op een besparing van naar verwachting bijna € 850 mln. Daarnaast zijn in 2012 de inhoudelijke nalevingkosten met ruim € 100 mln verminderd. Om de toezichtlasten voor bedrijven te verminderen is begin 2012 de inspectievakantie ingevoerd bij de samenwerkende Rijksinspecties. Dit betekent dat er door onderlinge samenwerking en informatie-uitwisseling tussen Rijksinspecties en tussen inspecties en bedrijven maximaal twee inspectiebezoeken per jaar plaatsvinden bij bedrijven die de regels goed naleven en waar risico's aanvaardbaar zijn.

¹⁶ «Fundament op orde» (maart 2012), VKA/Van Doorne en Rand.

¹⁷ «Unleashing the potential of cloud computing in <Europe>» (september 2012).

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Verschil 2012
Verplichtingen	1.026,1	1.683,4	1.370,4	977,4	1.976,0	- 998,6
<i>Waarvan garantieverplichtingen</i>	862,4	1.459,5	1.192,9	679,3	1.876,3	- 1.197,0
Uitgaven	265,3	260,9	271,5	312,2	243,6	68,6
<i>Subsidies(-regelingen)</i>						
- BMKB (garantie)	55,6	65,5	73,6	126,3	33,5	92,8
- Groeifinancieringsfaciliteit (garantie)	1,8	0,5	2,4	2,3	20,0	- 17,7
- Garantie Ondernemingsfinanciering (garantie)	46,4	8,2	11,9	16,4	51,0	- 34,6
- Borgstelling Scheepsnieuwbouw (garantie)	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	- 10,0
- Valorisatie	0,0	0,0	11,0	11,8	18,6	- 6,8
- Bevorderen ondernemerschap	6,6	10,8	6,6	7,7	3,9	3,8
- Onderwijs en ondernemerschap	12,8	21,2	16,8	13,5	15,3	- 1,9
- Microfinanciering	9,8	5,1	0,9	0,8	2,2	- 1,5
- Programma Biobased Economy	0,1	2,8	5,6	12,5	9,8	2,7
- Actieplan veilig ondernemen	2,9	17,4	8,2	8,5	3,0	5,5
- Innovatieregeling scheepsbouw	5,1	5,8	10,1	5,5	5,6	- 0,1
- BSRI	18,1	14,0	9,4	9,7	13,7	- 4,1
- Overig	1,0	0,2	0,0	1,4	0,5	0,9
<i>Opdrachten</i>						
- Onderzoek & ontwikkeling	7,6	5,7	8,9	3,9	1,6	2,4
- ICT & MKB	3,3	1,5	0,4	0,1	0,5	- 0,4
- PRIMA	24,7	71,4	21,0	11,5	16,6	- 5,1
- ICT flankerend beleid	21,3	23,7	14,1	17,4	7,7	9,7
- Beleidsvoorbereiding en evaluaties	11,2	13,5	17,9	5,5	2,8	2,7
- Opdrachten Logius	0,0	11,1	10,7	7,5	2,2	5,3
- Regiegroep Regeldruk/ACTAL	0,8	0,6	4,9	1,2	2,5	- 1,3
<i>Bijdragen aan baten-lastendiensten</i>						
Bijdrage aan Agentschap NL	9,9	12,9	12,3	8,4	2,2	6,2
<i>Bijdragen aan (inter)nationale organisaties</i>						
- Bijdrage NBTC	18,3	17,3	18,4	15,2	15,0	0,2
- Bijdrage UNWTO	0,2	0,2	0,0	0,3	0,2	0,1
- Bijdragen aan instituten	7,8	6,4	6,2	6,7	5,2	1,5
<i>Bijdrage aan ZBO's/RWT's</i>						
- Kamers van Koophandel	0,0	0,0	0,0	18,5	0,0	18,5
Ontvangsten	57,0	109,0	77,8	41,8	105,8	- 64,0
- Borgstelling Scheepsnieuwbouw	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	- 10,0
- BMKB	20,1	26,5	32,7	23,7	25,2	- 1,5
- Groeifinancieringsfaciliteit	0,0	1,4	1,9	2,2	16,0	- 13,8
- Garantie Ondernemingsfinanciering	0,0	8,2	13,2	13,4	51,0	- 37,6
- Joint Strike Fighter	0,0	0,5	0,6	0,9	2,3	- 1,4
- Diverse ontvangsten	36,9	72,4	29,4	1,7	1,3	0,3

Toelichting financiële instrumenten

Toelichting op de verplichtingen

De lagere aangegane verplichtingen van circa € 1 mld worden voornamelijk veroorzaakt door lagere realisatie van garantieverplichtingen (- € 1.176 mln) dan geraamd.

- Voor de Groeifinancieringsfaciliteit zijn voor € 155 mln minder garantieverplichtingen aangegaan.
- Voor de Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf (BMKB) zijn € 220 mln minder garantieverplichtingen aangegaan dan geraamd en is voor € 30 mln een storting gedaan in de begrotingsreserve voor eventuele toekomstige tegenvallende schadebetalingen

De Beleidsartikelen

- Voor de Garantie Ondernemersfinanciering (GO) was in de ontwerpbegroting geen verplichtingenbudget geraamd. Ten laste van de niet benutte verplichtingenruimte in 2011, die bij de 1^e suppletoire begroting aan het verplichtingenbudget voor 2012 van de GO werd toegevoegd, is voor circa € 170 mln aan garantieverplichtingen aangegaan.
- De aangepaste Garantiefaciliteit Scheepsbouw was in 2012 nog niet opengesteld waardoor voor € 1 mld geen garantieverplichtingen zijn aangegaan. Naar verwachting zal de publicatie van de regeling in 2013 plaatsvinden.
- Naast lagere garantieverplichtingen is ten behoeve van de Kamers van Koophandel/Ondernemerspleinen de bijdrage voor 2013 toegezegd met een omvang van € 148 mln en voor het nieuwe Handelsregister is € 6,2 mln beschikbaar gesteld.
- Voor het instrument Bevorderen Ondernemerschap zijn voor € 8,5 mln meer verplichtingen aangegaan dan geraamd. Oorzaak hiervan is onder andere de overboeking van € 5,5 mln door het Ministerie van OCW ten behoeve van het Centrum Innovatief Vakmanschap.

Toelichting op de uitgaven

Toelichting op de subsidies

- Als gevolg van het economisch klimaat zijn er in 2012 meer schadedeclaraties ingediend voor de Borgstelling Midden- en Klein Bedrijf dan aanvankelijk verwacht. Hierdoor is er in 2012 circa € 62,8 mln meer uitgegeven aan schadedeclaraties dan oorspronkelijk geraamd. De verwachting is dat ook de komende jaren tekorten zullen optreden. Daarom is in 2012 daarnaast € 30,0 mln gestort in de ingestelde begrotingsreserve als buffer voor toekomstige tegenvallende schadebetalingen.
- Het beroep op de Garantie Ondernemingsfinanciering bleef achter bij de raming. Hierdoor is € 34,6 mln minder uitgegeven dan geraamd. In relatie tot deze lagere uitgavenrealisatie staan ook lagere ontvangsten op deze garantie van in totaal € 37,6 mln.
- Als gevolg van een lagere benutting van de Groeifinancieringsfaciliteit, die zich richt op het buffervermogen van bedrijven, is € 17,7 mln minder uitgegeven. Tegenover deze lagere uitgavenrealisatie staat ook een lagere ontvangst van € 13,8 mln.
- De hogere uitgaven voor het Actieplan Veilig Ondernemen worden met name verklaard door de bijdrage van het Ministerie van Veiligheid en Justitie van € 4,3 mln.
- Voor Valorisatie is € 6,8 mln minder uitgegeven dan oorspronkelijk geraamd. De oorzaak hiervan is gelegen in een lagere kasuitfinanciering op reeds aangegane projecten dan oorspronkelijk geraamd. Daarnaast is het subsidieplafond van de regeling per 1 oktober 2012 verlaagd met € 10,0 mln, wat eveneens doorwerkt in een lager benodigd kasbudget.
- De hogere uitgaven voor het instrument Bevorderen Ondernemerschap van € 3,7 mln worden veroorzaakt door een hogere kasuitfinanciering op reeds aangegane projecten, daarnaast is van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in 2012 een kasbudget van € 1,1 mln ontvangen voor het Centrum Innovatief Vakmanschap.
- Voor de Garantiefaciliteit Scheepsbouw is € 10,0 mln minder uitgegeven dan oorspronkelijk geraamd. Tegenover deze lagere uitgaven staan ook lagere ontvangsten van € 10,0 mln. Deze regeling was in 2012 nog niet opengesteld. Het gesprek met de Europese Commissie

De Beleidsartikelen

en de banken over deze regeling is inmiddels afgerond, publicatie van de regeling zal naar verwachting in 2013 plaatsvinden.

- Voor het Besluit Subsidies Regionale Inversteringsprojecten (BSRI) is € 4,1 mln minder uitgegeven dan geraamd, als gevolg van een vertraging in de kasuitfinanciering van reeds aangegane projecten.

Toelichting op de opdrachten

- Voor ICT-beleid is € 9,7 mln meer uitgegeven dan geraamd. Deze hogere uitgaven worden verklaard door het uitfinancieren van verplichtingen uit voorgaande jaren.
- De lagere uitgaven voor PRIMA van € 5,1 mln worden veroorzaakt door een lagere uitfinanciering van verplichtingen uit voorgaande jaren.
- De hogere uitgaven aan Logius € 5,3 mln worden veroorzaakt door de extra werkzaamheden buiten het (structurele) programma (Bureau) Forum Standaardisatie € 2,2 mln, zoals SBR (*Standard Business Reporting*), e-factureren, e-Herkenning.

Toelichting op de bijdragen aan baten-lastendiensten

Er is voor € 6,2 mln meer uitgegeven aan de bijdrage aan baten-lastendiensten in verband met de uitvoeringskosten van met name de Groeifinancieringsfaciliteit, Garantie Ondernemingsfinanciering, Veiligheid Kleine Bedrijven, Valorisatie, Bevorderen Ondernemerschap en Biobased Economy.

Toelichting op de bijdrage aan ZBO's/RWT's

De uitgaven ten behoeve van de Kamers van Koophandel waren in de Ontwerpbegroting nog niet opgenomen. In 2012 is € 18,5 mln aan uitgaven gerealiseerd. Dit betreft een bijdrage aan de Kamers van Koophandel/Ondernemerspleinen van € 15 mln om aan de eerste financieringsbehoefte te voldoen. Voor de financiering van het nieuwe Handelsregister is € 3,5 mln uitgegeven.

Toelichting op de ontvangsten

De lagere ontvangstenrealisatie van € 64 mln wordt met name verklaard door:

- De geraamde ontvangsten voor de Borgstelling Scheepsnieuwbouw zijn niet gerealiseerd omdat de garantieregeling nog niet is opgesteld. Naar verwachting zal de regeling in 2013 worden gepubliceerd.
- De ontvangsten voor de Groeifinancieringsfaciliteit zijn € 13,8 mln lager dan geraamd. De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat in 2012 en voorgaande jaren de omvang van de afgegeven garanties achterbleef bij de oorspronkelijke raming, wat lagere provisieontvangsten tot gevolg heeft.
- De ontvangsten voor de Garantie Ondernemingsfinanciering zijn € 37,7 mln lager dan geraamd. Dit is het gevolg van een lagere omvang van afgegeven garanties in 2012 en voorgaande jaren dan geraamd, wat doorwerkt in lagere provisie-ontvangsten.

Indicator	Referentie waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal verstrekte microkredieten	610	2009	1.500	1.133	Qredits

Qredits heeft in 2012 1.133 kredieten verstrekt. Dit is 13,3% minder dan Qredits had verwacht (1.500). Het aantal aanvragen is in 2012 wel met 16% gestegen ten opzichte van 2011.

De Beleidsartikelen

De belangrijkste reden dat er minder kredieten zijn verstrekt is dat er minder kredieten zijn goedgekeurd. In 2011 werd 26% van de aanvragen goedgekeurd, in 2012 was dat 24%.

Oredits verwacht dat zowel het aantal aanvragen als de kwaliteit van de aanvragen in 2013 zullen toenemen.

De eind 2012 geïntroduceerde coachingsproducten (zoals persoonlijke begeleiding voor de start en e-learning, schrijven ondernemersplan) zullen bijdragen aan een kwaliteitsverbetering van de aanvragen. De verwachting is dat daardoor een groter percentage van de aanvragen gehonoreerd kan worden. Daarnaast is er in het najaar van 2012 een campagne («Wanneer beginnen we») geweest. De eerste tekenen dat er meer mensen bereikt worden zijn zichtbaar, het aantal websitebezoekers neemt namelijk toe.

Oredits verwacht volgend jaar 1.500 kredieten te verstrekken. Dit is minder dan bij de start verwacht werd, maar wel een stijging ten opzichte van 2012.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Vershil in omzet-ontwikkeling deelnemers en referentiegroep	22%-punt	2011	25%-punt	n.n.b ¹	CBS

¹ n.n.b: (nog niet bekend)

De realisatie van de indicator Vershil in omzetontwikkeling deelnemers en referentiegroep wordt niet jaarlijks gemeten. Het programma groeiver sneller wordt dit jaar 2013 geëvalueerd. Realisatiegegevens zullen na afronding van de evaluatie beschikbaar komen.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Netto verlaging van administratieve lasten (cumulatief in procenten).	0% (nulmeting)	2011	10%	11,3%	EZ

De bron van de netto verlaging Administratieve Lasten is de voortgangsrapportage Programma Regeldruk Bedrijven, juni 2012. Het genoemde cijfer betreft derhalve de geraamde verwachting medio 2012. Eind 2012 zal de reductie naar verwachting ruim 11% bedragen.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Gerealiseerde invulling compensatieverplichtingen	€ 547 mln	2010	Minimaal € 450 mln	€ 380 mln (€ 481 mln)	EZ

De indicator geeft het bedrag weer waarmee buitenlandse industriële partijen, door middel van bestedingen bij Nederlandse bedrijven, hun verplichtingen hebben vervuld jegens EZ ter compensatie van aanschaffingen van buitenlands materieel door het Ministerie van Defensie () = 5 jaars voortschrijdend gemiddelde.

Met het compensatiebeleid wordt verzekerd dat de aanschaf door het Ministerie van Defensie van buitenlands defensiematerieel voor 100% wordt gecompenseerd met orders voor de Nederlandse industrie. Hierbij streeft EZ naar een zo hoog mogelijk percentage opdrachten voor het defensie gerelateerde bedrijfsleven. De implementatie van de EU-richtlijn

De Beleidsartikelen

2009/81/EEG in de Aanbestedingswet op het terrein van Defensie en Veiligheid heeft tot een aanpassing van het compensatiebeleid geleid. Medio 2012 is dit herzien in Industrieel Participatie (IP) beleid. Hierbij is de eis tot 100% compensatie, vanwege de beperking tot industriële participatie in het defensie- en veiligheidsdomein, omgezet in een eis van tenminste 60% IP.

In 2012 is voor € 380 mln aan compensatieverplichtingen ingevuld, waarmee het 5-jaars voortschrijdende gemiddelde komt op € 481 mln. Vanwege het aflopen van enkele grote projecten en het dalende investeringsbudget van Defensie vertoont de gerealiseerde compensatie een daling over de afgelopen jaren. De prestatie-indicator (5-jaars gemiddelde) ligt voor 2012 echter nog boven de streefwaarde.

Interne begrotingsreserves

Interne Begrotingsreserve BMKB	
Stand 1/1/2012	0
Storting in 2012 t.b.v. toekomstige verliesdeclaraties	€ 30.000.000
Stand 31/12/2012	€ 30.000.000
Interne Begrotingsreserve Garantie Ondernemersfinanciering	
Stand 1/1/2012	€ 63.357.866
Storting saldo inkomsten en uitgaven in 2012 GO Cure	€ 165.011
Stand 31/12/2012	€ 63.522.877
Interne Begrotingsreserve Garantiefaciliteit Scheepsnieuwbouw	
Stand 1/1/2012	€ 25.000.000
Stand 31/12/2012	€ 25.000.000

14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening

Algemene doelstelling

Een internationaal concurrerende energievoorziening die betrouwbaar, veilig en duurzaam is.

Het Ministerie van Economische Zaken creëert de randvoorwaarden voor een concurrerende energiemarkt en een doeltreffend reguleringskader voor het netbeheer, vergroot de voorzieningszekerheid wanneer de inzet van marktwerking alleen niet voldoende is en realiseert de transitie naar een duurzame energiehuishouding. Marktpartijen investeren in infrastructuur en productiecapaciteit. De betrouwbaarheid van onze energievoorziening wordt verder bevorderd door op nationaal, regionaal en Europees niveau de verdere integratie van de energiemarkten te coördineren. Betaalbare energie wordt daardoor op efficiënte wijze afgeleverd bij de eindgebruiker. Ten behoeve van het bevorderen van de voorzieningszekerheid wordt door EZ een breed aanbod van energiebronnen bevorderd.

Een groeiend aandeel hernieuwbare energie, meer grensoverschrijdend transport en een toename van decentraal opgewekte energie vragen om een toekomstvast wettelijk kader, waarin de taken en verantwoordelijkheden die noodzakelijk zijn voor het realiseren van die transitie helder zijn vastgelegd. De voor deze transitie benodigde stroomlijning, optimalisering en modernisering van de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet is vervat in het wetgevingstraject STROOM. Dit wetgevingstraject STROOM is in 2012 gestart, de eerste tranche is aan de Tweede Kamer aangeboden. In dit wetsvoorstel ligt de nadruk op de voornemens die in het kader van het Energierapport 2011 zijn aangekondigd.

Daarnaast is ter stimulering van de duurzame energieproductie in maart 2012 de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (SDE+) met een subsidieplafond van € 1,7 mld opengesteld. Er is aan 234 duurzame energieprojecten een subsidiebeschikking afgegeven. Daarnaast heeft het kabinet in 2012 71 Green Deals gesloten met burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties om duurzame projecten te stimuleren.

Rol en verantwoordelijkheid

- Het zodanig ordenen van de energiemarkten dat maximaal wordt bijgedragen aan een betaalbare, betrouwbare en efficiënte energievoorziening;
- Het creëren van de randvoorwaarden waardoor leverings- en voorzieningszekerheid van energie gewaarborgd kan worden;
- Het bevorderen van de totstandkoming van een evenwichtige brandstofmix gericht op transitie naar een duurzame energievoorziening en voorzieningszekerheid;
- Het creëren van randvoorwaarden voor een doelmatige winning van onze bodemschatten;
- Het bevorderen van de veiligheid van het transport van energie en van de energieproductie;
- Het bevorderen van de ontwikkeling en het gebruik van innovatieve energietechnologieën ten behoeve van de verduurzaming van de energievoorziening;
- Het stimuleren van duurzame energieproductie;
- Het vergroten van de energie-efficiëntie in de sectoren industrie en energie;

De Beleidsartikelen

- Het stimuleren van de verdergaande reductie van CO₂ uitstoot van energiebedrijven en industrie;
- Het creëren van randvoorwaarden waardoor onze energievoorziening internationaal kan concurreren en het verdienpotentieel van de energievoorziening ten volle wordt benut;
- Zorg dragen voor de nucleaire veiligheid van alle nucleaire installaties in Nederland
- Zorg dragen voor een adequate bescherming van de samenleving tegen stralingsrisico's
- Zorg dragen voor de nucleaire veiligheid bij de toepassing en het vervoer van radioactief materiaal en het beheer van radioactief afval
- De Minister van Economische Zaken is verantwoordelijk voor de internationale dimensie van het energiebeleid. Het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Buitenlandse Zaken trekken samen op bij het bevorderen van de internationale energievoorzieningszekerheid. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is betrokken op grond van zijn verantwoordelijkheid voor geopolitieke, veiligheidspolitieke en ontwikkelingspolitieke vraagstukken.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Kengetallen	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012
1. Gewonnen volume aardgas kleine velden <i>Bron: TNO</i>	34 mld Sm ³	32 mld Sm ³	29,2 mld Sm ³	28 mld Sm ³
2. Aantal boringen exploratie en evaluatie onshore en offshore <i>Bron: TNO</i>	15	12	18	17
3. Aantal boringen productie onshore en offshore <i>Bron: TNO</i>	28	35	39	29
4. Elektriciteitsstoring in minuten per jaar <i>Bron: EnergieNed / Netbeheer Nederland</i>	26,5 min.	34 min.	23 min.	27 min.
5. Productie aardgas totaal <i>Bron: TNO</i>	74 mld Sm ³	86 mld Sm ³	79 mld Sm ³	78 mld Sm ³
6. Euro/dollarkoers <i>Bron: CPB</i>	1,39	1,33	1,39	1,29 ¹
7. Olieprijs (dollar/vat) <i>Bron: CPB</i>	61,5	79,5	111,3	111 ¹
8. Beursprijs van TTF-gas (euro/MWh) <i>Bron: APX Endex</i>	13,3	16,1	22,7	23,8

¹ betreft voorlopige waarden

De eerste drie kengetallen en kengetal 5 geven een indicatie van de aardgaswinnings in standaard m³. (Sm³). In de voorzieningszekerheid is het namelijk van belang dat het aardgas dat zich bevindt in de Nederlandse velden ook wordt gewonnen. Kengetal 4 geeft een indicatie van de leveringszekerheid van elektriciteit die van diverse factoren afhankelijk is. De laatste drie kengetallen zijn de bepalende factoren voor de geraamde aardgasbaten. Deze zijn enerzijds afhankelijk van de aardgasprijs welke gerelateerd is aan de olieprijs, de euro/dollarkoers en de prijs die onafhankelijk tot stand komt op onder andere gasbeurzen, en anderzijds het volume van verkopen.

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Vershil
VERPLICHTINGEN	1.934,3	8.177,9	3.155,5	2 289,5	360,6	1.928,9
Waarvan garantieverplichtingen		339,0	21,3	147,2	0,0	147,2
UITGAVEN	1.082,9	1.065,9	1.027,7	1.085,5	1.337,6	- 252,2
<i>Programma-uitgaven</i>	<i>1.045,5</i>	<i>1.027,7</i>	<i>990,7</i>	<i>1.042,4</i>	<i>1.310,6</i>	<i>- 268,2</i>
14.1 Optimale ordening en werking van de energiemarkten in de Noord-west Europese context	33,1	8,8	4,5	0,0	0,0	0,0
- Stadsverwarming	33,1	8,8	4,5	0,0	0,0	0,0
14.2 Bevorderen van de voorzieningszekerheid	97,3	91,1	93,7	91,5	96,9	- 5,4
- Doorsluit COVA-heffing	93,5	88,6	89,3	86,4	93,0	- 6,6
- Onderzoek en ontwikkeling bodembeheer	3,7	2,4	4,0	2,9	2,8	0,1
- Bijdragen aan diverse instituten	0,1	0,1	0,4	0,5	1,1	- 0,6
- Voorzieningszekerheid BES	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0	1,3
- Slimme meters	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,4
14.3 Bevorderen van een duurzame en veilige energievoorziening	915,2	927,8	892,6	950,9	1.213,8	- 262,9
- CO ₂ -reductie						
- Joint Implementation/CO ₂ -reductie	53,5	12,4	13,1	14,8	36,4	- 21,6
- Carbon Capture and Storage	3,0	21,0	12,4	5,5	81,2	- 75,7
- Kernenergie en stralingsbescherming						
- Straling	0,0	0,0	3,2	5,0	20,2	- 15,1
- Pallas	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,2
- Diverse programma's (HFR)	8,3	8,2	8,2	7,3	8,1	- 0,9
- Energie innovatie						
- Bijdrage aan ECN/NRG	44,6	56,0	37,2	73,6	38,6	34,9
- Energie-innovatie	56,7	67,6	57,7	80,1	82,3	- 2,2
- Green Deal	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,2
- Transitie management	20,6	31,1	16,1	8,4	13,2	- 4,8
- Duurzame energieproductie						
- MEP	697,9	668,1	658,9	619,6	634,0	- 14,4
- SDE (+)	2,9	29,5	57,5	107,8	279,8	- 172,0
- Geothermie (garantie)		5,3	6,1	0,0	0,0	0,0
- Duurzame warmte	9,4	18,7	13,1	3,1	5,2	- 2,1
- Overige uitgaven duurzame warmte	3,6	1,5	4,2	2,2	8,1	- 5,9
- Zonnepanelen	0,0	0,0	0,0	21,3	0,0	21,3
- Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur	11,8	4,0	1,6	0,0	4,9	- 4,9
- Onderzoek en opdrachten	2,8	4,1	3,3	1,8	1,7	0,1
- Bijdrage Algemene Energie Raad	0,1	0,3	0,0	0,0	0,1	- 0,1
<i>Bijdragen batenlastendiensten</i>	<i>37,4</i>	<i>38,2</i>	<i>37,0</i>	<i>43,1</i>	<i>27,0</i>	<i>16,1</i>
- Bijdrage Agentschap NL	37,4	38,2	36,6	42,3	26,6	15,7
- NVWA	0,0	0,0	0,4	0,8	0,4	0,4
ONTVANGSTEN	9.540,6	5.790,7	11.299,4	11.960,3	12.249,9	- 289,6
COVA	93,5	88,6	89,3	86,4	93,0	- 6,6
SDE+						
Ontvangsten uit het FES	128,2	238,1				
Diverse ontvangsten	26,1	117,4	41,6	31,8	55,2	- 23,4
Aardgasbaten	11.012,9	7.657,5	11.165,6	11.839,7	12.100,0	- 260,3
Bijdrage aan het FES	- 1.724,2	- 2.313,8				
Ontvangsten zoutwinning	3,8	2,4	2,4	2,4	1,8	0,6
Terugontvangsten Agentschap NL	0,3	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0

Toelichting op de verplichtingen

In totaal is de verplichtingen ruimte in 2012 met € 1.928,9 mln opgehoogd. Dit is een saldo van een aantal verplichtingen mutaties waarvan onderstaande de belangrijkste zijn:

- Aan de Stimulering Duurzame Energieproductie+ (SDE+) is in 2012 circa € 1,849 mln aan verplichtingenruimte toegevoegd. Per 13 maart

2012 is de SDE+ opengesteld met een subsidieplafond van € 1,7 mld. Daarnaast is er € 149 mln toegevoegd om te voldoen aan aanvragen uit 2011 die niet tijdig verwerkt konden worden.

- Het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA) garantiëplafond is omhoog bijgesteld met € 140 mln zodat het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten aan haar gestegen voorraadverplichting kan voldoen. De gestegen voorraadplicht voor het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten betekende een stijging van de aankoop van olieproducten, hogere ticketkosten en hogere opslag- en verzekeringskosten waardoor de kredietbehoefte van het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten is gestegen. De aankoop van ruwe olie en olieproducten wordt namelijk door het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten gefinancierd door middel van leningen bij het Ministerie van Financiën, waarbij het Ministerie van Economische Zaken garant staat. Om de gestegen kredietbehoefte van de Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten te faciliteren is het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten garantiëplafond van het Ministerie van Economische Zaken aan Financiën met € 140 mln verhoogd.
- Voor de garantieregeling geothermie wordt circa € 47 mln aan verplichtingenruimte vanuit 2012 doorgeschoven naar 2013. De reden hiervoor is dat de aanpassingen van de garantieregeling meer tijd in beslag nemen dan van te voren ingeschat. Gevolg hiervan is dat de derde openstelling van de regeling niet eind 2012 heeft plaatsgevonden maar verschoven wordt naar 2013.
- De overige verplichtingenmutaties betreffen een aantal verhogingen en verlagingen die samenhangen met de uitgavenmutaties.

Toelichting op de programma-uitgaven

Operationele doelstelling 14.1 Optimale ordening en werking van de energiemarkten in de Noord-west Europese context

Doelbereiking

De overheid creëert de randvoorwaarden voor een concurrerende energiemarkt om ervoor te zorgen dat leveranciers efficiënt produceren, afnemers een efficiënte prijs betalen en vraag en aanbod zo goed mogelijk op elkaar af worden gestemd. Daarnaast zorgt de Rijksoverheid voor een doeltreffend reguleringsskader voor het netbeheer om te bereiken dat de netten de markt tegen redelijke tarieven en voorwaarden faciliteren.

Door de verdere integratie van de Noordwest Europese markt is in 2012 ingezet op een betere coördinatie van nationale besluiten ten aanzien van de energievoorziening. Belangrijk voorbeeld hiervan is de «Energie-wende» in Duitsland, die een belangrijk effect heeft op de Nederlandse energiemarkt. Nederland heeft in 2012 gewerkt aan Europese en regionale afstemming van onder meer leveringszekerheidsvraagstukken, bijvoorbeeld binnen het Pentilaterale Platform.

Elektriciteits- en Gaswet (EM)

De Elektriciteitswet en de Gaswet dienen voor het realiseren van een goed functionerende elektriciteits- en gasmarkt. In het Energierapport (TK, 2010–2011, 31 510, nr. 45, blz. 49) is aangekondigd dat het Kabinet de werking van de energiemarkt wil verbeteren door de regeldruk te verminderen en efficiënter toezicht (door NMa) mogelijk te maken. De steeds nauwere verbanden met het Europese energiebeleid vragen

De Beleidsartikelen

bovendien om een wetgevend kader dat op inzichtelijke wijze is geënt op Europese richtlijnen. In 2012 is het wetgevingstraject STROOM gestart. De eerste tranche van wetgeving is in 2012 aan de Tweede Kamer aangeboden. In dit wetsvoorstel ligt de nadruk op de voornemens die in het kader van het Energierapport 2011 zijn aangekondigd.

In 2012 is in Europa overeenstemming bereikt over het zogenaamde «Infrastructuurpakket» (dit is regelgeving rondom investeringen in infrastructuur). In 2013 zal de benodigde implementatieregelgeving worden voorbereid. In 2012 is op Europees niveau geen specifieke regelgeving tot stand gebracht rond intelligente netten. Wel is overeenstemming bereikt over de richtlijn Energie-efficiëntie. Hierin zijn onder andere nadere voorschriften opgenomen over de inzet van op afstand uitleesbare meters.

De wetgeving ter implementatie van het derde pakket energierichtlijnen is in juli 2012 in werking getreden. Hiermee is de implementatie van het derde pakket energierichtlijnen afgerond. Daarnaast worden in verband met de aanpassingen die in de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet in 2012 zijn gedaan, in 2013 regels uitgewerkt over de waardebepaling van elektriciteits- of gasnetten die bijvoorbeeld van een particuliere eigenaar moeten worden overgedragen aan een netbeheerder.

Op 1 januari 2012 is de kleinschalige uitrol van de slimme meter gestart. Om de uitrol en de effecten van de slimme meter in kaart te brengen is een monitor gestart. Begin 2013 zal een eerste rapportage van de monitor aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Bron
1. Concentratiegraad in de retailsector elektriciteit:						
– HHI	2.279	2.285	2.263	2.465	2.375	Energiekamer
– C3	81%	81%	81%	85%	83%	Energiekamer
2. Concentratiegraad in de retailsector gas:						
– HHI	2.104	2.187	2.158	2.344	2.278	Energiekamer
– C3	79%	79%	79%	83%	82%	Energiekamer

In 2010 was er een overname van een middelgrote speler door één van de drie grote marktpartijen, waardoor in 2011 zowel de C3 als de Herfindahl Hirschman Index (HHI) in 2011 voor elektriciteit en gas stegen. Deze cijfers zijn in de eerste helft van 2012 weer iets gedaald. De cijfers van 2012 hebben betrekking op het eerste halfjaar van 2012. De cijfers voor geheel 2012 worden in maart verwacht.

Warmtewet (EM)

De geplande afronding van de parlementaire behandeling van de herziening van de Warmtewet heeft in 2012 niet plaatsgevonden. De verwachting is dat deze behandeling wel in 2013 zal worden afgerond waarna de Warmtewet en bijbehorende lagere regelgeving in werking kan treden.

Europese en Noordwest Europese fora

Binnen het Pentalaterale Gas Platform wordt door overheden, toezicht-houders en de beheerders van het landelijk gastransport net (TSO's) samengewerkt om de regionale marktkoppeling en voorzieningszekerheid te bevorderen. Het pentalaterale platform (België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg en Nederland) heeft in 2012 gesproken over de door de Europese Commissie voorgestelde richtlijn voor congestiemanagement in aardgastransmissienetten, alvorens deze medio 2012 werd vastgesteld. Verder is gesproken over de netcode voor capaciteits allocatie mechanismen waarover in 2013 wordt besloten. Ook heeft het pentalaterale gasplatform in het kader van Verordening (EG) 994/2010 betreffende maatregelen tot veiligstellen van de gaslevering hun nationale preventieve actieplannen en noodplannen met elkaar gedeeld en besproken. Deze worden eind 2012 in te dienen bij de Europese Commissie. Daarnaast is in het platform besproken op welke wijze Nederland invulling wilde geven aan de uit de verordening volgende reverse flow verplichting (verplichting aan transmissiesysteembeheerders om ervoor te zorgen dat op alle grensoverschrijdende verbindingen gas in twee richtingen kan stromen). Tot slot is er ingestemd met het voornemen een vrijstelling te verlenen aan de beheerder van landelijk gastransportnet.

Binnen het Pentalaterale Energy platform is in 2012 gewerkt aan de vervolgstap voor marktkoppeling. Het is de verwachting dat het zogenaamde «flow based marktkoppelingssysteem» beter rekening zal houden met de onderlinge afhankelijkheden tussen landen en met dit systeem zal meer capaciteit aan de markt beschikbaar kunnen worden gesteld. Invoering van dit systeem is voorzien in 2013.

Hiernaast zijn door de Noordwest-Europese landen verdergaande afspraken gemaakt over de samenwerking op het gebied van gas ter uitwerking en invulling van Europese netcode en richtsnoeren. Dit sluit aan bij de Nederlandse gasrotonde ambities, omdat daarmee de grensoverschrijdende handel in en het transport van gas wordt vereenvoudigd.

Operationele doelstelling 14.2 Bevorderen van de voorzieningszekerheid

Doelbereiking

Energievoorzieningszekerheid is een publiek belang dat niet automatisch door de markt wordt gewaarborgd. EZ probeert om deze reden de randvoorwaarden te creëren om in elk geval de eigen bodemschatten optimaal te benutten. Daarnaast is de rol van de overheid het benutten van economische kansen voor energie zoals het totstandbrengen van zakelijke transacties met de energieproducerende landen.

Het bevorderen van voorzieningszekerheid is een continu proces, gericht op het instandhouden van en werken aan een energie-infrastructuur die past bij de (toekomstige) ontwikkeling van de Nederlandse economie. Met het oog daarop is in 2012 onder meer het convenant met mijnbouwondernemingen uitgevoerd, dat uiteindelijk moet leiden tot extra gasproductie, is onderzoek gestart naar de risico's en gevolgen van mogelijke steenkool- en schaliegaswinning in Nederland, wordt de Rijkscoördinatieregeling ingezet om te komen tot vernieuwing en uitbreiding van netwerken en vindt intensieve samenwerking met onze buurlanden plaats met het oog op voorzienings- en leveringszekerheid. Tenslotte zijn stappen gezet om

Nederland in de toekomst gereed te maken om gas van veranderde samenstelling veilig te kunnen gebruiken.

Mijnbouwwet (EM)

In 2012 is verdere uitvoering gegeven aan een convenant welke met mijnbouwondernemingen gesloten is, ter stimulering van een actieve benutting van vergunningen voor de winning van aardolie en aardgas op het continentaal plat. Ook zijn diverse voorkomens van aardgas op het continentaal plat aangewezen als marginaal gasvoorkomen waarop een financiële stimuleringsregeling (investeringsaftrek) van toepassing is. Naar aanleiding van ervaringen bij aardwarmteprojecten waarbij ook olie of gas werd opgepompt, is in samenwerking met Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) beziens of nadere regelgeving en procedures nodig zijn ten aanzien van de bij deze projecten vereiste kennis en kunde om mijnbouwkundige problemen aan te pakken en de veiligheid te waarborgen.

Een andere actie in 2012 is geweest dat in consultatierondes met provincies, gemeenten, lokale en nationale belangengroepen, actiegroepen, burgers en industrie is gewerkt aan de formulering van de vragen voor het aan de Tweede Kamer toegezegde onderzoek naar de mogelijke risico's en gevolgen van het opsporen en winnen van schalie- en steenkoolgas in Nederland in termen van veiligheid voor mens, natuur en milieu. Omdat gebleken is dat de kosten van het onderzoek boven de Europese aanbestedingsgrens zouden uitkomen, moest de EU-aanbestedingsprocedure worden doorlopen en is het onderzoek Europees aanbesteed.

In 2012 is door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het Ministerie van Economische Zaken – in overleg met belanghebbenden zoals provincies, gemeenten, waterschappen, burgers en bedrijven gewerkt aan de totstandkoming van de Structuurvisie Ondergrond waarin de verschillende gebruiksmogelijkheden van de ondergrond zichtbaar worden gemaakt en waarin een afwegingskader wordt gegeven voor de ruimtelijke ordening van de ondergrond. Najaar 2012 is besloten deze structuurvisie te verdiepen en te verbreden. Deze ontwerp structuurvisie zal eind 2013 door de verantwoordelijke bewindspersonen zijn vastgesteld.

Rijkscoördinatieregeling

Op grond van de Rijkscoördinatieregeling (coördinatie van het Rijk op energie-infrastructureur van onder andere gasleidingen, windparken, elektriciteitscentrales etc.) heeft het Ministerie van Economische Zaken in 2012 de regie gevoerd over een groot aantal projecten van nationaal belang, waaronder:

- afronding besluitvorming Noordring Randstad 380 kV. In september zijn de inpassingsplannen voor Randstad 380kV Noordring en Transformatorstation Vijfhuizen vastgesteld, momenteel loopt een beroep bij de Raad van State. Uitspraak is voorzien in de tweede helft van het jaar.
- voor de projecten Zuid-West 380 kV, Noord-West 380 kV en de interconnector Doetinchem-Wesel zijn de voorkeurstracés door de ministers in 2012 vastgelegd in een voorbereidingsbesluit. Momenteel wordt verdere besluitvorming voorbereid;
- besluitvorming gasleiding Gasunie van Beverwijk naar Wijngaarden is in het 4e kwartaal afgerond, het inpassingsplan is vastgesteld, momenteel loopt een beroep bij de Raad van State. Uitspraak is voorzien in de tweede helft van dit jaar;

De Beleidsartikelen

- besluitvorming COBRA-kabel (interconnector met Denemarken) is aangehouden, Milieueffectrapportage(MER) dient nog te worden opgesteld;
- aantal windparken, besluitvorming is aangehouden, op dit moment wordt, mede op verzoek van de Tweede Kamer, een Structuurvisie wind op land gemaakt waarin eventuele locaties voor grootschalige windprojecten worden beschreven;
- gaswinning onder de Waddenzee (exploratiefase); de ontwerpbesluiten zijn rond de zomer 2012 ter inzage gelegd, besluitvorming wordt momenteel afgerond;
- voorbereiden besluitvorming ten aanzien van nieuwe kerncentrale Borssele, Begin 2012 hebben Delta en Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk (RWE) bekend gemaakt de door hen opgestarte procedures om te komen tot een nieuwe kerncentrale in Borssele uit te stellen.

Regels ten aanzien van veiligheid van transportinfrastructuur

In de Elektriciteits- en gaswet is geëxpliciteerd dat netbeheerders zorg moeten dragen voor de bescherming voor hun netten. Met het expliciteren van de beschermingstaak in de elektriciteits- en gaswet wordt ook nadrukkelijk duidelijk gemaakt dat netbeheerders de tariefruimte krijgen om efficiënte beschermingsmaatregelen te nemen. Voorafgaand aan deze wetwijziging is in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken onderzocht welke aanvullende veiligheidsmaatregelen Gasunie en Tennet moeten nemen om hun kritische infrastructuur te beschermen tegen een aantal specifieke, door de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) aangedragen terroristische dreigingen. De voorgestelde maatregelen die voortkomen uit de rapporten zijn in 2012 overgenomen door Tennet en Gasunie en worden de komende periode geïmplementeerd. De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) beoordeelt achteraf in het corresponderende tariefbesluit of de maatregelen efficiënt zijn. Indien dit het geval is dan krijgen Tennet en Gasunie de gemaakte kosten vergoed in de tarieven, omdat het nemen van deze maatregelen onderdeel uitmaakt van hun wettelijke beschermingstaak.

Strategische aardolievoorraden

De nieuwe wet voorraadvorming aardolieproducten 2012 (Wva 2012) is in 2012 door de Tweede en Eerste Kamer goedgekeurd. Op 17 januari 2013 is de wet gepubliceerd in het Staatsblad. De implementatie van de aan de wet ten grondslag liggende Europese richtlijn had echter vóór 1 januari 2013 moeten plaatsvinden. Dit was niet haalbaar omdat aan het ontwerpen van het wetvoorstel een lang traject vooraf ging. Aangezien de belangen van betrokken partijen erg groot waren is door EZ de tijd genomen om tot een zo goed mogelijk voorstel te komen waarbij zoveel mogelijk rekening gehouden is met alle uiteenlopende belangen. De wet zal naar verwachting op 1 april 2013 in werking treden tezamen met een algemene maatregel van bestuur.

De daling in uitgaven van € 6,6 mln op het instrument «doorsluis COVA heffing» is het gevolg van een lagere voorraadheffing ontvangsten uit hoofde van de het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA). De ontvangsten zijn afgenomen als gevolg van een lager binnenlands verbruik van olie producten door de aanhoudende economische crisis. Aangezien de hoogte van de uitgaven gelijk zijn aan de heffinginkomsten zijn de uitgaven met een gelijk bedrag bijgesteld.

Internationale Energie Voorzieningszekerheid

De nadruk in het energie voorzieningszekerheidsbeleid is de afgelopen jaren komen te liggen op Europese samenwerking en in het bijzonder op intensieve samenwerking met de buurlanden. Ambtelijke en politieke contacten met Duitsland, België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen zijn in 2012 geïntensiveerd door middel van expertbijeenkomsten en hoogambtelijke bezoeken. Doel is om hechter samen te werken op het gebied van leveringszekerheid, marktkoppeling en afstemming van instrumenten. Daarnaast wordt op dit moment door de lidstaten gediscussieerd over de modernisering van het Energy Charter, om zodoende de aantrekkelijkheid van het Charter voor landen buiten Europa te vergroten. Tenslotte is ook het afgelopen jaar breed internationaal ingezet op de Golfregio (politieke missie), het Kaspische Zeegebied (ambtelijke en politieke missies naar Azerbeidjan), Rusland (bilaterale jaar 2013) China, Brazilië en de VS. Aandacht voor mondiale vraagstukken blijft essentieel. Grote veranderingen in olie- en gasproductie zijn gaande en zullen vergaande invloed hebben op internationale geopolitieke en concurrentieverhoudingen.

Programma Gasrotonde

In 2012 heeft het Ministerie van Economische Zaken zich samen met Energie Beheer Nederland en de olie- en gasindustrie ingezet voor maximale opsporing en winning van de in de Nederlandse ondergrond aanwezige olie- en gasreserves in kleine velden off- en onshore. In 2012 heeft het Franse beursbedrijf Powernext een aanwijzing als gasbeurs volgens de Gaswet gekregen. Samen met het Duitse EEX zal het een beurs voor Title Transfer Facility (TTF) -gas opzetten.

Gaskwaliteit

Het Ministerie van Economische Zaken heeft besloten meer tijd te geven aan bedrijven die nog bezig zijn met de nodige aanpassingen om de veranderende gassamenstelling te kunnen accommoderen. Dit heeft het Ministerie van Economische Zaken besloten op basis van de bevindingen van het Projectbureau Nieuw Aardgas met betrekking tot de voortgang van de door de eindgebruikers verrichte aanpassingen. Het Ministerie van Economische Zaken heeft de transitie tot eind 2013 verlengd.

Verder is de toekomstige samenstelling van Groningengas (G-gas) vastgelegd. Op deze samenstelling zijn de eisen gebaseerd waaraan nieuw verkochte toestellen, die onder de Gastoestellenrichtlijn vallen, moeten voldoen. Doordat na een overgangperiode slechts toekomstbestendige toestellen op de markt komen, wordt het toestellenpark vervangen door de werking van de normale vervangingsmarkt.

Operationele doelstelling 14.3 Bevorderen van een duurzame en veilige energievoorziening

Doelbereiking

Uitgangspunt op de middellange termijn zijn de doelstellingen 20% CO₂ reductie en 14% duurzame energie productie in 2020. Om dat te bereiken volgt Economische Zaken meerdere sporen: bevorderen van energiebesparing, bevorderen van CO₂ emissie reductie, reguleren van een veilige toepassing van kernenergie, bevorderen van de ontwikkeling en het gebruik van innovatieve energietechnologieën ten behoeve van de verduurzaming van de energievoorziening en stimulering van duurzame energieproductie.

De Beleidsartikelen

De sporen energiebesparing en CO₂ reductie dienen vooral de doelstelling 20% CO₂ reductie in 2020. Kernenergie is een overbruggingstechniek naar een duurzame energievoorziening, waarbij geen CO₂ wordt uitgestoten. Het innovatiespoor dient zowel de CO₂ doelstelling als de doelstelling van 16% duurzame energie in 2020. Het spoor duurzame energieproductie dient de doelstelling voor duurzame energie.

In maart 2012 is de SDE+ regeling opengesteld met een verplichtingenbudget van € 1,7 mld. 234 duurzame energieprojecten ontvingen een subsidiebeschikking. Het volledige budget is in de eerste fase toegekend voor een basisbedrag van maximaal € 0,07/kWh. De duurzame energieprojecten zullen bij realisatie naar verwachting 0,7%-punt bijdragen aan de doelstelling voor duurzame energie. Met het toekennen van subsidiebeschikkingen is het voor 2012 gestelde doel van het stimuleren van duurzame energieproductie bereikt.

CO₂-reductie

Op het instrument Joint-Implementation is in 2012 € 21,6 mln minder uitgegeven dan begroot. Dit heeft als voornaamste reden dat de openstaande verplichtingen niet geheel tot uitbetaling zijn gekomen vanwege vertragingen in de afwikkeling van lopende projecten.

Op het CO₂ afvang en opslag (Carbon Capture Storage (CCS)) instrument is in 2012 € 75,7 mln minder uitgegeven dan oorspronkelijk begroot. Voor 2012 was een voorschotbetaling voorzien voor het Rotterdam Opslag en Afvang Demonstratieproject (ROAD)-project. Aangezien voor dit project nog geen definitieve go/no go beslissing is genomen, zullen de betalingen naar verwachting in latere jaren plaatsvinden.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
1. CO ₂ -uitstoot sectoren industrie/energie	94 Mton	1990	109,2 Mton	109,2 Mton	Agentschap NL, Nederlands nationaal toewijzingsplan broeikasemissierechten 2008–2012
– waarvan: absoluut plafond sector industrie/energie voor bedrijven die vallen onder het emissiehandelsstelsel			86,8 Mton	86,8 Mton	Agentschap NL, Nederlands nationaal toewijzingsplan broeikasemissierechten 2008–2012
2. Vermijden CO ₂ -uitstoot voor 2012 via Joint-Implementation (JI) en gegroeide Assigned Amount Units (AAU's)	nvt	nvt	3,6	4	Agentschap NL, de contracten

Kernenergie en stralingsbescherming

Op 23 januari 2012 heeft Delta aangegeven haar plannen voor een nieuwe kerncentrale de komende twee tot drie jaar niet door te zetten. Kort daarna heeft ook Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk (RWE) bekend gemaakt de komende jaren geen rol te zullen spelen in de ontwikkeling van een nieuwe kerncentrale. Beide bedrijven geven aan dat hun besluit te maken heeft met de aanhoudende economische crisis. DELTA merkt daarbij op dat zodra de omgevingsfactoren verbeteren het project weer zal worden opgepakt. Aangezien voor het kabinet veiligheid en zorgvuldigheid bij het omgaan met kernenergie voorop staan, zal onverkort worden doorgegaan met het up-to-date brengen van de veiligheidseisen voor (nieuwe) kerncentrales.

De Beleidsartikelen

Op 20 januari 2012 heeft het Kabinet het principebesluit genomen om de vervanging van de Hoge Flux Reactor in Petten te faciliteren door, evenals de provincie Noord-Holland, € 40 mln beschikbaar te stellen voor de eerste fase van het oprichten van de Pallas-reactor. Tijdens deze eerste fase wordt een businessplan opgesteld, worden private investeerders gevonden en moeten de noodzakelijke vergunningen, waaronder die op basis van de Kernenergiewet, worden verkregen. Om zeker te stellen dat ook de Pallas-reactor aan de meest recente veiligheidseisen gaat voldoen worden de hiervoor genoemde veiligheidseisen voor kerncentrales aangevuld met de veiligheidseisen voor onderzoeksreactoren.

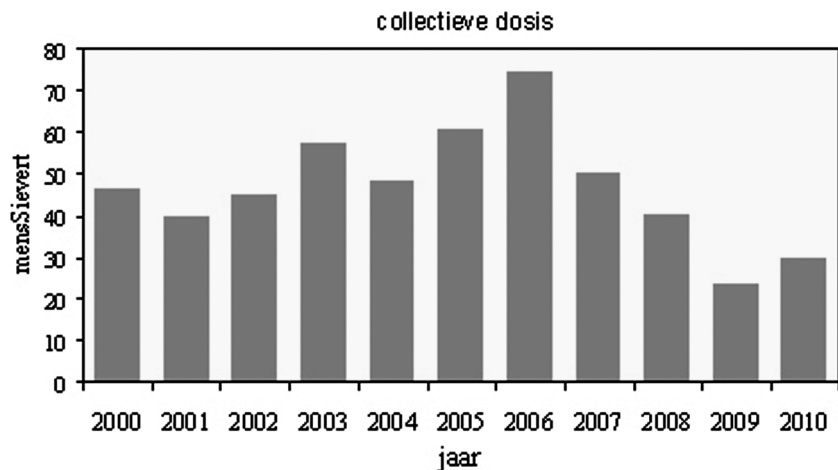
In verband met de doorlichting van de kernenergieregulering en de mogelijk daaruit voortvloeiende herziening van de regulering is besloten om de tijdelijke Ministeriële regeling vooralsnog niet om te zetten naar het Besluit kerninstallaties, splijtstoffen en ertsen. Deze regeling zal daarom tijdig voor juli 2013 worden verlengd.

Evenals voorgaande jaren worden in 2013 de vergunningen van bestaande nucleaire inrichtingen weer geactualiseerd. Hierbij is het principe van «continuous improvement» uitgangspunt zodat de stand van de techniek met betrekking tot de veiligheid geborgd wordt.

De Ministerraad heeft de Minister van Economische Zaken gemachtigd het ontwerpbesluit voor de implementatie van de in 2011 vastgestelde Euratom-Richtlijn voor radioactief afval, na voorhang en voorpublicatie ter advisering aan de Raad van State voor te leggen.

Op het «straling» instrument is in 2012 € 15,1 mln minder uitgegeven dan oorspronkelijk begroot. Dit houdt verband met enerzijds de vertraging die is opgetreden in de vergunningaanvraag voor de nieuwe kerncentrale en anderzijds de overheveling van een deel van het budget naar het Pallas project om deze afzonderlijk op de begroting zichtbaar te maken. De start van het Pallas-project is vervolgens vertraagd.

Collectieve dosis door lozing van radioactieve stoffen naar lucht

Realisatie 2010: 30 mensSv.

Toelichting

De collectieve dosis is de som van de individuele doses ontvangen door de Nederlandse bevolking. Het histogram geeft de collectieve dosis door lozingen naar lucht. De variaties in de collectieve doses per jaar worden onder andere bepaald door de variaties in de specifieke radioactiviteit van de gebruikte grondstoffen en de doorzet ervan in de betreffende procesindustrie. Het gaat in het bijzonder om de fosfor en staalproductie.

Aangezien er 2 kunstmestfabrieken aan de Nieuwe Waterweg gesloten zijn is de emissie naar water 0 geworden. Om deze reden heeft de grafiek die betrekking had op zowel lucht als water plaatsgemaakt voor bovenstaande staafdiagram welke alleen de collectieve dosis door lozing naar lucht weergeeft.

Energie-Innovatie/ Topsector energie

Er is gebleken dat de kosten van het ruimen van het historisch radioactief materiaal op het terrein van het Energie Centrum Nederland (ECN) in Petten sterker kunnen oplopen dan aanvankelijk gedacht. Dit komt onder meer vanwege verdere uitloop van het project, afvoer van meer vaten hoog radioactief afval dan voorzien en tegenvallers bij de Europese aanbesteding van de ompakinstallaties. Daarom is de beschikbare voorziening van ECN voor de kosten van het ruimen van historisch radioactief in 2012 in totaal met € 34,9 mln verhoogd.

In eerste instantie heeft er een splitsing plaatsgevonden van het Green Deals instrument uit Energie-Innovatie zodat deze apart op de begroting van het Ministerie van Economische Zaken zichtbaar is. In de begroting lijkt het echter dat deze, in het voorjaar, gebudgetteerde middelen niet besteed zijn. De financiële bijdragen van het Ministerie van Economische Zaken die zijn toegezegd in Green Deals met gemeenten (Amsterdam en Rotterdam) en provincies (Flevoland, Groningen, Drenthe, Limburg, Noord-Brabant, Zeeland) zijn overgeboekt naar het Provinciefonds en het Gemeentefonds van Binnenlandse Zaken. Hierdoor is een groot deel van de voor Green Deals aangegane verplichtingen en gerealiseerde uitgaven niet in de financiële verantwoording van Economische Zaken zichtbaar, waardoor het lijkt alsof de budgetten niet besteed zijn. De aangegane verplichtingen en gerealiseerde uitgaven komen echter tot uiting in de financiële verantwoording van Binnenlandse Zaken.

Bij het instrument Transitie management, welke uit enkel uitfinanciering van lopende projecten bestaat, is afgelopen jaar een onderbesteding van € 4,8 mln opgetreden. Dit komt doordat sommige projecten goedkoper zijn uitgevallen en/of geen vervolg hebben gehad.

Kengetallen Energie-Innovatie	2010	2011
Aantal betrokken partijen	190	n.b.
Uitgelokte investeringen (totaal, in € mln)	675	n.b.

Bron: Agentschap NL

Toelichting

De kengetallen van 2011 zullen ook niet beschikbaar komen. De cijfers van 2011 zijn namelijk niet goed te gebruiken voor een meerjarige trend omdat 2011 een overgangsjaar was waarin Energie-Innovatie subsidies afliepen en Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) nog niet opgestart waren. Bovendien was voor dat jaar het idee om de Energie-Investeringsaftrek (EIA) mee te nemen in de cijfers, wat zeker voor het

De Beleidsartikelen

aantal partijen een volledig vertekend beeld zou opleveren (waarbij alles dat niet EIA is naar de marge verdwijnt). Daarnaast wijkt de insteek van het Topsectorenbeleid ook dusdanig af van eerdere subsidies dat ze niet zijn te vergelijken met cijfers van voor 2011. In de begroting 2013 zijn deze kengetallen komen te vervallen.

Duurzame energieproductie

De kasuitgaven Milieukwaliteit Elektriciteitsproductie (MEP) zijn in 2012 € 14,4 mln lager uitgevallen dan het begrote bedrag (€ 634 mln). De lagere uitgaven zijn het gevolg van lagere subsidiabele producties dan waarmee in de begroting is gerekend. Dit bedrag zal in de jaren na 2012 alsnog tot uitbetaling komen.

Op het Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE) instrument lagen de uitgaven over 2012 in totaal € 172,0 mln lager dan geraamd. Dit is veroorzaakt door het niet tot betaling komen van subsidieprojecten omdat deze geen doorgang vonden en vertraging in de oplevering van projecten waardoor de uitfinanciering voor een deel zal verschuiven van de jaren 2012–2017 naar de jaren 2018–2031. Vrijvallende middelen zijn aangewend voor het oplossen van financiële problematiek op de EZ begroting en daarnaast hebben ze gediend tot het invullen van de taakstelling uit het Regeerakkoord 2010 in de eerste jaren. Een per saldo neutrale kasschuif is toegepast op de vrijvallende middelen zodat ze in het juiste kasritme konden worden ingezet welke de raming van het jaar 2012 heeft verlaagd ten gunste van latere jaren.

In maart is de SDE+ regeling 2012 in vijf fasen opengesteld met een verplichtingenbudget van € 1,7 mld. Om de kosteneffectiviteit van de regeling te vergroten konden in 2012 voor het eerst projecten met hernieuwbare warmte productie een aanvraag indienen en is een extra fase toegevoegd van € 0,07/kWh (gevolgd door € 0,09/kWh, € 0,11/kWh, € 0,13/kWh, € 0,15/kWh). Ook krijgen SDE+ projecten voortaan subsidie over de geproduceerde duurzame energie die voor eigen gebruik wordt ingezet.

De op de post overige uitgaven duurzame warmte geraamde kasbudgetten zijn ingezet voor het programma elektrische auto en zijn overgeboekt ten behoeve van de Topsectoren en de Rijkscoördinatieregeling. Daarnaast is kasbudget overgeheveld ten behoeve van andere onderdelen in verband met ontstane kastekorten.

Naar aanleiding van het Begrotingsakkoord is in het voorjaar budget toegevoegd aan de EZ begroting voor een tijdelijke subsidieregeling voor de aanschaf van zonnepanelen door kleinverbruikers. Dit is een subsidie van 15% van de aanschafprijs tot een maximum van € 650,-. Voor dit instrument was in het voorjaar een budget beschikbaar gesteld van € 22 mln. Er is minder uitgegeven dan geraamd (€ 21,3 mln). Dit verschil betreft bijna volledig het budget dat afgezonderd is voor de uitvoering van de regeling door Agentschap Nederland.

Op het instrument «Besluit Subsidies Investerings Kennisinfrastructuur» is € 4,9 mln minder uitgegeven dan begroot. Dit heeft als reden dat op deze voormalige FES-regeling in 2012 geen declaraties zijn ingediend.

De Beleidsartikelen

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Duurzame energieproductie	2,4%	2005	n.v.t.	4,3%	CBS

Toelichting

Het beleid van het kabinet is om het aandeel hernieuwbare energie te doen toenemen. In 2005 bedroeg dit aandeel 2,4% en dit liep mede door het beleid van het Ministerie van Economische Zaken op tot 4,3% in 2011. Daarbij moet worden aangemerkt dat er op dit moment veel nieuwe duurzame projecten aankomen (sommige zijn iets vertraagd) die zullen leiden tot productie van hernieuwbare energie. In de jaren vanaf 2012 wordt afgezien van projecten die nu al in voorbereiding zijn een verdere forse toename verwacht. Het beleid van het huidige kabinet is immers gericht op het realiseren van een aandeel van 16% in 2020. Daartoe is fors extra budget in het Regeerakkoord ingezet voor de realisering van die doelstelling.

Het CBS zal de waarde van 2012 in april publiceren.

Toelichting op de bijdragen aan baten-lastendiensten

Bijdragen aan Agentschap NL

In totaal is de bijdrage aan Agentschap NL in 2012 met € 15,7 mln verhoogd. Het beschikbare bedrag voor de uitvoering is voor het uitvoeringsjaar en in meerjarig perspectief aangepast.

Toelichting op de ontvangsten

De lagere ontvangstenrealisatie in 2012 van € 289,6 mln wordt met name veroorzaakt door:

Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA)

De ontvangsten van de voorraadheffing COVA vielen € 6,6 mln lager uit dan geraamd door een lagere heffingsgrondslag als gevolg van een lager binnenlands verbruik van olieproducten door de economische crisis.

Diversen ontvangsten

Op de post diversen ontvangsten is € 23,4 mln minder binnen gekomen dan geraamd. Dit komt voornamelijk doordat de ontvangsten van de geveilde CO₂ veilingrechten lager uitgevallen zijn dan geraamd. De oorzaak hiervan is dat er sprake was van een lagere CO₂-prijs ten opzichte van de prijs gebruikt bij de raming. Verslechterde economische omstandigheden en een groot aanbod van rechten hebben gezorgd voor deze prijsdaling.

Aardgasbaten

De tegenvaller in de aardgasbaten wordt veroorzaakt door een lagere gasprijs dan geraamd. In de raming bedroeg deze voor 2012 26 eurocent per kubieke meter gas, terwijl uiteindelijk een bedrag van 24 eurocent is gerealiseerd. Hiernaast viel de eindafrekening in 2012 over 2011 lager uit dan geraamd. De hogere olieprijs, lagere wisselkoers van de dollar en de hogere dan geraamde productie konden de effecten hiervan niet compenseren.

15 Een sterke internationale concurrentiepositie

Algemene doelstelling

Een sterke concurrentiepositie, open wereldeconomie en duurzame globalisering.

Voor de Nederlandse economie was 2012 een moeilijk jaar. Volgens het Centraal Plan Bureau bedraagt de krimp van het Bruto Binnenlands Product over 2012 0,9%¹⁸. De uitvoer, exclusief energie, is als enige Bruto Binnenlands Product-component gegroeid met 2,2%. Het Centraal Plan Bureau verwacht dat het Bruto Binnenlands Product over 2012 zal uitkomen op een krimp van ongeveer 1%. Het ziet er naar uit dat de uitvoer als enige Bruto Binnenlands Product-component (bescheiden) is gegroeid (tussen 2 en 3%). Dit is zonder meer positief als men de ontwikkeling van de wereldhandel in aanmerking neemt; over 2012 wordt naar verwachting een zeer beperkte groei van de wereldhandel gerealiseerd (tussen 0 en 1%). Bovendien is in diverse andere landen van de eurozone, die belangrijke Nederlandse afzetmarkten vormen, eveneens sprake van economische krimp (IMF verwachting voor het Bruto Binnenlands Product van de eurozone over 2012 is – 0,5%). Op basis van voorlopige cijfers lijkt de export naar geheel Europa desondanks min of meer op peil te zijn gebleven, terwijl de exportgroei voornamelijk in Azië is gerealiseerd. Onder de gegeven omstandigheden beantwoordt dit aan onze algemene doelstellingen voor de Nederlandse exportprestaties.

Er is vooruitgang geboekt met de internationale dimensie van het topsectorenbeleid. Per topsector zijn internationaliseringsstrategieën opgesteld, die vervolgens zijn uitgewerkt in marktbewerkingsplannen voor de door elke topsector aangewezen prioritaire buitenlandse markten. Deze plannen vormen de basis voor de invulling van de strategische reisagenda van het kabinet en voor de werkzaamheden van de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland. Economische Zaken neemt deel aan een publiek-privaat overleg om de publieke waterketen te laten bijdragen aan internationale operatorscontracten voor drinkwater en waterzuivering. In deze miljardenmarkt kunnen Nederlandse consortia niet deelnemen, omdat het de publieke waterketen ontbreekt aan een constructie om samen met geïnteresseerde private bedrijven op zulke operatorcontracten in te schrijven. Onder de naam «Rembrandt Water» wordt een wettelijke en financiële basis voor deze constructie uitgewerkt.

Er zijn in 2012 nieuwe stappen gezet, die de openheid van de wereldeconomie bevorderen voor het internationaal opererend bedrijfsleven. Op handelspolitiek terrein is in 2012 weer beweging gekomen in de multilaterale onderhandelingen over enkele deelakkoorden van de World Trade Organization (WTO) Doharonde.

Rol en verantwoordelijkheid

Nederland heeft als relatief kleine, open handelsnatie de Europese markt hard nodig. De invloed van de EU op onze economie reikt veel verder dan de interne markt. De EU stelt ook kaders voor het nationale beleid van de 27 lidstaten. Het is essentieel dat deze beleidskaders coherent zijn en goed aansluiten op de structuur van de Nederlandse economie en samenleving. Naast het coördineren van nationaal economisch beleid, moet Nederland

¹⁸ Bron: CPB kerngegevensstabel 2011–2014 (28 februari 2013)

De Beleidsartikelen

gebruik maken van de toegevoegde waarde van instrumenten op EU-niveau.

Economische Zaken ondersteunt het Nederlandse bedrijfsleven in kansrijke sectoren en markten. Nederlandse ondernemers lopen vaak tegen problemen aan wanneer zij internationale activiteiten ondernemen. Deze problemen komen voort uit markt- en systeemimperfecties die leiden tot hogere transactiekosten. Economische Zaken gaat deze markt- en systeemimperfecties tegen, door zowel op bilateraal niveau te onderhandelen met individuele landen als op multilateraal niveau in de Europese Unie, de World Trade Organisation, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en in het kader van de G20 om op deze manier handelsbarrières weg te nemen, de internationale economische rechtsorde te versterken en hiaten in internationale regels aan te pakken.

In ontwikkelingslanden worden tekorten aan voedsel, water, energie en grondstoffen onder andere veroorzaakt door onvoldoende toegang tot internationale markten. Daarom is verruiming van toegang tot de wereldmarkt in het bijzonder erg belangrijk voor deze landen.

De Minister is verantwoordelijk voor:

- het bevorderen van het functioneren van de Europese interne markt en het toezicht daarop en het verzorgen van het beleid en advies op het gebied van staatssteun;
- het zorg dragen voor coherente EU beleidskaders voor (nationaal) economisch beleid;
- het ontwikkelen van coherent en voor Nederland optimaal beleid in de Raad van Concurrentievermogen;
- de Nederlandse inbreng in de EU op het terrein van concurrentievermogen, energie, telecom en landbouw- en visserij;
- het stimuleren van verdere vrijmaking van het internationale handels- en investeringsverkeer en versterking van de internationale economische rechtsorde;
- het bevorderen van kaders voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen;
- de exportcontrole van strategische goederen en sancties;
- het Nationale Contact Punt (NCP) voor de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen.
- het vorm en inhoud geven aan economische diplomatie, economische missies en inkomende en uitgaande bezoeken op hoogambtelijk en politiek niveau, met bijzondere aandacht voor de economische topsectoren;
- het faciliteren van ambities om synergie te bereiken tussen ontwikkelingsdoelstellingen en de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven, mede in het kader van de topsectorenagenda's (onder andere Agrofood, Tuinbouw, Water);
- het behandelen van klachten over oneerlijke concurrentie waar Nederlandse bedrijven in het buitenland mee te maken hebben;
- het voeren van het (financieel) instrumentarium op de beleidsterreinen export- en investeringsbevordering, marktfacilitatie (onder andere Transitiefaciliteit) en markttoegang;
- het aantrekken van buitenlandse bedrijven.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Kengetal	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Ambitie 2012	Realisatie 2012
<i>Grootste ontvangers Buitenlandse Directe investeringen</i>				
– Positie van Nederland	9	11	Top 10	nbn ¹
<i>Grootste exporteurs goederen</i>				
– Positie van Nederland	5	5	Top 5	nbn ¹

¹ nbn: nog niet bekend, de cijfers zullen medio juli 2013 beschikbaar komen in het uit te brengen World Trade Report

Bron: UN COMTRADE, World Trade Monitor van de World Trade Organisation

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Verschil
VERPLICHTINGEN	144,1	142,4	105,1	34,6	109,3	- 74,7
UITGAVEN	116,8	124,0	118,0	109,4	132,7	- 23,3
<i>Programma-uitgaven</i>	<i>70,3</i>	<i>76,7</i>	<i>72,9</i>	<i>64,9</i>	<i>82,8</i>	<i>- 17,9</i>
15.1 Bevorderen van vrij internationaal handelsverkeer en versterken van de mondiale economische rechtsorde, met aandacht voor maatschappelijke verantwoordelijkheid	15,8	18,2	10,0	18,0	9,2	8,8
Bijdragen organisaties	4,5	4,3	4,9	14,6	4,9	9,7
Beleidsondersteuning	2,2	2,2	1,5	1,2	1,6	- 0,4
Overig	9,1	11,7	3,6	2,2	2,7	- 0,5
Programma Internationalisering Beroepsonderwijs (PIB) ¹						
15.2 Bevorderen van goede beleidskaders gericht op het versterken van het concurrentievermogen en de interne markt van de EU	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	- 0,1
Onderzoeksbudget Bureau Europa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	- 0,1
15.4 Gericht ondersteunen van de internationalisering van het Nederlandse bedrijfsleven, aantrekken van hoogwaardige buitenlandse investeringen, versterken van het draagvlak voor globalisering en bijdragen aan duurzame ontwikkeling, onder andere voedselzekerheid en water	54,5	58,5	62,9	46,9	73,5	- 26,6
Programma Samenwerking en Opkomende Markten ¹	19,3	9,6	6,6	7,8	1,8	6,0
Overige programmatische aanpak	13,1	10,1	12,0	10,3	5,1	5,2
Internationaal excelleren Package4Growth (ODA)	0,0	0,0	0,0	1,4	9,4	- 8,0
Internationaal excelleren Package4Growth (non-ODA) / Finance International Business	0,3	5,0	13,7	4,8	16,1	- 11,3
Internationaal excelleren 2g@there	0,0	8,9	11,2	8,6	11,2	- 2,6
Publiek Private Samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	- 0,1
Transitiefaciliteit	0,2	0,0	0,0	0,1	5,0	- 4,9
2 Explore ¹	2,6	5,8	0,6	0,2	0,7	- 0,5
Prepare2start (Starters in International Business)	9,0	9,2	11,3	7,2	7,5	- 0,3
Acquisitie van buitenlandse bedrijven	1,5	1,7	1,9	2,1	2,5	- 0,4
Trustfunds ¹	0,0	0,0	0,0	0,4		0,4
Programma Uitzending Managers ¹	1,9	2,3	0,0	0,2	0,7	- 0,5
Bijdragen aan organisaties	0,0	0,0	0,0	0,0	8,4	- 8,4
Instrumentele uitgaven (CPA en SBU)	6,6	5,9	5,6	3,8	5,0	- 1,2
<i>Bijdragen baten-lastendiensten</i>	<i>46,5</i>	<i>47,3</i>	<i>45,1</i>	<i>44,5</i>	<i>49,9</i>	<i>- 5,4</i>
Bijdrage Agentschap Nederland	46,5	47,3	45,1	44,5	49,9	- 5,4
ONTVANGSTEN	5,4	4,9	9,1	4,9	11,8	- 6,9
Gemengde kredieten	2,0	1,5	1,6	1,6	0,7	0,9
Package4growth				0,0	10,0	- 10,0
Diverse ontvangsten	3,4	3,4	7,5	3,3	1,1	2,2

¹ Betreft uitfinanciering van reeds aangegane verplichtingen.

In 2012 is gewerkt aan de omvorming van het instrumentarium voor internationaal ondernemen met als doel de samenhang en complementariteit van het instrumentarium te vergroten en in de loop van 2012 een integraal pakket bedrijfsleven instrumenten open te stellen. Door de complexiteit van sommige programma's heeft het nieuwe instrumentarium vertraging opgelopen en konden niet alle instrumenten tijdig worden opengesteld. De eerste resultaten van het nieuwe instrumentarium zijn daardoor nog niet volledig zichtbaar in 2012. Dit heeft als gevolg gehad dat zowel de verplichtingen- als uitgavenramingen voor 2012 bij Najaarsnota 2012 zijn bijgesteld.

Toelichting op de verplichtingen

De lagere verplichtingenrealisatie is met name veroorzaakt door:

Bijdrage Agentschap Nederland

Omdat opdrachten aan de baten-lastendiensten administratief niet meer in jaar t-1 maar in jaar t worden verstrekt, is de verplichtingenrealisatie in 2012 € 41,3 mln lager uitgevallen. Dit betreft een technische aanpassing, de verplichting wordt in 2013 alsnog vastgelegd.

Package4Growth/Finance International Business

Het non-ODA deel van het instrument Package4Growth is in 2012 omgezet in het nieuwe instrument Finance International Business (FIB). Vertraging in de uitwerking van het nieuwe instrument, heeft er voor gezorgd dat er in 2012 ook vertraging is opgetreden in het aangaan van verplichtingen (€ 13,7 mln).

Package4Growth ODA

De ODA-middelen zijn in 2009 aan de EZ-begroting toegevoegd om in te zetten via de kennisverwervingsmodule van Package4Growth op China en India, ten behoeve van de transitie van een ontwikkelingsrelatie naar een economische relatie. In 2012 stond € 7,4 mln geraamd. Omdat China en India niet meer vanuit ODA gefinancierd worden, was het in 2012 niet mogelijk om verplichtingen aan te gaan op het ODA-budget. Het beleid voor Buitenlandse Handel is, op grond van het Regeerakkoord VVD-PvdA «Bruggen slaan», overgegaan naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken als onderdeel van de nieuwe programmabegroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. In dat kader wordt bezien hoe de resterende ODA-middelen op een goede manier kunnen worden ingezet.

Prepare2Start (Starters in International Business)

Het instrument Starters in International Business is een nieuw instrument voor Starters op buitenlandse markten. Oorspronkelijk stond er € 8 mln geraamd. Door de veranderde focus en de late start van het nieuwe instrument zijn minder verplichtingen aangegaan, maar wordt het door de beschikbare middelen wel mogelijk extra in te zetten op Strategische beurzen, onder andere voor de Topsectoren. Dit zal in 2013 een vervolg krijgen.

Transitiefaciliteit

In 2012 is samen met Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking gewerkt aan de vormgeving van de Transitiefaciliteit. De Transitiefaciliteit heeft als doel de bilaterale ontwikkelingsrelatie om te vormen naar economische samenwerking, middels inzet van Nederlandse Kennis. Doordat dit instrument pas in de loop van 2012 is gestart konden in 2012 niet alle verplichtingen tijdig worden aangegaan (€ 4,5 mln).

Toelichting op de programma-uitgaven

Operationele doelstelling 15.1 Bevorderen van vrij internationaal handelsverkeer en versterken van de mondiale economische rechtsorde, met aandacht voor maatschappelijke verantwoordelijkheid

Doelbereiking

Er zijn in 2012 nieuwe stappen gezet die de openheid van de wereldeconomie bevorderen voor het internationaal opererend bedrijfsleven. Op multilateraal vlak is in 2012 weer beweging gekomen in de onderhandelingen over enkele deelakkoorden van de WTO Doharonde, specifiek handelsfacilitatie en enkele regelingen voor Minst Ontwikkelde Landen. Economische Zaken draagt actief bij aan discussies hieromtrent in Brussel en Geneve. Het doel is om eind 2013 deze deelakkoorden succesvol af te ronden tijdens de negende WTO Ministeriële Conferentie te Indonesië. Het WTO systeem staat als regelgevend kader voor de wereldhandel overeind. De recente toegang van de Russische Federatie in augustus 2012 tot de WTO levert nieuwe markttoegang op en meer rechtszekerheid. Tevens is de EU gestart met de voorbereidingen op onderhandelingen over een plurilaterale overeenkomst op het gebied van diensten. Naast de EU nemen 20 landen deel (onder meer de Verenigde Staten, Japan, Chili, Pakistan, Zwitserland). Het streven is om meer markttoegang met elkaar af te spreken alsmede om elkaars regelgeving op gebied van diensten op elkaar af te stemmen. Economische Zaken streeft ernaar dat dit initiatief uiteindelijk in het WTO-systeem wordt opgenomen wanneer er voldoende WTO-leden toetreden.

Met betrekking tot vrijhandelsakkoorden heeft de EU, als eerste bouwsteen in de ASEAN regio, bilaterale onderhandelingen met Singapore afgerond in december 2012. Andere belangrijke momenten in 2012 vormden de start van onderhandelingen met Georgië, Armenië, Moldavië en Vietnam alsook de formele ondertekening van de vrijhandelsakkoorden met Colombia/Peru en Centraal Amerika. Voorbereidingen voor toekomstige onderhandelingen met Japan, de Verenigde Staten en Marokko zijn gestart.

Op het gebied van investeringsbescherming werden de onderhandelingen voor een EU-Verordening voor een transitierégime voor bestaande investeringsbeschermingsakkoorden (IBO's) afgerond. EZ heeft zich met succes sterk gemaakt voor het behouden van de Nederlandse IBO's. Deze blijven in beginsel bestaan tenzij ze door EU IBO's vervangen worden. Een tweede succes is de afronding van de IBO onderhandelingen met Azerbeidzjan medio september 2012. De intentie is om deze IBO in de loop van 2013 te ondertekenen.

Op het gebied van de controle op de uitvoer van strategische goederen is in 2012 aangescherpte regelgeving voor doorvoer van militaire goederen door Nederland geïntroduceerd. Dit bestaat uit een uitbreiding van de vergunningplicht bij doorvoer en introductie van twee algemene doorvoervergunningen. De regelgeving voor overdrachten van militaire goederen binnen de EU is gewijzigd door de implementatie van een Europese richtlijn inzake intraverkeer. Voor deze EU-overdrachten zijn vier algemene overdrachtsvergunningen gepubliceerd. Daarnaast kunnen bedrijven een certificering aanvragen waardoor ze eenvoudiger vanuit andere EU-lidstaten militaire goederen toegeleverd kunnen krijgen.

De gezamenlijke invoering met het Ministerie van Financiën van een volledig geautomatiseerd systeem voor de administratie en behandeling van vergunningaanvragen voor strategische goederen heeft in 2012 vertraging opgelopen, de nieuwe streefdatum is eind 2013.

De bijdrage van Economische Zaken aan duurzame globalisering krijgt in belangrijke mate vorm via het beleid op het gebied van Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Met de Sociaal Economisch Raad (SER) is constructief kritisch overleg gevoerd over de voortgang van zijn internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) initiatief. De acceptatie van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) Richtlijnen als normatief kader en de wens van de sociale partners om het initiatief voort te zetten – met *due diligence* als thema voor 2013 – zijn verwelkomd. Via de Vereniging van Beleggers in Duurzame Ontwikkeling zijn in een groot aantal aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde bedrijven de OESO Richtlijnen expliciet onder de aandacht gebracht. Binnen de OESO speelt Nederland een leidende rol op het vlak van de verheldering van de relevantie van de OESO Richtlijnen voor de financiële sector. De bevordering van de naleving van de OESO Richtlijnen is voorts een centraal thema bij de – in 2012 aangevangen – voorbereiding van het Nationaal Actieplan voor de implementatie van de *UN Principles for Business and Human Rights* (Ruggie). Voorts heeft Nederland tijdens zijn voorzitterschap van de *Voluntary Principles on Security and Human Rights (VP's)* de organisatie van dit initiatief op het vlak van *due diligence* in de extractieve industrie helpen versterken.

Toelichting budgettaire verschillen

De hogere realisatie is met name het gevolg van een administratieve verschuiving binnen artikel 15. De raming van de uitgaven voor de internationale contributies voor onder andere United Nations Environment Programme (UNEP) en Food and Agriculture Organization (FOA) op artikelonderdeel 15.4, is verplaatst naar artikelonderdeel 15.1. Daar worden ook de andere internationale contributies voor de WTO en de OESO geraamd.

Operationele doelstelling 15.2 Bevorderen van goede beleidskaders gericht op het versterken van het concurrentievermogen en de interne

Doelbereiking

De Europese Unie verkeert op dit moment in de heftigste economische crisis sinds de Tweede Wereldoorlog. Het bruto binnenlands product (BBP) in de Europese Unie kromp in 2012 met 0,3% en meer dan één op de vijf Europese burgers is werkloos. De jeugdwerkloosheid is in sommige lidstaten zelfs boven de 50% gestegen. EZ heeft zich in 2012 ingezet voor het versterken van het groei- en concurrentievermogen van de Europese Unie en het verbeteren van het budgettair en macro-economisch toezicht in de Europese Monetaire Unie (EMU).

Het afgelopen jaar zijn enkele belangrijke besluiten genomen om de economische stabiliteit in de Europese Unie te verbeteren. In 2012 heeft het tweede Europese semester plaatsgevonden, met als aftrap de publicatie van de *Annual Growth Survey* door de Europese Commissie, waarin vijf prioriteiten voor groeiversterking in 2012 zijn opgenomen. Vervolgens is in april 2012 door de Minister van Economische Zaken het Nationale Hervormingsprogramma gepresenteerd, waarin Nederland haar

maatregelen op de landenspecifieke aanbevelingen uiteen heeft gezet. Zo zijn er in 2012 belangwekkende stappen gezet ter vermindering van het buitensporig tekort op de overheidsbegroting, door de pensioensgerechtigde leeftijd stapsgewijs te verhogen, door samenvoeging van regelingen aan de onderkant van de arbeidsmarkt om het stelsel van sociale zekerheid meer activerend te maken, door innovatie te stimuleren in het kader van het topsectorenbeleid en door het recht op renteaftrek te beperken tot hypotheeklen met annuïtaire aflossing. Met betrekking tot economische beleidscoördinatie heeft Economische Zaken in EU-verband gepleit voor het optimaal inzetten van bestaande instrumenten. Daarbij kan worden gedacht aan het versterken van de macro-economische onevenwichtigheidsprocedure via meer automatisme bij het opleggen van sancties.

Economische Zaken heeft zich ingespannen om het groei- en concurrentievermogen van de Europese Unie te versterken. De Minister-President en de Minister van Economische Zaken hebben, gezamenlijk met gelijkgestemde lidstaten, de voorzitter van de Europese Commissie en de voorzitter van de Europese Raad hiertoe opgeroepen. Nederland zet in op het versterken van de interne markt, verminderen van de administratieve lasten, stimuleren van innovatie, het vergemakkelijken van de toegang tot kapitaal voor bedrijven en goede toegang tot markten buiten de Europese Unie. Dit vraagt om maatregelen zowel op Europees als op nationaal niveau.

Met name op het gebied van de interne markt is er in 2012 de nodige voortgang bereikt. Ter ere van het twintigjarige bestaan van de interne markt ontving de Minister van Economische Zaken op 19 oktober Europees Commissaris Barnier en een groot aantal ondernemers van zowel multinationale ondernemingen als het Midden- en Kleinbedrijf (MKB).

Economische Zaken heeft binnen Nederland een coördinerende en aanjagende rol als het gaat om het verbeteren van de interne markt. Economische Zaken monitort de voortgang van alle relevante voorstellen binnen de interne markt en heeft zich in de Raad voor Concurrentievermogen ingezet voor een spoedig akkoord op de voorstellen die voortgekomen zijn uit de *Single Market Act I*, in het bijzonder de afronding van de onderhandelingen over het unitair octrooi. Hierdoor wordt het aanzienlijk eenvoudiger en goedkoper voor ondernemers om hun uitvindingen in 25 EU-landen beschermd te krijgen. Dit zal een nieuwe impuls kunnen geven aan de innovatiekracht van de EU. Economische Zaken heeft zich hiervoor ingespannen, mede vanwege het hoge aantal octrooiaanvragen dat in Nederland plaatsvindt. Van alle EU-landen neemt Nederland de vijfde plaats in op de ranglijst van octrooiaanvragen. Op de wereldranglijst staat Nederland op de negende plek. Ook op het gebied van het aanbestedingenpakket zijn in de Raad door inzet van Economische Zaken belangrijke stappen gezet. Op veel punten zijn de richtlijnen aangepast in lijn met de Nederlandse inzet. Zo kan de mededingingsprocedure met onderhandelingen ruimer worden toegepast en wordt de Eigen Verklaring voor de hele EU toepasbaar. Ook worden de lidstaten verplicht om elektronisch aanbesteden te realiseren binnen tweeënhalf jaar nadat de implementatietermijn van de richtlijn afloopt en het voorgestelde nationaal toezichtorgaan is geschrappt. Om de prioriteiten voor het nieuwe actieprogramma voor de interne markt te beïnvloeden, heeft Economische Zaken een brief aan de Europese Commissie gestuurd waarin Nederland zijn

prioriteiten ten aanzien van de interne markt uiteen heeft gezet. Deze *Single Market Act II* is in oktober 2012 gepubliceerd door de Commissie.

Ook in de Energie- en Telecomraad en de Landbouw- en Visserijraad heeft Economische Zaken zich ingezet voor het versterken van de concurrentiekracht van de EU en voor groene groei van de EU-economie. In de Energie- en Telecomraad heeft die inzet zich gericht op energie- en klimaatdoelstellingen en een goede werking van de energie- en telecommunicatiemarkt. In de Landbouw- en Visserijraad is veel tijd gewijd aan de (nog niet afgeronde) onderhandelingen over de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw- en Visserijbeleid. Economische Zaken streeft daarbij naar een landbouw- en visserijsector van de EU die op wereldniveau toonaangevend is en concurrerend blijft, met een focus op innovatie en verduurzaming.

Operationele doelstelling 15.3 Bevorderen van internationaal ondernemen en ondersteunen van het Nederlandse bedrijfsleven in kansrijke markten en sectoren en

Operationele doelstelling 15.4 Gericht ondersteunen van de internationalisering van het Nederlandse bedrijfsleven, aantrekken van hoogwaardige buitenlandse investeringen, versterken van het draagvlak voor globalisering en bijdragen aan duurzame ontwikkeling, onder andere voedselzekerheid en water

Doelbereiking

2012 was een jaar van veel veranderingen; veel instrumenten zijn aangepast en op grond van het Regeerakkoord VVD-PvdA «Bruggen slaan» is het besluit genomen dat er een Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is gekomen op het Ministerie van Buitenlandse zaken.

Een van de doelstellingen voor 2012 was de samenhang en complementariteit van het instrumentarium Internationaal Ondernemen te vergroten. Hiertoe is in de loop van 2012 een nieuw integraal pakket bedrijfsleven instrumenten opengesteld, is de dienstverlening ingericht op basis van een modulaire aanpak en zijn in 2012 onderstaande essentiële wijzigingen in het instrumentarium Internationaal Ondernemen doorgevoerd. Door de complexiteit van sommige programma's heeft het nieuwe instrumentarium vertraging opgelopen, konden niet alle instrumenten tijdig worden opengesteld en zijn in 2012 nog niet alle resultaten meetbaar. Met de overgang van buitenlandse handel naar de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking wordt de samenhang tussen de producten en diensten op het snijvlak van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking verder in kaart gebracht.

Op basis van de resultaten van de evaluatie die in 2011 is uitgevoerd en op basis van gesprekken met bedrijven en met topsectoren is een begin gemaakt met de nieuwe publiek-private aanpak. Het 2g@there programma is beëindigd en opgevolgd door een instrument voor publiek-private samenwerking, Partners for International Business (PIB). Deze nieuwe publiek-private samenwerking sluit aan bij het beleid voor de topsectoren. Vraagsturing en kans-signalering staan hierbij centraal. Door een actieve rol van het postennetwerk bij PIB wordt de internationale participatie van de Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen uit de topsectoren in voornamelijk de opkomende markten vergroot.

De subsidiemogelijkheid voor Collectieve Promotionele Activiteiten (CPA), volgens de open tendersystematiek, is stopgezet en omgezet in een modulaire vorm onder de publiek-private aanpak.

Het instrument Prepare2Start is vervangen door het instrument Starters in International Business. De succesvolle elementen zijn behouden gebleven, evenals het doel om het aantal nieuwe ondernemers te vergroten door starters op verschillende manieren bij te staan. Het belangrijkste verschil ten opzichte van het oude Prepare2Start is dat de focus ligt op het advies- en begeleidingstraject van de ondernemer en zijn internationaliseringsstrategie en de financiële component beperkt is. In 2012 is de modulaire aanpak onder andere effectief gebleken door naar gelang de behoefte van het Nederlandse bedrijfsleven de gewenste mix van informatie en adviesproducten Internationaal Ondernemen in te kunnen zetten en de dienstverlening hierdoor relatief gemakkelijk op- en af schaalbaar te maken. Voor de doorontwikkeling van het nieuwe «Startpakket Internationaal Ondernemen» zal ook de verdere oplevering van de Ondernemerspleinen een grote rol spelen.

Een van de belangrijkste knelpunten in zaken doen op de opkomende markten is gelegen in de financiering van investeringsprojecten van Nederlandse bedrijven. Package4Growth is daarom omgevormd tot de co-investeringsfaciliteit Finance International Business. Daarnaast is samen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken een Transitiefaciliteit vormgegeven voor de (bijna-) middeninkomenlanden, ten behoeve van de transitie van een ontwikkelingsrelatie naar een economische relatie. Het beleid voor Buitenlandse Handel is onderdeel geworden van de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en in dat kader wordt in 2013 gezien hoe de Transitiefaciliteit verder vorm krijgt.

In 2012 hebben 14 economische missies onder leiding van een bewindspersoon en/of op hoog ambtelijk niveau plaatsgevonden. Onder andere naar Brazilië, Colombia, India, Turkije en Zuid-Korea. In de bezochte landen vergt succesvol zakendoen een lange adem. Niettemin heeft ongeveer 25% van de bedrijven al opdrachten kunnen boeken ter waarde van totaal € 100 mln¹⁹. Daarnaast zijn vanuit de overheid verscheidene succesvolle economische missies met bedrijvendelegaties georganiseerd (onder andere naar Birma, Irak, Marokko en Qatar) en vond een handelsmissie naar Tanzania plaats. Ook in deze landen blijken goede kansen aanwezig voor Nederlandse bedrijven in onder meer de watersector, de landbouw- en voedselverwerkende industrie en de sectoren logistiek/infrastructuur en energie.

Via het *Netherlands Foreign Investment Agency* (NFIA) zijn in 2012 170 buitenlandse investeringsprojecten binnengehaald. Deze waren goed voor € 930 mln aan investeringen en 5.166 arbeidsplaatsen. Hiermee was 2012 een uitstekend jaar waar aan de hiervoor gestelde streefwaarden ruimschoots is voldaan.

Bijzondere aandacht was er voor hoogwaardige projecten (waaronder hoofdkantoren). Hoogwaardige investeringen zijn projecten waar de Nederlandse economie het meest van profiteert. 49% van de projecten die NFIA heeft binnengehaald kwalificeren zich als hoogwaardig. Wat betreft herkomst komt de helft van de projecten uit Azië en ongeveer een derde uit de Verenigde Staten. Naar verwachting zullen de

¹⁹ *Gecalculleerd op basis van de bedrijfsopgaven in de evaluaties van de verschillende economische missies.*

De Beleidsartikelen

opkomende markten de komende jaren steeds belangrijkere investeerders worden. Om NFIA hier nog beter op aan te sluiten is in 2012 een nieuw kantoor in São Paulo geopend, het eerste NFIA kantoor in Brazilië. De strategische acquisitieaanpak is verder doorontwikkeld in 2012. De pilotprojecten Chemie en Agrofood zijn betrokken geweest bij de realisatie van respectievelijk negen en twee projecten in 2012. Er werden voor deze pilots projectteams opgezet waarbij de strategische acquisitie experts en de reguliere NFIA-projectmanagers gezamenlijk werkten aan nieuwe en bestaande projecten. Ook is de inbedding van de strategische aanpak in het reguliere acquisitiewerk verder bevorderd.

Tot slot heeft in 2012 een aantal bijeenkomsten van de werkgroep Vestigingsklimaat plaatsgevonden. In deze werkgroep hebben Rijk, regio en vertegenwoordigers van internationale investeerders in Nederland zich het afgelopen jaar bezig gehouden met de «zachtere» factoren van het vestigingsklimaat, zoals Engelstalige dienstverlening door de overheid en het inventariseren van de behoefte naar internationale scholen.

Toelichting budgettaire verschillen

In 2012 zijn een aantal programma's afgerond. Dit heeft ertoe geleid dat bij het Programma Samenwerking Oost-Europa en de Overige Programmatische Aanpak de kasrealisatie hoger is dan geraamd (totaal € 11,3 mln).

Daar staat tegenover dat door de aanpassing van het instrumentarium voor internationaal ondernemen vertraging is opgetreden in de uitfinanciering van de nieuwe instrumenten Finance International Business (FIB, € 6 mln) en de transitiefaciliteit (€ 4,9 mln).

Voor een verklaring van de lagere realisatie op het instrument Package4Growth ODA (€ 8 mln) en Package4Growth non-ODA (€ 5,3 mln) wordt verwezen naar het daarover gestelde onder het kopje verplichtingen.

Voor de lagere realisatie (€ 8,4 mln) op het instrument Bijdragen aan Organisaties wordt kortheidshalve verwezen naar het daarover gestelde onder artikelonderdeel 15.1.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal bedrijven dat succesvol internationaliseert met behulp van een van de producten gericht op (individuele) begeleiding van bedrijven	1.750	nbn ¹	AgNL

¹ nbn: nog niet bekend. Door de veranderde focus en de late start van het nieuwe instrument voor Starters (Starters in International Business) is er voor 2012 nog geen realisatiecijfer bekend voor deze indicator.

Indicator	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal startende clusters op kansrijke marktsector combinaties	4	0	AgNL

In de ontwerpbegroting 2012 is aangekondigd dat het instrument 2g@there over zou gaan in een nieuw instrument voor publiek-private samenwerking. De verwachting was dat binnen 2g@there in 2012 vier clusters op kansrijke marktsector combinaties zouden starten. In de loop

De Beleidsartikelen

van 2012 is het instrument Partners for International Business gestart welk heeft geresulteerd in 12 convenanten met clusters van bedrijven. Het beschikbare budget voor het vervallen instrument 2g@there is alleen gebruikt voor financiering van verplichtingen binnen reeds, in voorgaande jaren, gestarte projecten. De in de begroting 2012 aangekondigde vormgeving van een nieuwe indicator voor het vernieuwde instrumentarium zal onderdeel uitmaken van de begrotingsvoorbereiding 2014.

Partners for International Business (PIB)

Indicator	Raming 2012	Streefwaarde	Realisatie 2012
Aantal convenanten met clusters van bedrijven, (waarvan tenminste 80% binnen de topsectoren en focuslanden)?	11	11	12

In de Staatscourant zijn 11 convenanten gepubliceerd. In 2012 zijn er in totaal 12 convenanten afgesloten.

Indicator	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal aangetrokken projecten	150	170	AgNL
Investeringsbedrag aangetrokken projecten (x € mln)	625	930	AgNL
Aantal arbeidsplaatsen aangetrokken projecten (nieuw + behoud)	3.000	5.166	AgNL

Toelichting op de bijdragen aan baten-lastendiensten

Bijdrage Agentschap Nederland

De lagere kasrealisatie van € 5,4 mln is met name het gevolg van een kleiner opdrachtenpakket dan waarmee in de raming rekening is gehouden.

Toelichting op de ontvangsten

Package4Growth/Finance International Business

Door de lagere kasrealisatie is het in 2012 niet nodig geweest een onttrekking aan de interne reserve te doen. Als gevolg hiervan is de realisatie op de ontvangsten voor het instrument *Package4Growth/Finance International Business* € 10 mln lager dan geraamd. Deze middelen blijven beschikbaar voor het instrument Finance International Business.

16 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens

Algemene doelstelling

Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens

Rol en verantwoordelijkheid

Het Ministerie van Economische Zaken streeft naar internationaal toonaangevende, concurrerende, sociaal verantwoorde, veilige en dier- en milieuvriendelijke agro-, visserij- en voedselketens. Nederland is de tweede agro-exporteur in de wereld en de agrofoodsector is goed voor 10% van het Bruto Nationaal Product.

De producenten zijn primair verantwoordelijk voor hun producten en productiewijze. Zij opereren op basis van normen en kaders die de overheid stelt en die goeddeels hun grondslag vinden in internationale, met name Europese regelgeving. Het Ministerie van Economische Zaken heeft als doel:

- Het versterken van de positie van de Nederlandse agrarische en visserijketen;
- Het zorg dragen voor hoogwaardig groen onderzoek;
- Het voeren van adequaat fytosanitair beleid en het zeker stellen van goede gewasbescherming;
- Het stimuleren van een duurzame veehouderij en visserij;
- Het borgen van diergezondheid en dierenwelzijn;
- Het zeker stellen van een adequate duurzame voedselvoorziening/voedselzekerheid op nationaal, Europees en mondiaal niveau.

De Minister van Economische Zaken is vanuit een bewakende en faciliterende rol verantwoordelijk voor:

- Het stimuleren en faciliteren van ondernemerschap en het scheppen van een goed ondernemersklimaat in de agrofoodsector en het wegnemen van belemmeringen;
- Het corrigeren van de negatieve externe effecten van de landbouw en de visserij (het zogenaamde marktfalen);
- De zorg voor een gelijk speelveld op het gebied van handelsafspraken met betrekking tot agroproducten;
- Het voorkomen dat onveilig voedsel de volksgezondheid bedreigt en kan leiden tot verstoring van de (inter)nationale handel.

Op het terrein van gewasbescherming, mestbeleid en waterbeleid werkt het Ministerie van Economische Zaken samen met het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Op het gebied van voedselveiligheid werkt Ministerie van Economische Zaken nauw samen met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Kengetal	Realisatie 2006	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Ambitie 2012
Positie Nederland op ranglijst van landen met het hoogste netto handelsoverschot						Positie handhaven
Brazilië	24.6	37.3	35.3	40.2	51.0	
Argentinië	14.8	25.4	19.5	24.1	31.6	
Nederland	18.3	21.6	21.3	22.1	24.2	
Thailand	10.7	15.3	14.1	17.9	24.9	

Bron: Lei/United Nations Commodity Trade Statistics Database (Comtrade)

Netto handelsoverschot

Nederland is in 2011 naar de vierde plaats gezakt. Het netto handelsoverschot van Nederland groeit nog steeds maar het netto handelsoverschot van Thailand is sneller gegroeid. Qua agrarische export is Nederland nog wel steeds de tweede exporteur ter wereld. Ook is Nederland het eerste land van Europa qua omvang van handelsoverschot voor agrarische producten. De bedragen in de tabel zijn in miljarden euro's.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Bron
1. Verhouding duurzame investeringen ten opzichte van totale Investerings						
– Totaal investeringen	€ 4 mld	2007	€ 4 mld	€ 3,7 mld		LEI
– Totaal duurzame investeringen	€ 2 mld	2007	€ 2,5 mld	€ 0,7 mld		LEI
– Verhouding duurzaam – totale investeringen	0,50	2007	0,63	0,20		LEI
2. Maatschappelijke appreciatiescore	7,7	2009	8,0		7,5%	TNS/NIPO
3. Mate van vertrouwen van consumenten in voedsel	3,3	2008	3,4		3,4	NVWA monitor
4. EU-OIE vrije status	7	2009	7		7	EU en OIE

Verhouding duurzame investeringen totale investeringen

De gegevens hebben betrekking op de realisatie 2011. In 2011 zijn de totale investeringen in productiemiddelen 7% hoger geworden van € 3,45 mld in 2010 naar € 3,7 mld in 2011, vooral dankzij meer investeringen in gebouwen, machines en werktuigen. Maar de duurzame investeringen zijn ruim 40% gedaald tot € 727 mln in 2011. De verhouding totale – duurzame investeringen is in 2011 naar 20% gedaald. Dit komt vooral doordat minder is geïnvesteerd in duurzame stallen. Investerings zijn ook geremd door de slechte economische situatie in vooral de glastuinbouw, varkens- en leghennenhouderij.

Maatschappelijke appreciatiescore

De gemiddelde waardering voor de agrarische sector van de Nederlander is in 2012 ruim voldoende, een 7,5. Dit is een iets lagere waardering dan in vorige jaren.

Mate van vertrouwen van consumenten in voedsel

Gelet op het feit dat de meting naar het vertrouwen van de consument geen grote schommelingen kent, is uit oogpunt van efficiency besloten om de frequentie van de metingen te verlagen. Er zal niet meer jaarlijks,

De Beleidsartikelen

maar om de twee jaar een meting worden uitgevoerd. Om die reden is eind 2012 geen meting uitgevoerd. Dit betekent dat de score van 2011 zijnde 3,4 op een schaal van 5 ook voor 2012 wordt toegepast.

EU-OIE vrije status

Nederland is vrij van een aantal dierziekten en heeft hier een officiële erkenning voor verkregen van de OIE en/of de EU. Om de door de EU en de OIE verleende erkenningen te behouden moeten bepaalde bewakingsonderzoeken worden uitgevoerd en moet direct actie worden ondernomen om Nederland vrij te houden van deze dierziekten. De raming 2012 is gebaseerd op de waarde van 2011. Deze verwachting is in 2012 behaald. Niet voor elke ziekte wordt ieder jaar een formele schriftelijke bevestiging van de status afgegeven. Voor enkele ziekten zoals bijvoorbeeld Mond- en Klauwzeer (MKZ) is de status wel te verifiëren via de website van de OIE of de vaststelling door de OIE.

De uitgaven en prestaties die samen met de uitvoering van deze en andere bewakings- en monitoringsprogramma's en de in 2011 bestreden incidenten van besmettelijke dierziekten worden verantwoord in het jaarverslag van het Diergezondheidsfonds.

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Vershil
VERPLICHTINGEN	689,9	816,0	885,4	696,1	538,7	157,4
Waarvan garantieverplichtingen	14,7	52,0	58,7	43,4		43,4
UITGAVEN	629,7	777,7	867,3	613,8	556,0	57,8
<i>Programma-uitgaven</i>	<i>386,2</i>	<i>543,7</i>	<i>622,0</i>	<i>382,9</i>	<i>367,8</i>	<i>15,1</i>
16.1 Versterken concurrentiekracht en verduurzaming agroketens en visserij	81,8	176,5	124,6	112,2	97,2	15,0
– Agrarisch ondernemerschap en ondernemersklimaat	27,4	27,7	13,9	24,6	12,4	12,2
– Duurzame veehouderij	12,7	11,0	31,2	29,4	27,2	2,2
– Mestbeleid	0,4	3,6	5,8	7,2	8,9	– 1,7
– Visserij	9,5	11,1	13,2	13,9	7,7	6,2
– Plantaardige productie (Glastuinbouw en open teelten)	22,1	14,0	24,3	23,4	29,7	– 6,3
– Agrarische innovatie en overig	9,7	8,0	23,3	13,7	11,3	2,4
– Interne Begrotingsreserves		101,1	12,9			0,0
16.2 Borgen voedselveiligheid en -kwaliteit	21,6	16,8	15,4	12,8	14,3	– 1,5
– Risicomanagement voedselproductie	4,0	5,6	4,4	4,8	4,2	0,6
– Voedselkwaliteit en transparantie in de keten	3,6	8,0	11,0	7,6	9,2	– 1,6
– Nieuwe technologieën	0,1	0,3	0,0	0,2	0,5	– 0,3
Destructie	13,4	2,6		0,0		0,0
– Overig	0,5	0,3		0,2	0,4	– 0,2
16.3 Plant- en diergezondheid	18,7	72,4	25,6	23,9	26,8	– 2,9
– Verminderen milieulast gewasbeschermingsmiddelen	4,0	2,3	3,2	3,1	2,7	0,4
– Borgen plantgezondheid	1,3	5,2	2,1	1,0	1,2	– 0,2
– Verbeteren dierenwelzijn van productiedieren en gezelschapsdieren	4,3	5,7	4,8	5,8	6,1	– 0,3
– Preventieve diergezondheid	0,2	0,4	0,6	0,6	0,9	– 0,3
– Bewaken, monitoren en early warning veterinaire veiligheid	7,2	5,9	8,2	7,0	9,0	– 2,0
– Crisisorganisatie en -management		4,4	4,8	6,4	6,9	– 0,5

De Beleidsartikelen

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Verschil
– Overig (incl. Q-koorts in 2011)	1,7	48,5	1,9	0,0	0,0	0,0
16.4 Kennisontwikkeling en innovatie ten behoeve van het groene domein	224,4	225,4	209,1	187,4	183,9	3,5
– Kennisbasis	44,4	44,0	43,3	43,0	43,1	– 0,1
– Onderzoeksprogrammering	94,7	91,3	80,0	73,5	60,8	12,7
– Onderzoeksprojecten	4,1	2,9	3,3	3,6	7,2	– 3,6
– Wettelijke onderzoekstaken	52,4	51,5	51,2	52,0	51,9	0,1
– Basisfinanciering overige kennisinstellingen	1,0	0,6	0,6	0,5	2,0	– 1,5
– Vernieuwen onderzoeksinfrastructuur	11,6	11,9	16,5	5,5	8,4	– 2,9
– Ontwikkelen kennisbeleid	7,9	13,7	7,6	4,8	5,7	– 0,9
– Innovatieprojecten	5,2	5,9	3,3	1,2	1,0	0,2
– InnovatieNetwerk	3,1	3,6	3,3	3,3	3,8	– 0,5
16.5 Borgen voedselzekerheid en internationaal en Europees landbouwbeleid	39,7	52,6	247,3	46,7	45,6	1,1
– Borgen voedselzekerheid en duurzame voedselsystemen	0,8	0,0	1,7	4,7	2,2	2,5
– Medebewind productschappen	28,1	26,0	23,6	21,4	26,0	– 4,6
– Apurement	10,6	26,4	52,0	20,5	17,2	3,2
– Interne begrotingsreserve		0,0	170,0	0,0		0,0
– Overig	0,2	0,2		0,0	0,2	– 0,2
<i>Bijdragen baten-lastendiensten</i>	243,5	234,0	245,3	230,7	188,2	42,5
– Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit	133,4	118,0	136,9	125,0	93,2	31,8
– Dienst Regelingen	109,3	104,0	96,6	93,2	83,7	9,5
– Agentschap NL	0,0	0,0	0,0	5,8	4,1	1,7
– Dienst Landelijk Gebied	0,8	3,0	0,4	0,3	0,2	0,1
– Rijksrederij	0,0	9,0	11,4	6,4	7,0	– 0,6
ONTVANGSTEN	323,5	308,0	306,9	302,6	336,9	– 34,3
Douanerechten op landbouwproducten	270,3	246,0	258,1	251,0	303,0	– 52,0
EU-ontvangsten	6,6	8,0	3,4	4,4	5,7	– 1,3
Bijdragen derogatie	0,0	5,0	4,4	4,6	4,5	0,1
Ontvangsten visserij	0,2	13,0	8,5	7,2	5,0	2,2
Ontvangsten leges	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	– 4,0
Interne begrotingsreserve	14,5	5,0	11,7	10,0		10,0
Sectorbijdrage I&R, art. 68	0,0	1,0	0,0	0,0	2,1	– 2,1
Overige ontvangsten	31,9	30,0	20,8	25,4	12,8	12,6

Toelichting op de verplichtingen

De hogere verplichtingen zijn een gevolg van hogere uitgaven (met name bijdragen aan baten-lastendiensten) maar zijn ook veroorzaakt door het later vastleggen van een deel van de DLO-programmering. Deze verplichting wordt normaal in het voorafgaand jaar aangegaan. In 2011 is dit niet geheel gebeurd voor 2012, aangezien de Innovatiecontracten Topsectorenbeleid toen nog niet gereed waren. De € 51 mln verplichtingen die hieraan zijn gekoppeld zijn in 2012 aangegaan. Verder zijn voor € 43,4 mln garantieverplichtingen aangegaan in het kader van de garantiefaciliteit Landbouw die niet in de oorspronkelijke begroting zijn opgenomen.

Toelichting op de programma uitgaven**Operationele doelstelling 16.1 Versterken concurrentiekracht en verduurzaming agroketens en visserij****Doelbereiking**

Mede door de val van het kabinet Rutte I is de uitwerking van de visie lange termijn mestbeleid in het stelsel van verantwoorde mestafzet en mestverwerking, en van het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn vertraagd. Staatssecretaris Dijkema heeft de Tweede Kamer per brief van 18 januari 2013 (TK II 2012/13, 33 322 nr. 8) geïnformeerd over de voornemens van haar en staatssecretaris Mansveld van I&M ten aanzien van het wetsvoorstel verantwoorde mestafzet. De inzet voor het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn is in 2012 voorbereid en onderhandelingen vinden in 2013 plaats. In 2012 is onder andere de Evaluatie Meststoffenwet 2012 (zie TK, II 2011/12 33 037 nr. 21) en de monitoringsrapportage derogatie Nitraatrichtlijn (TK, II 2011/12, 33 037 nr. 35) volgens planning uitgevoerd.

Palingvissers hebben op grond van de regeling schadevergoeding dioxinepaling een tegemoetkoming ontvangen ter derving van inkomensverlies als gevolg van het vangstverbod voor paling.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Bron
1. Realisatie normen fosfaat	78 mln kg	2002	15 mln kg	50 mln kg		CBS
2. Realisatie normen stikstof	420 mln kg	2002	345 mln kg	351 mln kg		CBS
3. % integraal duurzame stallen	0-meting	2008	6%	4,5%		WUR
4. Voorzorgsniveau Schol	205.000 ton	2005	518.000 ton	476.100 ton	589.341 ton	ACOM
5. Voorzorgsniveau Tong	41.000 ton	2005	36.900 ton	34.700 ton	46.700 ton	ACOM
6. Hoeveelheid alternatief gewonnen mosselzaad	2.000 ton	2006	10.000 ton		11.540 ton	bureau Marinx
7. Aandeel duurzame energie in glastuinbouw	0,5%	2003	1,4%	1,8%		LEI
8. Energie-efficiency index glastuinbouw	100%	1990	45%	48%		LEI
9. Energie-efficiency index voedings- en genotmiddelen-industrie (VGI)	100%	2005	88%	89,3		Agentschap NL
10. % innoverende agrarische bedrijven	11,6%	2006	15%	12%		LEI

Mestbeleid, normen fosfaat en stikstof

De indicatoren «realisatie normen fosfaat» en «realisatie normen stikstof» geven de bodemoverschotten voor beide stoffen op Nederlandse landbouwgronden weer. Zij zijn een maat voor het berekende verlies aan mineralen naar landbouwgrond, na aftrek van de opname door landbouwgewassen en vervluchtiging van stikstof. De realisatiecijfers voor 2012 zijn nog niet beschikbaar.

De realisatie fosfaat 2011: De raming voor 2011 uit de begroting 2011 (20 mln kg fosfaat) is te laag gebleken. De aanvoer van fosfaat met meststoffen als weergegeven door het CBS was hoger dan op grond van de bij het opstellen van de begroting bekende gegevens. Het CBS wijst op het in 2010 en volgens de voorlopige cijfers over 2011 toegenomen gebruik van fosfaatkunstmest ten opzichte van het (naar achteraf lijkt) incidenteel zeer lage gebruik in 2009 bij vrijwel evenveel aanvoer met

De Beleidsartikelen

dierlijke mest en afvoer met gewassen als reden 50 mln kg fosfaat (voorlopige cijfers).

De realisatie stikstof in 2011 is 351 mln kg stikstof volgens voorlopige cijfers. De raming voor stikstof voor 2011 uit de begroting 2011 (370 mln kg) is op basis van de voorlopige cijfers voor 2011 ruim gehaald.

% integraal duurzame stallen

Op peildatum 1 januari 2012 was 4,5% van de stallen integraal duurzaam. Alle sectoren laten een gestage groei zien maar er zijn wel relatief grote verschillen tussen de sectoren. Het percentage loopt uiteen van 11,0% in de pluimveehouderij tot 7,0% in de varkenshouderij en 2,9% in de rundveehouderij. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat, in vergelijking met de varkens- en pluimveehouderij, in de rundveehouderij op dit moment geen regelgeving op het terrein van ammoniak en dierenwelzijn van kracht is die nieuwbouw of verbouw van stallen noodzakelijk maakt. Het aantal duurzame stallen vertoont een stijgende trend. Een deel van de integraal duurzame stallen is nog in aanbouw, op dit moment is dat 1,7% van het totaal aantal stallen. Als al deze stallen in 2012 gerealiseerd worden zal het percentage integraal duurzame stallen eind 2012 6,2% bedragen. De rapportage met de exacte cijfers over peildatum 1 januari 2013 zal naar verwachting eind april 2013 uitgebracht worden (Bron: monitoring integraal duurzame stallen, peildatum 1 januari 2012, van der Peet et al.).

Voorzorgsniveau Schol en Voorzorgsniveau Tong

De realisatie van de voorzorgsniveaus voor tong en vooral schol vertonen een zeer gunstige ontwikkeling. De positieve werking van de meerjarige beheerplannen wordt in deze cijfers zichtbaar. De ontwikkeling van het tongbestand gaat minder snel dan het scholbestand, maar groeit gestaag. De cijfers voor 2012 betreffen voorlopige cijfers uit het juni advies 2012. Definitieve cijfers van de *International Council for the Exploration of the Sea* (ICES) volgen medio 2013.

Hoeveelheid alternatief gewonnen mosselzaad

In 2012 is 11.540 ton ingevangen. De raming van 10.000 ton in 2012 is dus ruimschoots gehaald. Goede kweekomstandigheden hebben hieraan een belangrijke bijdrage geleverd.

Aandeel duurzame energie in glastuinbouw

Het aandeel duurzame energie steeg in 2011 met 0,2% tot 1,8%. Voor de raming voor het beoogde doel in 2020 uit het Agroconvenant (20%) zijn nog 18 procentpunten nodig. De realisatiecijfers 2012 worden in september 2013 gepubliceerd.

Energie-efficiency index glastuinbouw

De energie efficiency is in 2011 met 2% verslechterd en bedroeg 48% ten opzichte van 1990. Dit betekent dat de glastuinbouw in 2011 52% minder primaire brandstof per eenheid product gebruikte dan in 1990. De index zat daarmee 5% af van het doel van 43% voor 2020 uit het Agroconvenant.

Energie-efficiency index voedings- en genotmiddelen-industrie (VGI)

De besparingsindex in 2011 is 89,3 (ten opzichte van 100 in 2005). Dit komt neer op een totale besparing van 10,7%, ofwel 1,9% per jaar. Dit betreft alleen procesefficiency maatregelen.

De besparingsindex over 2012 kan nog niet worden gegeven aangezien hierover nog niet is gerapporteerd door de bedrijven.

De Beleidsartikelen

% innoverende agrarische bedrijven

In vergelijking met 2010 is het «percentage innoverende agrarische bedrijven» (percentage bedrijven dat product- of procesinnovaties heeft doorgevoerd in het betreffende jaar) in 2011 van 14,1% naar 12% gedaald. De daling heeft te maken met de ongunstiger gemiddelde bedrijfsresultaten van alle land- en tuinbouwbedrijven te samen in 2011 ten opzichte van 2010. Ook zullen hoogstwaarschijnlijk de gevolgen van de financiële crisis en het lastiger rondzetten van de financiering het innovatieklimaat ongunstig beïnvloed hebben. Het realisatiecijfer voor 2012 is medio 2013 beschikbaar.

Toelichting budgettaire verschillen

Agrarisch ondernemerschap en ondernemersklimaat

De hogere uitgaven worden voornamelijk veroorzaakt door een storting van € 2 mln in de Reserve Borgstelingsfaciliteit voor toekomstige uitgaven voor flankerend beleid voor pelsdierhouders. Verder meeruitgaven (€ 1,1 mln) aan de demoregeling proefprojecten Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

Voorts zijn meeruitgaven (€ 8,4 mln) gedaan aan uitkeringen op verliesdeclaraties op basis van de Garantstelling Landbouw. Dit bedrag zou normaliter uit de Reserve Borgstellingsfaciliteit onttrokken zijn, maar is nu gedekt uit andere onderdelen van artikel 16 om het garantiekapitaal in de reserve op peil te houden.

Mestbeleid

De lagere uitgaven voor het mestbeleid in 2012 van € 1,7 mln worden met name veroorzaakt door het uitstel van invoering van het nieuwe beleid voor de regulering van de mestproductieomvang.

Visserij

De hogere uitgaven hangen samen met uitgaven (€ 3,9 mln) aan onder meer de Regeling Schadevergoeding dioxinepaling/krab (spoor 2 en spoor 3) en de hogere kasrealisatie (€ 2,3 mln) dan oorspronkelijk geprognosticeerd op subsidieregelingen van het Europees Visserij Fonds. Deze uitgaven zijn voor het grootste deel onttrokken aan de interne begrotingsreserve visserij.

Plantaardige productie (Glastuinbouw en open teelten)

Lagere uitgaven hangen onder meer samen met het niet doorgaan van de energienetwerken (€ 3,5 mln), omdat hiervoor geen Europese goedkeuring is verkregen. Daarnaast lagere uitgaven aan de Investeringsregeling Energiebesparing (IRE) van € 1,4 mln. Verder is het budget van de innovatieagenda energie (€ 1,2 mln) overgeheveld naar artikelonderdeel 16.40 voor onderzoek op het gebied van energiebesparing in de glastuinbouw. En voor de rest daadwerkelijk lagere uitgaven op dit terrein.

De Beleidsartikelen

Interne begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit

Bedragen in €	
Interne begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit	
Stand 1/1/2012	49.186.394
+ bijschrijving rente	+ 116.007
+ storting Flankerend beleid pelsdierhouders	+ 2.000.000
+ reguliere storting	+ 2.123.000
+ inkomsten garantie provisies	+ 98.000
Stand 31/12/2012	53.523.401

Deze reserve is bedoeld om de verliesdeclaraties te betalen voor afgegeven garantiestellingen aan banken waarmee innovatieve en duurzame investeringen in de landbouw en visserij worden gefaciliteerd. Hiervoor is een reguliere storting gedaan van € 2,1 mln. Daarnaast is de jaarlijkse storting van € 2 mln gedaan die benodigd is voor het flankerend beleid bij het eventuele verbod op de pelsdierhouderij (amendement van Gerven/Dijsselbloem, TK, 2010–2011, 32 609 XIII, nr 4). De verliesdeclaraties 2012 ad. € 8,4 mln zijn uit de onderuitputting op artikel 16 betaald, onttrekking uit de reserve heeft daarom niet plaatsgevonden. Zie ook de toelichting bij Agrarisch ondernemerschap en ondernemingsklimaat.

Interne begrotingsreserve Landbouw

Bedragen in €	
Interne begrotingsreserve Landbouw	
Stand 1/1/2012	38.916.828
+ bijschrijving van rente	91.819
+ storting Subsidie fijnstofmaatregelen	+ 10.695.000
+ storting Luchtwassers	+ 697.000
+ storting Jonge Agrariërs	+ 795.000
– onttrekking multifunctionele landbouw	– 238.000
– onttrekking VAMIL	– 408.000
– onttrekking Investeringsregeling duurzame stallen	– 2.679.000
– onttrekking SBIR biobased/agrologistiek	– 554.000
– onttrekking bijdrage Ctgb	– 1.038.000
Stand 31/12/2012	46.278.648

Fijnstofmaatregelen

Het budget voor de regeling fijnstofmaatregelen is beschikbaar gesteld in de periode 2009–2010 en vanuit een bijdrage van artikel 18 in 2012. De openstellingen van de fijnstofregeling in 2009 en 2010 werden pas vanaf 2010 en 2011 uitgefincierd en bovendien waren er minder aanvragen dan verwacht. Vandaar dat besloten is tot nieuwe openstellingen in 2012 en 2013 (ieder € 10 mln). Om kasbudget voor deze laatste openstellingen beschikbaar te houden is het niet gebruikte deel 2012 gestort in de reserve.

Investeringsregeling duurzame stallen

De intensiveringsmiddelen voor de duurzame stallen zijn in 2009 en 2010 beschikbaar gesteld, terwijl de uitfinanciering van de openstellingen van deze regeling doorlopen naar 2013. Om kasbudget beschikbaar te houden voor de betalingen op deze openstellingen in 2013 is in 2012 het niet gebruikte kasbudget van deze regeling in de reserve landbouw gestort.

De Beleidsartikelen

College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb)

Op het budget voor de bijdrage aan het Ctgb is een structureel tekort (na aftrek van de bijdragen van de departementen I&M, VWS en SZW) van € 1 mln. De onttrekking uit de reserve had tot doel dit tekort voor 2012 te dekken. Voor 2013 wordt eenzelfde onttrekking voorzien, waarmee het Ctgb-aandeel in de reserve is uitgeput. EZ zal met voorstellen komen om het tekort voor 2014 en verder structureel te dekken.

Interne begrotingsreserve Visserij

Bedragen in €	
Interne begrotingsreserve Visserij	
Stand 1/1/2012	26.870.965
+ bijschrijving van rente	+ 63.314
+ storting EVF as 2	+ 81.000
- onttrekking EVF as 1	- 1.974.000
- onttrekking EVF as 3	- 707.000
- onttrekking visserijprojecten	- 2.443.000
Stand 31/12/2012	21.891.278

Er is per saldo € 2,6 mln onttrokken aan de interne begrotingsreserve Visserij om de nationale cofinanciering van het Europees Visserij Fonds (EVF) aan te vullen. Hiervoor is de reserve ook bedoeld. Daarnaast is circa € 2,4 mln onttrokken ter dekking van de kosten gemoeid met de aalcompensatievergoeding die uitgekeerd is aan vissers die getroffen zijn door vervuiling van visstanden met dioxine. Hiermee was in de begroting geen rekening gehouden.

Operationele doelstelling 16.2 Borgen voedselveiligheid en -kwaliteit

Doelbereiking

- Het Voedingscentrum Nederland heeft de informatievoorziening voor consumenten verzorgd op het gebied van voedselveiligheid, voedselkwaliteit en voedselverspilling. Ook Milieu Centraal heeft een deel van de informatievoorziening (met name tegengaan voedselverspilling) verzorgd.
- Met betrekking tot verminderen van voedselverspilling in de keten is ingezet op het benutten van economische kansen voor bedrijven. Met de Small Business Innovation Research program (SBIR) Voedselverspilling heeft EZ de economische kansen gefaciliteerd.
- EZ heeft in 2012 het laatste jaar van het Platform Verduurzaming Voedsel gefinancierd. In totaal (over 3 jaar) zijn er 51 pilots gefinancierd die betrekking hebben op verduurzaming van de voedselketen. Het gaat daarbij om verschillende sectoren, van AGF tot vleesverwerkende industrie.
- Het schooljaar 2012–2013 is het laatste schooljaar waarin Smaaklessen door de overheid worden gefinancierd. Per 1 januari 2013 bedraagt het aantal gerealiseerde «Smaaklessen-scholen» 3.240.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
1. Mate van afname van antibiotica-gebruik in de dierhouderij	Antibiotica-gebruik in 2009	2009	20% reductie (t.o.v. 2009)	Ruim 20%	SDa/LEI
2. Nalevingsniveau HACCP-verplichting	80%	April 2009	80%	83% (prognose)	NVWA
3. Aantal basisscholen met smaaklessen	Beperkt aantal	2005	3000	3240	EZ

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
4. Vermindering voedselverspilling	83 – 151 kg	2009	–	89 – 210 kg	Alterra

Mate van afname van antibiotica-gebruik in de dierhouderij

De doelstelling voor de reductie van het veterinaire gebruik van antibiotica is een reductie van 20% in 2011 en 2012 en met 50% in 2013 ten opzichte van het gebruik in het referentiejaar 2009. De gerealiseerde waarde in 2012: In de eerste helft van 2012 daalde de totale verkoop van antibiotica voor veterinair gebruik met 51% ten opzichte van dezelfde periode in het referentiejaar 2009. Dit indiceert dat de reductiedoelstelling van 50%, vastgesteld voor 2013 mogelijk al in 2012 is behaald. De streefwaarde van 20% reductie is in 2012 ruimschoots gerealiseerd. Bron: Kamerbrief november 2012, TK 29 683 nr. 142 en de bijlage bij deze Kamerbrief (Lei Maran rapportage over trends in veterinary antibiotic use in the Netherlands).

Nalevingsniveau HACCP-verplichting

Er is weinig verandering opgetreden in de schatting van de realisatie van het nalevingspercentage HACCP in vergelijking met voorgaande jaren. De prognose voor 2012 bedraagt 83%, de realisatie wordt in mei 2013 vastgesteld.

Aantal basisscholen met smaaklessen

De ramingswaarde voor 2012 was 3.000 scholen met smaaklessen. Het aantal scholen met smaaklessen per 1 januari 2013 bedraagt 3.240. Bron: Tussenrapportage Smaaklessen en Schoolgruiten 2012–2013; tabel 1 en 2.

Vermindering voedselverspilling

De doelstelling is geformuleerd om tussen 2009 en 2015 20% minder voedsel te verspillen. In 2009 bedraagt de verspilling van voedsel per hoofd van de bevolking tussen 83 en 151 kg. In 2011 bedraagt per hoofd van de bevolking de verspilling tussen de 89 en 210 kg. Om de doelstelling / streefwaarde te bereiken moet er 17–31 kg per persoon minder verspild gaan worden. Vooralsnog ligt Nederland niet op schema om dit doel in 2015 te halen. Deze indicator heeft betrekking op wat in de hele voedselketen verspild wordt (van boer tot consument) omgerekend per hoofd van de bevolking.

Operationele doelstelling 16.3 Plant- en diergezondheid

Doelbereiking

Een uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte heeft grote maatschappelijke en economische gevolgen. EZ heeft daarom enerzijds geïnvesteerd in het voorkomen ervan (preventie) en anderzijds in het tijdig opsporen ervan via gerichte monitoringsonderzoeken. Deze inspanningen hebben onder andere hun waarde bewezen bij de detectie en opvolging van de uitbraak van het Schmallenbergvirus in 2011/2012. Het snel en adequaat kunnen reageren op dierziekten draagt in belangrijke mate bij aan het minimaliseren van de consequenties ervan. In 2012 is daarom verder geïnvesteerd in het opstellen en up-to-date houden van beleidsdraaiboeken op het gebied van diverse bestrijdingsplichtige dierziekten (onder andere Aviaire Influenza (AI), Mond- en Klauwzeer (MKZ), Klassieke Varkenspest (KVP) en Q koorts) en de paraatheid van de crisisorganisatie. Dit laatste heeft onder andere vorm gekregen via een bestuurlijke crisisoefening Afrikaanse Paardenpest samen met de paardensector.

In 2012 zijn de voorstellen van de Europese Commissie voor herziening van de nieuwe Fytorichtlijn en Verkeersrichtlijnen niet verschenen. Deze worden nu in 2013 verwacht.

Besloten is om de exportinspecties vanaf 2013 uit te laten voeren door ambtenaren van de NVWA om daarmee het internationale vertrouwen in het Nederlandse fyto-sanitaire stelsel verder te versterken.

Er is ingezet op versterking van de markttoegang fyto-sanitair voor derde landen, de uitbreiding van de beschikbare personele inzet is gerealiseerd. Voor het uitgangsmateriaal wordt gewerkt aan herstel en versterking van de balans tussen kwekersrecht en octrooirecht. De wetswijziging waarmee een beperkte veredelingsvrijstelling in de Rijksoctrooiwet wordt geïntroduceerd, is naar de Tweede Kamer gezonden.

De beleidsdoelstelling van het verminderen van de milieulast van gewasbeschermingsmiddelen is door PBL (Plan Bureau voor de Leefomgeving) in 2012 geëvalueerd. Er is veel vermindering gerealiseerd (85%), maar de doelstelling van 95% is niet gehaald. In november 2012 is een Nationaal Actieprogramma (NAP) gepresenteerd, waarin acties en maatregelen staan conform een nieuwe EU verplichting op het duurzame gebruik van middelen. In breder kader beoogt de staatssecretaris een Nieuwe Nota Duurzame Gewasbescherming die dit voorjaar de Kamer zal bereiken.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie waarde	Peil datum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal beleidsdraaiboeken voor bestrijdingsplichtige ziekten en voedselkwaliteit	5	2005	12	12	EZ

Deze indicator is gebaseerd op het aantal goedgekeurde beleidsdraaiboeken. Voor 2012 is de raming gehaald. De realisatie bedraagt 12 beleidsdraaiboeken.

Bron: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/dieren/preventie-en-bestrijdingdierziekten/beleidsdraaiboeken-dierziekten>

Operationele doelstelling 16.4 Kennisontwikkeling en innovatie ten behoeve van het groene domein

Doelbereiking

- De agenda's van de topsectoren Agrofood en Tuinbouw/uitgangsmaterialen zijn gezamenlijk met bedrijfsleven en de kennisinstellingen verder doorvertaald in onderzoeksprogramma's Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) en Publieke- private samenwerking (PPS)-constructies.
- Er is een nieuwe visie ontwikkeld op agro kennisarrangementen.
- Er is een nieuwe aanpak agro-innovatie ontwikkeld. De beleidsinspanningen hebben zich in de eerste plaats gericht op programma's en projecten die voortkomen uit de agenda's van de topsectoren Agrofood en Tuinbouw/uitgangsmaterialen.

Toelichting budgettaire verschillen

Onderzoeksprogrammering

De hogere uitgaven houden verband met uitvoering van diverse projecten waarvoor bij 1e en 2e suppletoire wet budgetten vanuit betrokken begrotingsartikelen en -onderdelen zijn overgeheveld naar dit onderdeel. Meeruitgaven bij Agroketens en Visserij waren onder andere voor Ondersteuning Taskforce multifunctionele landbouw, Programma stikstof, Dierenwelzijn en Kenniskringen visserij. Op het gebied van Voedsel, dier en consument werd onder andere meer besteed in het kader van onderzoek Schmallenbergvirus. Op het gebied van internationale samenwerking was er een belangrijke meerbesteding in het kader van de ontwikkeling van de agrarische sector in Afghanistan.

Onderzoeksprojecten

De lagere uitgavenrealisatie voor niet-DLO onderzoeksprogramma's houdt verband met uitvoering van diverse projecten binnen andere onderdelen artikel 16 waarvoor bij 1^e en 2^e suppletoire wet budgetten zijn overgeheveld (€ 2,3 mln) en minderbesteding in verband met vertraging van projecten (€ 1,3 mln).

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Mate van vraagsturing van groen onderzoek door maatschappelijke actoren (beleid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties)	70%	2009	75%	85%	PROSU

Bron PROSU, vraagsturing meting 2009, 2010 en vraagsturing meting 2011, 2012
Realisatie betreft het jaar 2011. Realisatie 2012 komt in het najaar van 2013 beschikbaar.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Positief oordeel visitatiecommissies	100%	2009	100%	100%	Visitaties

Bron Visitatiecommissies, visitatierapporten, betreft in de periode 2007 tot en met 2012 uitgevoerde visitaties.

De Beleidsartikelen

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Kennisbenutting door beleid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties	85%	2009	85%	80%	PROSU

Bron PROSU, kennisbenutting meting 2009, 2010 en kennisbenutting meting 2011, 2012. Realisatie betreft het jaar 2011. Realisatie 2012 komt in het najaar van 2013 beschikbaar.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Plant Breeders index	32%	2009	>32%	33%	CPVO

Bron Community Plant Variety Office (CPVO), Annual report 2009, 2010 en Annual report 2011, 2012. Betreft het percentage Nederlandse aanvragen Kwekersrecht van het totaal aantal aanvragen voor de EU. De resultaten over 2012 komen later in 2013 beschikbaar.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2010	Bron
Aantal octrooiaanvragen in de agrarische sector en verwerkende industrie	7,3%	2008	7,3%	7,4%	NL Octrooi-centrum

Betreft het percentage Nederlandse octrooiaanvragen van het totaal aantal internationale aanvragen (bij de World Intellectual Property Organization (WIPO) en bij het Europees Octrooibureau) ingediend voor de agrarische sector en verwerkende industrie. Bron NL-Octrooi-centrum, Octrooi-informatie als indicator voor Innovatie in Food & Agri 2008, 2011 en Octrooi-informatie als indicator voor Innovatie in Food & Agri 2010, 2013. Realisatiecijfer betreft jaar 2010. In verband met de bescherming van octrooi-informatie stelt NL-Octrooi-centrum deze informatie met vertraging beschikbaar. De gegevens over 2011 worden in 2014 gepubliceerd, die over 2012 in 2015.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal innovatienetwerken en bedrijfsprojecten groene sector gestart met bijdrage uit publieke middelen	115	2010	120	155	Dienst Regelingen

Specificatie regelingen referentiewaarde 2010: Samenwerking bij innovatie 34, Nieuwe uitdagingen Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) 23, Innovatienetwerken 58. Specificatie regelingen realisatie 2012: Samenwerking bij innovatie 0, Nieuwe uitdagingen Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) 33, Innovatienetwerken 122.

Operationele doelstelling 16.5 Borgen voedselzekerheid en internationaal en Europees landbouwbeleid

Doelbereiking

- De onderhandelingen voor het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) zijn in 2012 gestart. Medio 2013 zullen de onderhandelingen naar verwachting worden afgerond. Individuele verschillen van de inkomenssteun zullen in de periode tot 2020 geleidelijk verdwijnen. In het instrumentarium van het markt- en prijsbeleid komt meer ruimte voor de ondersteuning van producenten- en interbrancheorganisaties. Ten aanzien van de vergroening van de inkomenssteun lijkt ruimte gecreëerd om gecertificeerde duurzaamheidsinitiatieven te belonen. In het plattelandsbeleid is de mogelijkheid opgenomen om het agrarisch natuurbeheer op collectieve leest te schoeien.
- In september 2012 is financiële en personele ondersteuning gegeven voor het organiseren van een succesvolle conferentie georganiseerd over climate smart agriculture samen met Vietnam, de Wereldbank en de FAO.
- Samen met het Nederlandse bedrijfsleven zijn projecten opgestart vanuit de ambassades in onder andere Egypte, Ghana, Indonesië en

De Beleidsartikelen

Kenia in het kader van programma's voor landbouwontwikkeling en voedselzekerheid.

- De Stichting Access to Seeds Index is met ondersteuning van EZ opgestart om te komen tot een Index waarin het mondiale zaadverdelingsbedrijfsleven, waaronder een aantal Nederlandse bedrijven, wordt gerangschikt aan naar hun inspanningen om boeren en tuinders in ontwikkelingslanden toegang tot goed zaaizaad en uitgangsmateriaal te bieden.
- De maatschappelijke dialoog over de wereldvoedselproblematiek is actief opgezocht middels het ondersteunen van debatbijeenkomsten en verschillende publieksgerichte activiteiten op Wereldvoedseldag.

Toelichting budgettaire verschillen

Medebewind productschappen

Het verschil wordt veroorzaakt door lagere uitvoeringskosten van de productschappen voor de uitvoering van de EU-regelingen als gevolg van de afbouw van bepaalde marktordeningsregelingen zoals de suikerrestitutieregeling en de zuivelrestitutieregeling.

Het resterende budget van € 4,5 mln is via een kasschuif doorgeschoven naar de begroting 2013 om het tekort op het budget voor de productschappen in dat jaar te dekken.

Apurement

De hogere uitgaven worden veroorzaakt doordat er in 2012 een aantal audits van de Commissie over voorgaande jaren is afgesloten met een correctiebesluit. Wanneer audits worden afgesloten en of daarbij sprake zal zijn van financiële correcties is bij de vaststelling van de begroting maar zeer ten dele in te schatten. Over de volgende audits zijn correctiebesluiten vastgesteld: Toeslagrechten (2007 – 2010), Randvoorwaarden (2005 – 2008), Plattelandsontwikkeling (2007–2009), Slachtpremie (2007–2008), Exportrestitutie (2007).

Interne begrotingsreserve apurement

Bedragen in €	
Interne begrotingsreserve apurement	
Stand 1/1/2012	170.000.000
Onttrekking	– 3.195.000
Stand 31/12/2012	166.805.000

De reserve is bestemd voor door de Europese commissie opgelegde correctievoorstellen op ingediende declaraties. In 2012 is door de Europese commissie voor een bedrag van € 20,5 mln aan correctievoorstellen opgelegd. Het beschikbare budget voor 2012 was € 17,3 mln. Conform afspraken met het Ministerie van Financiën is het verschil ad. € 3,2 mln onttrokken aan de begrotingsreserve.

Toelichting op de bijdragen baten-lastendiensten

Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA)

De hogere bijdrage aan de NVWA houdt voor € 11,4 mln verband met een bijdrage in het exploitatietekort van de NVWA over 2012 (reactie op motie Jacobi). Zoals gemeld in de begroting 2013 komen de opbrengsten van de fusie vertraagd beschikbaar. Hierdoor is er sprake van hogere materiële en personele kosten (huisvesting, Informatie Communicatie Technologie (ICT) en personele kosten ten gevolge van de fusie). Hierop is een maatregelenpakket gevormd. Onderdeel hiervan betreft de afkoop van huurcontracten van niet langer benodigde huisvesting. Voor de hier aan verbonden kosten is de al bestaande voorziening voor afstoot panden op de balans van de NVWA verhoogd met met € 10 mln. Verder is de bijdrage verhoogd met € 1 mln ter dekking van personeelskosten van NVWA directeuren die bij voormalig Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) gefinancierd werden uit de Bestuursdienst en met € 1,8 mln ter compensatie van extra pensioenheffing Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) in verband met economische crisis.

Daarnaast is er een hogere bijdrage van € 2,8 mln voor gederfde inkomsten als gevolg van het niet kunnen doorberekenen van kosten boven het maximumplafond voor het roodvleesconvenant en bijdragen in tekorten op de niet-kostendekkende tarieven voor kleine slachterijen. Het restant van € 4,8 mln betreft met name een verhoging van de bijdrage om het budget in evenwicht te brengen met het vastgestelde opdrachtenpakket. De dekking voor deze laatste posten is vrijgemaakt vanuit andere onderdelen binnen artikel 16.

Dienst Regelingen

De hogere bijdrage hangt samen met het in overeenstemming brengen van het budget met het opdrachtenpakket. Dit is ook aangegeven in de brief van 21 jan 2013 aan de Tweede Kamer (de reactie motie Jacobi). Het betreft voornamelijk de financiering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de uitvoering van het mestbeleid. Het merendeel van het DR opdrachtenpakket heeft immers betrekking op de uitvoering van EU verplichtingen en Europese financiering.

Toelichting op de ontvangsten

De lagere ontvangstenrealisatie van € 34,3 mln wordt veroorzaakt door het volgende:

Douanerechten op landbouwproducten

Als gevolg van de economische crisis in Europa is sprake van een afname van de hoeveelheid ingevoerde landbouwproducten. Dit leidt tot lagere landbouwheffingen.

Ontvangsten leges

Bij begrotingsvoorbereiding 2012 is vorig jaar de ontvangstenbegroting verhoogd ten behoeve van het bruto zichtbaar maken in de begroting van de ontvangsten inzake leges mest en leges Grondkamers. Deze verhoging blijkt onterecht en is bij 1^e suppletoire begroting teruggedraaid aangezien Dienst Regelingen deze ontvangsten in mindering brengt van de uitgaven en ook zodanig in de jaarrekeningen verwerkt.

De Beleidsartikelen

Interne begrotingsreserve

De onttrekkingen uit de interne begrotingsreserves landbouw en visserij hangen samen met de hogere uitgaven op Operationele Doelstelling 16.1. Voor de reserve landbouw betreft het hier vooral de investeringsregeling duurzame stallen, projecten in het kader van de multifunctionele landbouw, tekorten op de financiering van het College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (Ctgb), de VAMIL-compensatieregeling en de Small Business Innovation Research (SBIR) Agrologistiek/biobased (€ 4,9 mln). Bij de reserve visserij gaat het vooral om een onttrekking ter dekking van de uitgaven voor de regeling dioxinepaling/krab (spoor 2 en spoor 3) en uitgaven voor subsidieregelingen in het kader van het Europees Visserij Fonds (€ 5,1 mln).

Overige ontvangsten

De hogere ontvangsten bestaan onder andere uit terugontvangen subsidievoorschotten, hogere inkomsten provisies agrarische schadeverzekering en hogere boete-inkomsten vanuit mestbeleid. Voorts zijn meerontvangsten gerealiseerd uit aflossing van een lening aan DLO als gevolg van het aflopen in 2011 van de aflossingsvrije periode. Het Productschap Vis heeft een bijdrage geleverd voor het schelpdierenonderzoek en het onderzoek naar de effecten van de garnalenvisserij in Natura-2000 kustgebieden. Tevens heeft de provincie Gelderland een bijdrage geleverd ten behoeve van het uitvoeren van fijnstofmaatregelen in de landbouw. Vanuit de EU zijn ontvangsten gerealiseerd in het kader van het Wettelijk Visserijbeleid die zijn ingezet voor de uitvoeren van de Wettelijke Onderzoekstaken Visserij. Tenslotte heeft de Nederlandse ambassade in Kabul via het Ministerie van Buitenlandse Zaken een bijdrage geleverd voor een groen onderwijsproject in Afghanistan.

17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit

Algemene doelstelling

Doel is Groen onderwijs van hoge kwaliteit. Hierbij streeft de minister naar:

- Voldoende gekwalificeerde beroepsbeoefenaren voor het agrofood-complex en de groene ruimte.
- Kennisverspreiding en -benutting ten behoeve van EZ-beleid, met een actieve bijdrage van het groen onderwijs.

Het Groen onderwijs is zich meer en meer aan het heroriënteren op haar positie en ondersteuning van de topsectoren Agrofood, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en de groene ruimte (natuur). Deze omslag wordt gevraagd vanuit het beleid en het bedrijfsleven. Het beleidsinstrumentarium is erop gericht om vanuit vraagsturing de behoeften van de topsectoren en de groene ruimte zo goed mogelijk in te vullen. Daarnaast gaat het om een actieve betrokkenheid van het groene onderwijs bij maatschappelijke opgaven.

De aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt stond centraal in 2012 en zal ook in de komende jaren prominent op de agenda staan. De Human Capital Agenda's voor de groene topsectoren zijn in uitvoering gebracht. Kansen en beperkingen zijn geïnventariseerd binnen het veld en worden aangepakt. Denk hierbij aan mogelijkheden om vakkrachten voor de klas te krijgen, waarbij in collectief verband de interpretatieruimte rondom regelgeving gericht op naleving onderwijstijd is verkend en vastgelegd in praktische voorbeelden.

Er is geïnvesteerd in Centers of Expertise gericht op Biobased Economy en Greenports. Deze zijn tot stand gekomen mede dankzij een financiële impuls vanuit de overheid. Binnen het Middelbaar beroepsonderwijs (MBO) is geïnvesteerd in de totstandkoming van twee Centra voor Innovatief Vakmanschap gericht op de twee groene topsectoren. De verdere uitrol zal in 2013 plaatsvinden. De beide groene topsectoren beschikken dan over kennis en innovatie centra, waarin het Hoger beroepsonderwijs (HBO) en Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO) samen met het (Groen) bedrijfsleven participeren.

De eerste resultaten omtrent voldoende gekwalificeerde beroepsbeoefenaren worden zichtbaar. Zo is een duidelijke toename geconstateerd van de studenteninstroom binnen de richting levensmiddelentechnologie (topsector Agrofood) en ligt de deelname aan het Groen (V)MBO, HBO en Wetenschappelijk Onderwijs (WO) in verhouding gemiddeld hoger dan bij het overig onderwijs.

In 2012 zijn ook prestatieafspraken gemaakt met de Hogere Agrarische Scholen en Wageningen Universiteit over studierendement en profilering. Het Groen HBO en WO was hierop goed voorbereid gelet op de eerdere totstandkoming van het Sectorplan Hoger Agrarisch Onderwijs (HAO) 2011–2015. De ontwikkel- en schakelrol van het HAO in de groene onderwijskolom is hierbij versterkt. De ingediende plannen zijn positief beoordeeld door de Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek.

Binnen de Groene Kennis Coöperatie, het samenwerkingsverband van groen onderwijs, onderzoek, en praktijkwereld, is via vraaggestuurde kennisprogramma's aansluiting gezocht bij de kennisvraag en arbeidsbehoeften vanuit de sector op landelijk en regionaal niveau. Via de regeling

Kennisverspreiding en innovatie groen onderwijs heeft het Groen onderwijs innovatieve projecten uitgevoerd.

Het Ministerie van Economische Zaken heeft ingezet op een betere ontsluiting van ontwikkelde kennis middels kennisverspreidingsprojecten. De focus hierbij was duurzame ontwikkeling. Voorbeelden zijn Smaaklessen voor het basisonderwijs, Bedrijfsnetwerken biologische landbouw, en Verbetering van dierenwelzijn in de veehouderij.

Via Natuur- en milieueducatie is basiskennis over duurzaamheid, groen, voedsel, water, energie etcetera via regionale arrangementen bij basis- en voortgezet onderwijs, bedrijven en burgers onder de aandacht gebracht, dit in samenwerking met andere overheden.

Rol en verantwoordelijkheid

Voldoende gekwalificeerde beroepsbeoefenaren voor het agrofood-complex en de groene ruimte

- Door bekostiging van het in stand houden van, op actuele beroepssituaties gerichte, voorzieningen voor onderwijs aan (toekomstige) beroepsbeoefenaren in de groene sector (stelselverantwoordelijkheid). De groene instellingen functioneren binnen het wettelijk stelsel dat voor het gehele onderwijs geldt. Hierbij wordt Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) conform gehandeld.
- Via overleg en gerichte subsidies borgen van een hoog kwaliteitsniveau van onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.
- Via gerichte subsidies en overleg met onderwijsinstellingen op basis van arbeidsmarktonderzoek voorwaarden scheppen om te voldoen aan de forse vervangingsvraag en de transitie naar een groene economie. Afspraken maken met instellingen over bevorderen doorstroom, verminderen aantal voortijdige schoolverlaters, om- her- en bijscholing, aanspreken van nieuwe groepen met name in de (rand)stedelijke omgeving.
- Door middel van gerichte subsidies en afstemming met onderwijsinstellingen en het werkveld. Versterken van kwalificerende functies van het groen (voorbereidend) beroepsonderwijs voor de sector voedsel en groen.
- In overleg met de instellingen accentueren van ondernemerschap waardoor leerlingen na afronding van hun opleiding een basis hebben voor de start van een eigen bedrijf in het groene domein.

Kennisverspreiding en -benutting ten behoeve van EZ-beleid, onder meer door actieve inzet van het groen onderwijs.

- Door middel van overlegvormen en gerichte subsidies stimuleren van kennisuitwisseling tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden, onderzoek en onderwijs (stimuleren van de gouden driehoek in de groene sector).
- Door middel van overlegvormen en gerichte subsidies stimuleren van kennisverspreiding en -benutting ter ondersteuning van de topsectoren Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en Agrofood. Bijvoorbeeld de totstandkoming en borging van Greenports, Food Valley, Duurzame Veehouderij en Precisielandbouw.
- Kaders stellen voor, initiëren en subsidiëren van Natuur- en milieueducatie en het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling, die gezamenlijk vanaf 2013 onder een nieuw programma Duurzaam Door worden vormgegeven.

De Beleidsartikelen

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Aanbod adequaat voor de vraag op de arbeidsmarkt	48 %	2009	49 %	1 %	ROA

De rapportage verschijnt tweejaarlijks, het laatst bekende realisatiecijfer is van 2011. De volgende publicatie verschijnt in augustus 2013. Voor de indicator «aanbod adequaat voor de vraag op de arbeidsmarkt» wijkt het resultaat sterk af van de streefwaarde. In de agrarische beroepsklasse zullen op de middellange termijn (grote) problemen ontstaan om voldoende vakkrachten, vertegenwoordigers en bedrijfshoofden te vinden. Voor 99% van de werkenden in de agrarische beroepen worden nu knelpunten onderkend, waarvan bij 54% van de werkenden grote tot zeer grote knelpunten. Het bevorderen van de aansluiting onderwijs arbeidsmarkt (door opstellen Human Capital Agenda's, instellen Centra voor Innovatief Vakmanschap, inzet op loopbaanoriëntatie), het interesseren van nieuwe potentiële leerlinggroepen (aanboren culturele diversiteit), het tegengaan van voortijdig schoolverlaten en het vergroten van doorstroom naar hogere opleidingsniveaus zijn ingezet als middelen om het verwachte tekort te beperken.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Aantal aandachtvelden Wageningen Universiteit in top 5 op basis internationale citatie-impactscore	2	2010	2	1	ISI Web of Knowledge The Thomson Corporation

Het laatst beschikbare realisatiecijfer betreft het jaar 2011.

Beleidsconclusies

De volgende in de begroting 2012 opgenomen actiepunten zijn in 2012 conform beleidsinzet verlopen:

Algemeen onderwijsbeleid

- De Agrarische Opleidingscentra (AOC) zijn in 2012 gestart met de voorbereidingen van de nieuwe experimenten vanuit het Ministerie van OCW met doorlopende leerlijnen Voortgezet Middelbaar Beroeps-onderwijs (VMBO)/Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO). De beoogde startdatum is 1 augustus 2014.
- Het Hoger Agrarisch Onderwijs en Wageningen Universiteit zijn gestimuleerd om actief in te spelen op de doelen van de strategische agenda hoger onderwijs, onderzoek en wetenschap met als speerpunten 1) studiecultuur, studiesucces en onderwijskwaliteit, 2) een meer geprofileerd en gedifferentieerd onderwijsaanbod, 3) onderzoek: meer profiel en meer impact, 4) bekostiging: belonen van kwaliteit en profiel.

Onderwijs en beroepspraktijk

- De meerjarenaafspraken 2011–2015 met het Groen onderwijs: School als Kenniscentrum fase I inclusief kennisverspreiding, internationalisering en professionalisering, zijn door de Groene Kennis Coöperatie, het samenwerkingsverband groen onderwijs en onderzoek, uitgevoerd.
- Het aantal regionale kennisprogramma's waarin ondernemers, overheden en instellingen samenwerken is uitgebreid.

De Beleidsartikelen

- In Groene Kennis Coöperatie-verband hebben de Agrarisch Opleidingscentra, Hoger Agrarisch Onderwijs en WUR (Wageningen Universiteit en Research) nadere afspraken gemaakt over behoud en versterking van de primaire opleidingen (opleidingen voor de oorspronkelijke landbouwberoepen), behoefte aan voorzieningen voor praktijkleren en een keurmerk hiervoor.
- Met het oog op snellere circulatie van actuele kennis is gestimuleerd dat studenten en docenten betrokken worden bij innovatieve programma's van/voor het bedrijfsleven en andere doelgroepen. Samenwerking tussen onderwijs en onderzoek is verder geïntensiveerd. Bij de beoordeling van de werkplannen Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) is sterker dan voorgaande jaren de nadruk gelegd op vraaggestuurde samenwerking tussen groen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven.
- Het Agro-opleidingshuis is versterkt met de Hortibedrijfschool om de scholing voor de tuinbouwsectoren te verbeteren. Bezien wordt of dit concept kan worden verbreed naar de voedingsindustrie.
- Het sectorplan Hoger Agrarisch Onderwijs 2011–2015 met doel actief in te spelen op maatschappelijke veranderingen, ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, stelselontwikkelingen hoger onderwijs en het topsectorenbeleid is geïmplementeerd. De ontwikkel- en schakelrol van het Hoger Agrarisch Onderwijs in de groene onderwijskolom is versterkt. De internationale oriëntatie groene instellingen en samenwerking met bedrijfsleven is gestimuleerd. Onder andere om stedelijke en allochtone jongeren te interesseren voor de sector en groen onderwijs is ingezet op Sectororiëntatie en imagoverbetering.

Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit

Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) heeft concreet bruikbare aanbevelingen opgeleverd voor maatregelen gericht op efficiënt natuurbeheer, wegnemen van belemmeringen voor de economie, vergroten doelrealisatie Natura 2000, biodiversiteit en kaderrichtlijn water en tot slot voor kansen om natuurdoelen te koppelen met andere maatschappelijke belangen (veiligheid, klimaatverandering, waterkwaliteit- en kwantiteit).

Natuur- en Milieueducatie

- Het jaarprogramma 2012 Natuur- en milieueducatie /Leren voor Duurzame Ontwikkeling, als overgangsjaar van lopende programma's 2008–2011, is uitgevoerd. Hierin was aandacht voor lokale/regionale arrangementen op gebied van biodiversiteit, voedsel, energie en water. Een op Informatie Communicatie Technologie gebaseerde kennisinfrastructuur (Groen Gelinkt), het verbinden van Natuur- en milieueducatie /Leren voor Duurzame Ontwikkeling aan het groene kennissysteem via Groene Kennis Coöperatie programma's als Regionale Transitie en Groene Kennis voor Burgers en professionalisering van de sector zijn verder ontwikkeld. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft aan dit jaarprogramma bijgedragen vanuit haar rijksverantwoordelijkheid op het thema duurzaamheid.
- Er is een meerjarenvisie op Natuur- en milieueducatie (NME)/Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO) voor de periode ná 2012 ontwikkeld en een uitvoeringsconvenant tussen Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten en werkveld opgesteld. De werkvelden NME en LvDO zullen in een nieuwe stijl onder de titel «Duurzaam Door: sociale innovatie voor een groene economie» worden voortgezet.

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Vershil
Verplichtingen	793,4	798,7	792,8	805,1	779,0	26,1
waarvan garantieverplichtingen				9,0		9,0
Uitgaven	777,7	774,1	775,4	788,4	780,9	7,5
<i>Waarvan juridisch verplicht (percentage)</i>						
<i>Bekostiging</i>						
Wageningen Universiteit	159,6	157,4	162,2	165,5	155,4	10,1
HBO-groen	63,5	64,7	67,5	78,1	66,2	11,9
MBO-groen	149,6	144,7	146,4	152,1	147,7	4,4
VOA	9,1	9,3	11,4	11,8	9,5	2,3
Wachtgeld		12,5	12,3	13,2	12,6	0,6
VMBO-groen	292,9	287,9	278,6	276,3	297,6	-21,4
Aequor	8,1	8,0	7,2	7,2	6,6	0,6
<i>Subsidies</i>						
Groene Kennis Coöperatie	4,3	5,0	5,5	5,1	4,1	1,0
School als Kenniscentrum	33,6	31,4	30,5	26,8	37,3	-10,5
Kennisverspreiding en innovatie groen onderwijs	5,4	3,8	5,6	5,7	6,2	-0,5
Aanvullende onderwijssubsidies	41,7	36,0	34,6	32,8	25,9	6,9
Ontwikkeling en beheer natuurkwaliteit	1,7	2,7	2,7	1,7	1,6	0,1
NME/Leren voor Duurzame Ontwikkeling	4,3	5,5	5,0	7,5	4,0	3,5
<i>Oprachten</i>						
Kennisverspreiding	3,9	5,2	5,9	4,6	6,2	-1,6
Ontvangsten	1,1	0,3	0,4	5,2	0,1	5,1

Toelichting financiële instrumenten

Toelichting op de verplichtingen

Er werden in 2012 € 10 mln hogere verplichtingen ten behoeve van de bekostiging vastgelegd. Het betrof deels verplichtingen die in 2011 (ten behoeve van 2012) nog niet vastgelegd konden worden en verplichtingen ten behoeve van de bekostiging 2013. De resterende € 7 mln meerverplichtingen zijn een gevolg van uitgaven voor OCW-volgende subsidies op het onderdeel aanvullende onderwijssubsidies. Daarnaast zijn voor € 9,0 mln garantieverplichtingen aangegaan ten behoeve van de sector Groen Onderwijs die niet in de oorspronkelijke begroting zijn opgenomen.

Toelichting op de uitgaven*Toelichting op de bekostiging*

De € 10,1 mln hogere uitgavenrealisatie op de bekostiging van Wageningen Universiteit heeft de volgende oorzaken:

- € 1 mln doordat een subsidie die voorheen uit de aanvullende onderwijssubsidies werd verstrekt nu binnen de bekostigingssystematiek wordt toegekend, deze uitgaven worden gedekt uit aanvullende onderwijssubsidies. Per saldo is deze budgetneutraal.
- € 1 mln door het terugdraaien van de langstudeerderskorting.
- € 1 mln door toekennen van de loon- en prijsbijstelling.
- € 7,1 mln door stijgende deelnemersaantallen die nog niet meerjarig in de budgetten waren verwerkt, deze meeruitgaven worden gedekt uit minderuitgaven voor het VMBO-groen.

De € 11,9 mln hogere uitgavenrealisatie op bekostiging HBO-groen heeft de volgende oorzaken:

De Beleidsartikelen

- € 8 mln doordat subsidies in het kader van de regeling praktijkleren en groene plus ingaande 2012 meegenomen worden in de bekostigings-systematiek. Deze uitgaven worden gedekt uit minderuitgaven voor School als Kenniscentrum, aangezien het budget daar was gereserveerd. Per saldo is deze budgetneutraal.
- € 1 mln door het terugdraaien van de langstudeerderskorting als gevolg van het schrappen van de langstudeerdersboete uit het Regeerakkoord 2010.
- € 2,9 mln door stijgende deelnemersaantallen die nog niet meerjarig in de budgetten waren verwerkt, deze meeruitgaven worden gedekt uit minderuitgaven voor het VMBO-groen.

De € 4,4 mln hogere uitgavenrealisatie op de bekostiging MBO-groen heeft met name de volgende oorzaken:

- € 1 mln door toekennen van de loon- en prijsbijstelling.
- € 3,4 mln door stijgende leerlingaantallen MBO-groen, die nog niet meerjarig in de budgetten waren verwerkt, die meeruitgaven worden gedekt uit minderuitgaven voor het VMBO-groen.

De € 2,3 mln hogere uitgavenrealisatie op Bekostiging VOA is veroorzaakt door stijgende deelnemersaantallen die nog niet meerjarig in de budgetten waren verwerkt, die meeruitgaven worden gedekt uit minderuitgaven voor het VMBO-groen.

De lagere uitgavenrealisatie (€ 21,4 mln) op Bekostiging Voorgezet Middelbaar Onderwijs-groen heeft de volgende oorzaken:

- € 6 mln door overboeking naar het budget Aanvullende onderwijs-subsidies, omdat de betreffende regelingen via dit begrotingsonderdeel dienen te lopen voor het jaar 2012.
- € 15,4 mln veroorzaakt door dalende leerlingaantallen VMBO-groen. Die daling was nog niet meerjarig in de budgetten verwerkt. De minderbesteding is benut voor de bekostiging van stijgende deelnemersaantallen bij de andere bekostigingsonderdelen.

Bekostigde aantallen binnen het groene onderwijs

Instrument	Type studenten/ getuigschriften/ promoties	Aantallen	Prijs	Bedrag * € 1.000	Uitgaven 2012 * € 1.000
Bekostiging WU	Inschrijvingen	4.142	5.598	23.185	
	Graden Bachelor	562	8.986	5.050	
	Graden Master	720	12.374	8.909	
	Promoties	205	94.438	19.360	
	Vaste componenten			109.031	165.535
Bekostiging HBO-	Inschrijvingen hoog	7.032	6.448	45.345	
	Graden hoog	1.420	6.448	9.157	
	Graden laag	9	5.038	45	
	Vaste componenten			23.590	78.137
Bekostiging MBO-groen	studenten beroeps-opleidende leerweg	18.622	6.024	112.180	
	studenten beroeps-begeleidende leerweg	11.424	3.497	39.950	152.130
Bekostiging VOA	leerlingen niveau 1	3.102	2.019	6.262	
	leerlingen niveau 2	6.871	808	5.551	11.813
Aequor	Vaste component				7.213
Wachtgelden	Vaste component				13.152
Bekostiging VMBO-groen	leerlingen VMBO/VBO	18.300	7.071	129.399	
	leerlingen VMBO/LWOO	13.400	10.721	143.661	
	Vaste componenten			3.253	276.313

De Beleidsartikelen

Toelichting op de subsidies

De € 10,5 mln lagere uitgavenrealisatie bij School als Kenniscentrum wordt veroorzaakt doordat subsidies in het kader van de regeling praktijkleren en groene plus ingaande 2012 meegenomen worden in de bekostiging (€ 7 mln). Daarnaast is minder toegekend op basis van de betreffende regeling aan de onderwijsinstellingen (€ 3,5 mln).

De € 6,9 mln hogere uitgavenrealisatie bij Aanvullende onderwijssubsidies is voor € 6 mln een gevolg van een technische verschuiving van eerder aan bekostigingsmiddelen toegevoegde middelen die besteed zijn binnen het onderdeel Aanvullende onderwijssubsidies. Het betreft middelen voor onder andere de kwaliteitsagenda VO, functiemix en gratis lesmateriaal. Daarnaast zijn er intensiveringsmiddelen toegekend met name voor prestatiebeloning Middelbaar Beroeps Onderwijs en Voortgezet Onderwijs.

De € 3,5 mln hogere uitgavenrealisatie bij NME/Leren voor Duurzame Ontwikkeling is een gevolg van afrekening van in eerdere jaren aangegane meerjarige subsidieverplichtingen. Dit naast de huidige systematiek van toekenningen via de verzameluitkering van Binnenlandse Zaken die geheel ten laste gaat van het verslagjaar.

Toelichting op de ontvangsten

Hogere ontvangsten betreffen in 2012 door DUO teruggestorte bedragen die in 2011 niet aan de onderwijsinstellingen werden uitbetaald.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Percentage afgestudeerden dat minimaal werkt op het nivo van de opleiding	72 %	2009	75%	71 %	ROA

Toelichting

Het realisatiecijfer is van 2011. Gegevens 2012 zijn nog niet beschikbaar. De gerealiseerde waarde 2011 ligt iets lager dan de referentiewaarde. De waarde is een gemiddelde van Beroepsopleidende Leerweg (BOL)4 en HBO in het groen onderwijs.

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Kwaliteitsnivo groen onderwijs	88%	2010	89%	83%	Inspectie voor het onderwijs

Toelichting

De inspectie voor het onderwijs bepaalt periodiek op basis van meerdere gestandaardiseerde criteria welk percentage groene scholen voldoende kwaliteit heeft. Hoe hoger het percentage, hoe meer groene Middelbaar Beroepsonderwijs en Voortgezet Onderwijs (VO)-scholen gemiddeld genomen een voldoende scoren op kwaliteit. De opgenomen waarden zijn het gemiddelde van VO, 67,6% en MBO, 98,7%. De realisatie is weliswaar lager dan de raming, maar wel hoger dan de realisatie 2011 (was 82%).

De Beleidsartikelen

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aandeel niet-westerse allochtonen in het groene onderwijs (VMBO, MBO, HBO, WO)	4,4 %	2010	5,3 %	5,1 %	DUO

Het realisatiecijfer is van 2011. Gegevens 2012 zijn nog niet beschikbaar. De gerealiseerde waarde 2011 ligt hoger dan de referentiewaarde.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal studenten uit ontwikkelingslanden opgeleid door het groene onderwijs	876	2010	927	913	DUO

Toelichting

De gerealiseerde waarde ligt iets lager dan de raming maar hoger dan de referentiewaarde.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Voortijdig schoolverlaten	4,4%	2010	4,3%	4,3%	DUO

Toelichting

Het percentage Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs 3-4 plus MBO leerlingen dat zonder startkwalificatie (minimaal MBO-2 niveau) het onderwijs verlaat, gemeten als percentage van het totaal aantal VMBO 3-4 plus MBO leerlingen.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Doorstroom MBO-BOL-4 naar hoger onderwijs	39%	2009	40%	45%	ROA

Toelichting

Het cijfer heeft betrekking op doorstroom in 2011. Gegevens over doorstroom 2012 komen in augustus 2013 beschikbaar.

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011	Bron
Mate van spreiding en beschikbaarheid van NME	45%	2009	60%	51%	NME-pro-grammabureau

Toelichting

Gemiddelde van de percentages locaties met beperkte Natuur- en milieueducatie (NME)-faciliteiten (78% met smalle thematiek en doelgroep) en anderzijds locaties met een brede invulling (24% met meerdere thema's en doelgroepen). Het cijfer heeft betrekking op de locaties tot en met 2011. Gegevens over locaties 2012 zijn nog niet beschikbaar.

18 Natuur en regio

Algemene doelstelling

Een concurrerende ruimtelijke economische structuur, een veelzijdige natuur en een wederzijdse versterking van ecologie en economie.

Een concurrerende economie met een veelzijdige natuur is van wezenlijk belang voor een duurzame samenleving, op korte en lange termijn. De economie is de motor van onze welvaart.

Natuur, de biodiversiteit in het bijzonder, is de basis van onze primaire levensbehoeften: (drink)water, voedsel en zuurstof. Natuur heeft een grote economische waarde; het levert grondstoffen en ecosysteemdiensten en is een van de aspecten van het vestigingsklimaat voor (internationale) bedrijven. Een duurzame verbinding tussen economie en ecologie is essentieel om het niveau van welvaart en welzijn ook in de toekomst veilig te stellen.

De rijksoverheid werkt aan een versterking van de ruimtelijk-economische condities voor bedrijven. Het Rijk wil samen met bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere stakeholders sterktes uitbouwen gericht op een goede concurrentiepositie. Daarbij richt het beleid zich in het bijzonder op mainports, brainports, greenports en andere clusters gerelateerd aan topsectoren, waarin Nederland tot de wereldtop behoort alsmede de samenwerking daartussen. De uitgangspunten voor de versterking van de ruimtelijk-economische structuur zijn reeds neergelegd in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte.

De biodiversiteit – de verscheidenheid aan planten, dieren en ecosystemen – staat in Nederland en mondiaal sterk onder de druk. De vitaliteit en het functioneren van natuurlijke systemen wordt bedreigd. De zorg voor de leefomgeving is een zaak van iedereen: overheden, ondernemers, burgers en bestuurders. Daarom wil het Rijk in zijn beleid voor natuur en groen meer ruimte en ondersteuning bieden aan ondernemerschap en initiatieven van burgers en andere private partijen.

Het Rijk blijft ook na de voorgenomen decentralisatie verantwoordelijk voor internationale afspraken over het behoud van de (inter)nationale biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. Dat gebeurt onder meer door het Europese netwerk van Natura2000-gebieden en de Ecologische Hoofdstructuur.

De in de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en faunawet geïmplementeerde Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn hierbij belangrijke instrumenten.

Voor de uitvoering van het ruimtelijk-economisch beleid, de wederzijdse versterking van economie en ecologie, gebiedsgerichte projecten en programma's, gebiedsagenda's Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) en het Deltaprogramma wordt ook de regionale functie van Economische Zaken ingezet.

Doelbereiking en maatschappelijke effecten

Ter versterking van de ruimtelijk-economische condities voor bedrijven en de concurrentiepositie van Nederland is de regio (overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere stakeholders) – mede dankzij de inzet van de regionale functie van Economische Zaken – sterker aangehaakt. Met het opstellen van landsdelige actieagenda's zijn de economische

agenda's van de regio's ter versterking van innovatie en concurrentiepositie verbonden met de agenda's van de topteams. Dit leidt tot versterking van het topsectorenbeleid en een effectieve inzet van middelen. Samen met de landsdelige managementautoriteiten is een proces in gang gezet om de Europese Structuurfondsen in de periode 2014–2020 optimaal te benutten voor de ontwikkeling van de topsectoren via de inzet van Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) op innovatie en duurzaamheid.

In 2010 is geconstateerd dat de internationale doelen voor behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit niet zijn gehaald (TK, 26 407, nrs. 46 en 49). De aanpak van het biodiversiteitsverlies vergt mondiale inspanningen die worden afgestemd in het wereldwijde biodiversiteitsverdrag (Conventie van Biologische Diversiteit – CBD). In 2012 heeft Nederland zich tijdens de elfde CBD-Conferentie van Partijen ingezet voor implementatie van het Strategisch Plan 2011–2010 en de Aichi Biodiversiteitsdoelen, de financiering van biodiversiteit en ecosystemen en de implementatie van het Nagoya Protocol inzake genetische bronnen (TK, 26 407, nr 70). Over het Strategisch Plan en het Nagoya Protocol zijn afspraken gemaakt om de uitvoering te bevorderen. Verder is een afspraak gemaakt over de inzet van de Europese Unie voor de mondiale verdubbeling van de (internationale biodiversiteitgerelateerde) financiële stromen richting ontwikkelingslanden (TK, 26 407, nr. 71).

In Nederland is de achteruitgang van biodiversiteit nog niet tot staan gebracht, maar wel geremd. Door de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS; zie m.b.t. voortgang de *Groot Project Rapportage EHS* TK 30 825, nr. 188) en de vermindering van de milieudruk gaat het met een fors aantal soorten beter en wordt eveneens bijgedragen aan Natura 2000-doelen. Niettemin blijkt uit de Balans voor de Leefomgeving 2012 dat soorten in het agrarisch gebied, die hogere eisen aan hun leefomgeving stellen, nog steeds achteruit gaan (www.pbl.nl/balans2012).

In 2010 is besloten tot decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies, in combinatie met bezuinigingen. Met de provincies zijn afspraken gemaakt over verantwoordelijkheden, de herijking van de EHS, beheer, grond, aansturing van de uitvoering en de tussentijdse afronding van het ILG (zie ook operationele doelstelling 18.4). Het resultaat is een onderhandelingsakkoord in drie delen: het Decentralisatieakkoord Natuur. De eerste twee delen zijn in 2011 afgesloten; het laatste deel in februari 2012. Met de ondertekening van de ILG-afrondingsovereenkomsten op 23 november 2012 is de decentralisatie ook financieel geëffectueerd (zie onder andere TK, 30 825, nrs. 107, 143, 153, 185 en 187).

Tegen deze achtergrond heeft het Rijk in 2012 een algehele vernieuwing van het natuurbeleid in gang gezet. De kern van deze vernieuwing bestaat uit een Toekomstverkenning natuur, die helderheid moet geven over de nieuwe rol- en taakopvatting van het Rijk. Een belangrijk onderdeel van de vernieuwing is synergie van natuur met andere maatschappelijke sectoren, zoals economie, gezondheid en waterveiligheid; onderdeel van het Regeerakkoord 2012.

Omdat de zorg voor onze leefomgeving een zaak is van iedereen, heeft het Rijk in 2012 in het natuur- en biodiversiteitsbeleid meer ruimte en ondersteuning geboden aan de inzet van ondernemers en aan initiatieven van burgers en andere private partijen. Onder operationele doelstelling 18.2 zijn concrete resultaten hiervan opgenomen.

In het kader van het Europese natuurnetwerk Natura 2000, wijst Nederland gebieden aan die tot Natura 2000 behoren, en dient het beheer

in die gebieden te worden gerealiseerd. In 2012 is beperkt voortgang gemaakt als het gaat om het aanwijzen van gebieden (zie ook operationele doelstelling 18.3). De oplossing voor de stikstofproblematiek is dichterbij gebracht. Met de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) zijn belangrijke stappen gezet waarmee het komend jaar de doelen kunnen worden bereikt inzake de implementatie van Natura 2000, zodat de komende decennia de natuurwaarden worden beschermd en economische ontwikkeling mogelijk is. Bijvoorbeeld voor uitbreiding van agrarische bedrijven en de aanleg van infrastructuur. Het instrumentarium voor de PAS wordt in 2013 afgerond. De Raad van State heeft op hoofdlijnen bevestigd dat de systematiek van de PAS houdbaar is. Voor de PAS zijn herstelstrategieën en het rekeninstrument AERIUS ontwikkeld ter ondersteuning van de vergunningverlening en het bepalen van de ontwikkelruimte. In 2012 zijn complementaire doelen in Natura2000-gebieden in lijn met de wens van de Kamer geschrapd.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Economische Zaken is stelselverantwoordelijk voor het behoud en duurzaam gebruik van de (inter)nationale biodiversiteit, mede als natuurlijke hulpbron, nationaal en internationaal, en zekerstelling van natuur op lange termijn. De Minister van Economische Zaken is verantwoordelijk voor het stellen van kaders voor de natuurkwaliteit van gebieden op grond van internationale en Europese verplichtingen, voor de strategische nationale ruimtelijke planning, voor soortenbescherming en voor het faciliteren van gewenste ontwikkelingen; op het land, in de zee en ook overzees in Caribisch Nederland. Economische Zaken is verantwoordelijk voor de samenhang van instrumenten, algemene nationale beleidskaders voor biodiversiteit en natuur, wet- en regelgeving, aansturing van uitvoerende diensten, de standpuntbepaling en verantwoording van Nederland in Europese en internationale context en voor onderzoek en kennisverspreiding voor deze activiteiten.

De Minister van Economische Zaken is verantwoordelijk voor een gezonde economische structuur en daarbinnen het versterken van ports en clusters gerelateerd aan topsectoren. Daarvoor is het van belang om agenda's van verschillende overheden te verbinden ten einde schaalvoordelen te benutten.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Indicator	Basiswaarde/ peildatum	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Streef- waarde 2012	Realisatie 2012	Bron
Stand van duurzame condities van alle in 1982 voorkomende soorten	106/2002	106	106	100	106	(Basisrapporten) rode lijsten EZ, CBS

De geïndexeerde indicator vergelijkt de veranderingen in rodelijststatussen van tot nu toe drie groepen soorten. In de begrotingen 2008 tot en met 2013 was de realisatiewaarde steeds 106, op basis van vergelijkingen van rodelijstgegevens voor vogels van 2004 en 1994, zoogdieren van 2007 en 1994, en dagvlinders van 2006 en 1995. Het getal 106 impliceert een verslechtering ten opzichte van de streefwaarde (100). Zouden ook gegevens van reptielen & amfibieën van 2006 en 1995 zijn meegenomen, zoals in Agriciola en Vullings (2011) en in het jaarverslag 2011, zou de realisatiewaarde 107 zijn geweest. Inmiddels wordt gewerkt aan het onder meer jaarlijks kunnen actualiseren van het realisatiecijfer.

De Beleidsartikelen

Kengetal: Ruimtelijk-economische dynamiek en Nederlandse clusterontwikkeling	2009–2010	Ambitie 2015	Realisatie 2011
Niveau clusterontwikkeling	4,7	5	4,9
NL positie	19	15	15

Bron: The Global Competitiveness report 2012 – 2013, World Economic Forum

Het beleid richt zich op het faciliteren van clusters om de concurrentiepositie te versterken. In internationale vergelijking is de mate van clusterontwikkeling (specialisatie en samenhang tussen bedrijven, kennisinstellingen, diensten, infrastructuur) in Nederland relatief hoog en is sprake van een positieve trend. Inmiddels heeft Nederland een score van 4,9 op een schaal van 1–7 en bekleedt Nederland de zesde positie binnen de EU en de 15^e positie wereldwijd.

Budgettaire gevolgen van beleid

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Verschil
VERPLICHTINGEN	935,4	753,0	372,2	397,3	409,9	- 12,6
Waarvan garantieverplichtingen	83,5	54,1	0	0	34,4	- 34,4
UITGAVEN	1.018,3	1.028,2	1.205,9	480,0	838,5	- 358,5
<i>Programma-uitgaven</i>	<i>853,4</i>	<i>861,4</i>	<i>1.040,1</i>	<i>325,1</i>	<i>719,8</i>	<i>- 394,7</i>
18.1 Versterken mainports, brainports, greenports en andere clusters gerelateerd aan topsectoren	199,2	183,6	189,5	101,0	174,7	- 73,7
<i>Clusters en ruimtelijke randvoorwaarden</i>						
- Bedrijventerreinen	37,7	24,3	2,8	3,7	14,8	- 11,1
- Zuiderzeelijn	5,0	1,4	8,6	6,9	18,3	- 11,4
- Pieken In de Delta	58,1	68,9	44,9	31,3	39,7	- 8,4
- Sterke regio's	7,0	10,0	21,9	12,7	15,1	- 2,4
- Nota Ruimte	0,0	21,6	39,6		23,4	- 23,4
- Andere gebiedsgerichte bijdragen	42,7	1,6			11,4	- 11,4
- Bijdrage aan ROM's	31,8	7,8	8,0	5,5	5,5	0,0
- Investerings Ruimtelijke Kwaliteit		0,0			0,0	0,0
- Greenports (Mooi Vitaal Delfland)		14,7	4,3		5,3	- 5,3
<i>Europese structuurfondsen</i>						0,0
- Cofinanciering EZ in EFRO	16,9	33,3	59,4	40,9	41,2	- 0,3
18.2 Wederzijds versterken van ecologie en economie	64,5	92,1	95,4	28,2	195,9	- 167,7
<i>Nationaal ruimtelijke opgaven</i>						
- NURG/Maaswerken	10,0	5,2	6,9	3,7	3,2	0,5
- Mainport Rotterdam	6,4	6,6	6,7	6,8	6,8	0,0
- Waddenzee	0,0	0,0	1,1	1,3	1,0	0,3
- Delta programma	0,0	0,0	0,7	0,9	0,7	0,2
- Participatie beheersgebieden	3,0	4,0	0,7	0,0	3,0	- 3,0
- Landschapsplanning	2,5	3,7	2,2	0,5	5,0	- 4,5
- Grondgebonden Landbouw	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	- 1,7
- Regiekosten regionale functie	0,0	0,0	1,5	0,6	2,1	- 1,5
<i>Nationaal ruimtelijke opgaven FES</i>						
- Westerschelde	0,0	12,1	5,1		43,7	- 43,7
- Veenweidegebieden	8,0	19,7	24,7		27,6	- 27,6
- Nieuwe Hollandse Waterlinie	0,4	4,0	9,6		12,8	- 12,8
- Recreatie Haarlemmermeer	0,0	7,5	7,0		15,2	- 15,2
- Waterkwaliteit	0,0	1,1	0,0		8,8	- 8,8
- Synergiegeld water	12,4	16,8	17,7		16,1	- 16,1
<i>Programmatische Aanpak Stikstof</i>		0,0	1,8	5,4	39,5	- 34,1
<i>Nieuwe natuurwetgeving</i>						
- MER	0,0				2,3	- 2,3

De Beleidsartikelen

Bedragen x € 1 mln	2009	2010	2011	2012	Vastgestelde begroting 2012	Verschil
– Natuurlijk ondernemen	0,0			1,2	0,0	1,2
<i>Regelingen Natuur</i>	5,3	0,4	5,4	3,6	0,5	3,1
<i>Overig</i>	16,5	11,0	4,3	4,3	5,9	– 1,6
18.3 Behouden van de intern-/ nationale biodiversiteit en versterken van onze natuur	89,4	84,8	70,0	94,1	69,3	24,8
<i>Internationale Biodiversiteit</i>						
– Internationaal Biodiversiteitsbeleid	0,4	0,0	2,2	0,2	0,5	– 0,3
– Programma Biodiversiteit	1,4	2,0	1,9	0,9	1,2	– 0,3
<i>Nationale Biodiversiteit</i>						
– Invasieve soorten	0,0	0,0			1,0	– 1,0
– Caribisch Nederland	0,0	0,0	0,4	0,5	0,6	– 0,1
– Beheer Kroondomeinen	0,4	0,5	0,5	0,7	0,6	0,1
– Burgereducatie	1,8	1,9	1,9	1,9	1,8	0,1
– SBB, beheer buiten EHS	13,0	12,1	12,3	12,2	11,5	0,7
– SBB/Publieksvoorlichting en organisatiekosten	24,4	24,6	24,7	25,4	24,8	0,6
<i>Mariene Biodiversiteit</i>						
– Kaderrichtlijn Marine strat./ Noordzee	0,0	1,0	0,4	0,3	2,0	– 1,7
<i>Wet- en regelgeving</i>						
– Natura 2000	8,0	6,7	7,1	2,0	9,2	– 7,2
– CITES + IBG	0,7	0,8	0,8	0,8	1,0	– 0,2
<i>Monitoring en rapportage</i>						
– Monitoring (Internationaal, Netwerk ecologische monitoring, monitoringssysteem Rijk en Provincies)	0,0	7,0	2,3	3,6	5,7	– 2,1
– Gegevensautoriteit Natuur	9,3	9,0	6,4	2,5	1,8	0,7
– BTW-compensatie			0,0		0,0	0,0
– Regelingen Natuur	16,4	9,0	4,7	3,8	5,3	– 1,5
– Rente en aflossing		0,0	0,0	31,2	0,0	31,2
– Overig	13,6	10,2	4,4	8,1	2,3	5,8
18.4 Te decentraliseren	500,3	500,9	685,2	101,7	279,9	– 178,2
– waarvan ILG	407,2	396,5	579,5	23,7	200,2	– 176,5
– waarvan niet ILG	93,1	104,4	105,7	78,0	79,7	– 1,7
<i>Bijdragen baten-lastendiensten</i>	<i>164,9</i>	<i>166,8</i>	<i>165,8</i>	<i>155,0</i>	<i>118,6</i>	<i>36,4</i>
– Dienst Landelijk Gebied	111,0	106,6	105,7	91,6	83,3	8,3
– Dienst Regelingen	46,9	53,9	52,2	53,7	27,9	25,8
– NVWA	7,0	6,3	7,9	7,7	7,4	0,3
– AGNL	0	0,0	0,0	2,1		2,1
ONTVANGSTEN	149,7	140,0	104,9	53,7	112,2	– 58,5
Landinrichtingsrente	42,3	40,3	40,4	40,6	42,2	– 1,6
Bijdragen van derden	44,5	50,3	28,3	3,1	29,8	– 26,7
EU-bijdragen	0,6	0,4	0,4	1,8	2,1	– 0,3
Jachtakten	1,0	1,4	0,9	1,4	1,0	0,4
Synergiegelden	12,5	16,8	17,8	0,0	16,1	– 16,1
Verkoop gronden	21,1	16,9	15,0	0,0	20,0	– 20,0
Overige	27,7	13,9	2,1	6,7	1,0	5,7

Toelichting op de verplichtingen

De lagere verplichtingenrealisatie (€ 12,6 mln) wordt als volgt veroorzaakt:

- € 30 mln hogere verplichtingen in verband met de administratieve correctie van verplichtingen voor het programma Zuiderzeelijn.
- De hogere bijdragen aan de baten-lastendiensten van € 36,5 mln.
- Hiertegenover zijn voor € 32,4 mln minder verplichtingen aangegaan als gevolg van de decentralisatie van middelen ten behoeve van werkzaamheden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) naar het Provinciefonds.

- Voorts zijn voor € 34,4 mln minder verplichtingen aangegaan, vanwege het niet langer openstellen van het garantiebudget voor verwerving door particuliere natuurbeschermingsorganisaties.

Toelichting op de programma-uitgaven

Operationele doelstelling 18.1 Versterken van mainports, brainport, greenports en andere clusters gerelateerd aan topsectoren

Doelbereiking

In 2012 zijn de economische agenda's van Rijk en regio op elkaar afgestemd teneinde de krachten te bundelen bij het ondersteunen en stimuleren van de economische ontwikkeling in de ruimtelijke clusters die zijn gerelateerd aan de topsectoren. Het betreft met name de mainports, brainport en greenports. Er zijn twee rondes van bestuurlijke overleggen met vijf landsdelen gehouden (januari en oktober), waarin concrete bijdragen van decentrale overheden aan de agenda's van topteam zijn vastgesteld.

Najaar 2012 heeft de jaarlijkse bestuurlijke ronde tussen Rijk en regio plaatsgevonden, waarin afspraken zijn gemaakt over gebiedsprojecten. In deze ronde is een eerste stap gezet in de vernieuwing van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) door tijdens de bestuurlijke overleggen ruimte te bieden voor strategische discussies. De bevindingen worden gebruikt voor de ontwikkeling van een visie op elk landsdeel en de actualisatie van de MIRT-gebiedsagenda's.

De Nederlandse programma's in het kader van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) liepen in 2012 voorspoedig. Sinds het begin van de programmaperiode (2007) is de innovatie van ruim 13.000 bedrijven gestimuleerd en maken ruim 3.000 startende bedrijven gebruik van de subsidies van structuurfondsen. Bedrijfsleven en kennisinstellingen nemen actief deel aan de programma's: de private cofinanciering was vooraf ingeschat op circa € 174 mln en blijkt drie keer zo hoog, circa € 595 mln (dit blijkt uit de jaarverslagen van de landsdelige Management Autoriteiten (MA's) over de periode 2006–2013).

In 2012 heeft Economische Zaken veel inspanningen geleverd voor de voorbereiding van de programmaperiode 2014–2020. De Kamer is regelmatig geïnformeerd over de resultaten van de onderhandelingen over de Europese wetgeving. Deze worden samengevat in de Geannoteerde Agenda van eind oktober 2012 (TK, 21 501–08, nr 441). Het resultaat van de onderhandelingen komt grotendeels overeen met de Nederlandse inzet: de structuurfondsen worden volledig ingezet voor de doelen van Europa2020 en voor een beperkt aantal thema's. In 2012 is Economische Zaken begonnen om samen met de andere Europese fondsen (H2020, Europees Sociaal Fonds, Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling, Europees Visserij Fonds, Interreg), de provincies, de steden, het bedrijfsleven en de kennisinstellingen in kaart te brengen hoe Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) in de periode 2014–2020 kan worden ingezet

Toelichting budgettaire verschillen

Bedrijventerreinen

In het «Convenant Bedrijventerreinen 2010–2020» van Rijk, Interprovinciaal overleg (IPO) en Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) zijn afspraken gemaakt over de planning en financiering van de herstructurering van bestaande bedrijventerreinen en de ontwikkeling van nieuwe

De Beleidsartikelen

bedrijventerreinen. Conform het convenant zijn waar mogelijk en wenselijk de beschikbare Rijksmiddelen voor reeds toegezegde projecten in het kader van Besluit Topper en verschillende bedrijventerreinen waaronder «Port Valley Stadshavens Rotterdam» gedecentraliseerd.

Zuiderzeelijn

De lagere uitgavenrealisatie houdt verband met het feit dat in het kader van de decentralisatie van regionaal-economisch beleid de nog niet verplichte middelen voor de Zuiderzeelijn zijn overgeheveld naar de noordelijke provincies.

Pieken In de Delta

De lagere uitgavenrealisatie komt voort uit een vertraging in de uitvoering van projecten in het kader van Pieken in de Delta, waardoor de financieringsbehoefte geen aansluiting had met het kasritme van de beschikbare budgetten. De uitgaven voor de reeds toegezegde subsidies volgen op een later moment.

Nota Ruimte

De lagere uitgaven houden voornamelijk verband met het decentraliseren van middelen aan een provincie of gemeente:

- Bedrijventerrein Nieuw Reijerswaard in Zuid-Holland (– € 12,4), A2-zone Eindhoven, (– € 2,7 mln), Groningen Centrale Zone en Apeldoorn kanaalzone (– € 5,4 mln).
- Daarnaast is € 5 mln overgeheveld naar artikel 12 voor financiering van het Holst Centre uit het Nota Ruimte project Brainport Avenue.

Andere gebiedsgerichte bijdragen

De lagere uitgaven houden voornamelijk verband met het volgende:

- Vanuit de begroting van Economische Zaken is € 1,6 mln overgeheveld naar het Provinciefonds ter versterking van de ruimtelijk-economische structuur in de provincie Zeeland. Dit bedrag was bestemd voor de ontsluiting van het Maintenance Value Park in Terneuzen (– € 1,6 mln).
- Ten behoeve van de uitvoering van het project Verduurzaming Waddenglas zijn middelen overgeheveld naar het Provinciefonds. Het project is gericht op vervanging van fossiele aardgas-ketelwarmte en op CO₂-reductie (– € 1 mln).
- De middelen voor project Groen Gas zijn gedecentraliseerd naar de provincies. Het project investeert met zowel publieke als private middelen in de collectieve energieinfrastructuur die nodig is om biogas te produceren, op te waarden tot aardgaskwaliteit («groen gas»), en toe te voegen aan bestaande aardgasnetwerken (– € 1 mln)
- Er zijn middelen beschikbaar gesteld aan de provincie Noord-Holland ten behoeve van de financiering van het project Ongestoorde Logistieke Verbinding (OLV)-Greenport. Het project draagt bij aan de ontwikkeling van het gebied tot multimodaal knooppunt (– € 4,5 mln).
- Ten behoeve van de financiering van het project Cool Port zijn middelen overgeheveld naar het Provinciefonds. Dit project is een publiek/privaat investeringsprogramma in de Zuidvleugel en betreft de verhuizing van het verscluster van de noordzijde naar de zuidzijde van de Maas in de Stadshavens van Rotterdam (– € 1,8 mln).

Greenports (Mooi Vitaal Delfland)

In het decentralisatie akkoord natuur is overeengekomen dat de FES-projecten die voorheen onderdeel uitmaakten van het Investeringsbudget Landelijk Gebied, worden gedecentraliseerd. De middelen voor het desbetreffende project (Mooi Vitaal Delfland) zijn ondergebracht op het

begrotingsonderdeel waarop de te decentraliseren middelen zijn geconcentreerd (18.4).

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2011 ¹	Bron
Nieuwe samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en kennisinstellingen	310 (cumulatief)	2010	67 (absoluut aantal)	432 (cumulatief)	Jaarver- slagen MA's D2-programma's
Grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden	207 (cumulatief)	2010	200 (absoluut aantal)	600 (cumulatief)	Projectenlijst D3 programma's

¹ De cijfers tot en met eind 2012 worden pas medio 2013 bekend

De indicator «Nieuwe samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en kennisinstellingen» heeft betrekking op de landsdelige structuurfondsprogramma's Noord, Oost, Zuid en West. Gemeten wordt het aantal samenwerkingsverbanden dat wordt geïnitieerd, gericht op valorisatie en kennisontwikkeling van de vier programma's samen.

De grensoverschrijdende programma's Duitsland-Nederland, Euregio Maas-Rijn, Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën, zijn gericht op initiatieven om over de landsgrens samen te werken. Ook hier is de indicator opgebouwd uit de resultaten van vier programma's.

Operationele doelstelling 18.2 Wederzijds versterken van ecologie en economie

Doelbereiking

In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) wordt de achteruitgang van de biodiversiteit in N2000 gebieden teruggedrongen door de stikstofbelasting te verlagen en tegelijkertijd ervoor te zorgen dat de economische ontwikkeling in deze gebieden doorgang kan blijven vinden. De PAS is nog niet definitief, maar ondanks de overbelasting in bijna alle gebieden waarop de PAS van toepassing is, is het mogelijk met herstelbeheer de achteruitgang van de natuur te stoppen en de benodigde verbetering te realiseren. Voor een paar gebieden wordt nog gewerkt aan een oplossing. Voor de PAS zijn herstelstrategieën en het rekeninstrument AERIUS ontwikkeld ter ondersteuning van de vergunningverlening en het bepalen van de ontwikkelruimte.

In 2012 is het innovatieprogramma Natuurlijk ondernemen van start gegaan, onder meer met het openstellen voor ondernemers van de Subsidieregeling voor Biodiversiteit en Bedrijfsleven voor het ontwikkelen van innovatieve ideeën om biodiversiteit in de bedrijfsvoering te integreren, het sluiten van green deals en het uitvoeren van studies in het kader van The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB). Hiermee worden verbindingen gelegd tussen natuur en andere beleidsvelden zoals economie, recreatie, toerisme, gezondheid en water. In 2012 zijn 23 green deals gesloten met initiatiefnemers die door het Rijk gefaciliteerd worden in het op een vernieuwende wijze werken aan de verbinding tussen natuur en economie en daarmee aan groene groei. Eén van de green deals is gesloten met het Platform Biodiversiteit Ecosystemen en Economie (BEE), waarin bedrijfsleven, ngo's en wetenschap vertegenwoordigd zijn. Door middel van zes TEEB-studies in Nederland wordt inzicht verschaft in de impact op en de afhankelijkheid van natuurlijk kapitaal. Vier studies zijn in

De Beleidsartikelen

2012 afgerond en naar de Kamer gestuurd (Bedrijven, Gezondheid, Stad en Bonaire). In het kader van de publicatie van de afgeronde TEEB-studies zijn seminars en een masterclass georganiseerd voor bedrijfsleven, wetenschap, ngo's en overheden. Om de kennis verder te kunnen delen zijn de studies gepubliceerd op de website www.biodiversiteit.nl en vertaald naar het Engels.

Toelichting budgettaire verschillen

Participatie beheersgebieden en Landschapsplanning

De lagere uitgavenrealisatie houdt verband met het feit dat als onderdeel van het regeerakkoord de doelstellingen op het gebied van participatie van beheersgebieden en landschapsplanning niet meer als rijksverantwoordelijkheid worden gezien. Op het gebied van landschapsplanning zijn in 2012 nog uitgaven gedaan ten behoeve van het afronden van bestaande projecten.

Westerschelde, Veenweidegebieden, Nieuwe Hollandse Waterlinie, Recreatie Haarlemmermeer en Synergiegelden water

In het decentralisatie akkoord natuur is overeengekomen dat de FES-projecten die onderdeel uitmaken van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) worden gedecentraliseerd. Hiertoe zijn de middelen voor de desbetreffende projecten ondergebracht op het begrotingsonderdeel waarop de te decentraliseren middelen zijn geconcentreerd (18.4).

Waterkwaliteit

De bijdrage van Ministerie van Infrastructuur & Milieu voor waterbodemonderzoek aan de provincies in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) is niet meer ontvangen, aangezien de middelen conform het convenant met de gemeenten rechtstreeks van I&M aan de gemeenten beschikbaar worden gesteld.

Programmatistische Aanpak

De lagere uitgaven zijn het gevolg van de decentralisatie van de middelen naar het Provinciefonds ten behoeve van activiteiten in het kader van Natura 2000 en Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS) (TK, 32 670, nr. 64).

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentiewaarde	Peildatum	Realisatie 2012	Bron
% stikstofgevoelige N2000 gebieden waar PAS ontwikkelingsruimte creëert	0	2012	> 95%	Aerius (PBL)

In bijna alle gebieden waarop de Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS) van toepassing is het, ondanks de overbelasting, mogelijk met herstelbeheer achteruitgang van de natuur te stoppen en is benodigde verbetering mogelijk. Voor een paar gebieden wordt nog gewerkt aan een oplossing.

	Referentiewaarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie	Bron
Vermindering Administratieve lasten (in %) door vereenvoudiging natuurwetgeving	100	2010	Nvt	nvt	Conform de systematiek van Actal

Het wetsvoorstel natuurbescherming is in augustus 2012 ter behandeling bij de Tweede Kamer ingediend. De vermindering van de administratieve lasten waarin dit wetsvoorstel voorziet, zal pas worden verwezenlijkt wanneer het wetsvoorstel door het parlement is aangenomen en als wet in werking treedt. Volgens de huidige planning is dit 1 juli 2014.

Operationele doelstelling 18.3 Behouden van de inter-/nationale biodiversiteit en versterken van onze natuur

Doelbereiking

Om het wereldwijde verlies van natuur en biodiversiteit tegen te gaan hebben 168 landen, waaronder Nederland, in 1992 het wereldwijde biodiversiteitsverdrag ondertekend (Convention on Biological Diversity – CBD). Elke vier jaar komen de CBD-landen bijeen in een Conference of Parties (COP).

In 2012 is de elfde COP gehouden in Hyderabad, India. Daar zijn onder meer afspraken gemaakt over de inwerkingtreding van het Nagoya Protocol voor toegang tot en de eerlijke verdeling van de winsten uit genetische kennis en materiaal, over de realisering van het Strategisch Plan 2011–2020 en over de internationale financiële steun voor biodiversiteit.

In de 20 doelen die COP10 heeft vastgesteld (de Aichi-biodiversiteitsdoelen), wordt veel nadruk gelegd op de noodzaak van verduurzaming van productie en consumptie en het zichtbaar maken en tot waarde brengen van de ecosystemendiensten. Daarmee samen hangt het genereren van nieuwe financieringsbronnen voor biodiversiteitsmaatregelen uit met name de private sfeer. De biodiversiteitsdoelstellingen zijn door de Europese Unie uitgewerkt in de EU 2020-Biodiversiteitsstrategie. Hierin komt de CBD-aanpak terug in verduurzaming en vergroening van onder meer het landbouw en visserijbeleid, het betrekken van biodiversiteitsaspecten bij internationale handel, het ontwikkelen van innovatieve financieringsmechanismen en de aandacht voor kennisontwikkeling voor ecosystemendiensten. De Nederlandse regering heeft hiertoe nieuwe initiatieven in gang gezet, bijvoorbeeld met betrekking tot TEEB (The Economics of Ecosystems and Biodiversity, Green Deals, het Platform Biodiversiteit, Ecosystemen en Economie en het Programma Natuurlijk Ondernemen (zie 18.2).

In 2012 is extra aandacht besteed aan de handel in exotische dieren via internet. Bij de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit wordt hier specifiek onderzoek naar gedaan. Verder wordt er bij het opstellen van de positieflijst voor zoogdieren rekening gehouden met de handel in uitheemse diersoorten, die bij ontsnapping of vrijlating in de natuur schade kunnen veroorzaken aan de inheemse fauna. Zo is er een bezitsverbod ingesteld voor diverse eekhoornsoorten als ondersteuning voor de verwijdering van de Pallas» eekhoorns, die invasief gedrag vertonen in de richting van de inheemse, rode eekhoorns. Tenslotte is in het kader van het Convenant Waterplanten succes geboekt met de vrijwillige beperking van de verkoop van exotische waterplanten voor aquaria door producenten. Hieraan gekoppeld is de campagne «Gooi geen exoot in de sloot».

Het rijk is verantwoordelijk voor de mariene biodiversiteit, die ondermeer betrekking heeft op soortbeschermende maatregelen in de Noordzee (de Exclusieve Economische Zone). De Kamerbehandeling van het

De Beleidsartikelen

wetsvoorstel ter uitbreiding van de reikwijdte van de natuurwetgeving naar de Exclusieve Economische Zone wordt binnenkort hervat. De Kamer wenst meer zicht op de verhouding met het visserijbeleid.

Sinds 2010 is Economische Zaken eindverantwoordelijk voor het behoud van de biodiversiteit en de versterking van de natuur in Caribisch Nederland (Bonaire, St Eustatius en Saba). Het Natuurbeleidsplan Caribisch Nederland is in 2012 nog niet vastgesteld, ondermeer door politieke koerswijzigingen. Wel is vooruitlopend op de vaststelling gestart met een aantal voorziene actiepunten uit het natuurbeleidsplan. De Sababank is in 2013 aangewezen als natuurpark en als Particularly Sensitive Area van de IMO (international Marine Organisation).

Bij behoud en versterking van de Nederlandse natuur spelen de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (Natura 2000) een centrale rol. Deze zijn onder meer gericht op de bescherming van 163 gebieden met bijzondere natuurwaarden. De implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn middels het aanwijzen en beheren van gebieden heeft in 2012 beperkt voortgang geboekt. De voorbereidingen voor de aanwijzingsbesluiten zijn grotendeels afgerond, publicatie kan naar verwachting in 2013 plaatsvinden. De beheerplannen kunnen daaropvolgend worden vastgesteld, waarbij het van belang is dat de uitkomsten van de PAS helder zijn.

Toelichting budgettaire verschillen

Natura 2000

De lagere uitgaven houden voornamelijk verband met vertragingen met betrekking tot geplande werkzaamheden. Tevens is er sprake van overheveling van budget naar uitvoerende diensten voor opdrachten op het gebied van Natura 2000, onder meer ten behoeve van ondersteuning bij het opstellen van beheersplannen

Rente en aflossing

De gerealiseerde uitgaven op dit onderdeel houden verband met het feit dat het budget voor rente en aflossing niet is gedecentraliseerd naar de provincies. Bij het opstellen van de begroting 2012 ging Economische Zaken er nog vanuit dat dit wel zou plaatsvinden.

Overig

De hogere realisatie bestaat voornamelijk uit kosten van het Rijkspaviljoen als onderdeel van de Floriade 2012 en uitgaven met betrekking tot de verplaatsing van de Amerikaanse ambassade, waarvoor in 2011 een vertraging was ontstaan die in 2012 is ingelopen.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Indicator	Referentie- waarde	Peildatum	Raming 2012	Realisatie 2012	Bron
Aantal definitief aangewezen Natura 2000 gebieden	34	2010	161	58	EZ
Aantal definitief vastgestelde EL&I- beheerplannen	0	2010	25	0	EZ
Monitoringsrapportages voor EU en internationale verdragsorganisaties	100	2010	100	100	EZ

De voortgang op de aanwijzingsbesluiten is beperkt gebleven, mede door knelpunten op het terrein van de stikstofproblematiek en de financiële dekking van de benodigde maatregelen. Inmiddels zijn er stappen gezet in de voortgang van onder andere de PAS en met de afspraken over de financiering van de Natura 2000-maatregelen (zie TK 30 825, nr 189). De beheerplannen zijn niet tot afronding gekomen, grotendeels doordat in de PAS nog een paar stappen moeten worden doorlopen, onder andere de gebiedsanalyses.

Rapportages indicator 100%. In 2012 zijn de volgende internationale rapportages opgeleverd: Aan de EU de Derogatiereportage Vogelrichtlijn; SDF Habitatrichtlijn, en de bijdrage aan de CDDA (Common Database van Designated Areas van de European Environment Agency (EEA)). Voor Bonn/CMS is de ASCOBANS rapportage opgeleverd. Ook is gewerkt aan de Internationale Bos-en Houtstatistiek. Hiermee heeft Nederland 100% aan haar verplichtingen voor 2012 voldaan.

Operationele doelstelling 18.4 Te decentraliseren**Doelbereiking**

Conform het Regeerakkoord Rutte I is het natuurbeleid in 2012 gedecentraliseerd (zie ook Algemene doelstelling). Rijk en provincies hebben een Bestuursakkoord Natuur afgesloten. Resultaten van dit akkoord in 2012 zijn:

- De wetswijziging Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) en Wetsvoorstel Natuurbescherming zijn ingediend bij de Tweede Kamer;
- De ILG Afrondingsovereenkomsten zijn door Rijk en provincies getekend;
- Het Rijk heeft de middelen ter financiering van de harde juridische verplichtingen en het beheer tot en met 2013 middels een decentralisatieuitkering beschikbaar gesteld in 2012.

In het voorjaar van 2012 is een beleidsintensivering € 200 mln voor natuur overeengekomen. Gedurende het jaar is overleg geweest tussen rijk, provincies, en maatschappelijke organisaties over de concrete inzet van de beleidsintensivering in relatie tot het beheer van bestaande natuur en de afronding van een robuuste EHS in de komende jaren. Na de kabinetswisseling is dit overleg voortgezet tot in 2013.

Toelichting budgettaire verschillen*Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG)*

Met de ondertekening van de ILG-afrondingsovereenkomsten op 23 november 2012 is de decentralisatie financieel geëffectueerd en zijn de middelen overgeheveld naar het Provinciefonds, zoals aangekondigd in de 2^e suppletoire begroting 2012 (zie onder andere TK, 30 825, nrs. 107, 143, 153, 185 en 187).

Toelichting op de bijdragen aan de baten-lastendiensten

Dienst Landelijk Gebied

De hogere bijdrage houdt voor € 5 mln verband met de uitvoeringskosten voor de implementatie van beheersplannen in het kader van Natura 2000-gebieden en de Flora en Faunawet, voor € 1,7 mln met de toegekende loon- en prijsbijstelling, voor € 1,3 mln met werkzaamheden in het kader van het Plattelands Ontwikkelings Programma (POP).

Dienst Regelingen

De hogere bijdrage houdt verband met het volgende:

- De bijdrage is met € 2 mln verhoogd in verband met een alternatieve dekking voor het aangenomen amendement Koopmans inzake GROEN EN DOEN, waarbij de bijdrage aan Dienst Regelingen in de begroting 2012 is verlaagd met € 2 mln.
- Voorts wordt de bijdrage verhoogd met € 1 mln voor werkzaamheden in het kader van beheersplannen en aanwijzingen inzake Natura 2000.
- In verband met de uitvoering van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) is het uitvoeringsbudget verhoogd met de in het Bestuursakkoord natuur overeengekomen bijdrage van de provincies (€ 17,1 mln).
- De bijdrage is tevens verhoogd met € 3,5 mln ten behoeve van de uitvoeringskosten op het gebied van perceelsregistratie, en extra kosten voor bezwaar en beroepsprocedures.
- De resterende verhoging met € 1,8 mln houdt verband met kosten die door DR worden gemaakt voor de uitvoering van EFRO-programma's (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling) en de toegekende loon- en prijsbijstelling.

Toelichting op de ontvangsten

De lagere ontvangstenrealisatie van € 58,5 mln wordt veroorzaakt op de volgende onderdelen:

Bijdragen van derden

De lagere ontvangsten houden voor € 8,8 mln verband met het feit dat de geraamde bijdrage van het Ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) voor waterbodemonderzoek aan de provincies in het kader van het ILG niet is gerealiseerd aangezien deze ontvangsten conform een convenant met de gemeenten rechtstreeks van I&M naar gemeenten lopen. Voorts is € 3,6 mln minder ontvangen aangezien de bijdrage van I&M voor verdrogingsbestrijding niet meer via de ontvangsten is gerealiseerd maar via een budgetoverheveling. De resterende lagere ontvangsten houden voornamelijk verband met een lagere bijdrage in 2012 van I&M aan het ILG ad € 12,1 mln (onder meer voor bufferzones en milieukwaliteit).

Synergiegelden

De geraamde ontvangst van de jaarlijkse bijdrage van I&M voor synergie-maatregelen (€ 16,1 mln), die tot en met 2011 door Economische Zaken via het ILG aan de provincies werd verstrekt, is in 2012 komen te vervallen, aangezien Infrastructuur & Milieu deze bijdrage rechtstreeks via zijn begroting heeft overgeheveld naar het Provinciefonds als onderdeel van de afronding van het Investeringsbudget Landelijk Gebied.

Verkoop gronden

De geraamde ontvangsten (€ 20 mln) uit hoofde van verkoop van rijksgronden zijn niet gerealiseerd. Het betreft gronden buiten de (herijkte) EHS. De oorzaak hiervan is toegelicht in de 2^e suppletoire begroting 2012.

De Beleidsartikelen

Overige

In het kader van het versneld afwickelen van oude lopende landinrichtingsprojecten, doen zich op jaarbasis fluctuaties voor in de uitgaven/ontvangsten van deze projecten. In 2012 is voor € 2,7 mln aan ontvangsten gerealiseerd. Voorts is aan terugontvangen subsidievoorschotten € 2,6 mln ontvangen.

1.3.3 De Niet-beleidsartikelen

40 Apparaat

Op dit artikel staan alle personele en materiële uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van Economische Zaken.

Budgettaire gevolgen: verplichtingen, uitgaven en ontvangsten

Bedragen x € 1 mln						
40 Apparaat	Realisatie				Begroting 2012	Verschil
	2009	2010	2011	2012		
Verplichtingen	456,2	484,4	443,0	485,3	464,1	21,2
Uitgaven	456,2	484,4	451,0	485,1	447,5	37,6
Personeel kerndepartement	248,6	244,9	231,0	267,3	258,6	8,7
Materieel kerndepartement	132,0	157,4	148,0	147,5	121,0	26,5
Personeel buitendienst	53,7	57,6	52,0	51,3	48,4	2,9
Materieel buitendienst	21,9	24,6	20,0	19,0	19,5	-0,5
Ontvangsten	31,0	27,8	16,0	22,0	15,5	6,5
Ontvangsten kerndepartement	24,3	21,6	7,0	15,2	8,6	6,6
Ontvangsten buitendiensten	6,7	6,2	9,0	6,8	6,9	-0,1

Toelichting

Personeel Kerndepartement

Het verschil tussen de vastgestelde begroting en de realisatie wordt met name veroorzaakt door het in de loop van het jaar invullen van de krimpstaakstelling, de overkomst van de afdeling kernenergie van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu bij het Directoraat Generaal Energie Telecom en Mededinging en de stijging van de gemiddelde leeftijd van het personeelsbestand van Economische Zaken. Daarnaast worden detacheringen en interim functievervulling bruto geboekt, zie de toelichting bij de ontvangsten.

De verschillen tussen de jaren bij de realisatie kerndepartement hangt samen met het feit dat het wachtgeldbudget en het personeelsgerelateerde budget nu volledig is ondergebracht bij de personele lasten van het kerndepartement.

Materieel kerndepartement

Op dit onderdeel zijn zowel de materiële uitgaven voor het kerndepartement als uitgaven van uitvoerende baten-lastendiensten opgenomen. Het verschil tussen de vastgestelde begroting en de realisatie (totaal € 26,5 mln) wordt met name veroorzaakt door:

- Verhoging (totaal € 7 mln) bij eerste supplettoire begroting van betaalde uitgaven voor de renovatie van kasteel Groeneveld, de uitgaven voor de aanpassingen bij het salarissysteem P-direkt en de bijstelling voor de agrarische vertegenwoordiging buitenland.
- Bijstelling uitgavenbudget (totaal € 20,4 mln) bij tweede supplettoire begroting is het uitgavenbudget onder meer bijgesteld in verband met een afkooparrangement met de RGD voor de af te stoten panden op de Bezuidenhoutseweg, na de herhuisvesting van het kernministerie van Economische Zaken. Daarnaast zijn extra uitgaven gedaan via de uitvoerende baten-lastendienst voor de digitale dienstverlening,

De Niet-beleidsartikelen

harmonisatie ICT, versnelde afschrijving op investeringskosten e-Business Suite (eBS) en aanpassingen aan het financiële pakket eBS. Tevens is een betaling aan de Belastingdienst in het kader van de verlegregeling gedaan.

Personeel buitendienst

Het verschil tussen de vastgestelde begroting en de realisatie wordt veroorzaakt door de uitvoering van specifieke taken bij ondermeer de Nederlandse Mededingingsautoriteit (Nma) voor de drinkwater regelgeving, het project «Markt en overheid», bij SODM voor specialistische werkzaamheden en bij Pianoo betreft het specifiek uitvoeringsbudget.

Ontvangsten kerndepartement

De meerontvangsten houden verband met het in 2012 gehanteerde systeem van bruto-boeken van de uitgaven en ontvangsten van ondermeer gedetacheerden, projectpoolers en interim functievervullers.

Totaaloverzicht apparaatsuitgaven en -kosten van EZ-organisatie (in € mln)						
	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012	Vershil
Totaal apparaat EZ						
1. Departement						
– Kerndepartement (beleid + staf)	380,6	402,3	379,0	385,1	379,6	5,5
Buitendiensten:						
– Centraal Planbureau (CPB)	14,6	14,9	14,0	14,0	13,4	0,6
– Nederlandse Mededingingsautoriteit (Nma)	47,9	49,7	44,0	44,4	41,5	2,9
– Consumentenautoriteit (CA)	5,6	6,7	7,0	5,1	6,6	– 1,5
– Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)	5,0	6,1	6,0	7,1	5,8	1,3
– PIANOo (exclusief Programma)	2,5	4,7	1,0	2,3	0,6	1,7
2. Baten-lastendiensten						
– Agentschap NL	250,1	275,8	249,1	234,2	243,6	– 9,4
– Agentschap Telecom	27,6	28,4	28,4	28,5	29,6	– 1,1
– NVWA	269,8	279,7	270,5	253,7	216,2	37,5
– Dienst Landelijk Gebied	133,4	127,2	116,4	102,2	106,3	– 4,1
– Dienst Regelingen	157,4	159,7	157,0	148,3	123,0	25,3
– DICTU	104,9	113,8	110,1	121,3	101,7	19,6
3. ZBO's en RWT's¹						
– Centraal Bureau voor de Statistiek	195,3	194,7	185,6	184,7	190,0	– 5,3
– Stichting COVA	1,5	1,5	2,2		3,7	
– VSL inclusief Verispect	12,1	12,1	13,7		13,7	
– Raad voor de Accreditatie ²	–	9,9	10,1	11,2	11,0	0,2
– Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit (OPTA)	15,7	15,5	16,7	14,6	16,7	– 2,1
– Raad van Bestuur Nederlandse Mededingingsautoriteit	0,7	0,6	0,9	0,5	0,5	
– TNO	555,2	546,7	567,0		492,0	
– SBB (Staatsbosbeheer)	62,1	67,4	66,7	63,8	62,0	1,8
– Raad voor de Plantenrassen	1,0	0,9	1,1	0,9	0,9	
– CTGB (College Toelating Gewasbeschermingsmiddelen)	7,5	9,0	8,7	9,7	9,0	– 0,7
– Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek	248,4	242,3	246,0		234,8	
– Faunafonds	2,5	2,6	3,6	1,1	1,1	

¹ De opgenomen bedragen in de kolom «Begroting 2012» voor de ZBO's en RWT's sluiten aan met de opgenomen bedragen voor 2012 in de begroting 2013. In de tabel zijn de personele en materiële apparaatskosten van de baten-lastendiensten, ZBO's en RWT's vermeld. Echter, deze apparaatskosten worden niet alleen door EZ gefinancierd, maar ook door andere opdrachtgevende ministeries en deren. Bij het opstellen van het jaarverslag was de jaarrekening 2012 nog niet voor alle genoemde ZBO's en RWT's bekend.

² De raad voor Accreditatie is sinds 2010 ZBO.

41 Nominaal en Onvoorzien

Dit niet-beleidsartikel bevat de posten prijsbijstelling, loonbijstelling en onvoorzien.

Budgettaire gevolgen

(Bedragen x € mln)						
41 Nominaal en Onvoorzien				Realisatie	Begroting	Vershil
	2009	2010	2011	2012	2012	
Verplichtingen	0	0	0	0	-8,8	8,8
Uitgaven	0	0	0	0	-8,8	8,8
Prijsbijstelling	0	0	0	0	-9,0	9,0
Loonbijstelling						
Onvoorzien	0	0	0	0	0,3	-0,3
Nog te verdelen						
Ontvangsten						

Toelichting

Op dit artikel is geen sprake van realisatie. Het bij Voorjaarsnota 2011 abusievelijk te veel toegedeelde prijsbijstellingstranche 2011 is bij Voorjaarsnota 2012 hersteld. De bij Voorjaarsnota 2012 toegekende technische loonbijstelling 2012 is toegedeeld naar de relevante artikelen. De bij Nota van wijziging 2012 toegekende prijsbijstellingstranche 2012 is eveneens toegedeeld naar de relevante artikelen.

1.3.3 De Bedrijfsvoeringsparagraaf

In de bedrijfsvoeringparagraaf (BVP) wordt verslag gedaan van relevante aandachtspunten in de bedrijfsvoering van het Ministerie van Economische Zaken (EZ) en van het Diergezondheidsfonds (DGF). De BVP heeft conform de Comptabiliteitswet 2001 het karakter van een uitzonderingsrapportage. De informatie opgenomen in de BVP is tot stand gekomen vanuit het departementale management controlsysteem en informatie uit audits van de Auditdienst Rijk (ADR).

Het Audit Committee (AC) is voor het departementaal management een belangrijk instrument voor advisering over de bedrijfsvoering, waaronder het auditbeleid en risicomanagement. Het AC bestaat uit een voorzitter (de SG), de vijf DG's, de directeur FEZ, de directeur ADR en twee externe leden. Het plan is om in 2013 een derde extern lid aan te stellen.

I Comptabele rechtmatigheid en getrouwheid

Vanuit de mij bekende informatie zijn er geen fouten en geen onzekerheden met betrekking tot de comptabele rechtmatigheid of getrouwheid geconstateerd die de tolerantiegrenzen op het niveau van het begrotingsartikel, van het totaal van de saldibalans, van het totaal van de batenlastendiensten gezamenlijk of van de gehele departementale verantwoordingsstaat overschrijden.

II Totstandkoming van beleidsinformatie

Vanuit de mij bekende informatie zijn er geen belangrijke tekortkomingen in de totstandkoming van beleidsinformatie.

III Financieel en materieel beheer

Opvolging aanbevelingen Algemene Rekenkamer (AR)

De AR heeft in de rapporten bij het jaarverslag over 2011 geconcludeerd dat de bedrijfsvoering op orde is, met uitzondering van een aantal onvolkomenheden. Verwacht wordt dat met de volgende maatregelen opvolging is gegeven aan de over 2011 door de AR gesignaleerde onvolkomenheden in de bedrijfsvoering.

1. Naleving van Europese aanbestedingsregels door Agentschap NL (AgNL): AgNL heeft de nodige maatregelen getroffen ter verbetering van de volledigheid van het contractenregister, het autorisatiebeheer en de interne controle op de naleving van inkoopprocedures en het versterken van de positie van het Inkoop Expertisecentrum van AgNL.
2. Inkoopbeheer bij DICTU: DICTU heeft ter verbetering van het inkoopbeheer een verbeterplan opgesteld en geïmplementeerd in 2012.
3. Inkoopbeheer bij Dienst Regelingen (DR): DR heeft maatregelen genomen om de volledigheid van het contractenregister en de kwaliteit van de inkoopdossiers te verbeteren.
4. Informatiebeveiliging bij het kerndepartement: In 2012 is een nieuw informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld en geïmplementeerd.
5. Toezicht op het Centraal Orgaan Voorraadvoeding Aardolieproducten (COVA): Doordat vanaf van 1 oktober 2013 geen ambtenaar van EZ meer aan het bestuur van de COVA deelneemt is de rolverdeling op het punt van verantwoordelijkheden verder verscherpt.
6. Beheer van opbrengsten bij NVWA: NVWA heeft in 2012 de nodige maatregelen getroffen om de controles op het tijdschrijfsysteem als basis voor de facturering van uren te verbeteren.

Recent onderzoek door de Auditdienst Rijk en Algemene Rekenkamer heeft aangetoond dat vorderingen zijn gemaakt, maar dat bij AgNL en DICTU nog niet alle problemen zijn opgelost. Beide organisaties hebben dit in hun jaarverslag toegelicht. Bij AgNL is gebleken dat de interne beheersing van waarborgen om rechtmatig aan te besteden nog onvoldoende functioneert. Daarnaast zijn gebreken in het financieel beheer vastgesteld. AgNL heeft toegezegd een gestructureerd verbeterplan op te stellen. DICTU is nog bezig met het vervolmaken van een verbeterplan in het beheer van de overdracht van activa en inhuurcontracten. Het management van de betreffende baten-lastendienst heeft in haar bedrijfsvoeringsparagrafen hierover een toelichting opgenomen.

Nationale verklaring (NV)

Met de NV verklaart de minister van Financiën aan de Tweede Kamer en de Europese Commissie of het financieel beheer van Europese geldstromen binnen Nederland op orde is. In februari 2013 heeft de minister de deelverklaringen voor de gezamenlijke Europese Landbouwfondsen, het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) en het Europees Visserij Fonds (EVF) over voorgaande jaren afgegeven. In de deelverklaring EVF zijn twee belangrijke tekortkomingen geformuleerd inzake de managementverificaties en de informatiebeveiliging van de geautomatiseerde systemen. Deze tekortkomingen zijn in 2012 grotendeels opgelost. Afronding is gepland in het voorjaar 2013.

Inhuur Externen

De inhuuruitgaven zijn ten opzichte van 2011 met € 37 mln gedaald. Het inhuurpercentage (inclusief de reguliere inhuuruitgaven en exclusief de flexibele schil inhuuruitgaven bij AgNL en DR) over geheel 2012 is uitgekomen op 6,3% en valt daarmee onder de norm van 10% van de motie Roemer. De flexibele schil betreft het gebruik van in tijd, samenstelling en omvang wisselende inzet van externe inhuur waarvan AgNL en DR structureel gebruik maken om het aantal medewerkers en de benodigde kennis en expertise snel en flexibel aan te passen aan veranderingen in de omvang en samenstelling van het opdrachtenpakket. Het inhuurpercentage van EZ inclusief flexibele schil over 2012 komt uit op 10,8%.

IV Overige aspecten in de bedrijfsvoering

Krimptaakstelling

Door het kabinet Rutte I is aan EZ een budgettaire taakstelling op de apparaatskosten opgelegd van € 29 mln in 2012 oplopend tot € 282 mln in 2015 (met een doorloop tot € 325 mln in 2018). Een deel van deze krimprealisatie zal er toe leiden dat de omvang van EZ zal gaan afnemen. In 2012 is de bezetting van EZ met ruim 420 fte afgenomen. Hiermee heeft EZ tevens een voorsprong genomen op de voorgenomen realisatie in 2013.

Bedrijfsvoeringssystemen

In 2012 is een groot aantal nieuwe en geïntegreerde systemen in gebruik genomen, zoals kantoorwerkplekken, websites, documentmanagement, financiën/inkoop en de integratie in P-Direkt en is een informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld en in uitvoering genomen.

De Bedrijfsvoeringsparagraaf

Gebruik open standaarden

EZ werkt zoveel mogelijk met open standaarden voor informatietechnologie. Bij de in 2012 in gebruik genomen systemen is niet afgeweken van de lijst voor Open Standaarden. De in gebruik genomen nieuwe websites van EZ voldoen aan de webrichtlijnen.

C. JAARREKENING

1.4.1 Departementale verantwoordingsstaat

Departementale verantwoordingsstaat 2012 van het Ministerie van Economische Zaken (XIII)

Bedragen x € 1.000										
		(1)			(2)			(3)= (2)-(1)		
Art.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting			Realisatie			Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	TOTAAL		5.372.754	12.932.600		4.853.753	12.543.579		- 519.001	- 389.021
	Beleidsartikelen		4.934.084	12.917.056		4.368.703	12.521.563		- 565.381	- 395.493
11	Goedfunctionerende economie en markten	227.664	230.637	55.200	228.384	233.701	82.679	720	3.064	27.479
12	Een sterk innovatievermogen	708.454	814.158	45.172	655.501	745.806	70.495	- 52.953	- 68.352	25.323
13	Een excellent ondernemingsklimaat	1.975.977	243.578	105.811	977.386	312.203	41.762	- 998.591	68.625	- 64.049
14	Een Doelmatige en duurzame energievoorziening	360.586	1.337.643	12.249.911	2.289.462	1.085.460	11.960.294	1.928.876	- 252.183	- 289.617
15	Een sterke internationale concurrentiepositie	109.262	132.664	11.815	34.622	109.355	4.852	- 74.640	- 23.309	- 6.963
16	Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens	538.652	555.985	336.897	696.112	613.752	302.615	157.460	57.767	- 34.282
17	Groen onderwijs van hoge kwaliteit	778.990	780.891	75	805.094	788.384	5.154	26.104	7.493	5.079
18	Natuur en regio	409.901	838.528	112.175	397.332	480.042	53.712	- 12.569	- 358.486	- 58.463
	Niet-beleidsartikelen		438.670	15.544		485.050	22.016		46.380	6.472
40	Apparaat	464.071	447.458	15.544	485.269	485.050	22.016	21.198	37.592	6.472
41	Nominaal en Onvoorzien	- 8.788	- 8.788					8.788	8.788	

1.4.2 Samenvattende verantwoordingsstaat inzake Batenlastendiensten van het Ministerie van Economische Zaken

Bedragen x € 1.000				
	(1)	(2)	(3)= (2)-(1)	(4)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012	Vershil realisatie en oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Agentschap Nederland				
Totale baten	246.589	247.303	714	267.841
Totale lasten	246.589	243.632	- 2.957	267.185
Saldo van baten en lasten	0	3.671	3.671	656
Totale kapitaaluitgaven	2.440	3.079	639	4.847
Totale kapitaalontvangsten	1.150	5.044	3.894	15
Agentschap Telecom				
Totale baten	31.955	33.455	1.500	32.294
Totale lasten	31.955	30.901	-1.054	31.039
Saldo van baten en lasten	0	2.554	2.554	1.255
Totale kapitaaluitgaven	3.592	1.836	-1.756	2.760
Totale kapitaalontvangsten	0	0	0	0
Dienst ICT Uitvoering				
Totale baten	111.296	137.684	26.388	124.383
Totale lasten	111.296	139.541	28.245	124.049
Saldo van baten en lasten	0	- 1.857	- 1.857	334
Totale kapitaaluitgaven	17.176	26.238	9.062	23.584
Totale kapitaalontvangsten	8.588	18.200	9.612	9.927
Dienst Landelijke Gebied				
Totale baten	105.946	110.660	4.714	136.500
Totale lasten	108.946	110.104	1.158	136.042
Saldo van baten en lasten	- 3.000	556	3.556	458
Totale kapitaaluitgaven	4.431	5.531	1.100	4.120
Totale kapitaalontvangsten	2.315	130	- 2.185	2.945
Dienst Regelingen				
Totale baten	133.501	161.328	27.827	173.214
Totale lasten	133.501	161.338	27.837	172.606
Saldo van baten en lasten	0	- 10	- 10	608
Totale kapitaaluitgaven	22.485	24.528	2.043	13.678
Totale kapitaalontvangsten	8.500	8.159	- 341	3.022
Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit				
Totale baten	232.545	290.643	58.098	304.205
Totale lasten	232.545	290.704	58.159	303.945
Saldo van baten en lasten	0	- 61	- 61	259
Totale kapitaaluitgaven	22.107	27.803	5.696	25.148
Totale kapitaalontvangsten	11.681	18.199	6.518	13.888

1.4.3 Toelichting bij de samenvattende verantwoordingsstaat inzake Baten-Lastendiensten

Agentschap NL (AgNL)

Staat van baten en lasten

Bedragen in € 1.000				
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012	Verskil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	173.084	177.455	4.371	182.926
Omzet overige departementen	66.415	60.715	- 5.700	67.004
Omzet derden	7.090	5.770	- 1.320	5.251
Rentebaten	-	15	15	38
Vrijval voorzieningen	-	1.370	1.370	948
Bijzondere baten	-	1.978	1.978	11.674
Totaal baten	246.589	247.303	714	267.841
Lasten				
Apparaatskosten				
* personele kosten	163.160	154.011	- 9.149	173.960
* materiële kosten	80.469	80.232	237	75.091
Afschrijvingskosten				
* immaterieel	-	218	- 218	769
* materieel	2.960	2.549	- 411	4.000
Overige lasten				
* dotaties voorzieningen	-	3.455	3.455	11.907
* rentelasten	-	1	1	128
* bijzondere lasten	-	3.167	3.167	1.330
Totaal lasten	246.589	243.632	- 2.957	267.185
Saldo van baten en lasten	-	3.671	3.671	656

Toelichting op de opmerkelijke verschillen in de exploitatie

Toelichting op de baten

Algemeen

De gerealiseerde reguliere omzet is € 2,6 mln lager dan de begroting door een sterk krimpnd opdrachtenpakket en een lagere declarabele bezetting als gevolg van het hanteren van een strikt vacaturebeleid, en door het actief inzetten van maatregelen vanuit Sociaal Flankerend Beleid om de externe mobiliteit te bevorderen. Daarmee anticipeert AgNL op de effecten van de opgelegde taakstellingen.

Omzet moederdepartement

De omzet van het moederdepartement ten opzichte van de oorspronkelijke begroting is met € 4,4 mln gestegen. De stijging wordt voornamelijk veroorzaakt doordat gedurende 2012 een aanvullende opdracht ontvangen is voor de uitvoering van de Research en Development Aftrek (RDA).

Jaarrekening

Omzet overige departementen

Bedragen in € 1.000				
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
OCW	1.189	871	- 318	1.556
I&M	37.686	32.386	- 5.300	35.759
VWS	1.326	376	- 950	587
BUZA	14.128	15.879	1.751	14.219
BZK	11.709	10.901	- 808	13.424
SZW	139	142	3	334
Financiën	238	-	- 238	278
V&J	-	134	134	824
Defensie	-	26	26	23
TOTAAL	66.415	60.715	- 5.700	67.004

De omzet van overige departementen is ten opzichte van de oorspronkelijke begroting met 8,6% gedaald. De afname van het opdrachtenpakket doet zich bij bijna alle opdrachtgevers voor. Bij het Ministerie van Buitenlandse zaken (BuZa) stijgt de omzet als gevolg van intensiveringen van de bestaande portefeuille en een aantal aanvullende/nieuwe opdrachten voor programma's zoals PPP Water Fonds, duurzaam water en Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid. Bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) daalt het opdrachtenpakket door de invulling van taakstellingen sterker dan in de ontwerpbegroting aangenomen is.

Het aandeel in de totale omzet van de overige departementen bedraagt 24,9%.

Omzet derden

Bedragen in € 1.000				
	2012 begroting	2012 realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Provincie	295	138	- 157	86
EU	1.239	1.627	388	1.186
Overig	5.556	4.005	- 1.551	3.979
TOTAAL	7.090	5.770	- 1.320	5.251

De omzet derden betreft de opbrengst die buiten de Rijksoverheid wordt gerealiseerd. De opbrengst derden heeft betrekking op opdrachten voor de Europese Unie en diverse overige opdrachtgevers. De omzet overige opdrachtgevers is ten opzichte van de oorspronkelijke begroting gedaald met 18,6%. Dit betreft overwegend kleinere en kortlopende opdrachten die daardoor lastiger te begroten zijn. Het aandeel in de totale omzet bedraagt 2,4%.

Rentebaten

In 2012 is rentevergoeding over de afgesloten deposito's ontvangen.

Jaarrekening

Vrijval voorzieningen

De vrijval voorzieningen bedraagt € 1,4 mln en heeft betrekking op alle voorzieningen met uitzondering van voorziening wachtgelden.

Bijzondere baten

De bijzondere baten betreft de bijdrage van het moederdepartement aan de kosten van herhuisvestingsproject divisie EVD Internationaal en aan de kosten voor vorming van DG Uitvoering.

Daarnaast zijn er ontvangsten in het kader van betalingsregelingen inzake schadeloosstellingen aan opdrachtgevers.

Toelichting op de lasten

Algemeen

De lasten zijn ten opzichte van de begroting met 1,2% gedaald. Hieronder worden ze toegelicht.

Personele kosten

De totale personeelskosten zijn ten opzichte van de oorspronkelijke begroting met 5,6% gedaald. De loonkosten zijn met 5,1% gedaald. Dit wordt veroorzaakt door de lagere omvang van het personeelsbestand als gevolg van de afname van het opdrachtenpakket, uitstroom in het kader van sociaal flankerend beleid en éénmalige meevaller als gevolg van afwikkeling van vorderingen op Stichting NIVR (€ 0,8 mln). Daarnaast heeft Agentschap NL per 1 september 2012 het tweede en laatste deel van het personeelsbestand dat werkzaam is aan ICT overgedragen aan het de baten-lastendienst DICTU. De loonkosten van deze medewerkers zijn daardoor vanaf 1 september 2012 verantwoord onder de automatiseringskosten.

De realisatie op de overige personeelskosten is lager dan begroot. Door een hogere uitstroom en de succesvolle inzet van mobiliteitsbevorderende maatregelen is de realisatie op opleidingskosten lager dan begroot.

Het gemiddelde aantal fte's is ten opzichte van de begroting (1.959 fte) gedaald naar 1.878 fte (exclusief personeel in buitenland, if'ers. HPK'ers en ouderschaps- en pasverlof).

De gemiddelde loonkosten per fte bedragen in 2012 € 79.337: voor ambtelijk personeel was dit € 78.273 en voor inhuurkrachten € 82.372 per jaar.

Materiële kosten

De materiële kosten liggen per saldo in de lijn met de begroting. De toename van de directe uitvoeringskosten en de automatiseringskosten DICTU wordt volledig gecompenseerd door lagere huisvesting- en kantoorkosten en kosten voor het uitvoeren van projecten. De directe uitvoeringskosten zijn hoger dan begroot doordat er met ingang van 2012 een zuivere hantering is toegepast van de uitvoeringskosten, wat als gevolg heeft dat er voor € 3,1 mln aan omzet directe uitvoeringskosten is verantwoord, die in 2011 onder beleidsgelden zou zijn opgenomen. De toename van de automatiseringskosten is voor € 2,4 mln. Het gevolg van het rubriceren van de overgedragen medewerkers aan agentschap DICTU vanaf 1 september 2012, waardoor deze kosten niet meer onder de personele kosten kunnen worden verantwoord.

Jaarrekening

De huisvestingskosten zijn lager dan begroot doordat er in Den Haag kantoorruimte in 2012 is afgestoten vanwege een dalend personeelsbestand (lagere behoefte). AgNL anticipeert hiermee op de krimp van haar opdrachtenpakket en het daaraan gekoppelde personeelsbestand. Verder is kantoorruimte onderverhuurd aan Agentschap CBI waarvoor een vergoeding is ontvangen.

De daling van de kantoorkosten hangt samen met de steeds verdergaande digitalisering van de werkprocessen. Hierdoor dalen de kosten voor kantoorbenodigdheden en portiekosten, naast de al eerder genoemde volume effecten.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten liggen in de lijn met de begroting.

Dotatie voorzieningen

De dotatie aan de voorzieningen bedraagt € 3,5 mln en betreft de noodzakelijke dotatie aan de voorzieningen personeel in verband met de afvloeiing van het personeel (€ 1,6 mln), voorziening debiteuren in verband met mogelijke oninbaarheid (€ 0,9 mln) en voorziening onderhanden werk (€ 0,7 mln), voorziening ambtsjubilea (€ 0,2 mln) en voorziening wachtgelden (€ 0,1 mln).

Rente lasten

De rentelasten betreffen de wettelijke rente. Agentschap NL heeft geen uitstaande leningen bij het Ministerie van Financiën.

Bijzondere lasten

Als gevolg van de verhuizing van de divisie EVD Internationaal naar CentreCourt, zijn de gebouwgebonden investeringen van het voormalig EVD-gebouw vervroegd afgeschreven (€ 1,5 mln). Vanuit het moederdepartement is een bijdrage ontvangen ter dekking van deze kosten, die onder de bijzondere bijdrage moederdepartement is verantwoord. Van de bijzondere lasten heeft € 1,4 mln betrekking op de naheffing BTW over de buitenlandse beleidsuitgaven van periode tot en met 2011.

Saldo van baten en lasten

Het Agentschap NL sluit het jaar met een positief resultaat van € 3,67 mln. De Secretaris-Generaal van EZ besluit na vaststelling van de jaarrekening over de resultaatsbestemming.

Balans per 31 december 2012

vóór resultaatsbestemming, in € 1.000		
	Balans 2012	Balans 2011
Activa		
Immateriële vaste activa	75	710
Materiële vaste activa		
* grond en gebouwen		
* installaties en inventarissen	13.594	15.607
* overige materiële vaste activa	–	2.268
Voorraden	–	–
Debiteuren	8.417	11.201
Nog te ontvangen	28.593	13.088
Liquide middelen	91.013	65.733
Totaal Activa	141.692	108.607
Passiva		
Eigen vermogen		
* exploitatiereserve	14.245	13.589
* onverdeeld resultaat	3.671	656
Voorzeningen	13.046	15.350
Leningen bij het MvF	–	–
Egalisatierekening	117	302
Crediteuren	15.085	15.045
Nog te betalen	95.529	63.665
Totaal Passiva	141.692	108.607

Bedragen in € 1.000					
	Voorzie- ningen 1 januari 2012	Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Voorzie- ningen 31 december 2012
Voorziening Ambtsjubilea	2.820	155	221–		2.754
Voorziening Verlieslatende contracten/personeel	9.676	1.593	991–	248–	10.030
Voorziening Verlieslatende contracten/projecten	945	–	551–	394–	–
Voorziening reorganisatie	504	3	192–	160–	155
Voorziening Wachtgeld	1.277	74	1.271–	–	80
Voorziening NIVR postactieven	128	–	101–	–	27
Totaal	15.350	1.825	3.328–	802–	13.046

De totale dotatie aan de voorzieningen bedraagt € 3.455 (inclusief dotatie aan voorziening debiteuren van € 934 en voorziening te verrekenen met opdrachtgevers van € 696) en de vrijval € 1.370 (inclusief vrijval voorziening debiteuren van € 206 en voorziening te verrekenen met opdrachtgevers van € 362).

Toelichting eigen vermogen

De exploitatiereserve is gemaximeerd tot 5% van de gemiddelde omzet in de afgelopen twee jaar. Dit houdt in dat de maximaal toegestane omvang van de exploitatiereserve € 13 mln bedraagt. Inclusief het resultaat over 2012 bedraagt het saldo van de exploitatiereserve € 17,9 mln en ligt daarmee boven het toegestane maximum.

In 2012 is de berekeningsmethodiek van voorziening ambtsjubilea veranderd. Er is voor iedere medewerker, die recht heeft op de uitbetaling van ambtsjubileum tot zijn pensioenleeftijd, een individuele berekening gemaakt. De mutatie in de hoogte van deze voorziening (€ 2.363 mln) is

Jaarrekening

als directe vermogensmutatie in de jaarrekening gepresenteerd. De vergelijkende cijfers 2011 zijn als gevolg hiervan aangepast.

Kasstroomoverzicht over 2012

Bedragen in € 1.000			
	(1)	(2)	(3)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening courant RHB en overige liquide middelen per 1 januari 2012	58.707	65.733	7.026
2. Totaal operationele kasstroom	2.717	23.315	20.598
3a. -/- totaal investeringen	- 2.440	- 3.079	- 639
3b. + totaal boekwaarde desinvesteringen	-	5.044	5.044
3. Totaal investeringskasstroom	- 2.440	1.965	4.405
4a. -/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	-	-	-
4b. + eenmalige storting door moederdepartement	1.150	-	- 1.150
4c. -/- aflossingen op leningen	-	-	-
4d. + mogelijk beroep op leenfaciliteit	-	-	-
4. Totaal financieringskasstroom	1.150	-	- 1.150
5. Rekening courant RHB en overige liquide middelen per 31 december 2012	60.134	91.013	30.879

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van de baten en lasten, gecorrigeerd voor afschrijvingen en mutaties in de voorzieningen en het werkkapitaal. De gerealiseerde operationele kasstroom is € 20,6 mln hoger dan begroot doordat de ontvangen voorschotten ter financiering van operationele activiteiten hoger zijn dan de kosten voor de uitvoering daarvan. Daarnaast is het saldo van baten en lasten hoger dan begroot.

De gerealiseerde investeringskasstroom is € 4,4 mln lager dan begroot wat wordt veroorzaakt door de desinvesteringen als gevolg van overdracht van generieke ICT activa naar DICTU.

De financieringskasstroom is lager dan begroot. De begrote éénmalige storting door het moederdepartement is opgenomen onder operationele kasstroom doordat de bijdrage aan de kosten in de staat van baten en lasten is verwerkt.

Doelmatigheidsindicatoren

	2010	2011	2012
Inputindicatoren	AgNL	AgNL	AgNL
<i>Kernindicatoren</i>			
Verhouding direct/indirect personeel in fte's	2.018 fte 409 fte	1.825,3 fte 343,9 fte	1.594,7 fte 283,3 fte
Verklarende variabelen			
Loonkosten per fte	€ 78.149	€ 78.275	€ 79.337
Totaal aantal fte's	2.451,5 fte	2.169,2 fte	1.948,2 fte
Kosten inhuur externen op basis van PAO-definitie (x 1.000)	€ 76.887	€ 54.697	€ 40.148
Outputindicatoren	AgNL	AgNL	AgNL
<i>Kernindicatoren</i>			

Jaarrekening

	2010	2011	2012
Uurtarief	1% reële tariefstijging	0,7% reële tariefstijging	3,6% reële tariefstijging
Aantal declarabele uren per fte en totaal	1.468 uren per fte / 2,96 mln uren totaal	1.441 uren per fte / 2,6 mln uren totaal	1.436 uren per fte/ 2,3 mln uren totaal
Aantal werkbare en bruto/netto beschikbare uren	2.040 werkbare uren 1.671 bruto 1.579 netto	2.040 werkbare uren 1.671 bruto 1.579 netto	2.040 werkbare uren 1.671 bruto 1.579 netto
Verklarende variabelen			
Bedrijfsresultaat / omzet (x 1.000)	€ 1.595/ € 280.749	€ 656/ € 255.181	€ 3.671/ € 243.940
Kwaliteitsindicatoren			
<i>Kernindicatoren</i>			
Klanttevredenheid	7,3	7,5	7,5
Doorlooptijd processen	Doorlooptijd handelstransacties: 92% Doorlooptijd verleningen: 81,1% Doorlooptijd octrooien: 100%	Doorlooptijd handelstransacties: 92% Doorlooptijd verleningen: 88% Doorlooptijd octrooien: 100%	Doorlooptijd handelstransacties: 92% Doorlooptijd verleningen: 81% Doorlooptijd octrooien: 100%
Gehonoreerde bezwaarschriften	954 (36,3% van het totaal)	773 (30,3% van het totaal)	475 (26,3% van het totaal)
Aantal klachten	53	24	15
Medewerker-tevredenheid op basis van 5-puntsschaal	Tevredenheid met baan 4,0 Tevredenheid met dienstonderdeel 3,8	Geen meting	Tevredenheid met baan 3,9 Tevredenheid met dienstonderdeel 3,5
<i>Verklarende variabelen</i>			
Ziekteverzuim %	4,1%	5,1%	4,4%

in 2012 Exclusief personeel in buitenland, if'er, HPK'ers en ouderschaps- en pasverlof
in 2010 en 2012 exclusief if'ers, HPK'ers en ouderschaps- en pasverlof en in 2012 inclusief if'er, HPK'ers en ouderschaps- en pasverlof (conform werkwijze P-direkt)

Inputindicatoren

In 2012 heeft de afname van het opdrachtenpakket geleid tot een sterke daling van de omvang van het personeelbestand. De kosten inhuur externen (inclusief de structurele inhuur) zijn hierdoor gedaald naar € 40 mln.

Outputindicatoren

In 2012 is de declarabiliteit lager dan begroot met gemiddeld 1.436 declarabele uren per fte door de krimp van de organisatie en doordat er meer indirecte activiteiten zijn verricht voor vorming van DG Uitvoering en de overgang van een aantal opdrachten naar I&M en in het kader van Sociaal Flankerend Beleid.

Kwaliteitsindicatoren

Het Agentschap streeft naar een zo efficiënt mogelijke afhandeling van aanvragen, betalingen en bezwaarschriften. De doorlooptijd van de verleningen is in 2012 81%, dit is zo'n 7% minder dan in 2011 en gelijk aan het niveau van 2010. Op afzonderlijk opdrachtniveau wordt continue gewerkt aan het verbeteren van de doorlooptijd.

De doorlooptijd van de betalingen van de handelstransacties is in 2012, net als in 2010 en 2011, 92% en ligt hiermee boven de EZ-norm van 90% betalingen binnen 30 dagen. Dit percentage is gebaseerd op de factuurdatum. Op basis van de scandatum van de factuur wordt 98% binnen 30 dagen betaald.

Jaarrekening

In 2012 zijn minder bezwaarschriften binnengekomen dan de jaren daarvoor, waardoor ook minder bezwaarprocedures zijn afgehandeld in 2012 dan de daaraan voorafgaande jaren (1.807 stuks afgehandeld tegenover 2.626 over 2010 en 2.554 stuks over 2011). Bij een aantal regelingen werd de verwachte instroom fors overschreden. Het gaat hier met name om de DW, SDE, VKB en WBSO.

Het percentage gehonoreerde bezwaarschriften ligt met 26,3% iets lager dan vorig jaar (4%). Een groot aandeel in dit percentage is te zien bij DW (63,5%), VKB (54%), Zon-PV (46%), BEW (37,5%) en WBSO (24%).

In 2012 zijn er 15 klachten ontvangen (tegenover 53 in 2010 en 24 in 2011). Hiervan zijn er 14 in 2012 afgehandeld (10 op informele wijze, 2 ongegrond, 1 gedeeltelijke ongegrond en gedeeltelijk geen oordeel mogelijk en 1 klacht is ingetrokken). Van deze 14 klachten zijn er 10 binnen zes weken afgehandeld, 2 binnen 10 weken en bij 2 klachten is de termijn, na instemmen van de klager, verlengd.

De klanttevredenheid is met 7,5% gelijk aan 2011. In 2012 is voor 15 programma's een klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd conform het stamien «KTO Agentschap NL».

In 2012 is een medewerkertevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Er is in tegenstelling tot 2010 met een nieuwe methode gewerkt. De vergelijkende cijfers zijn hierop aangepast. Ten opzichte van het medewerkertevredenheidsonderzoek dat in 2010 is uitgevoerd wordt er iets lager gescoord, maar nog steeds ruim voldoende. Ongeveer 80% is tamelijk of zeer tevreden met de baan en 62% is tamelijk tot zeer tevreden over de organisatie.

Agentschap Telecom (AT)

Staat van baten en lasten

Bedragen in € 1.000				
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting 2012	Realisatie 2012	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	12.493	13.006	513	11.885
Omzet overige departementen	86	105	19	58
Omzet derden	19.256	19.727	471	19.803
Rentebaten	20	51	31	249
Vrijval voorzieningen	0	0	0	4
Bijzondere baten	100	566	466	295
Totaal baten	31.955	33.455	1.500	32.294
Lasten				
Apparaatskosten				
– personele kosten	19.650	18.263	– 1.387	19.200
– materiële kosten	9.903	10.217	314	9.239
Afschrijvingskosten				
– immaterieel	0	152	152	66
– materieel	2.295	2.062	– 233	2.345
Overige lasten				
– dotaties voorzieningen	50	147	97	116
– rentelasten	57	60	3	73
– bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	31.955	30.901	– 1.054	31.039
Saldo van baten en lasten	0	2.554	2.554	1.255

Toelichting op de baten

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement is € 0,5 mln hoger in vergelijking met de begroting. Enerzijds is er sprake van € 0,4 mln minder omzet uit de structurele offertes voor het Directoraat-Generaal Energie, Telecom en Mededinging (DG ETM) en de Secretaris-Generaal (toezicht), anderzijds is met de projecten die het agentschap heeft uitgevoerd voor DGETM (onder andere verdeling 900/1800 MHz frequenties, toezichtarrangement New Regulatory Framework) een extra omzet gegenereerd van € 0,9 mln.

Omzet naar productgroepen (in € 1.000)		
	2012	2011
Secretaris-generaal (toezicht)	5.580	4.269
DG Energie, Telecom en Mededinging (uitvoering)	7.315	7.534
DG Bedrijfsleven en Innovatie (uitvoering)	111	82
Totaal	13.006	11.885

Omzet derden

De totale omzet op derden is € 0,5 mln hoger dan begroot. In de begroting zijn de inkomsten voor Caribisch Nederland (CN) niet opgenomen. De realisatie op CN bedraagt in 2012 € 1,5 mln. De omzet op

Jaarrekening

de overige vergunninghouders is € 1,0 mln lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door inkomstenderving op de categorieën vaste verbindingen € 0,6 mln, omroep € 0,3 mln en randapparatuur € 0,1 mln.

Omzet naar productgroepen (in € 1.000)		
	2012	2011
Vergunninghouders en overige	16.290	16.953
Satellietoperators	376	539
BZK (C2000)	46	46
Defensie	1.284	1.284
Korps Landelijke Politiediensten	139	139
Caribisch Nederland	1.501	831
Europese Unie/Project E2R/E3	0	4
Verenigd Koninkrijk/OFCOM	91	7
Totaal	19.727	19.803

Bijzondere baten

De bijzondere baten zijn met name hoger dan begroot door desinvesteringsopbrengsten (restwaardes van hardware en apparatuur die is overgedragen aan DICTU en van afgevoerde elektronische meetapparatuur voor het uitvoeren van toezichtwerkzaamheden).

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De bezetting in 2012 was gemiddeld lager dan begroot. Hierdoor vielen de totale loonkosten € 1,0 mln lager uit dan voorzien. Verder heeft het agentschap een gemiddelde prijs per externe FTE gerealiseerd die lager is dan begroot. Samen met de onderuitputting van het opleidingsbudget zorgt dit voor totaal € 1,4 mln lagere personele kosten dan begroot.

Materiële kosten

In totaal zijn de materiële kosten € 0,3 mln hoger dan begroot. De kosten voor bij derden uitgezette opdrachten zijn ten opzichte van de begroting € 1,7 mln hoger. Dit wordt veroorzaakt door de variabele kosten van de projecten die voor DG ETM zijn uitgevoerd en de materiële kosten van CN die geen onderdeel waren van de begroting van het agentschap. Daarentegen zijn de posten huisvesting € 0,4 mln, onderhoud/exploitatie/lease € 0,4 mln, bureaunkosten € 0,4 mln, algemene kosten € 0,1 mln en reis- en verblijfkosten € 0,1 mln lager dan begroot.

Saldo van baten en lasten

Het onverdeelde resultaat over 2012 bedraagt € 2,6 mln. Vooral door enerzijds een hogere omzet en anderzijds lagere personele kosten is het resultaat positiever uitgevallen dan begroot.

De Secretaris-Generaal van EZ besluit na vaststelling van de jaarrekening over de resultaatsbestemming.

Jaarrekening

Balans per 31 december 2012

Vóór resultaatbestemming, bedragen x € 1.000		
	Balans 2012	Balans 2011
Activa		
Immateriële activa	449	601
Materiële vaste activa		
* grond en gebouwen	0	0
* installaties en inventarissen	1.185	1.453
* overige materiële vaste activa	4.657	5.589
Voorraden	0	0
Debiteuren	2.612	3.223
Nog te ontvangen	9.078	9.163
Liquide middelen	10.389	7.717
Totaal Activa	28.370	27.746
Passiva		
Eigen vermogen		
* exploitatiereserve	1.625	1.550
* onverdeeld resultaat	2.554	1.255
Voorzieningen	324	2.387
Leningen bij het MvF	975	1.410
Crediteuren	1.012	1.012
Te verrekenen met vergunninghouders c.a.	6.618	5.882
Nog te betalen	15.262	14.250
Totaal Passiva	28.370	27.746

Voorzieningen

in € 1.000					
	Boekwaarde 1/1'12	Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	Boekwaarde 31/12'12
Wachtgeld en FLO	2.134		2.031		103
Ambtsjubilea	253	34	66	0	221
Totaal	2.387	34	2.097	0	324

Met ingang van 1 januari 2012 komen alle wachtgeldbetalingen ten laste van een centraal EZ-budget. Alleen de WW-uitkeringen via het UWV worden nog aan de diensten doorbelast. Op aangeven van het moederdepartement is de vrijval die daardoor ontstond op de voorziening Wachtgeld en FLO (functioneel leeftijdontslag) als onttrekking door en schuld aan het moederdepartement opgenomen.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen ultimo jaar bedraagt € 4,179 mln. Dit is € 2,534 mln meer dan 5% van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. Bij de eerstvolgende supplettoire begrotingswet zal worden aangegeven hoe dit wordt hersteld.

Kasstroomoverzicht over 2012

Bedragen in € 1.000			
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2012 + stand deposite rekeningen	6.986	7.717	731
2. Totaal operationele kasstroom	2.345	4.508	2.163
3a. totaal investeringen (-/-)	- 3.000	- 789	2.211
3b. totaal boekwaarde desinvesteringen (+)		- 73	- 73
3. Totaal investeringskasstroom	- 3.000	- 862	2.138
4a. eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	- 62	- 444	- 382
4b. eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	0	0
4c. aflossingen op leningen (-/-)	- 530	- 530	0
4d. beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	- 592	- 974	- 382
5. Rekening-courant RHB 31 december 2012+ stand deposite rekeningen	5.739	10.389	4.650

Totaal operationele kasstroom

De operationele kasstroom is met name hoger omdat het resultaat aanmerkelijk positiever is dan oorspronkelijk was voorzien.

Totaal investeringskasstroom

De investeringskasstroom is lager omdat in de oorspronkelijke begroting voor 2012 rekening is gehouden met het doen van investeringen voor het programma KoBra (vervanging vergunningverlening systeem). De organisatie heeft er ten tijde van het opstellen van het jaarwerkplan 2012 echter voor gekozen om het programma te starten met het opnieuw inrichten van de processen (initiatiefase). De investeringen worden nu verwacht in de periode eind 2013 – begin 2015. De investeringen in 2012 zijn voor het grootste deel gedaan in (meet)apparatuur.

Totaal financieringskasstroom

Het verschil op de financieringskasstroom is ontstaan doordat het resultaat over 2011 hoger is uitgevallen dan oorspronkelijk begroot, met als gevolg een hogere uitkering aan het moederdepartement.

Doelmatigheidsindicatoren

Overzicht doelmatigheidsindicatoren	realisatie 2009	realisatie 2010	realisatie 2011	realisatie 2012
Inputindicatoren				
<i>Kernindicatoren</i>				
Verhouding direct/indirect (in fte)	175,7 / 90,4	183,0 / 93,6	175,5 / 94,5	186,6 / 70,0
<i>Verklarende / achterliggende variabelen</i>				
Personeelskosten per fte	€ 73.316	€ 71.323	€ 71.111	€ 69.853
Totaal aantal fte's	266,0	276,6	270,0	256,6
Kosten inhuur externen (PAO-definitie; x € 1.000)	€ 2.479	€ 1.867	€ 1.570	€ 1.113
<i>Outputindicatoren</i>				
Uurtarief (wijziging in reële termen)	- 0,01%	2,90%	0,00%	- 0,45%
Aantal declarabele uren (per fte en totaal)	1.420/1.660	1.429/1.667	1.453/1.667	1.453/1.667
Aantal werkbare /beschikbare uren:				
- werkbare uren	1.829	1.836	1.836	1.836
- bruto beschikbare uren	1.660	1.667	1.667	1.667
- netto beschikbare uren	1.578	1.588	1.588	1.588
<i>Verklarende/achterliggende variabelen</i>				
Bedrijfsresultaat (x € 1.000)	776	1.875	1.255	2.554
Omzet (incl. CN)	32.094	34.368	32.294	33.455
Kwaliteitsindicatoren				
<i>Kernindicatoren</i>				
Klanttevredenheid:		(schaal 5,0)		
• doelgroep hoog belang	niet in 2009	3,8	niet in 2011	niet in 2012
• doelgroep midden belang	niet in 2009	4,0	niet in 2011	niet in 2012
• doelgroep laag belang	niet in 2009	4,0	niet in 2011	niet in 2012
Doorlooptijd primaire processen:				
Vergunningaanvragen 95% binnen	8 weken	98%	93%	96%
	6 weken	97%	89%	98%
	4 weken	95%	83%	
	2 weken	89%	63%	
Reactietijd storingsklachten				
	norm			
Klachten van levensbelang ≤ 4 uur	100%	100%	100%	98%
Klachten van maatschappelijk belang ≤ 12 uur	98%	98%	97%	95%
Klachten van individueel belang ≤ 3 werkdagen	80%	92%	92%	99%
Geground verklaarde bezwaarschriften aantal	norm ≤ 5%	18	25	21
		10,8%	14,3%	11,3%
Aantal klachten		7	14	7
Medewerkerstevredenheid		7	7,6	niet in 2011
				n.n.b.
<i>Verklarende/achterliggende variabelen</i>				
Ziekteverzuim	≤ 4,3%	4,7%	4,0%	4,6%
			4,6%	5,4%

Verhouding direct/indirect (in fte)

De verhouding direct/indirect is verbeterd door de uitbesteding van ICT Generieke taken aan DICTU.

Personeelskosten per fte

De dalende trend van de gemiddelde personeelskosten per fte is een gevolg van het minder gebruik maken van externe inhuur, dat doorgaans duurder is dan vast personeel. Hier zie je ook de invloed van het vacaturebeleid van EZ in terug.

Klachten maatschappelijk belang

De weergave van de reactietijd voor deze meldingen wordt negatief beïnvloed, omdat alle meldingen van de mobiele operators met betrekking tot storing van GSM-repeaters nu ook meegeteld worden. Voor deze meldingen zijn echter met de operators afwijkende reactietijden afgesproken. De weergegeven score valt hierdoor lager uit dan in werkelijkheid het geval is.

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

Staat van baten en lasten

Bedragen in € 1.000				
Omschrijving	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	110.920	127.907	16.987	106.822
Omzet overige departementen	376	85	-291	73
Omzet derden		1.583	1.583	4.935
Rentebaten			0	453
Vrijval voorzieningen		16	16	200
Bijzondere baten		8.093	8.093	11.900
Totaal baten	111.296	137.684	26.388	124.383
Lasten				
Apparaatskosten				
– personele kosten	44.059	66.392	22.333	50.688
– materiële kosten	57.649	54.897	-2.752	59.416
Afschrijvingskosten				
– immaterieel	5.442	6.933	1.491	6.203
– materieel	3.146	3.705	559	2.959
Overige lasten				
– dotaties voorzieningen		125	125	
– rentelasten	1.000	802	-198	844
– bijzondere lasten		6.687	6.687	3.939
Totaal lasten	111.296	139.541	28.245	124.049
Saldo van baten en lasten	0	-1.857	-1.857	334

Het jaar 2012 heeft voor DICTU voornamelijk in het teken gestaan van invaring van ICT vanuit voormalig EZ-onderdelen naar DICTU, het verder verbeteren van kwaliteit en betrouwbaarheid van ICT-services en het verder verbeteren van het applicatielandschap om ook in de toekomst betrouwbare en kostenefficiënte ICT dienstverlening te kunnen blijven bieden.

Toelichting op de baten*Omzet moederdepartement*

In 2012 is de fusie EZ en LNV geëffectueerd, in dat kader is besloten alle ICT bij DICTU onder te brengen. Ten tijde van het opstellen van de begroting was dit nog niet voorzien. Dit leidt tot de hogere omzet moederdepartement van € 17 mln.

Voor de onderverdeling van de omzet naar producten wordt verwezen naar de doelmatigheidsparagraaf DICTU.

Omzet overige departementen

Opbrengsten overige departementen komen van Ministerie van Financiën en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties.

Jaarrekening

Omzet derden

Dit betreft niet begrote opbrengsten uit uitbesteding kantoorautomatisering en uit levering van diensten met betrekking tot infrastructuur en werkplekken voor derden.

Bijzondere baten

Bijzondere baten betreft twee bijdragen vanuit het moederdepartement ter dekking van de kosten van de aanpassing van softwarecontracten naar aanleiding van de fusie (€ 5,1 mln) en afwaardering van activa (€ 3 mln) voortkomend uit de samenvoeging van EZ en LNV.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De personele kosten zijn hoger dan begroot door invaring van ICT van voormalig EZ naar DICTU en het tijdelijk aanhouden van besluitvorming over uitbesteding van werkzaamheden aan de markt door de fusie tussen EZ en LNV. Als gevolg hiervan heeft meer inhuur plaatsgevonden dan begroot. Daarnaast heeft intensivering van interne projecten, ook voortkomend uit de fusie tussen EZ en LNV, tot hogere personeelskosten geleid.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten zijn hoger dan begroot doordat de overgekomen activa vanuit voormalig EZ en bijbehorende afschrijvingskosten niet waren begroot.

Bijzondere lasten

Zie voor toelichting de toelichting onder bijzondere baten.

Saldo van baten en lasten

DICTU heeft over 2012 een financieel resultaat behaald van – € 1,9 mln. Oorzaak van dit negatieve resultaat zijn hogere kosten op infrastructuur en op interne projecten. De beoogde kostenbesparing op infrastructuur vanuit de samenvoeging van ICT LNV en EZ is in 2012 nog niet volledig gerealiseerd. Daarnaast is het aantal applicaties toegenomen met meer kosten als gevolg. Voor de interne projecten was een intensivering noodzakelijk om de bundeling van ICT te faciliteren.

Balans per 31 december 2012

Bedragen in € 1.000		
	31-12-2012	31-12-2011
Activa		
Immateriële vaste activa	18.687	24.411
Materiële vaste activa		
* grond en gebouwen		
* installaties en inventarissen	12.603	7.157
* overige materiële vaste activa		
Debiteuren	24.132	7.030
Nog te ontvangen	10.101	7.912
Liquide middelen		4.846
Totaal Activa	65.523	51.356
Passiva		
Eigen vermogen		
* exploitatiereserve	1.378	1.044
* onverdeeld resultaat	-1.857	334
Voorzieningen	248	836
Leningen bij het Ministerie van Financiën	26.027	20.571
Crediteuren	627	6.420
Nog te betalen	38.629	22.151
Liquide middelen	471	
Totaal Passiva	65.523	51.356

Eigen vermogen

De exploitatiereserve is gebonden aan een maximumomvang van 5% van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. De maximaal toegestane omvang van de exploitatiereserve bedraagt € 6,4 mln. Het eigen vermogen van DICTU staat nu € 0,5 mln negatief. Dit zal voor 2013 door het moederdepartement worden aangezuiverd. De begroting van DICTU voorziet erin dat dit gedurende 2013 wordt ingelopen.

Voorzieningen

Dit betreft de reorganisatievoorziening voor per 31 december 2012 bekende en aangewezen herplaatsingskandidaten als gevolg van de uitvoer van het bedrijfsplan DICTU 2008 – 2011.

Het verloop van de reorganisatievoorziening is als volgt:

Boekwaarde 1 januari 2012	836
Dotaties	125
Onttrekkingen	- 697
Vrijval	- 16
Boekwaarde 31 december 2012	248

Kasstroomoverzicht over 2012

Bedragen in € 1.000			
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2012 + stand depositeuren	0	4.846	4.846
2. Totaal operationele kasstroom	8.588	2.721	- 5.867
3a. Totaal investeringen (-/-)	- 8.588	- 13.360	- 4.772
3b. Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)		0	0
3. Totaal investerings-kasstroom	- 8.588	- 13.360	- 4.772
4a. Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
4b. Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
4c. Aflossingen op leningen (-/-)	- 8.588	- 12.878	- 4.290
4d. Beroep op leenfaciliteit (+)	8.588	18.200	9.612
4. Totaal financierings-kasstroom	0	5.322	5.322
5. Rekening-courant RHB 31 december 2012 + stand depositeuren (=1+2+3+4)	0	- 471	- 471

Per balansdatum 31-12-2012 bedraagt het saldo van de Rekening-courant - € 0,5 mln.

Totaal investeringen

In 2012 is € 4,8 mln meer geïnvesteerd in activa dan begroot; dit komt door de niet begrote invaring van ICT van voormalig EZ bij DICTU waarbij ook ICT-gerelateerde activa is overgenomen.

Het totaal aan investeringen betreft € 7,8 mln in ICT-gerelateerde materiële vaste activa en € 5,5 mln in immateriële vaste activa (voornamelijk ontwikkeling E&F, centrale beheer en ontwikkeltools en aangeschafte licenties).

Aflossingen op leningen

De aflossingen op de leningen is hoger dan begroot omdat DICTU in 2012 een groot aantal leningen versneld heeft afgelost. Een deel van deze leningen is tegen een lager rentepercentage weer afgeroepen. Hierdoor en door de overkomst van activa vanuit oud-EZ is het beroep op de leenfaciliteit hoger dan begroot.

Doelmatigheidsindicatoren

Omschrijving	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012
1. Kostprijzen per product (groep)				
a. Basistarief werkplek (gemiddeld per stuk x €)	2.450	2.225	2.420	2.423
b. Aantal Werkplekken	9.500	10.000	8.900	13.000
c. Infrastructuur (x € 1.000)	19.100	23.844	21.214	13.993
d. Productieve uren (norm 77%)	689.000 (74%)	694.000 (80%)	640.000 (82%)	879.000 (89%)
2. Tarieven/uur				
a. Projectleider /Delivery manager	142	138	139	100
b. Senior medew. (Ontwikkeling en Kwal. Begeleiding)	142	132	133	90
b. Senior medew.	142	132	130	120
c. Medior medew. (bouw)	117	107	108	80
d. Junior medew. (test en beheer)	100	97	98	80
3. Omzet per prod.groep (pxq)				
A. Algemene Kosten				22.849
B. Werkplekservices	22.825	21.793	23.286	31.710
C. Infrastructuur	22.757	24.696	22.313	19.015
D. Applicatieservices incl. outsourcing	19.437	17.396	18.352	18.216
E. Ontwikkeling	32.949	36.742	30.548	27.378
F. Overige omzet incl. directe doorbelastingen en vanaf 2010 incl. werkplekmigratie.	16.359	26.843	17.332	10.407
Totaal	114.327	127.470	111.831	129.575
4. gem. bezetting FTE-totaal (excl. Externe inhuur)	297	284	275	323
5. Saldo baten en lasten	+0,5%	-0,1%	+0,3%	-1,3%

Ad 1. d Deze indicator betreft de productiviteit in het primair proces DICTU en zegt iets over de doelmatigheid van de bedrijfsvoering. Hoe hoger het percentage, hoe efficiënter de inzet van beschikbare uren. De gerealiseerde productiviteit is in 2012 verder verbeterd.

Ad 1.c, 2 en 3.in 2012 is de tariefsopbouw van DICTU gewijzigd. Algemene kosten (piofach, huisvestingskosten etc) worden niet meer in het tarief verwerkt maar separaat aan opdrachtgevers gefactureerd. De uurtarieven en de kostprijs infrastructuur zijn daardoor gedaald en in de omzet wordt algemene kosten apart gepresenteerd.

Ad 4. Door invaring van ICT vanuit oud-EZ inclusief overdracht van personeel is de ambtelijke formatie van DICTU gestegen.

Dienst Landelijk Gebied (DLG)

Staat van baten en lasten

Bedragen in € 1.000				
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012	Verskil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Opbrengst moederdepartement	85.900	91.378	5.478	107.432
Opbrengst overige departementen	5.791	7.498	1.707	10.347
Opbrengst derden	14.205	10.902	- 3.303	11.603
Rentebaten	50	28	- 22	14
Vrijval uit voorzieningen	0	854	854	104
Bijzondere baten	0	0	0	0
Totaal baten	105.946	110.660	4.714	136.500
Lasten				
Apparaatskosten				
* personeel	73.232	70.983	- 2.249	79.830
* materieel	33.094	31.223	- 1.871	36.598
Afschrijvingskosten				
* materieel	1.200	1.222	22	1.267
* immaterieel	1.000	610	- 390	2.625
Overige lasten				
* dotaties aan voorzieningen	0	5.821	5.821	15.374
* rentelasten	420	245	- 175	348
* bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	108.946	110.104	1.158	136.042
Saldo van baten en lasten	- 3.000	556	3.556	458

Toelichting op de baten

DLG heeft in 2012 een positief resultaat gerealiseerd van € 0,6 mln. In de begroting ging DLG nog uit van een verlies van € 3,0 mln. In 2012 zijn de totale baten van DLG uitgekomen op € 110,7 mln. Ten opzichte van de begroting is er € 4,7 mln meer omzet geboekt. Daarvan wordt € 0,9 mln veroorzaakt door de vrijval aan voorzieningen.

Opbrengst moederdepartement

De opbrengst moederdepartement is met € 5,5 mln verhoogd. Dit houdt verband met extra opdrachten van € 4,1 mln voor onder andere Natura 2000 en Betaalorgaan, compensatie voor prijsbijstelling en toegenomen werkgeverslasten voor in totaal € 1,4 mln.

Opbrengst overige departementen en opbrengst derden

De opbrengsten voor overige opdrachtgevers en derden is per saldo € 1,6 mln lager dan begroot door terughoudendheid van onder meer provincies in de opdrachtverstrekking. De verwachting is dat de omzet de komende jaren in ieder geval gelijk blijft en mogelijk weer toeneemt.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De personele kosten zijn € 2,2 mln lager dan begroot. Dit is met name het gevolg van uitstroom van personeel. Daarnaast heeft DLG gedurende 2012 een aantal medewerkers gedetacheerd. De detachering heeft per saldo € 2,1 mln opgeleverd.

De inhuur over 2012 bedraagt € 1,0 mln meer dan begroot. Als gevolg van de reorganisatie is er op sommige plaatsen binnen DLG tijdelijke inhuur noodzakelijk gebleken.

Materiële kosten

De materiële kosten zijn in 2012 € 1,9 mln lager dan begroot. Dit is met name het gevolg van de reorganisatie die in 2012 heeft plaatsgevonden. Door herschikking van budgetten en uitstroom van medewerkers zijn minder kosten gemaakt. Daarnaast is DLG in staat gebleken eerder kantooruimte te verhuren dan wel af te stoten.

De kantoor- en reis- en verblijfkosten zijn respectievelijk € 0,5 mln en € 0,4 mln lager uitgevallen dan begroot. De opleidingskosten zijn € 0,9 mln lager dan begroot, doordat kosten ten laste van Sociaal Flankerend beleid konden worden gebracht. De overige kosten zijn € 0,7 mln lager dan begroot.

Afschrijvingskosten en overige lasten

Voor de immateriële vaste activa zijn er geen bijzondere waardeverminderingen toegepast. Bij de materiële vaste activa heeft er een afwaardering plaatsgevonden van € 0,1 mln.

Voor de voorziening voor reorganisatiekosten en verlieslatende huurcontracten is in 2012 respectievelijk € 1,1 mln en € 1,6 mln onttrokken. Er is een dotatie gedaan van € 5,5 mln voor reorganisatiekosten en € 0,3 mln voor huurcontracten.

Balans per 31 december 2012

Bedragen in € 1.000		
	31-12-2012	31-12-2011
Activa		
Immateriële vaste activa	892	983
Materiële vaste activa		
* grond en gebouwen	2.908	1.714
* installaties en inventarissen	1.016	1.408
* overige materiële vaste activa	602	731
Voorraden	0	0
Debiteuren	5.153	3.495
Nog te ontvangen	5.828	5.293
Liquide middelen	24.793	27.376
Totaal activa	41.192	41.000
Passiva		
Eigen vermogen		
* exploitatiereserve	3.503	3.045
* onverdeeld resultaat	556	458
Voorzieningen	18.304	16.109
Leningen bij het Ministerie van Financiën	4.117	5.243
Crediteuren	178	842
Nog te betalen	14.534	15.303
Totaal passiva	41.192	41.000

Activa

Materiële vaste activa

Begin 2012 heeft DLG een andere kantoorlocatie in Utrecht betrokken. Er is € 1,8 mln geïnvesteerd om het gebouw gebruiksklaar te maken van het gebouw. De desinvesteringen en afschrijvingen bedroegen per saldo € 0,6 mln.

Nog te ontvangen

De nog te factureren opbrengsten zijn met € 1,1 mln toegenomen. In 2012 heeft DLG de nieuwe projectadministratie in gebruik genomen. Door ondermeer onvoorziene technische beperkingen zijn projectopbrengsten niet tijdig meer gefactureerd. Als tegenhanger houdt de toename van de post *Nog te betalen* hiermee verband.

Passiva

Voorzieningen

DLG heeft per 31-12-2012 de volgende voorzieningen voor een boekwaarde van € 18,3 mln op de balans staan. Het verloop van de posten is als volgt.

Bedragen in € 1.000				
	Wettelijke aansprakelijkheid	Verlies latende contracten	Reorganisatie	Totaal voorzieningen
Boekwaarde 1 januari 2012	143	2.353	13.613	16.109
Dotaties	0	344	5.473	5.817
Onttrekkingen	(10)	(1.136)	(1.622)	(2.768)
Vrijval	(0)	(854)	(0)	(854)
Boekwaarde 31 december 2012	133	707	17.464	18.304

Jaarrekening

Op basis van de huidige inzichten en ervaringscijfers blijkt de huidige reorganisatievoorziening onvoldoende om de financiële verplichtingen tot en met 2015 af te dekken. DLG heeft een dotatie van € 5,5 mln aan de reorganisatievoorziening gedaan om aan de verwachte financiële verplichtingen tot en met 2015 te kunnen voldoen. Daarmee komt de totale omvang van de reorganisatievoorziening op € 17,5 mln.

Eigen vermogen

De exploitatiereserve is gemaximeerd tot 5% van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar. Dit houdt in dat de maximaal toegestane omvang van de exploitatiereserve € 6,3 mln bedraagt. Inclusief het resultaat over 2012 bedraagt het saldo van de exploitatiereserve € 4,1 mln en blijft daarmee binnen het toegestane maximum.

Onverdeeld resultaat

Het vaststellen van de financiële verantwoording en de resultaatbestemming is de verantwoordelijkheid van de Secretaris-generaal van het ministerie, als eigenaar van agentschap DLG. Het voorstel voor resultaatbestemming wordt aan de SG voorgelegd. Het onverdeeld resultaat wordt, na vaststelling van de jaarrekening en decharge door de SG, in zijn geheel toegevoegd aan de exploitatiereserve van DLG.

Kasstroomoverzicht over 2012

Bedragen in € 1.000				
		(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2012	10.299	27.376	17.077
2.	Totaal operationele kasstroom	2.200	2.818	618
3a.	Totaal investeringen (-/-)	- 2.315	- 2.436	- 121
3b.	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	130	130
3.	Totaal investeringskasstroom	- 2.315	- 2.306	9
4a.	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
4b.	Eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	0	0
4c.	Aflossingen op leningen (-/-)	- 2.116	- 3.095	- 979
4d.	Beroep op leenfaciliteit (+)	2.315	0	- 2.315
4.	Totaal financieringskasstroom	199	- 3.095	- 3.294
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2012 (=1+2+3+4)	10.383	24.793	14.410

Per balansdatum 31-12-2012 bedraagt het saldo van de Rekening-courant € 24,8 mln.

Operationele kasstroom

Het verschil tussen de begrote en gerealiseerde operationele kasstroom bedraagt € 0,6 mln. De voornaamste oorzaak van de hogere operationele kasstroom is de mutatie op de voorzieningen van € 2,2 mln. Daar staat tegenover dat de mutatie op debiteuren met € 1,8 mln is toegenomen.

Investerings en desinvesteringen

De investeringen over 2012 zijn € 0,1 mln hoger dan begroot. In 2012 is er per saldo € 2,4 mln geïnvesteerd in activa. De desinvesteringen bedragen € 0,1 mln voor materiële vaste activa die in 2012 buiten gebruik zijn gesteld.

Aflossingen op leningen

De aflossingen op de leningen is lager dan begroot omdat DLG de afgelopen jaren minder heeft geïnvesteerd en geleend. Indien mogelijk financiert DLG investeringen zelf uit eigen liquide middelen.

Beroep op leenfaciliteit

In 2012 zijn er geen nieuwe leningen afgeroepen bij het Ministerie van Financiën.

Jaarrekening

Doelmatigheidsindicatoren

Omschrijving	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012
Kostprijzen per product (groep)				
Tarieven/uur	€ 101,22	€ 105,33	€ 103,39	PM
Omzet* per productgroep (pxq) * excl. Additionele opbrengsten				
<i>Verwerving en vervreemding grond</i>	22.644	20.084	15.914	12.910
<i>Exploitatie grond</i>	1.523	1.722	1.137	1.266
<i>Planvorming</i>	23.094	21.759	17.945	14.910
<i>Planuitvoering</i>	41.110	43.577	40.908	36.077
<i>Adviezen aanvragen</i>	6.675	3.856	3.334	940
<i>Uitvoeren subsidie regelingen</i>	10.047	11.019	12.046	13.268
<i>Adviezen algemeen en beleid</i>	24.448	26.214	29.689	25.061
<i>Informatieverstrekking</i>	1.499	988	809	396
Totaal	131.040	129.219	121.782	104.828
FTE-totaal (excl. Externe inhuur)	1.352	1.278	1.117	1.042
Saldo van baten en lasten (%)	0,05%	- 2,27%	0,34%	0,50%
Klanttevredenheid	6,9	-	-	7,0

De omzet per productgroep is per saldo met € 17,0 mln afgenomen ten opzichte van 2011.

Het aantal fte dat DLG ultimo 2012 in dienst had, bedraagt 1.042 fte (inclusief herplaatsingskandidaten). Ten opzichte van 2011 is er sprake van een afname van 75 fte. DLG staat de komende jaren voor een krimpopgave. Het aantal fte zal de komende jaren verder afnemen tot circa 750 fte in 2015.

De resultaten van het klanttevredenheidsonderzoek zijn medio 2012 beschikbaar gekomen. DLG laat tweejaarlijks een onderzoek uitvoeren door een onafhankelijke instantie die de klanttevredenheid onderzoekt bij opdrachtgevers en derden. DLG heeft een 7,0 gescoord.

Dienst Regelingen (DR)

Staat van baten en lasten

Bedragen in € 1.000				
Omschrijving	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	109.771	146.208	36.437	156.171
Omzet overige departementen	3.798	1.293	- 2.505	2.003
Omzet derden	19.882	13.816	- 6.066	15.002
Rentebaten	50	11	- 39	38
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0	0
Totaal baten	133.501	161.328	27.827	173.214
Lasten				
Apparaatskosten				
- personele kosten	65.449	87.894	22.445	100.555
- materiële kosten	55.535	60.382	4.847	56.488
Afschrijvingskosten				
- immaterieel	11.463	11.784	321	14.105
- materieel	492	490	- 2	509
Overige lasten				
- dotaties voorzieningen	0	0	0	0
- rentelasten	562	788	226	949
- bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	133.501	161.338	27.837	172.606
Saldo van baten en lasten	0	-10	-10	608

Het betreft hier de stand van de EZ-begroting 2012, aangepast voor het aangenomen amendement Koopmans (TK 2011-2012, 33 000 XIII, nr. 91)

Toelichting op de baten

Omzet moederdepartement

In het voorjaar van 2012 is aan DR een opdracht verleend op basis van een ingediende offerte, waarbij een bedrag is overeengekomen van € 141,6 mln. De realisatie komt voor een aantal opdrachten hoger uit dan de offerte of de opdracht was nog niet in de offerte opgenomen. Dit betreft onder meer de kosten voor nieuw Gemeenschappelijk Landbouw Beleid, nieuw Mest Beleid en BGT (Basisregistratie Grootchalige Topografie). De omzetrealisatie voor de drie grootste opdrachten van DR is bij de doelmatigheidsindicatoren opgenomen. Bij eerste en tweede suppletoire begroting heeft een bijstelling van de oorspronkelijk vastgestelde bijdrage van het moederdepartement plaatsgevonden ten behoeve van de financiering van de uitvoeringskosten 2012 van Europese Regelingen (€ 17,8 mln) en de uitvoering van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (circa € 17,1 mln).

Omzet overige departementen

De lagere omzet overige departementen houdt verband met aflopende activiteiten bij een aantal opdrachten, onder meer bij de Stroomstoring Bommelerwaard en Schade en Rampen Uitvoeringsorganisatie. Grote delen van deze opdrachten zijn in een afrondende fase.

Jaarrekening

Omzet derden

Ook bij omzet derden is sprake van een terugloop. Enerzijds is dit het gevolg van gerealiseerde efficiency op de uitvoeringskosten bij Dierregistraties I&R. Anderzijds is ook bij derden op diverse opdrachten sprake van minder activiteit.

Rentebaten

De lagere rentebaten houden verband met een lage rente op deposito's.

Toelichting op de lasten

Personele en materiële kosten

De uitvoering van de opdracht voor het moederdepartement vertaalt zich in hogere personele en materiële kosten dan begroot. De stijging van de personele kosten betreft vooral de inzet van uitzendkrachten.

Rentelasten

De hoger dan begrote rentelasten worden veroorzaakt door de hoger dan verwachte betaalde wettelijke rente.

Saldo van baten en lasten

Het vaststellen van de financiële verantwoording en resultaatsbestemming is de verantwoordelijkheid van de Secretaris-Generaal van EZ, als eigenaar van DR. Vooruitlopend op de besluitvorming hieromtrent is het saldo van baten en lasten over het boekjaar 2012 van € 0,01 mln negatief gerubriceerd onder het eigen vermogen.

Balans per 31 december 2012

Vóór resultaatsbestemming, bedragen x € 1.000		
	31-12-2012	31-12-2011
Activa		
Immateriële vaste activa		
Materiële vaste activa	27.440	27.082
* grond en gebouwen	618	748
* installaties en inventarissen	963	1.404
* overige materiële vaste activa	0	0
Voorraden	0	0
Debiteuren	2.972	3.628
Nog te ontvangen	9.957	13.480
Liquide middelen	16.414	7.317
Totaal activa:	58.364	53.659
Passiva		
Eigen Vermogen		
* exploitatiereserve	5.162	4.554
* onverdeeld resultaat	- 10	608
Voorzieningen	0	0
Leningen bij het MvF	8.023	8.098
Crediteuren	9.426	4.020
Nog te betalen	35.763	36.379
Totaal passiva	58.364	53.659

Eigen vermogen

De exploitatiereserve is gebonden aan een maximumomvang van 5% van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. De maximaal toegestane omvang van de exploitatiereserve bedraagt voor 2012 € 8,6 mln. Met een eigen vermogen van € 5,2 mln blijft DR binnen dit plafond.

Kasstroomoverzicht over 2012

Bedragen x € 1.000			
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2012 + stand depositorekeningen	16.712	7.317	-9.395
2. Totaal operationele kasstroom	11.955	25.466	13.511
Totaal investeringen (-/-)	- 12.500	- 12.220	280
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	159	159
3. Totaal investeringskasstroom	- 12.500	- 12.061	439
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 9.985	- 12.308	- 2.323
Beroep op leenfaciliteit (+)	8.500	8.000	-500
4. Totaal financieringskasstroom	- 1.485	- 4.308	- 2.823
5. Rekening-courant RHB 31 december 2012 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	14.682	16.414	1.732

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten, gecorrigeerd voor afschrijvingen en mutaties in de voorzieningen en het werkkapitaal. De gerealiseerde operationele kasstroom is € 13,5 mln hoger dan begroot. Dat hangt vooral samen met de afname van de kortlopende vorderingen met € 4,2 mln en een toename van de kortlopende schulden met € 9,0 mln.

De gerealiseerde investeringen zijn nagenoeg conform begroting. De investeringen hebben grotendeels betrekking op ICT-systemen (ca. 99%). Er is voor € 0,2 mln aan boekwaarde gedesinvesteerd in inventaris als gevolg van een verhuizing.

De financieringskasstroom is hoger dan begroot, omdat er in 2012 meer aflossing heeft plaatsgevonden op leningen dan er geleend is. Dat de aflossingen op leningen hoger uitvalt dan begroot is om administratieve redenen. Hierdoor heeft voor een aantal leningen de aflossingstranche 2011 (ad € 3,1 mln) pas in 2012 plaatsgevonden.

Doelmatigheidsindicatoren

	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Oorspronke- lijke begroting 2012
Doelmatigheidsindicatoren					
Tarieven/uur (1)					
Index in reële termen ten opzichte van 2011 (2011 = 100)	98	94	100	104	101
Omzet per productgroep (x € mln) (2)					
Omzet GLB		46	42	42	38
Omzet Programma Beheer / SNL		30	38	40	32
Omzet NMB		17	17	17	17
FTE					
Aantal FTE (excl. Externe inhuur)	1.081	1.064	976	972	986
Saldo van baten en lasten					
Saldo van baten en lasten (x € 1.000)	3.291	813	608	699	
Saldo van baten en lasten als % van de totale baten	1,9%	0,5%	0,4%	0,4%	0%
Productiviteit (3)					
Declarable / productieve uren	75,8%	76,8%	76,1%	75,0%	78,0%
Overzicht kwaliteitsindicatoren					
Geground verklaarde bezwaarschriften (%) (4)	28%	22%	51%	40%	25%
Aandeel digitaal verwerkte aanvragen DR (5)	74%	85%	90%	94%	90%
Betaalschema BTR (6)	86,3%	43%	81%	86%	80%
Klanttevredenheid begunstigen DR (7)	6,8	6,8	6,3	6,3	7,0
Betaaltermijn (8)	–	79%	90%	94%	90%

1. Uurtarief

Ten tijde van het opstellen van de begroting 2012 was het tarief nog niet definitief vastgesteld. In de begroting 2012 was alleen het concepttarief opgenomen. Dat ging uit van een stijging tussen 2011 en 2012 van 1%. De uiteindelijke stijging tussen 2011 en 2012 komt uit op 4%. De reële tariefontwikkeling is de absolute tariefontwikkeling, gecorrigeerd voor autonome loon- en prijsontwikkeling (op basis van CPB-indexcijfers voor prijs (IMOC) en loonvoet sector overheid).

2. Omzet per productgroep

Bij deze indicator is de jaaromzet van de drie grootste opdrachten van DR weergegeven.

3. Gerealiseerde productiviteit

De productiviteit van de ambtelijke medewerkers zegt iets over de doelmatigheid van de bedrijfsvoering: hoe efficiënt is de dienst geweest, gegeven de inzet van ambtelijk personeel, in het realiseren van haar doelstellingen en de uitvoering van haar productenpakket? Directe uren buiten het jaarplan en indirect (productieve) uren worden meegenomen. Uren voor ziekte en verlof worden buiten beschouwing gelaten. Hoe hoger het percentage, hoe efficiënter het omzettingsproces beschikbare uren naar productieve uren. Dit heeft een kostenverlagend effect. Voor 2012 was een percentage van 78% aan facturabel (declarabel) productieve uren begroot. De realisatie is uitgekomen op 75%. Ten opzichte van 2011 is de productiviteit afgenomen, met name als gevolg van inzet van medewerkers op nieuwe ontwikkelingen zoals de vorming van het Directoraat Generaal Uitvoering. Deze activiteiten worden niet als facturabel aangemerkt.

Jaarrekening

4. Gegrond verklaarde bezwaarschriften

Deze indicator betreft het aantal (3.214) gegrond verklaarde bezwaarschriften afgezet tegen het totaal aantal afgehandelde bezwaarschriften in 2012. Na de piek in 2011, met name veroorzaakt door de «percelenproblematiek», daalt het percentage weer richting gemiddelde waarde.

5. Aandeel digitaal verwerkte aanvragen

De indicator heeft betrekking op de aanvragen die binnen GDI worden ingewonnen. De ontwikkeling om maximaal digitaal te werken, heeft dit jaar verder doorgezet.

6. Betaalschema BTR

Met de effectuering van 44 298 aanvragen ultimo 2012 op een totaal van 51 631 aanvragen is de doelstelling voor december 2012 ruimschoots gehaald. Per juni 2013 dient 100% gerealiseerd zijn.

7. Klanttevredenheid begunstigen DR

Het klanttevredenheidsonderzoek vindt eenmaal per twee jaar plaats. In 2012 heeft dit onderzoek niet plaatsgevonden. In 2012 zijn 63 klachten ontvangen.

8. Betaaltermijn

Met een realisatie van 94% tijdig betaalde facturen in 2012 is de rijksbrede norm, van 90% van de facturen betalen binnen 30 dagen, gehaald.

Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA)

Staat van baten en lasten

Bedragen in € 1.000				
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012	Verschil	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	94.314	121.439	27.125	132.073
Omzet overige departementen	71.831	72.141	310	73.424
Omzet DGF	500	1.015	515	680
Omzet derden	62.800	58.769	- 4.031	61.908
Rentebaten	100	89	- 11	6
Vrijval voorzieningen	0	8.321	8.321	6.318
Bijzondere baten	0	26.753	26.753	0
Overige baten	3.000	2.116	- 884	7.296
Totaal baten	232.545	290.643	58.098	304.205
Lasten				
Apparaatskosten				
* <i>personele kosten</i>	149.339	179.651	30.312	198.416
* <i>materiële kosten</i>	66.854	74.045	7.191	72.084
Afschrijvingskosten				
* <i>immaterieel</i>	7.688	4.719	-2.969	3.974
* <i>materieel</i>	6.821	4.626	-2.195	5.820
Overige lasten				
* <i>Dotatie voorzieningen</i>	500	26.921	26.421	22.675
* <i>Rentelasten</i>	1.343	742	-601	976
* <i>Bijzondere lasten</i>	0	0	0	0
Totaal lasten	232.545	290.704	58.159	303.945
Saldo van baten en lasten	0	-61	-61	259

Toelichting op de baten

Omzet moederdepartement

In 2012 is de opbrengst moederdepartement € 27,125 mln hoger dan begroot. Dit kan op hoofdlijnen als volgt worden gespecificeerd:

- Het opdrachtenpakket 2012 is in overeenstemming gebracht met het werkpakket 2012 voor een bedrag van € 4,7 mln. Het betreft de werkzaamheden op het gebied van dierverwaarlozing, dierstransport, antibiotica, visstropelij en vangstverbond dioxinebepaling, verplichting EU regelgeving en meststoffen.
- Er heeft een technische correctie op het personeelsbudget NVWA van € 1 mln plaatsgevonden ten gevolge van het opheffen van de zogenaamde centrale bestuursdienst EZ.
- Het budget is met € 1,8 mln verhoogd ten behoeve van meerwerk voor de NVWA en voor de bestrijding van schadelijke organismen zoals Boktor en Pepper Weevil.
- Ter compensatie voor de niet-kostendekkende tarieven voor kleine slachterijen en in het kader van de afspraken uit het roodvleesconvenant is € 2,8 mln ontvangen.
- € 1,8 mln is aan het budget toegevoegd voor de compensatie van hogere ABP premies.
- De NVWA heeft in 2012 voor € 3,2 mln aan werkzaamheden uitgevoerd die waren gestart in 2011 (zogenaamd «onderhanden werk»).

Jaarrekening

- Bijdrage van € 0,2 mln aan de kosten ten behoeve van de vernietiging van illegaal ingevoerd Turks stro en € 0,2 mln aan overige posten.
- De ingeboekte besparingen van de fusie is vertraagd beschikbaar gekomen. Dit komt mede doordat vanwege de slechte markt voor kantoorgebouwen de overtollige huisvesting moeilijk kan worden afgestoten. Hierdoor was er in 2012 sprake van hoger dan begrote kosten op gebied van huisvesting, ICT en personele kosten ten gevolge van de fusie. Voor het ontstane tekort heeft € 11,4 mln compensatie plaatsgevonden.

Omzet DGF

De opbrengst DGF is € 0,515 mln hoger dan begroot. De hogere opbrengst is met name het gevolg van de werkzaamheden omtrent het Schmallenberg virus.

Omzet derden

De omzet derden is € 4,031 mln lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door daling in het werkaanbod als gevolg van de economische crisis en doordat de vernieuwing van het toezicht leidt tot een meer efficiëntere uitvoering. Tevens zijn halverwege 2012 de werkzaamheden van het trichinelaboratorium overgedragen aan het bedrijfsleven.

Vrijval voorzieningen

Er was geen vrijval voor voorzieningen begroot. De realisatie wordt met name veroorzaakt door de vrijval bij de voorziening reorganisatiekosten ad € 8 mln.

Bijzondere baten

Ter compensatie van de afkoop van resterende huurverplichting laboratoria heeft het Ministerie van Economische Zaken een bedrag van € 26,753 mln beschikbaar gesteld, hetgeen toegevoegd wordt aan de voorziening leegstand.

Overige baten

De overige baten zijn € 0,884 mln lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door lagere opbrengsten uit projecten, verkoop van auto's leaseplan en overige doorbelasting van kosten.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De personele lasten zijn € 30,312 mln hoger dan begroot. Dit kan op hoofdlijnen als volgt worden verklaard:

- Als gevolg van de opheffing van de zogenaamde centrale bestuursdienst EZ en ten behoeve van compensatie hogere ABP premies stijgen de loonkosten met € 2,8 mln. De stijging van de opbrengsten door toename van het opdrachtenpakket is gepaard gegaan met een grotere formatie. Daardoor stijgen de p-kosten. De plaatsingsprocedure in het fusieproces en de toepassing van het reorganisatiebesluit hebben er toe geleid dat er meer P-kosten zijn dan vooraf begroot. De harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden heeft geleid tot een additionele kostenpost. Het totaal van deze drie posten bedraagt € 13,1 mln.
- De personele lasten zijn € 8,7 mln hoger door extra inhuur, noodzakelijk voor de hier boven geschetste extra opdrachten in het primaire proces. Daarnaast heeft extra inhuur plaatsgevonden van practicioners voor vervanging van senior Toezichthoudend Dierenartsen die in het

Jaarrekening

kader van de noodzakelijke verbetering (Vanthemsche onderzoek) aan interne begeleiding doen. Eveneens heeft nog tijdelijke inhuur plaatsgevonden voor specialistische ondersteuning bij afronding van de fusie.

- In de begroting 2012 is het budget ad € 5,7 mln voor reis- en verblijfskosten die aan medewerkers vergoed worden onder materiële kosten opgenomen.

Materiële kosten

De materiële kosten zijn € 7,191 mln hoger dan begroot. De afwikkeling van de fusie vergt extra kosten ad € 12,9 mln doordat de verwachte besparingen op het gebied van ICT (nog) niet gerealiseerd konden worden en de afstoot van overtollige laboratoria en kantoren in de huidige stagnerende markt tegenvalt. Het budget ad € 5,7 mln voor reis- en verblijfskosten die aan medewerkers vergoed worden was in de begroting onder materiële kosten opgenomen. Hierdoor is de overschrijding beperkt gebleven tot € 7,191 mln.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten voor zowel materiële als immateriële activa zijn lager dan begroot. De oorzaak hiervan is de lagere investeringen in 2011 en de desinvesteringen als gevolg van sluiting locaties in 2011. Hierdoor is de boekwaarde van de activa per 1 januari 2012 en daarmee de afschrijvingskosten lager dan eerder begroot.

Dotatie voorziening

De dotatie aan de voorzieningen is hoger dan begroot. De dotatie ad € 26,921 mln kan als volgt worden gespecificeerd. Totaal is een bedrag ad € 0,168 mln aan de voorziening claims en een bedrag ad € 26,753 mln aan de voorziening leegstand toegevoegd.

Rentelasten

Ook de rentelasten zijn lager dan begroot. Dit heeft eveneens te maken met het feit dat een aantal leningen vervroegd zijn afgelost, vorig jaar minder leningen zijn afgeroepen en het feit dat de rente momenteel lager is dan eerder verwacht.

Resultaat

Het resultaat van de NVWA is € 0,061 mln negatief. Door het behaalde resultaat is het eigen vermogen per 31-12-2102 gedaald tot € 3,859 mln. De NVWA heeft met opdrachtgevers en eigenaar voor het jaar 2013 en verder afspraken gemaakt over de financiële toekomst van de NVWA.

Balans per 31 december 2012

Bedragen in € 1.000		
	31-12-2012	31-12-2011
Activa		
Immateriële vaste activa	12.976	13.948
Materiële vaste activa		
* grond en gebouwen	4.004	2.071
* installaties en Inventarissen	5.848	5.639
* overige materiële vaste activa	17.570	14.984
Voorraden	1.096	1.238
Debiteuren	9.807	12.418
Nog te ontvangen	34.246	19.924
Liquide middelen	39.097	38.431
Totaal activa	124.644	108.653
Passiva		
Eigen vermogen		
– exploitatiereserve	3.920	3.661
– onverdeeld resultaat	–61	259
Voorzeningen	42.444	39.208
Leningen bij Ministerie van Financiën	24.496	20.253
Crediteuren	7.643	6.111
Nog te betalen	46.202	39.161
Totaal passiva	124.644	108.653

Eigen Vermogen

Exploitatiereserve

Door het negatieve resultaat in 2012 neemt de exploitatiereserve met € 0,061 af tot € 3,859 mln.

De exploitatiereserve is gebonden aan een maximumomvang van 5% van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. De gemiddelde omzet over drie jaar bedraagt € 293,5 mln. Het eigen vermogen mag dan ook maximaal € 14,675 mln bedragen. De NVWA blijft onder dit plafond.

Het vaststellen van de financiële verantwoording en de resultaatbestemming is de verantwoordelijkheid van de Secretaris-Generaal van het Ministerie, als eigenaar van de baten-lastendienst. De financiële verantwoording, de controleverklaring en het voorstel voor resultaatbestemming worden aan hem voorgelegd. Vooruitlopend op de besluitvorming hieromtrent is het saldo van baten en lasten over het boekjaar 2012 van – € 0,061 mln, gerubriceerd onder het eigen vermogen.

Voorzeningen

Bedragen in € 1.000					
	Voorzeningen 1 januari 2012	Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Voorzeningen 31 december 2012
Voorziening claims, geschillen en rechtsgedingen	607	168	(100)	(181)	494
Voorziening leegstand gebouwen	15.712	26.753	(10.524)	–	31.941
Voorziening reorganisatie	22.500	–	(4.730)	(8.004)	9.766
Voorziening personeel regulier	300	–	(10)	(47)	243
Voorziening projecten	89	–	–	(89)	–
Totaal	39.208	26.921	(15.364)	(8.321)	42.444

Jaarrekening

Voorziening uit hoofde van claims, geschillen en rechtsgedingen

Het saldo is voldoende om aan de eventuele betaalverplichting van de lopende claims te voldoen.

Voorziening leegstand gebouwen

De opdrachtgevers hebben in 2009, in het kader van de fusie, € 22,525 mln bijgedragen aan de voorziening leegstand waarbij een verdeling van 46% VWS en 54% EZ is afgesproken. In 2012 is als gevolg van leegstand en afkoop van het kantoorpand in Amsterdam en de afkoop van het kantoorpand te Zutphen een bedrag ad € 10,524 mln aan de voorziening onttrokken. Ultimo 2012 is € 5,188 mln beschikbaar voor toekomstige leegstandkosten. Voor 2013 is voor het VWS deel € 0,534 mln en voor het EZ deel € 0,626 mln benodigd voor leegstand. Na afronding van de huisvestingsproblematiek zal verrekening met de opdrachtgevers plaatsvinden.

De NVWA dient op basis van de omvang van de voorziening leegstand een bedrag van € 4,971 mln met VWS en € 0,942 mln met EZ te verrekenen. Jaarlijks worden deze bedragen opnieuw berekend en in de jaarrekening vermeld maar niet separaat als balanspost in de financiële administratie opgenomen.

Laboratoria

Voor de financiering van de afkoop resterende huurverplichting van de laboratoria heeft het ministerie van EZ in 2012 een bedrag van € 26,753 mln aan de voorziening leegstand toegevoegd. Het streven is om voor 1 januari 2014 de resterende huurverplichting van de laboratoria af te kopen. Door deze afkoop zullen de huurkosten van de NVWA structureel dalen. Voor de toekomstige afkoop is € 26,753 mln benodigd. Na afronding van de huisvestingsproblematiek zal verrekening met het ministerie van EZ plaatsvinden.

Voorziening reorganisatie

De NVWA heeft ultimo 2011 een voorziening van € 22,5 mln getroffen om de kosten volgend uit de reorganisatie per 01-01-2012 te financieren. Dit betreft de salaris-/WW- en materiele kosten van herplaatsingskandidaten volgend uit de Balkenende-taakstelling, medewerkers die gebruik maken van de Vendrik-regeling, de remplaçantenregeling en de kosten voor WW-uitkering aan tijdelijk personeel waarvan het contract niet is verlengd. Kosten voor salaris-/WW- en materiele kosten zijn ten laste van de voorziening geboekt. Omdat de verwachte kosten lager zijn dan begroot ultimo 2011 heeft dit geleid tot een vrijval van de reorganisatievoorziening.

Voorziening personele kosten regulier

De voorziening personele kosten regulier betreft de aanvulling op de WAO-uitkering van een oud-medewerker en een voorziening ten behoeve mogelijke aanspraak op wachtgeld bij inkomstenderving van een oud-medewerker.

Voorziening Projecten

De voorziening projecten is in voorgaande jaren bij de voormalige Plantenziektenkundige Dienst getroffen ten behoeve van dekking van mogelijk niet-kostendekkende projecten. Na gehele onttrekking zullen niet-kostendekkende projecten rechtstreeks via het resultaat lopen.

Kasstroomoverzicht over 2012

Bedragen in € 1.000			
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2012 + stand depositeuren	3.057	38.431	35.374
2. Totaal operationele kasstroom	11.943	10.270	-1.673
Totaal investeringen (-/-)	- 11.681	- 16.445	- 4.764
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	3.344	3.344
3. Totaal investeringskasstroom	- 11.681	- 13.101	- 1.420
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 10.426	- 11.358	- 932
Beroep op leenfaciliteit (+)	11.681	14.855	3.174
4. Totaal financieringskasstroom	1.255	3.497	2.242
5. Rekening-courant RHB 31 december 2012 + stand depositeuren (=1+2+3+4)	4.574	39.097	34.523

Rekening-courant RHB

De stand van de rekening-courant RHB per 1-1-2012 is € 35,4 mln positiever uitgevallen dan oorspronkelijk werd begroot. De oorzaken hiervan zijn:

- Een hogere operationele kasstroom in 2011 van € 36,7 mln door:
 - een bijdrage bij Najaarsnota 2011 aan de voorziening herplaatsingskandidaten door het Ministerie van EZ van € 12,5 mln en het Ministerie van VWS van € 10 mln.
 - een hogere bijdrage bij Najaarnota 2011 van € 10,6 mln, te weten € 3,4 mln in verband met de vertraagde uitstroom van boventallig personeel, € 5,4 mln voor compensatie niet-kostendekkende tarieven en voor hogere kosten in verband met inhuur externen en ICT € 1,8 mln.
 - een bijdrage bij Slotwet 2011 van € 2,3 mln in verband met een besparingsverlies op de fusie en hogere uitgaven in het kader van het Sociaal Flankerend Beleid.
 - overige balansmutaties ad € 1,3 mln.
- Een lagere investeringskasstroom in 2011 ad € 4,3 mln.
- Een lagere financieringskasstroom in 2011 ad - € 5,6 mln.

Totaal operationele kasstroom

Het verschil in de operationele kasstroom in 2012 ad - € 1,67 mln wordt veroorzaakt door per saldo onttrekkingen/dotatie aan de voorzieningen € 3,24 mln, overige balansmutaties - € 1,51 mln en door het resultaat 2012 - € 0,06 mln.

Totaal investeringskasstroom

De overschrijding van het investeringbudget wordt met name veroorzaakt door aanpassingen van kantoorgebouwen als gevolg van de fusie, het laboratorium aan het Akkermaalsebos in Wageningen en de inhaalslag in de vervanging van dienstauto's inclusief toebehoren.

Totaal financieringskasstroom

Als gevolg van de verhoogde investeringen is eveneens een verhoogd beroep gedaan op de leenfaciliteit.

Jaarrekening

Doelmatigheidsindicatoren

	realisatie 2009	realisatie 2010	realisatie 2011	realisatie 2012
Tarieven				
Index in reële termen t.o.v. 2011 (2011 = 100)	nvt	Nvt	100	100,5
Omzet per productgroep (x € mln)				
Toezicht			159,0	153,5
Advies en Vertegenwoordiging			8,0	8,5
Klantinteractie en dienstverlening			19,4	23,5
Inlichtingen en opsporing			11,9	12,0
Incident en crisismanagement			4,0	6,0
Laboratoriumonderzoek			20,4	19,0
Kennis en expertise			11,3	10,5
Communicatie			2,0	1,5
FTE				
Aantal FTE (excl. externe inhuur)			2.347	2.168
Verhouding FTE direct/indirect			1.802 / 545	1.741 / 427
Personeelskosten per fte			€ 64.869	€ 71.004
Saldo van baten en lasten				
Saldo van baten en lasten als % van de totale baten			0,08%	- 0,02%
Productiviteit				
Declarabele / productieve uren 1)			73,6%	79,9%
Kwaliteit				
Gegronde verklaarde bezwaarschriften (aantal en in %)			50 (18%)	87 (11%)
Aantal klachten over handelen NVWA			52	81
Aantal verzoeken, klachten en meldingen			14.597	17.638
Afhandelsnelheid informatieverzoeken, klachten en meldingen 2)			96,8%	52,0%
Naamsbekendheid				
– spontaan			17%	20%
– geholpen			75%	73%

1.4.4 Saldibalans EZ per 31 december 2012

Saldibalans EZ per 31 december 2012 van het
Ministerie van Economische Zaken

(bedragen x € 1.000)					
		Debet		Credit	
1)	Uitgaven ten laste van de begroting 2012	4.853.752	2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting 2012	12.543.580
3)	Liquide middelen	92.890			
4)	Rekening-courant RHB	7.538.587	4a)	Begrotingsreserves	451.378
5)	Uitgaven buiten begrotingsverband (=intracomptabele vorderingen)	720.068	6)	Ontvangsten buiten begrotingsverband (=intra-comptabele schulden)	210.339
7)	Openstaande rechten		7a)	Tegenrekening openstaande rechten	
8)	Extra-comptabele vorderingen	2.762.005	8a)	Tegenrekening extra-comptabele vorderingen	2.762.005
9a)	Tegenrekening extra-comptabele schulden		9)	Extra-comptabele schulden	
10)	Voorschotten	11.868.158	10a)	Tegenrekening voorschotten	11.868.158
11a)	Tegenrekening garantieverplichtingen	5.873.545	11)	Garantieverplichtingen	5.873.545
12a)	Tegenrekening openstaande verplichtingen	20.570.981	12)	Openstaande verplichtingen	20.570.981
13)	Deelnemingen	1.420.566	13a)	Tegenrekening deelnemingen	1.420.566
	Totaal	55.700.552		Totaal	55.700.552

2.2 Toelichting op de saldibalans

Algemeen

De balansposten zijn bepaald en gewaardeerd overeenkomstig de geldende voorschriften van de Comptabiliteitswet. Indien van de geldende voorschriften wordt afgeweken is dit nader toegelicht.

Alle bedragen zijn opgenomen in duizenden euro's tenzij anders vermeld. Door afronding van bedragen op duizenden euro's kunnen totaalstellingen niet aansluiten bij de som der delen.

Toelichting per balanspost

Balanspost 1 Uitgaven ten laste van de begroting 2012 **4.853.752**

De uitgaven over 2012 zijn gespecificeerd in het jaarverslag van EZ (hoofdstuk XIII), onderdeel uitgaven, artikelen 11 tot en met 18 en 40.

Balanspost 2 Ontvangsten ten gunste van de begroting 2012 **12.543.580**

De ontvangsten over 2012 zijn gespecificeerd in het jaarverslag van EZ (hoofdstuk XIII), onderdeel ontvangsten, artikelen 11 tot en met 18 en 40.

Balanspost 3 Liquide middelen **92.890**

De post liquide middelen bestaat uit de aanwezige banksaldi bij kasbeheerders inzake contante waarborgen en enkele kleine kassen. Tevens is hierin opgenomen het saldo van de bankrekening van EZ bij het Groenfonds per 31 december 2012 ad. € 84,5 mln.

Jaarrekening

Balanspost 4 Rekening-Courant Rijkshoofdboekhouding **7.538.587**

Op de rekening-courant Rijkshoofdboekhouding is de financiële verhouding tussen het Ministerie van Economische Zaken en de Rijkschatkist van het Ministerie van Financiën per 31 december 2012 geadmistreerd. Het bedrag op de saldibalans is overeenkomstig de saldo opgave per 31 december 2012 van het Ministerie van Financiën.

Toelichting:

Het saldo rekening-courant met het Ministerie van Financiën is als volgt samengesteld:

	Vordering	Schuld
R/C RHB: Ministerie van Economische Zaken	7.087.209	
R/C RHB: Begrotingsreserves Ministerie van Economische Zaken	451.378	
Totaal	7.538.587	

Balanspost 4a Begrotingsreserves **451.378**

De begrotingsreserves zijn een meerjarige budgettaire voorziening die EZ aanhoudt op afzonderlijke rekening-couranten bij het Ministerie van Financiën.

Toelichting:

EZ maakt gebruik van negen interne begrotingsreserves. De toevoegingen aan en onttrekkingen van deze reserves die respectievelijk ten laste of ten gunste van de begroting plaatsvinden zijn in het jaarverslag toegelicht bij de aangegeven artikelen.

Deze post is per 31 december 2012 als volgt opgebouwd:

Reserves artikel 13	
Begrotingsreserve scheepsbouwgarantie	25.000
Begrotingsreserve groeifaciliteit GO	63.523
Begrotingsreserve BMKB	30.000
Reserve artikel 14	
Begrotingsreserve garantieregeling geothermie	11.357
Reserve artikel 15	
Begrotingsreserve SENO/GOM	33.000
Reserves artikel 16	
Begrotingsreserve Landbouw	46.279
Begrotingsreserve Visserij	21.891
Begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit	53.523
Begrotingsreserve apurement	166.805
Totaal begrotingsreserves	451.378

Balanspost 5 Uitgaven buiten begrotingsverband **720.068**

Onder de uitgaven buiten begrotingsverband zijn bedragen opgenomen die niet ten laste van de begroting behoeven te worden gebracht. Dit omdat deze uitgaven met derden zullen worden verrekend.

Jaarrekening

Toelichting:

De uitgaven buiten begrotingsverband zijn als volgt te specificeren:

Bedrag	
EU uitgaven ELGF	662.381
EU uitgaven ELFPO	25.864
Vorderingen STW en DICTU	21.500
Vordering EC	2.462
Salarisvoorschotten	1.636
Diverse	6.225
Totaal	720.068

EU uitgaven ELGF en ELFPO

De gelden die EZ voor de Europese fondsen ELGF en ELFPO voorfinanciert betreffen de declaraties van de maanden november (16/10 – 30/11) en december. De gedeclareerde bedragen van deze maanden zijn in 2013 ontvangen respectievelijk in de maanden januari en februari. De navolgende tabellen geven inzicht in de totaalbedragen van uitgaven en ontvangsten met betrekking tot het ELGF en ELFPO van de jaren waarvan de declaraties nog niet door de Europese Commissie zijn vastgesteld.

EU uitgaven ELGF

Omschrijving	Bedrag
Restant ELGF vordering voorgaand dienstjaar	1.066
Boekjaar 2012, in 2011 gerealiseerde uitgaven ¹	
(+)	583.673
Vordering 31 december 2011	584.739
Boekjaar 2012, in 2012 gerealiseerde uitgaven	
(+)	281.371
Ontvangsten uit ELGF boekjaar 2012 (-/-)	866.834
Afrekening 2010 en 2011 (-/-)	1.066
Te veel ontvangen boekjaar 2012 ²	- 1.792
Boekjaar 2013, in 2012 gerealiseerde uitgaven	
(+)	664.173
Vordering 31 december 2012	662.381

¹ Het boekjaar voor het ELGF loopt van 16 oktober tot en met 15 oktober van het volgende jaar.

² De jaardeclaratie is lager vastgesteld dan de maandelijkse gedeclareerde bedragen. Naar verwachting zal de Europese Commissie de jaaraangifte 2012 in 2013 definitief vaststellen en het teveel ontvangen bedrag verrekenen.

Jaarrekening

EU uitgaven ELFPO

Omschrijving	Bedrag
Restant ELFPO vordering voorgaand dienstjaar	4.977
Boekjaar 2012, in 2011 gerealiseerde uitgaven ¹ (+)	28.775
Vordering 31 december 2011	33.752
Boekjaar 2012, in 2012 gerealiseerde uitgaven (+)	68.303
Ontvangsten uit ELFPO boekjaar 2011 (-/-)	97.319
Afrekening 2011 (-/-)	4.977
Teveel ontvangen boekjaar 2012 ²	- 241
Boekjaar 2013, in 2012 gerealiseerde uitgaven (+)	26.105
Vordering 31 december 2012	25.864

¹ Het boekjaar voor het ELFPO loopt van 16 oktober tot en met 15 oktober van het volgende jaar.

² De jaardeclaratie is lager vastgesteld dan de per kwartaal gedeclareerde bedragen. Naar verwachting zal de Europese Commissie de jaaraangifte 2012 in 2013 definitief vaststellen en het teveel ontvangen bedrag verrekenen.

Vorderingen STW en DICTU

Het betreft hier betalingen aan de Stichting voor de Technische Wetenschappen (STW) van € 14 mln en DICTU voor een bedrag van € 7,5 mln. Het bedrag van de STW is in 2013 terug ontvangen en het bedrag van DICTU zal in 2013 worden verrekend.

Vordering EC

Dienst Regelingen verricht uitgaven voor de bestijding van dierziekten onder andere bse. De verrichte uitgaven voor de dierziektebestrijding kunnen achteraf bij het onderdeel DG SANCO van de Europese Commissie worden gedeclareerd. Naar verwachting zal het gedeclareerde bedrag in 2013 verrekend worden.

Salarisvoorschotten

Dit betreft vooruitbetalingen aan personeel inzake salarissen en diverse vergoedingen in afwachting van definitieve verrekening.

Balanspost 6 Ontvangsten buiten begrotingsverband	210.339
Onder de ontvangsten buiten begrotingsverband zijn de bedragen opgenomen die niet ten gunste van de begroting behoeven te worden gebracht. Dit omdat deze ontvangsten zullen worden verrekend.	

Jaarrekening

Toelichting:

De ontvangsten buiten begrotingsverband zijn als volgt te specificeren:

	Bedrag
Stortingen andere departementen voor uitvoering regelingen AGNL	61.670
Stortingen provincies voor ILG en andere regelingen DLG	51.143
Stortingen EU voor uitvoering regelingen DR	34.524
ELFPO werkkapitaal	34.056
Stortingen voor bommenregeling	10.493
Stortingen derden voor projecten uitvoering kerndepartement	7.140
Contante waarborgen productschappen	4.681
Verschuldigde sociale premies	1.951
Reservering SFSH	1.607
Diverse	3.075
Totaal	210.339

Stortingen andere departementen voor uitvoering regelingen AGNL

Agentschap NL voert een groot aantal regelingen uit voor andere departementen als Buitenlandse Zaken en VROM. De departementen stellen voor de uitvoering van hun regelingen gelden beschikbaar.

Stortingen provincies voor ILG en andere regelingen DLG

Dienst Landelijk Gebied draagt zorg voor de uitvoering van de ILG. De provincies stellen gelden beschikbaar voor deze uitvoering. Deze post betreft ook door DLG ontvangen bedragen van I&M en RWS voor de sanering van asbestwegen in Oost-Nederland en voor het project Millenwaard.

Stortingen EU voor uitvoering regelingen DR

DR heeft gelden ontvangen voor de uitvoering van regelingen die vallen onder de financiering vanuit het structuurfonds van de EU.

ELFPO werkkapitaal

In verordening (EG) nr. 1290/2005 (art 25 lid 1) is bepaald dat na vaststelling door de commissie van het programma voor plattelandsontwikkeling (2007 – 2013) een voorfinanciering van 7% zal plaatsvinden van de bijdrage uit het ELFPO voor het betreffende programma. In 2007 heeft de commissie het programma voor plattelandsontwikkeling van Nederland goedgekeurd en de voorfinanciering aan EZ betaald. Bij de afsluiting van het programma zal het werkkapitaal worden verrekend.

Stortingen voor bommenregeling

Dienst Regelingen voert in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken de bommenregeling uit. Voor de uitgaven van deze regeling stelt het Ministerie van Binnenlandse Zaken vooraf gelden beschikbaar aan Dienst Regelingen.

Stortingen derden voor projecten uitvoering kerndepartement

Bij het kerndepartement lopen er bij diverse DG's projecten die door derden worden mede gefinancierd. Onder andere zijn het ontvangen gelden van het Ministerie van Defensie en Buitenlandse Zaken.

Jaarrekening

Contante waarborgen productschappen

De productschappen ontvangen per bank gelden van het bedrijfsleven als zekerheidsstelling voor in- en uitvoercertificaten en uitvoerrestituties. Als aan de voorwaarden voor de certificaten en restituties is voldaan dan betalen de productschappen op verzoek van de belanghebbende de bedragen terug.

Verschuldigde sociale premies

Het gaat hier om uit de salarisadministratie voortkomende verschuldigde bedragen op het gebied van premies en andere afdrachten.

Reservering bezwaar SFSH

In het kader van de superheffing voor melkproducenten wordt het aan het ELGF verschuldigde bedrag bepaald op basis van de landelijke overschrijding van het melkquotum. De som van de door de individuele heffingplichtige verschuldigde bedragen is in de regel hoger dan de landelijke overschrijding. Regelgeving schrijft voor dat de som van de individuele heffingsopleggingen niet kleiner mag zijn dan het aan het ELGF verschuldigde bedrag. De op deze wijze ontstane extra heffing wordt het «schommelfonds» genoemd. Het «schommelfonds» kan gebruikt worden in die gevallen waarbij als gevolg van een beslissing op bezwaar aan een heffingplichtige eerder opgelegde heffing moet worden gecorrigeerd.

Balanspost 8 Extra Comptabele Vorderingen 2.762.005

De extra comptabele vorderingen hebben betrekking op nog te ontvangen middelen, welke voortvloeien uit uitgaven die ten laste van de begroting zijn gebracht en nog met derden zullen worden verrekend.

Toelichting:

De openstaande vorderingen per 31 december 2012:

	Bedrag
Beheer Landbouw Gronden	881.863
Geconditioneerde vorderingen	801.495
Kredieten en projecten AGNL	287.596
Gestelde zekerheden	265.206
Leningen	201.819
Opgelegde boetes NMA	168.918
Vorderingen DR inzake uitvoering regelingen	66.905
Diverse vorderingen	88.203
Totaal	2.762.005

Beheer Landbouwgronden

Het saldo van de landbouwgronden bestaat voornamelijk uit een langlopend renteloos voorschot van EZ aan het Bureau Beheer Landbouwgronden van € 420 mln waarvoor door het Bureau Beheer Landbouwgronden gronden zijn verworven die na doorlevering aan eindbeheerders leiden tot doelrealisatie. Daarnaast is er een bedrag van € 373 mln nog te vorderen uit hoofde van landinrichtingsrente door grondeigenaren te betalen in afgesloten landinrichtingsprojecten, welke in het algemeen in 26 jaar worden geïnd. Voorts heeft Dienst Landelijk Gebied nog € 88 mln te vorderen uit hoofde van nog niet afgesloten landinrichtingsprojecten.

Jaarrekening

Geconditioneerde vorderingen

De geconditioneerde vorderingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Bedrag
Nederlandse Defensie Industrie	277.876
AgNL MKB faciliteit	256.214
Faillissementen AgNL en niet gerealiseerde omzetten	123.148
NFO NV Investeringsfaciliteiten	90.066
AgNL vorderingen uit hoofde van andere garantieregelingen	26.633
COVRA NV	18.200
United Nations Univesity	6.807
TRN Toerisme Recreatie Nederland	1.500
Diverse kredieten	1.051
Totaal	801.495

Kredieten en projecten AgNL

AGNL voert regelingen uit waarbij kredieten beschikbaar worden gesteld voor ontwikkelingen en innovatie op het gebied van technologie, nieuwe producten etc. Naast deze vorderingen zijn er ook nog te ontvangen gelden geboekt naar aanleiding van eindafrekeningen van subsidies.

Gestelde zekerheden

Dit betreffen zekerheden die bij de uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid worden gevraagd. De uitvoering hiervan vindt plaats bij:

	Bedrag
Dienst Regelingen	160.959
Productschappen Vee, Vlees en Eieren	89.040
Productschap Tuinbouw	15.207
Totaal	265.206

Leningen

De leningen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Bedrag
WUR (Stichting DLO)	76.771
LIOF	20.088
WUR Praktijkonderzoek	16.982
Microkrediet Nederland	16.966
NIVR	15.586
Biopartner	13.524
Nedermaas	8.542
Gemengde kredieten. Gaan per 01.01.2013 over naar BUZA	8.273
Eindhoven	7.000
Marin	6.807
BOM	4.880
WUR IAC/ILRI	3.517
NESEC	1.628
Panteia	797
NOM	373
SBU	85
Totaal	201.819

Opgelegde boetes NMa

Voor de uitvoering van de mededingingswet heeft NMa boetes opgelegd die tot ontvangst zullen leiden.

Jaarrekening

Vorderingen DR inzake uitvoering regelingen

DR heeft vorderingen opgelegd voorkomend uit de provisies van agrarische schadeverzekeringen, de uitvoering van het mestbeleid, diverse heffingen uitgevoerd door het Productschap Zuivel en overige regelingen.

Balanspost 9 Extra comptabele schulden **Nihil**

Balanspost 10 Voorschotten **11.868.158**
Onder voorschotten wordt verstaan de vooruit verstrekte gelden, welke op 31 december 2012 nog niet waren verrekend.

Toelichting:

Beleidsartikelen	2008 en eerder	2009	2010	2011	2012	Totaal
11 Goed functionerende economie en markten	187	187.642	190.718	194.172	227.019	799.738
12 Een sterk innovatievermogen	109.291	82.984	201.652	552.654	658.196	1.604.777
13 Een excellent ondernemingsklimaat	19.216	13.762	27.908	60.951	129.028	250.866
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening	1.628.158	633.163	718.426	736.020	873.418	4.589.184
15 Een sterke internationale concurrentiepositie	10.293	2.029	6.114	15.941	60.917	95.295
16 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens	22.221	21.850	34.486	210.574	272.240	561.372
17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit	32.691	25.048	20.723	32.604	95.788	206.854
18 Natuur en regio	1.109.712	509.776	600.287	840.980	289.500	3.350.256
40 Apparaat						
Buiten begrotingsverband	13.221	27.959	59.616	162.549	146.472	409.817
Totaal	2.944.990	1.504.212	1.859.913	2.806.447	2.752.578	11.868.158

Verloop van de voorschotten gedurende het dienstjaar 2012	Bedrag
Beginstand 1 januari 2012	10.871.462
Verstreekte voorschotten	2.956.778
Eindafgerekende voorschotten	1.960.082
Eindstand 31 december 2012	11.868.158

Balanspost 11 Garantieverplichtingen **5.873.545**
De garantieverplichtingen per 31 december 2012 zijn voorwaardelijke financiële verplichtingen aan derden die pas tot uitbetaling als bij de wederpartij zich bepaalde omstandigheden voordoen.

Jaarrekening

Toelichting:

Beleidsartikelen	Stand per 01-01-2012	In 2012 aangegaan +	Betalingen op garantie verplichtingen -/-	Intrekkingen terugbeta- lingen, en correcties -/-	Stand per 31-12-2012
11 Goed functionerende economie en markten	90.000			3.000	87.000
12 Een sterk innovatievermogen					
13 Een excellent ondernemingsklimaat	3.484.514	679.283	114.782	674.754	3.374.261
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening	1.349.939	147.225			1.497.164
15 Een sterke internationale concurrentiepositie					
16 Concurrerende duurzame agro-, visserij- en voedselketens	468.100	43.374		72.498	438.977
17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit	18.218	9.000		145	27.073
18 Natuur en regio	463.648			14.579	449.070
40 Apparaat					
Totaal	5.874.420	878.883	114.782	764.976	5.873.545

Balanspost 12 Openstaande verplichtingen

20.570.981

De openstaande verplichtingen per 31 december 2012 kunnen vanaf 2013 tot betaling leiden.

Toelichting:

Beleidsartikelen	Stand per 01-01-2012	In 2012 aangegaan +	Negatieve bijstelling -/-	Uitgaven -/-	Stand per 31-12-2012
11 Goed functionerende economie en markten	32.613	228.384	3.753	233.701	23.543
12 Een sterk innovatievermogen	1.286.170	655.500	34.421	745.806	1.161.443
13 Een excellent ondernemingsklimaat	231.841	298.102	35.827	197.420	296.696
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening	15.897.769	2.142.236	364.108	1.085.460	16.590.438
15 Een sterke internationale concurrentiepositie	147.969	34.622	18.183	109.355	55.052
16 Concurrerende, duurzame agro-, visserij- en voedselketens	407.324	652.740	37.614	613.752	408.698
17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit	743.401	796.093	- 4.858	788.385	755.967
18 Natuur en regio	1.665.377	397.333	1.109.838	480.041	472.830
40 Apparaat	9.054	485.269	4.289	485.050	4.984
Buiten begrotingsverband	730.306	399.605	76.943	251.639	801.329
Totaal	21.151.824	6.089.884	1.680.117	4.990.609	20.570.981

Op basis van het bestuursakkoord natuur en de in 2012 door rijk en provincies getekende afrondingsovereenkomsten Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) zijn de restant ILG verplichtingen aan de provincies op artikel 18 komen te vervallen. Dit heeft geleid tot een negatieve bijstelling van € 1.006 mld. De restantbedragen voor afronding van het ILG waar de provincies conform de afrondingsovereenkomsten recht op hebben, worden via een decentralisatie-uitkering in het Provinciefonds uitgekeerd, voor het eerst in 2012. Daartoe worden de budgetten van de begroting van Economische Zaken overgeheveld naar de begroting van het Provinciefonds (Slotwet 2012 en Voorjaarsnota 2013). Het gaat om een totaal bedrag voor de jaren 2012–2014 van € 568 mln.

Balanspost 13 Deelnemingen

1.420.566

Toelichting:

De specificatie van de deelnemingen van het Ministerie van Economische Zaken is als volgt:

Jaarrekening

Naam	Nominaal		Betaald		Deeln.%
	Ultimo 2011	Ultimo 2012	Ultimo 2011	Ultimo 2012	
N.V. NOM	51.880	51.880	51.880	51.880	99,9
N.V. BOM	19.154	19.154	21.090	21.090	57,6
N.V. LIOF	50.373	50.373	50.373	50.373	94,4
GasTerra B.V.	18.000	18.000	18.151	18.151	10
EBN NV	128.138	128.138	1.243.358	1.243.358	100
Oost N.V.	26.264	26.264	35.714	35.714	65,2
Totaal	293.808	293.808	1.420.566	1.420.566	

Er hebben zich in 2012 geen wijzigingen voorgedaan.

Per balansdatum heeft de herstructurering van de BOM (conform de eisen die EZ onder andere verbonden heeft aan de deelneming van de BOM in Oss Life Sciences Park BV) gedeeltelijk zijn beslag gekregen. Het belang van 57,62% in de BOM BV is omgezet in een belang van 49,9% in de vennootschappen BOM Capital I BV en BOM Business Development & Foreign Investments BV.

De financiële afwikkeling (om het verschil om te zetten in een overeenkomst van geldlening met de provincie) is formeel nog niet geëffectueerd. Daarom is de waardering en presentatie vooralsnog niet aangepast.

D. BIJLAGEN

1 Toezichtsrelaties en ZBO's/RWT's

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Agrarische Opleidingscentra (13)	X	X ¹	De AOC's zijn de kennisinstellingen / opleidingsinstituten voor voeding, natuur en milieu op MBO/VMBO-niveau.	17	470.008					
Bureau Beheer Landbouwgronden / Commissie Beheer Landbouwgronden	X	X ²	BBI is belast met de verwerving van onroerend goed voor het realiseren van overheidsdoelen in het landelijk gebied met betrekking tot de thema's natuur, landbouw, recreatie, landschap, water en milieu	18		³	www.dlg.nl			
Centraal Bureau voor de Statistiek	X	X	Het verzamelen, bewerken en publiceren van statistieken ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap. Naast de verantwoordelijkheid voor de nationale (officiële) statistieken is het CBS ook belast met de productie van Europese (communautaire) statistieken. De wettelijke grondslag voor het CBS is de «Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek».	11	186.854		www.cbs.nl			

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Centrale Commissie voor de Statistiek		X	Het, als onafhankelijke commissie, bewaken van de onafhankelijkheid, onpartijdigheid, relevantie, kwaliteit en continuïteit van het statistische programma van het CBS.		Geen bijdrage					
College Toelating Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (vh. CTB)	X	X	Het Ctgb oordeelt over de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden.	16	1.578	5.951	www.ctgb.nl		√	
AOC Raad (Bureau Erkenningen)	X		Bureau Erkenningen (BE) van de AOC Raad, in de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Rgb), aangewezen als instantie voor het verstrekken van vakbekwaamheidsbewijzen gewasbescherming.		Geen directe uitgaven kennisbudget.		www.erkenningen.nl			
Edelmetaal Waarborg Nederland	X	X	Het keuren van alle aan consumenten verkochte gouden, zilveren en platina voorwerpen boven een bepaalde gewichtsdrempel en alvorens zij op de Nederlandse markt worden gebracht, te voorzien van één of meerdere stempelmerken (het waarborgen).		Geen bijdrage		www.ewnederland.nl			
Examinerende instanties als bedoeld in artikel 19 van de Examenregeling frequentiegebruik 2008	X		Het afnemen van examens ter verkrijging van vergunningen voor het gebruik van frequentieruimte.		Geen bijdrage					

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotings artikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Faunafonds	X	X	Het Faunafonds is belast met het toekennen van tegemoetkomingen in door beschermde diersoorten aangerichte schade, het bevorderen van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van dergelijke schade en advisering aan gedeputeerde staten van provincies en de Minister van Economische Zaken.	18	Geen bijdrage		www.faunafonds.nl			
Herinrichtingscommissie Oost-Groningen & Drents-Groningse Veenkoloniën ⁴		X		18	Geen bijdrage					
Hogere Agrarische Onderwijsinstellingen (6)	X	X1	De HAS'en zijn de kennisinstellingen / opleidingsinstellingen voor voeding, natuur en milieu op HBO-niveau.	17	70.517					
Kamer voor de Binnenvisserij		X	Toetsen van overeenkomsten van huur en verhuur van visrechten en het goedkeuren van toestemmingen om te vissen, uitgegeven door visrechthebbers; beide met het oog op een doelmatige bevissing van binnenwateren.		Geen bijdrage					

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotings artikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Keuringsinstanties als bedoeld in artikel 10.3 Telecommunicatiewet ⁵		X2	Het afgeven van rapporten, certificaten of EG-typeverklaringen voor radiozendapparaten en randapparaten. Het doen van onafhankelijke onderzoeken naar de overeenstemming van producten of diensten met de geldende regelgeving.		Geen bijdrage					
Kamers van Koophandel en fabrieken		X	Het bevorderen van de economische belangen van handel, industrie, ambacht en dienstverlening. Taken volgens de Wet op de Kamers van Koophandel en de Handelsregisterwet: voeren van het Handelsregister, het loket voor ondernemers, voorlichting en het stimuleren van de regionale ontwikkeling.		Geen bijdrage	162.838 ⁶	www.kvk.nl		√ ⁶	
Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit (OPTA)	X	X	Het zorgen voor concurrentie en vertrouwen in de communicatiesector in het belang van de consument. De OPTA verricht haar taken op basis van de Telecommunicatiewet en de Postwet.	11	2.390	15.304	www.opta.nl		√	

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Raad voor de Accreditatie	X	X	Verifiëren dat instellingen die actief zijn op het gebied van laboratoriumtesten, inspecteren, kalibreren en certificeren aan accreditatienormen voldoen. De taken van de Raad voor Accreditatie zijn vastgelegd in de Wet aanwijzing nationale accreditatie-instantie.	11	93	11.756	www.rva.nl		√	
Raad van Bestuur Nederlandse Mededingingsautoriteit (met ingang van 1 juni 2005)		X	De NMa ziet toe op een eerlijke concurrentie in alle sectoren van de Nederlandse economie. Zij houdt daartoe toezicht op de naleving van de Mededingingswet: handhaving van het kartelverbod en het verbod op misbruik van een economische machtspositie en toetsing van fusies en overnames. Daarnaast is de NMa belast met toezichttaken ten aanzien van energie-, drinkwater- en vervoerswetgeving.	11	511		www.nma.nl		√	

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotings artikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Raad voor de Plantenrassen		X	De Raad voor plantenrassen geeft uitvoering aan de Zaaizaad- en Plantgoedwet op het gebied van toelating van plantenrassen en verlening van intellectuele eigendomsbescherming met betrekking tot plantenrassen (kwekersrecht).	40	918		www.plantenrassen.nl			
Reconstructiecommissie Midden Delfland ⁷		X2		18	Geen bijdrage					
Regionale Grondkamers (5)		X	Bevorderen van goede pachtverhoudingen in Nederland, toetsen van de inhoud van pachtovereenkomsten aan de dwingend rechtelijke bepalingen van de <i>Pachtwet</i> , uitvoeren van een prijsstoetsing en toetsen van overeenkomsten van korte duur, bepalen van verpachte waarde.		Geen bijdrage		www.grondkamers.nl			
Rendac BV	X		Ophalen, verwerken en (laten) vernietigen van dierlijke restmaterialen en kadavers (categorie 1- en 2-materiaal, niet bestemd voor consumptie).		Geen bijdrage		www.rendac.nl			

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Staatsbosbeheer	X	X2	Staatsbosbeheer richt zich op de volgende hoofddoelstellingen: het instandhouden, herstellen en ontwikkelen van natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden in de gebieden van Staatsbosbeheer; het bevorderen van recreatie in zo veel mogelijk gebieden van staatsbosbeheer; het leveren van een bijdrage aan de productie van milieuvriendelijke en vernieuwbare grondstoffen zoals hout.	18	38.312			www.staatsbosbeheer.nl	√	
Stichting Bloembollenkeuringsdienst	X	X	Stichting BKD geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet, Landbouwkwaliteitsbesluit bloembollen, de Plantenziektenwet en aan Europese wetgeving met betrekking tot bloembollen.		Geen bijdrage	6 806		www.bloembollenkeuringsdienst.nl	√	
Stichting Centraal Orgaan Kwaliteitsaangelegenheden Zuivel	X	X	Stichting COKZ geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet in de zuivelsector en in de sector pluimvee en eieren (COKZ/NCAE).	16	255	7.065		www.cokz.nl	√	

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Stichting COVA	X		Er voor zorgen dat Nederland te allen tijde een minimum voorraad aardolieproducten heeft, om in tijden van crises te kunnen voldoen aan de aardolievraag.	14	89.418			www.cova.nl		
Stichting Controlebureau Pluimvee, Eieren en Eiproducten ⁸	X	X	Controle op grond van het <i>Landbouwkwaliteitsbesluit (LKB) Eieren</i> en het <i>LKB Eiproducten</i> van de naleving van de wettelijke regels voor eieren vastgelegd in onder andere het <i>Legkippenbesluit</i> en de EU-verordening voor de handelsnormen voor eieren.		Geen bijdrage			www.cpe.nl		
Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek	X		In het algemeen belang bijdragen aan strategisch en toepassingsgericht onderzoek op het gebied van productie, verwerking, afzet en handel van agrarische producten, van de visserij, van het natuur- en milieubeheer, van de openluchtrecreatie en van het beheer en de inrichting van het landelijk gebied.	16	168.490			www.wur.nl		

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotings artikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Stichting Fonds MKZ-AI6		X	financiële ondersteuning t.b.v. bedrijfsvoortzetting/-continuïteit bieden aan agrarische- en MKB-ondernemers die onevenredig getroffen zijn door MKZ/AI-maatregelen		Geen bijdrage					
Stichting Kwaliteitscontrole Alternatieve Landbouwproductiemethoden	X	X	Stichting Skal geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet met betrekking tot biologische productiemethoden.		Geen bijdrage	2.281	www.skal.nl		√	
Stichting Kwaliteitscontrolebureau Groente en Fruit	X	X	Stichting KCB geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet (en de Plantenziektenwet) in de sector groenten en fruit.		Geen bijdrage	10.521	www.kcb.nl		√	
Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw	X	X	Stichting Naktuinbouw geeft uitvoering aan de Zaaizaad- en Plantgoedwet 2005 (en de Plantenziektenwet) met betrekking tot teeltmateriaal in de sectoren tuinbouw- en bosbouwgewassen.		Geen bijdrage	12.144	www.naktuinbouw.nl		√	
Stichting Nederlandse Algemene Keuringsdiensten (Zaaizaad en Pootgoed Landbouwgewassen)	X	X	Stichting NAK geeft uitvoering aan de Zaaizaad- en Plantgoedwet 2005 (en de Plantenziektenwet) met betrekking tot zaaizaad en pootgoed in de sector landbouwgewassen.		Geen bijdrage	18.830	www.nak.nl		√	

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotings artikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
TNO	X	X2	TNO is een onafhankelijke onderzoeksorganisatie die op basis van haar expertise en onderzoek een belangrijke bijdrage levert aan de concurrentiekracht van bedrijven en organisaties, aan de economie en aan de kwaliteit van de samenleving als geheel.	2	150.832			www.tno.nl		
VSL	X		Het onderhouden en verwezenlijken van nationale meetstandaarden zoals vastgelegd in de Metrologiewet. Op grond van artikel 3 van deze wet is VSL b.v. door de minister van EZ hiervoor aangewezen.	11	Totale bijdrage ⁹ 15.169			www.vsl.nl		
Verispect	X	X	Het uitoefenen van het toezicht op de naleving van de Metrologiewet. Op grond van artikel 27 van deze wet is Verispect door de Minister van EZ hiervoor aangewezen. Daarnaast de uitvoering van het toezicht op de Waarborgwet zoals vastgelegd in de Waarborgwet.	11	Zie VSL			www.verispect.nl		

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Aangewezen instanties als bedoeld in artikel 12 Metrologiewet ⁹		X2	Het optreden als onafhankelijke toetsende instantie bij overeenstemmingsbeoordelingen van meetinstrumenten. De werkzaamheden die zij verrichten kunnen per overeenstemmingsbeoordeling verschillen maar omvat onder andere het beoordelen van kwaliteitssystemen, het afgeven van certificaten van typeonderzoek of ontwerponderzoek en het keuren van meetinstrumenten.		Geen bijdrage					
WaarborgHolland	X	X	Het keuren van alle gouden, zilveren en platina voorwerpen boven een bepaalde gewichtsdrempel en alvorens zij op de Nederlandse markt worden gebracht, te voorzien van één of meerdere stempelsmerken (het waarborgen).		Geen bijdrage		www.waarborg-holland.nl			

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotings artikel	Financiering realisatiecijfers			Verwijzing (URL-link) naar websiteRWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountantverklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	tarieven			
Wageningen Universiteit	X	X1	Wageningen Universiteit is de belangrijkste Europese Universiteit op het gebied van de Life Sciences. Onderzoekers en studenten van Wageningen Universiteit richten zich op onderwerpen op het terrein van de voeding, gezondheid, natuur en leefomgeving.	17	164.253			www.wur.nl		

¹ De onderwijsinstellingen zijn partieel ZBO, namelijk voor het deel waarin zij examens afnemen en beoordelen.

² Valt niet onder de Kaderwet ZBO.

³ Bijdrage is opgenomen in de decentralisatie-uitkering natuur en loopt daarom via de provincies. In de Wet natuurbescherming worden de taken van het Faunafonds van het Rijk overgedragen aan de provincies.

⁴ Opheffing voorgenomen.

⁵ Het gaat hierbij om het volgende cluster aan ZBO's: Telefication BV, TÜV Rheinland EPS BV, Kiwa Nederland BV, DEKRA Certification BV, D.A.R.E.!! Consultancy en Thales Nederland BV.

⁶ Betreft 2011

⁷ Inmiddels opgeheven

⁸ De controle-werkzaamheden van het CPE zijn per 1 juli 2012 overgedragen aan het COKZ.

⁹ Dit bedrag is niet alleen bedoeld voor dit instituut maar omvat ook de bijdrage aan Verispect en de verplichte bijdrage aan de internationale organisaties BIPM, OIML en Welmec

⁹ Het gaat hierbij om het volgende cluster aan ZBOs: Kalibra International BV, Kema Nederland BV, Kiwa NV Certificatie en Keuringen, Nmi Certin BV, SGS Nederland BV.

2 Europese geldstromen

1. Inleiding

Deze EU-bijlage biedt inzicht in de Europese geldstromen die relevant zijn voor de beleidsterreinen van EZ. Deze bevat een samenhangend overzicht van deze geldstromen en de cofinanciering met EZ-middelen en middelen van andere overheden en private partijen. De betreffende EU-middelen zijn gestoeld op het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) en het EU-Structuurbeleid.

Binnen het GLB zijn twee pijlers te onderscheiden. De eerste pijler bestaat voor een klein deel nog uit het klassieke markt- en prijsbeleid en voor het grootste deel uit de zogenaamde (merendeels ontkoppelde) inkomenssteun. De tweede pijler betreft het plattelandsbeleid. Het markt- en prijsbeleid richt zich op het stabiliseren van de landbouwprijzen en -inkomens. Hiervoor worden instrumenten ingezet als exportrestituties en interventie maatregelen. Het klassieke markt- en prijsbeleid is de laatste jaren stap voor stap afgebouwd en inmiddels grotendeels vervangen door een generiek systeem, de van de productie ontkoppelde directe inkomenssteun, waarbij de steun verbonden is aan maatschappelijke prestaties op het gebied van milieu, natuur, voedselveiligheid en dierenwelzijn. Het plattelandsbeleid richt zich op versterking van de concurrentiekracht van de landbouw, op diversificatie van de plattelandseconomie en op het zorgdragen voor natuur- en landschapsbeheer.

Het GVB is in de eerste plaats gericht op de ontwikkeling van een verantwoorde visserijketen waarmee een evenwichtige en duurzame exploitatie van de visstand wordt bevorderd. Hiertoe zijn in EU-verband regels opgesteld onder andere ten aanzien van minimummaaswijdten, minimum maten, gesloten tijden en gebieden en beperkingen voor bepaalde visserijmethoden. Tevens zijn afspraken gemaakt ter bevordering van stabiliteit van de vismarkt. Het EU-structuurbeleid is tot slot gericht op versterking van de sociale en economische cohesie tussen de regio's in de EU. Naast het plattelandsbeleid uit de 2^e pijler van het GLB, zijn ook vanuit dit beleid maatregelen gericht op de ontwikkeling van het platteland aan de orde.

2. Europese middelen: uitgaven en ontvangsten

Aan de genoemde elementen van het Europese beleid op het terrein van EZ zijn geldstromen naar de lidstaten verbonden. Vanaf oktober 2006 bestaan er twee fondsen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, te weten het Europese Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). De geldstromen uit de eerste pijler worden volledig Europees gefinancierd. Bij de plattelandsmatregelen uit de tweede pijler dient er sprake te zijn van nationale cofinanciering door de overheid.

Het GVB bestaat voornamelijk uit gezamenlijke afspraken en regelgeving op communautair niveau. De gezamenlijke afspraken en regelgeving uit het GVB worden vanuit Brussel ondersteund door subsidies verbonden aan het Europees Visserij Fonds (EVF).

Voor de uitvoering van het Europees structuurbeleid zijn meerjarige afspraken over doelstellingen gemaakt (Doelstelling 2, D2). De afspraken verbonden aan Doelstelling 2 worden deels medegefinancierd vanuit het Europees Fonds voor de Regionale Ontwikkeling (EFRO).

Bijlagen

In tabel 1 is een overzicht van de ontvangen programmagelden vanuit de EU voor het GLB opgenomen voor 2012. De uitgaven uit hoofde van het markt- en prijsbeleid en de inkomenssteun geschieden buiten begrotingsverband en komen via officieel erkende betaalorganen in Nederland (DR en DLG) rechtstreeks vanuit de EU bij de belanghebbende terecht. Deze uitgaven worden door de betaalorganen (buiten de begroting van het Ministerie van Economische Zaken) verantwoord richting de Europese Commissie. Uitgaven en ontvangsten voor plattelandsbeleid die behoren tot het Plattelandsontwikkelingsplan (POP) worden voor wat betreft de uitgaven door het Ministerie van Economische Zaken wel op de begroting van dit ministerie verantwoord.

Tabel 1 Programma-uitgaven voor het jaar 2012 (x € 1 mln)						
	Begroting 2012			Realisatie 2012		
	EU ¹	EZ	Overig ²	EU ¹	EZ	Overig ²
Financieringsbron Beleid						
GLB						
Inkomens- en productiesteun/markt – en prijsbeleid	900,0	n.v.t.	n.v.t.	865	n.v.t.	n.v.t.
Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007–2013 (POP-2)						
Verbetering van het concurrentievermogen van de land- en bosbouwsector (as 1)	35,8	10,3	15,1	23,2	9,3	10,4
Verbetering van het Milieu en het platteland (as 2)	30,4	0,7	24,2	37,8	0,7	31,4
De leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie (as 3)	22,7	0	21,1	26,9	0	26,6
Uitvoering leader-aanpak (as 4)	6,8	0	6,8	9,9	0	9,9
Kosten technische bijstand	0,4	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2
Totaal POP	96,1	11,2	67,4	98,2	10,2	78,5
waarvan POP-NU (Nieuwe uitdagingen)	26,4	5,2	3,6	14,1	1,7	3,0

¹ De EU-bijdragen worden buiten begrotingsverband geraamd en verantwoord. De EU-ontvangsten betreffen de bij de EC gedeclareerde uitgaven over de periode 16 oktober 2011 tot en met 15 oktober 2012.

² De post «Overig» betreft de nationale cofinanciering door andere overheden dan het Rijk (provincies, gemeenten, waterschappen etc.)

Inkomenssteun- en productiesteun

De bij de EU gedeclareerde uitgaven over de periode 16 oktober 2011 tot en met 15 oktober 2012 bedragen per saldo € 865 mln. Hiervan heeft € 781 mln betrekking op uitbetalingen voor rechtstreekse steun aan agrariërs in de vorm van de Bedrijfstoelageregeling (BTR) en heeft een bedrag van € 143 mln betrekking op exportrestituties en steunmaatregelen van landbouwproducten. In dezelfde periode heeft Nederland € 59 mln afgedragen aan het Landbouwgarantiefonds. Dit betreffen zogenaamde bestemmingsontvangsten (financiële correcties in het kader van de goedkeuring van de rekeningen, terugvorderingen in verband met onregelmatigheden en superheffing).

Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007–2013 (POP 2)

Ter uitvoering van de maatregelen uit de Verordening worden rijksregelingen en provinciale programma's ingezet. POP2 is op 20 juli 2007 door de Europese Commissie goedgekeurd en is in 2009 op basis van het Health Check besluit en het economisch herstelplan aangepast. De uitgaven kunnen middels de N+2-regeling worden ingelopen. Tot en met 2012 is er € 395 mln bij de EU gedeclareerd. De tot en met 2012 gereali-seerde bijdrage van de EU blijft op as 1 achter bij de raming. De oorzaak

Bijlagen

ligt hierbij vooral bij uitgaven voor verbetering van de landbouwinfrastructuur (circa € 20 mln).

Douane-rechten op landbouwproducten en productieheffingen

Tegenover de Europese subsidie-uitgaven staan ook afdrachten aan de EU. De voor EZ relevante afdrachten zijn de zogenaamde douanerechten op landbouwproducten en productieheffingen. Deze douanerechten en productieheffingen zijn een deel van de totale afdrachten van Nederland aan de Europese Unie. Verantwoording over de EU-afdrachten vindt plaats via het jaarverslag van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

(in € mln)	Begroting	Realisatie
Douanerechten op landbouwproducten en productieheffingen	303	251

Deze ontvangsten worden verantwoord op artikel 16 van de begroting. De lagere ontvangsten zijn het gevolg van de economische crisis waardoor de invoer van landbouwproducten is afgenomen.

3. De eerste pijler van het GLB (markt- en prijsbeleid, inkomenssteun)

Het markt- en prijsbeleid richt zich op de stabilisatie van landbouwprizen en -inkomens. Sinds 1992 is regelmatig sprake van hervormingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. In hoofdlijnen kan worden gesteld dat de klassieke instrumenten als exportrestituties, productiesteun en interventie vergaand zijn afgebouwd. In 2006 heeft de eerste ontkoppeling van de productie plaatsgevonden. In 2012 is de laatste ontkoppeling gerealiseerd. Een groot aantal steunregelingen (zoals akkerbouw, dierlijke regelingen met uitzondering van de slachtpremies) zijn daarbij opgenomen in de bedrijfstoelagenregeling.

In november 2008 heeft de EU in het kader van de Health Check het landbouwbeleid opnieuw aangepast. Op voorstel van de Commissie is de EU verder gegaan op de weg die was ingeslagen in de Mid Term Review van 2003 met het doel het GLB verder te moderniseren en bij te sturen zodat de EU-landbouw beter in kan spelen op de groeiende vraag naar duurzame landbouwproducten. Het markt- en prijsbeleid wordt verder afgeslankt.

Artikel 68

Met het Health Check-akkoord is een zogenaamd artikel 68 geïntroduceerd waarmee een deel van de nationale enveloppe voor inkomenssteun kan worden herbestemd voor het stimuleren van bijvoorbeeld milieuvriendelijke landbouw, kwaliteitslandbouw en risicoverzekeringen. Van belang is daarbij dat gebruik van artikel 68 betekent dat de betreffende middelen behouden blijven in de eerste pijler. Afsproken is dat het vanaf 2010 mogelijk wordt om artikel 68 toe te passen. Verschillende doelen, waaronder dierenwelzijnmaatregelen, kunnen met het nu gecreëerde artikel 68 worden gediend.

Tabel 3. Overzicht van de artikel 68 maatregelen in 2012		
(Begrote bedragen x € mln)	Begroting 2012	Realisatie 2012
Dierenwelzijn		
• Investeringsregeling duurzame stallen (alle dierlijke sectoren)	15,0	5,2
• Subsidieregeling diervriendelijk produceren (leghennen, vleesrunderen, vleeskalveren, varkens en vleeskuikens; elk € 300.000)	1,0	0,2
• Stimulering managementmaatregelen (vleesvarkens, kalveren en vleeskuikens; elk € 500.000)	1,5	0,8
• Stimulering precisielandbouw en milieuvriendelijke bewaarplaatsen	10,0	0
Vaarvergoeding	1,1	0,5
Elektronische identificatie en registratie schapen/geiten		
• Investering identificatie en registratie	1,5	1,3
Verzekeringen		
• brede weersverzekering, verzekering broedeieren)	7,8	4,7
Totaal	37,9	12,7

- de begrotingsbedragen betreffen het budget voor 2012, de bedragen die kunnen worden aangevraagd;
- de realisatiecijfers betreffen grotendeels de uitgaven over het subsidiejaar 2011, de aanvragen voor 2011 moeten uiterlijk zijn uitbetaald per 30 juni 2012.
- De investering in duurzame stallen is verspreid over twee jaren waardoor de realisatiecijfers lager zijn dan aangegane verplichtingen.
- De maatregel Stimulering precisielandbouw en milieuvriendelijke bewaarplaatsen is vanaf 2012 opengesteld waardoor er in 2012 nog geen realisatiecijfers bekend zijn.
- Alleen voor de maatregel «brede weersverzekering» geldt dat ruim 90% van de steunaanvragen 2012 ook in 2012 zijn betaald.

In 2012 is € 12,7 mln uitgegeven in het kader van artikel 68 (subsidiejaar 2011). De maatregel Stimulering managementmaatregelen is gericht op aanpassingen in de bedrijfsvoering die bijdragen aan het verhogen van het dierenwelzijn in de varkens- en pluimveesector. Deze maatregelen moeten om een structurele verbetering aan het dierenwelzijn te leveren dagelijks worden toegepast. De controle op het voldoen aan deze subsidievoorwaarde bleek in de praktijk moeilijk en kon bovendien alleen op het bedrijf zelf worden vastgesteld. Dit leidde tot onevenredig hoge uitvoeringslasten, zodat besloten is om de maatregel met ingang van 2012 niet meer open te stellen. Het budget van € 1,5 mln is herbestemd voor duurzame stallen, diervriendelijke kalvervloeren en het diervriendelijk produceren en is daarmee niet voor het bevorderen van dierenwelzijn verloren gegaan. De maatregel voor een verzekering voor afzetschade van broedeieren als gevolg van Aviaire Influenza (vogelgriep) in de pluimveesector is niet opengesteld. Een belangrijke reden daarvoor is het feit dat de sector geen aanvraagprocedure heeft gestart voor het verkrijgen van de vergunning van De Nederlandse Bank (DNB). Daarnaast kon de verzekering per 2012 niet doorgaan omdat er vanuit de sector geen draagvlak bleek te zijn om de benodigde (hoge) heffing op te leggen voor een buffer, nodig voor het opstarten van de verzekering.

Bijlagen

Zuivel

In 2012 zijn voor de zuivel in hoofdlijnen onderstaande aanpassingen doorgevoerd.

Interventie voor boter en magere melkpoeder

In de huidige regeling kan voor de periode van 1 maart tot en met 31 augustus magere melkpoeder en boter ter interventie worden aangeboden tot maximaal 109.000 ton (magere melkpoeder) en 30.000 ton (boter). Deze maxima gelden voor de gehele EU.

In 2012 werd geen boter en geen magere melkpoeder via interventie uit de markt genomen.

Particuliere opslagregeling voor boter

In kalenderjaar 2012 werd bijna 41.500 ton boter ingeslagen en ruim 42.000 ton uitgeslagen. Van deze hoeveelheid heeft ruim 8.000 ton betrekking op boter die in 2011 (PO-regeling 2011/2012) werd ingeslagen. Aan het eind van het kalenderjaar was ruim 7.500 ton boter in de particuliere opslag aanwezig.

Afzetsteun voor melkeiwit

De steunmaatregel voor melkeiwit is niet toegepast. De Europese Commissie heeft aangekondigd deze regeling per 2014 te willen beëindigen.

Melkquotering

Het besluit om de melkquotering te laten eindigen op 1 april 2015 is in 2012 niet ter discussie gesteld. Wel heeft een aantal lidstaten informeel laten weten ook na 2015 een vorm van quotering te willen handhaven.

In 2008 is besloten dat de melkquota gedurende vijf achtereenvolgende jaren uitgebreid zouden worden. Deze uitbreiding zou de overgang naar de afschaffing van de melkquotering in 2015 moeten vergemakkelijken («zachte landing»). Voor het quotumjaar 2012/2013 is het melkquotum in Nederland voor de vierde maal met 1% verhoogd (118.131 ton). Het totale quotum voor Nederland bedraagt daarmee 11.931.181 ton.

4. De tweede pijler van het GLB (plattelandsbeleid)

Het Plattelandoontwikkelingsprogramma (afgekort POP) is een Europees subsidieprogramma dat gericht is op de ontwikkeling van het platteland in brede zin. In de uitvoering ervan is sprake van EU- en nationale cofinanciering. Het POP 2007–2013 (ook wel POP2) volgt op de eerste periode 2000–2006.

Programmadocument POP2

Nederland heeft voor de programmeringsperiode 2007–2013 een landsdekkend POP opgesteld, zonder opdeling in regionale of provinciale programma's. Dit programma is in juni 2007 goedgekeurd door de Europese Unie. De uitvoering van dit programma loopt in grote lijnen via twee sporen: een sectoraal spoor (via het ondernemersprogramma van EZ) en een gebiedsgericht programma (deels via het Investeringsbudget Landelijk Gebied).

Bijlagen

In het EU-plattelandsbeleid is sprake van vier hoofddoelen, «assen» genoemd, waarbinnen Europa een aantal maatregelen voorstelt. Elke lidstaat maakt een programma waarin de vier assen terugkomen:

As 1. Verbetering van het concurrentievermogen van de land- en bosbouwsector.

As 2. Verbetering van het milieu en het platteland.

As 3. De leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelands-economie.

As 4: Invoeren van de Leader-aanpak.

Het aan de Health Check besluiten aangepaste Nederlandse Plattelandsontwikkelings Programma is eind 2009 goedgekeurd, waardoor voor de jaren 2010 tot en met 2013 aanvullend circa € 150 mln beschikbaar is voor ondersteuning van maatschappelijke waarden op het gebied van natuur-, milieu-, gebied- en waterkwaliteit, innovatie en duurzame energie. De uitvoering van de maatregelen zal voor een belangrijk deel door de provincies ter hand worden genomen, inclusief de nationale cofinanciering.

Financiële verordening (EG) nr. 1290/2005

Bij de (inhoudelijke) verordening hoort de verordening met betrekking tot financiering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid die op 21 juni 2005 door de Europese Commissie is vastgesteld. In de financiële verordening is onder meer bepaald dat voor POP het N+2 regime gaat gelden. De financiële verordening bevat daarnaast (gedetailleerde) bepalingen met betrekking tot toezicht, evaluatie, beheer en controle. Nederland ontvangt voor het POP in de periode 2007–2013 ruim € 593 mln EU financiering (inclusief Health Check middelen). Voor het reguliere deel van deze gelden mag de EU financiering maximaal 50% bedragen en dient Nederland de Europese gelden altijd op te hogen met een minstens even grote bijdrage. Met het Health-Check akkoord zijn extra gelden (€ 97 mln) toegevoegd aan het POP-2 programma. Afsproken is dat de lidstaat hier zorg draagt voor 25% co-financiering en dat het EU-aandeel 75% bedraagt. In het programmadocument is hierin voorzien. Tegelijk met de Health Check voorstellen is het oorspronkelijk budget met nog eens € 9 mln aan modulatiegelden opgehoogd waarvoor de nationale financiering van 50% ook van toepassing is.

Tabel 4. Additionele EU- en nationale bijdrage 2009–2013 op basis van Health Check en Economisch Herstel Plan (POP-NU) (x € 1 mln)

As	Bijdrage ELFPO 2009–2013	Bijdrage nationaal 2009–2013	Realisatie Health Check t/m 2012 (EU+Nat)
1. Versterking concurrentiekracht landbouw en bosbouw	55,6	18,5	8
2. Verbetering van het milieu en het platteland	30,7	10,2	11,4
3. Leefkwaliteit op het platteland en diversificatie plattelandseconomie	11,3	3,8	0,5
4. Uitvoering LEADER-aanpak	0	0	0
Kosten technische bijstand	0	0	0
Totaal	97,6	32,5	19,9

5. Europees Visserij Fonds

De Europese Commissie heeft, in het kader van het Europees Visserij Fonds (EVF), een communautaire bijdrage van € 48,6 mln toegekend aan Nederland voor de periode 2007–2013. Daarnaast levert Nederland een nationale bijdrage van € 72,1 mln. Onderstaande tabel bevat een overzicht van de uitgaven in 2012.

Tabel 5 Europees Visserij Fonds (EVF) (x € 1 mln)						
	Begroting 2012			Realisatie 2012		
	EU ¹	EZ ²	Totaal	EU	EZ	Totaal
Europees Visserij Fonds (EVF)	7,2	10,9	18,1	4,1	10,2	14,3
Duurzame visserijmethodes (As 1 EVF)	1,3	1,7	3,0	0,3	2,0	2,3
Aquacultuur, binnenvisserij, verwerking en afzet (As 2 EVF)	1,9	2,7	4,6	0,7	0,7	1,4
Innovatieve proefprojecten (As 3 EVF)	2,6	5,1	7,7	1,9	5,6	7,5
Gebiedsgerichte activiteiten (As 4 EVF)	1,0	1,0 ³	2,0	0,8	1,5	2,3
Technische bijstand (As 5 EVF)	0,4	0,4	0,8	0,4	0,4	0,8

¹ De communautaire bijdrage van de EU wordt geboekt op een artikel buiten begrotingsverband.

² De nationale bijdrage voor het EVF wordt verantwoord op begrotingsartikel U16.11 «Versterking concurrentiekracht en verduurzaming agroketens en visserij».

³ Betreft bijdragen provincies

Per ultimo 2012 is een bedrag van € 36 mln ingezet aan EVF middelen. Dit is gelijk aan 75% van het beschikbare EVF-budget. Dit wordt geflankeerd met de inzet van ruim € 72 mln aan nationaal publieke middelen. Tot en met 2012 heeft het EVF-programma jaarlijks aan de te behalen uitgavennorm (N+2) voldaan.

3 Tabel Evaluatie- onderzoeksbijlage

Artikel 11 Goed functionerende economie en markten					
Soort onderzoek	Titel / onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
2 Overig onderzoek					
	Evaluatie Postregeling 2009	11	2012	2012	Verwachte einddatum mei 2013 Rapportage Nalevingsmeting Europees Aanbesteden 2010 TK, 32 440, nr. 80
	Nalevingsonderzoek aanbesteden	11	2011	2012	
Artikel 12 Een sterk innovatievermogen					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Innovatiekrediet	12	2012	2013	Afgerond in december 2012. Wordt voorjaar 2013 aan de Kamer aangeboden
	TechnoPartner	12	2012	2012	
	Innovatieprogramma Food and nutrition	12	2011	2012	Eindevaluatie innovatieprogramma food & nutrition, (TK, 32 637, nr. 23)
	Innovatieprogramma Point one	12	2011	2012	
	Programmatische aanpak Innovatie- programma's	12	2011	2012	Rapport «Evaluatie van de programmatische aanpak», (TK, 32 637, nr. 23)
	BSIK impuls	12	2011	2012	Rapport «Advies aan het Kabinet over de resultaten van de totale BSIK-impuls», (TK, 32 637, nr. 31)
	STW	12	2011	2012	Eindrapportage Evaluatie STW 2005–2010, (TK, 33 000 XIII, nr. 176)
	Syntens	12	2012	2013	Verwachte einddatum mei 2013
	Ruimtevaartbeleid	12	2012	2012	
	Kennisbescherming: Evaluatie IE beleid	12	2011	2012	Beleidsonderzoek Ruimtevaart- beleid 2007–2011 – Eindrapport, (TK, 24 446, nr. 51)
	WBSO	12	2011	2012	Evaluatie van het Intellectuele Eigendomsbeleid, (TK, 30 635, nr. 2) Hoofdrapport Evaluatie WBSO 2006–2010, (TK, 32 637, nr. 23)

Bijlagen

Artikel 13 Een excellent ondernemingsklimaat					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
Subsidieregelingen Aanpak urgente bedrijfslocaties en Veiligheid kleine bedrijven	13	2011	2012		Evaluatie tijdelijke subsidieregeling Veiligheid Kleine Bedrijven, (TK, 28 684, nr. 354)
Subsidieregeling innovatieve zeescheepsbouw	13	2013	2013		
Groefaciliteit	13	2011	2012		Beleidsevaluatie Groefaciliteit, (TK, 32 637, nr. 34)
Handelsregisterwet 2007	13	2011	2012		Evaluatie Handelsregisterwet 2007 (website), (TK, 33 562 nr 1)
Zelfstandigenaftrek plus diverse overige maatregelen	13	2012	2013		Nog niet opgestart in verband met kabinetsplannen winstbox.
Artikel 14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
Een doelmatige en duurzame energievoorziening	14	2012	2013		Verwachte einddatum december 2013
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
Stralingsbescherming	14	2011	2012		TK, 2012–2013, 32 645, nr. 50
Energie onderzoek subsidies (EOS/DEN A)	14	2011	2012		Ex-post evaluatie DEN-A en EOS
Evaluatie van de Elektriciteitswet 1998 en Gaswet	14	2012	2012		Evaluatie Elektriciteitswet 1998 en Gaswet – Eindrapport, (TK, 33 252, nr. 1)
Meerjarenafpraak Energie-efficiëntie 2001–2020 (MJA3)	14	2012	2012		Evaluatie Meerjaren afspraak Energie Efficiëntie 2008–2020 (MJA3)
Energie Investeringsaftrek (EIA)	14	2012	2012		Verwachte einddatum april 2013
2 Overig onderzoek					
Evaluatie Structuurvisie Elektriciteitsvoorziening (SEV III)	14	2012	2013		Verwachte einddatum juni 2013
Artikel 15 Een sterke internationale concurrentiepositie					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
2g@there	15	2011	2012		Evaluatierapport over het 2g@there (website), (TK, 31 985 nr. 7)

Bijlagen

Artikel 16 Concurrente, duurzame en veilige agro-, visserij en voedselketen					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
Regeling praktijknetwerken veehouderijen	16.1	2012	2012		Leren in een praktijknetwerk
Subsidie integraal duurzame stallen en veehouderijsystemen	16.1	2012	2012		Evaluatie investeringsregeling integraal duurzame stal- en houderijsystemen (IDSH) (website), (TK, 28 973, nr. 128)
Subsidie marktintroductie energietransities	16.1	2012	2012		Evaluatie van de Mei-regeling
Energie-efficiency voedings- en genotmiddelenindustrie	16.1	2012	2012		Evaluatie Meerjarenafspraken Energie Efficiëntie 2008–2020 (MJA3)
Samenwerking bij innovatie (sectoraal)	16.1	2012	2012		Effectevaluatie regeling samenwerking
Meststoffenwet 2012	16.1	2011	2012		Syntheserapport Evaluatie meststoffenwet 2012, (TK, 33 037-21)
Aalbeheerplan	16.1	2012	2012		Evaluatie Aalbeheerplan, (TK, 29 664, nr. 105)
Voedingscentrum Nederland	16.2	2012	2012		Evaluatie VCN
Effect Smaaklessen	16.2	2012	2013		Effect smaaklessen, (TK, 33 400-XIII, nr. 138)
Nota Duurzame Gewasbescherming	16.3	2011	2012		Evaluatie van de nota Duurzame gewasbescherming, (TK, 27 858, nr. 102)
Nederlands-Duitse grensoverschrijdende dierziekteoefening	16.3	2013	2013		De oefening is in voorbereiding. Evaluatie eind 2013.
Preventiebeleid algemeen	16.3	2011	2012		Evaluatie uitgesteld in verband met uitstel versoepeling preventieregeling. Evaluatie vindt mogelijk in 2013 plaats.
Regeling Preventie NAD	16.3	2012	2013		
Nieuwe preventieregeling (NAD)	16.3	2012	2013		
2 Overig onderzoek					
Beleidsevaluatie Visie agrologistiek	16.1	2012	2012		Toekomst Agrologistiek (website), (TK, 28 141, nr. 12)
Ex ante evaluatie effecten nieuw stelsel verantwoorde mestafzet	16.1	2012	2012		Ex-ante analyse wetsvoorstel stelsel van verantwoorde mestafzet, (TK, 33 037, nr. 30)
Beleidsvermindering antibioticagebruik	16.3	2012	2012		Jaarlijkse monitoring van het antibioticagebruik
Artikel 17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
Groen onderwijs van hoge kwaliteit	17	2012	2013		Verwachte einddatum eind 2013
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
IBO bekostiging funderend onderwijs bij dalende leerlingaantallen	17	2012	2013		
2 Overig onderzoek					
Evaluatie NME	17	2013	2013		Monitoring en evaluatie van de programma's Leren voor Duurzame ontwikkeling en Natuur- en Milieueducatie (website)
Regeling groene plus lectoraten	17	2012	2015		

Bijlagen

Artikel 18 Natuur en regio					
1 Onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
1a Beleidsdoorlichtingen					
1b Ander onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
Balans van de leefomgeving	18.2/3	2011	2012		Balans van de Leefomgeving 2012 (PBL), (TK, 31 253, nr. 32)
2 Overig onderzoek					
EHS Groot project 2011	18.3	2011	2012		ILG-rapportage 2007–2011, (TK, 30 825, nr. 188)
EHS Groot project 2012	18.3	2012	2013		Nog niet gestart, mogelijk komt Groot Project EHS te vervallen.

4 Overzicht niet-financiële informatie over inschakeling van externe adviseurs en tijdelijke personeel (externe inhuur)

Ministerie van Economische Zaken (XIII) Verslagjaar 2012

(Bedragen x € 1.000)	
Programma- en apparaatskosten	
1. Interim-management	801
2. Organisatie- en Formatieadvies	454
3. Beleidsadvies	1.802
4. Communicatieadvisering	442
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	3.499
5. Juridisch Advies	1.449
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	8.940
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	5.033
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	15.422
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	67.832
Ondersteuning bedrijfsvoering	67.832
Totaal uitgaven inhuur externen	86.753

Noot: De kosten voor inhuur uit hoofde van de flexibele schil bij de baten-lastendiensten, zijn opgenomen onder 8 (uitzendkrachten). De flexibele schil bij deze diensten is onderdeel van de aanpak ten behoeve van adequate en flexibele uitvoering van opdrachten EZ en andere ministeries/overheden.

Toelichting op het inhuurpercentage 2012

De uitgaven aan externe inhuur van EZ in 2012 zijn ten opzichte van 2011 met € 37 mln afgenomen tot € 86,8 mln. Het inhuurpercentage²⁰ van EZ is daarmee uitgekomen op 10,8%. Abstraherend van de inhuuruitgaven uit hoofde van de flexibele schil bij Agentschap NL (AgNL) en Dienst Regelingen (DR), is het inhuurpercentage in 2012 uitgekomen op 6,3% en is daarmee onder de rijksbrede norm van 10% gebleven (motie Roemer).

Het rapporteren van twee inhuurpercentages; met flexibele schil en zonder flexibele schil, heb ik per brief van 28 juni 2012 (TK, 2011–2012,33 240 XIII, nr 16) nader toegelicht. Hierover waren tijdens het wetgevingsoverleg op 13 juni 2012 van de vaste Commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) vragen gesteld bij de behandeling van het jaarverslag 2011 EL&I.

De flexibele schil betreft het gebruik van in tijd, samenstelling en omvang wisselende inzet van externe inhuur waarvan AgNL en DR gebruik maken om het aantal medewerkers en de benodigde kennis en expertise snel en flexibel aan te passen aan veranderingen in de omvang en samenstelling van het opdrachtenpakket.

Per brief van 22 november 2010 (TK, 2010–2011,32 504, nr.6) heb ik de Tweede Kamer reeds toegelicht waarom de flexibele schil nodig is en dat het, gegeven de gemaximeerde omvang van de ambtelijke bezetting van AgNL en DR en de bestaande opdrachtenportefeuille niet mogelijk is om

²⁰ De definitie die ten grondslag ligt aan het sturingsinstrument voor externe inhuur, schrijft voor dat het inhuurpercentage wordt bepaald door de uitgaven aan externe inhuur uit te drukken als percentage van het totaal van de personele uitgaven. De totale personele uitgaven zijn gedefinieerd als de som van de uitgaven voor ambtelijk personeel en de uitgaven voor extern ingehuurd personeel.

Bijlagen

voor de flexibele schil van inhuur aan de inhuurnorm te voldoen. Zo kan zonder de flexibele schil bij AgNL een deel van de beleidsinstrumenten van EZ en andere opdrachtgevers niet meer uitgevoerd worden. Tevens kan zonder de flexibele schil DR de piekwerkzaamheden niet langer meer opvangen en zal dit bij de frontoffice kunnen leiden tot langere wachttijden. De afhandeling van beschikkingen zal dan onder druk komen te staan, waardoor burgers langer moeten wachten op afdoening van de van hun geldende beschikkingen. Overigens zal het invullen van de subsidie- en apparaatstaakstellingen uit het Regeerakkoord die bij AgNL en DR zijn belegd, zich vertalen in een verdere reductie van de flexibele schil.

Rapportage overschrijding maximumtarief externe inhuur buiten mantelcontracten

In onderstaande tabel wordt weergegeven in hoeveel gevallen in 2012 door het ministerie buiten de mantelcontracten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het rijk afgesproken maximumtarief van € 225,- (exclusief BTW).

Inhuur externen buiten mantelcontracten	2012
Aantal overschrijdingen maximumtarief	geen

5 Lijst van afkortingen

ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
ACM	Autoriteit Consument en Markt
ACT	Amsterdam Connecting Trade
Agentschap NL	Agentschap Nederland
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
AOC	Agrarisch Opleidingscentrum
AT	Agentschap Telecom
BBE	Biobased Economy
BBP	Bruto Binnenlands Product
BEE	Biodiversiteit Ecosystemen en Economie
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
BIZ	Bedrijven Investerings Zones
BMKB	Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf
BNP	Bruto Nationaal Product
BOL	beroepsopleidende leerweg
BSRI	Besluit subsidies regionale investeringsprojecten
BuZA	Ministerie van Buitenlandse Zaken
CA	Consumentenautoriteit
CBD	Conventie van Biologische Diversiteit
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CDDA	Common Database van Desginaed Aereas
CN	Caribisch Nederland
COP	Conference of Parties
COVA	Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten
CPA	Collectieve Promotionele Activiteiten
CPB	Centraal Plan Bureau
CPVO	Community Plant Variety Office
Ctbg	College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmid- delen en Biociden
CTGB	College Toelating Gewasbeschermingsmiddelen
DGETM	Directoraat Generaal Energie, Telecom en Mededingen
DGU	Directoraat Generaal Uitvoering
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
DLO	Dienst Landbouwkundig Onderzoek
DR	Dienst Regelingen
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
ECP	Platform voor de InformatieSamenleving
EEA	European Environment Agency
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHS	Ecologische Hoofd Structuur
EIA	Energie- Investeringsaftrek
EIF	Europees Investerings Fonds
EIM	Economische Instituut voor Midden- en Kleinbedrijf
EIOI	Expertisecentrum Internationaal Onderzoek en Innovatie
EIPs	Europese Innovatiepartnerschappen
EM	Elektriciteits- en Gaswet
EMU	Europese Monetaire Unie
ESA	European Space Agency
EU	Europese Unie
EVD	Economisch Voorlichtingsdienst
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FAO	Food and Agriculture Organization

Bijlagen

FES	Fonds Economische Structuurversterking
FIB	Finance International Business
FLO	Functioneel Leeftijdontslag
GKC	Groene Kennis Coöperatie
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid
GO	Garantie Ondernemingsfinanciering
GTI	Grote Technologische Instituten
HAO	Hoger Agrarisch Onderwijs
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HTSM	HighTech Systems & Materials
IBO	Investeringsbeschermingsovereenkomsten
ICT	Informatie Communicatie Technologie
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IMO	International Marine Organisation
IP	Industrieel Participatie
IPC	Innovatie Prestatie Contracten
IPO	Interprovinciaal overleg
IRE	Investeringsregeling energiebesparing
ISP	Internet Service Providers
IUS	Innovation Union Scoreboard
KP7	Zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling
LEI	Landbouw-Economisch Instituut
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LvDO	Leren voor Duurzame Ontwikkeling
LWOO	Leerweg Ondersteunende Onderwijs
MA	Management Autoriteiten
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MVO	maatschappelijk verantwoord ondernemen
NCP	Nationaal Contactpunt
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NIPO	Nederlands Instituut voor Publieke Opinie
NIVR	Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NMA	Nederlandse Mededingingsautoriteit
NMa	Nederlandse Mededingingsautoriteit
NME	Natuur en Milieueducatie
NSO	Netherlands Space Office
NVWA	Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit
OBN	Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer van Natuurkwaliteit
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Odin	Open Data Innovatie Netwerk
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OIE	Office Internationale des Epizoöties
OLV	Ongestoorde Logistieke Verbinding
OPTA	Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit
PAS	Programmatie Aanpak Stikstof
PIB	Partners for International Business

Bijlagen

POP	Plattelands Ontwikkelings Plan
PPP	Publiek Private Projecten
PPS	Publiek-private samenwerking
PRIMA	Programma Implementatie ICT-Agenda
R&D	Research and Development
RDA	Research & Development Aftrek
ROA	Rijksoverheid Architectuur
ROAD	Rotterdam Opslag en Afvang Demonstratieproject
RWE	Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk
RWT	Rechtspersonen met een wettelijke taak
S&O	Speur en Ontwikkelingswerk
SBIR	Small Business Innovation Research
SBR	Standard Business Reporting
SDE	Stimulering Duurzame Energieproductie
SER	Sociaal Economisch Raad
SIB	Starters in International Business
SNL	Subsidieregeling Natuur en Landschap
TEEB	The Economics of Ecosystems and Biodiversity
TKI	Topconsortia voor Kennis en Innovatie
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
TTF	Title Transfer Facility
TTI	Technologisch Topinstituut
UNEP	United Nations Environment Programme
UPU	Universal Postal Union
VAMIL	Regeling Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen
VMBO	Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VO	Voorgezet Onderwijs
VOA	Vorbereidende en Ondersteunende Activiteiten
VP	Voluntary Principles on Security and Human Rights
WBSO	Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk
WILG	Wet Inrichting Landelijk Gebied
WIPO	World Intellectual Property Organization
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WTO	World Trade Organization
WU	Wageningen Universiteit
WUR	Wageningen Universiteit Researchcentrum
Wva	Wet voorraadvorming aardolieproducten
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan